

Rimska 8
SI - 1000 Ljubljana
Slovenija
Tel.: + 386 1 2 000 250
Fax: + 386 1 2 000 260

Priprava strokovnih podlag za novo resolucijo o družinski politiki

Končno poročilo

Ljubljana, junij 2012

Naročnik: **MDDSZ, Direktorat za družino**
Kotnikova 28
1000 Ljubljana

Skrbnica naloge pri naročniku: mag. Lea Javornik Novak

Št. pogodbe: 4060-62/2011

Izvajalec: **Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo**
Rimska 8
1000 Ljubljana

Skrbnica naloge pri izvajalcu: Ružica Boškić

Naslov poročila: Priprava strokovnih podlag za novo resolucijo o družinski politiki

Avtorice poročila: Ružica Boškić, univ. dipl. soc.
dr. Tatjana Rakar
Tamara Narat, univ. dipl. soc
mag. Barbara Kobal Tomc

Št. delovnega poročila IRSSV 12/2012

Datum izdaje poročila: 30. 06. 2012

Št. izdaje poročila: 01

Kopije: skrbnica naloge na MDDSZ
skrbnica pogodbe na MDDSZ
arhiv IRSSV
prosti izvodi z dovoljenjem naročnika

Odgovorna oseba: mag. Barbara Kobal Tomc, direktorica IRSSV

POVZETEK

Naloga »Priprava strokovnih podlag za novo resolucijo o družinski politiki« je razdeljena na šest vsebinskih sklopov, ki bodo predvidoma tvorili vsebinska področja nove resolucije o družinski politiki v Republiki Sloveniji. To so družina, zdravje, trg dela in zaposlovanje, stanovanje, družinski prejemki in starševsko varstvo ter predšolska vzgoja. Poleg šestih osnovnih vsebinskih stebrov je v nalogi analizirano tudi področje posebnih storitev družinam, saj dostop do storitev v podporo družini lahko pomembno vpliva na kakovost življenja družin.

Vsako poglavje sestavlja analiza stanja na posameznem področju, na podlagi katere so identificirane potrebe, in predlagan nabor potencialnih rešitev za izboljšanje kakovosti življenja družin v Republiki Sloveniji. V sklepnem poglavju je podana sinteza potreb in predlogov ukrepov, z namenom da se omogoči ne le kakovostno življenje družin, ki že obstajajo, ampak tudi boljše možnosti za oblikovanje družin v prihodnje.

Ključne besede:

Resolucija, družinska politika, družina, potrebe družin, kakovost življenja družin

SUMMARY

The report "The preparation of expert backgrounds for the new resolution on family policy" consists of six topics, which are expected to form the six main substantial areas in the future resolution on family policy in the Republic of Slovenia. These are family, health, labour market and employment, housing, family allowances and parental care, and preschool education. In addition to the six basic sections, also the analysis of special services for families is added, due to the fact that access to family services significantly influences the quality of life of families.

Each chapter consists of data analysis of the situation in the particular area. Based on the data analysis the potential needs are identified and specific measures are proposed in order to improve the quality of life for families in in the Republic of Slovenia. The concluding section presents a synthesis of needs and proposals for measures in order to facilitate not only the quality of life for families that already exist, but also to create better opportunities for formation of future families.

Key words:

Resolution, family policy, family, family needs, quality of life of families

Seznam kratic in okrajšav

BDP	Bruto družbeni proizvod
CSD	Center za socialno delo
EU	Evropska unija
EUR	Evro
GURS	Geodetska uprava Republike Slovenije
IPS	Individualna projektna skupina
IRSSV	Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo
IVZ	Inštitut za varovanje zdravja RS
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
MIZKŠ	Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
MZ	Ministrstvo za zdravje
Resolucija	Resolucija o temeljnih oblikovanju družinske politike v Republiki Sloveniji
RS	Republika Slovenija
SURS	Statistični urad Republike Slovenije

Uporabljeni izrazi, zapisani v moški slovnični obliki, so uporabljeni kot nevtralni za ženske in moške.

Besedilo ni lektorirano.

KAZALO

UVOD	11
1. Družina	15
2. Družinski prejemki in starševsko varstvo	30
2.1. Starševsko varstvo	30
2.2. Družinski prejemki.....	37
2.3. Materialni pogoji družin	46
3. Trg dela in zaposlovanje	51
3.1. Zaposlenost in starševstvo	57
3.2. Ukrepi za lažje usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja.....	60
3.3. Mladi in trg dela	66
4. Zdravje	70
4.1. Zdravstveno varstvo otrok in mladostnikov.....	70
4.2. Zdravstveni ukrepi za moške in ženske v rodni dobi.....	85
4.3. Duševno zdravje družin	95
5. Stanovanje	100
5.1. Stanje na stanovanjskem področju	101
5.2. Stanovanjski status.....	105
5.3. Primernost stanovanja	111
5.4. Stanovanjsko okolje.....	118
6. Predšolska vzgoja	123
7. Posebne storitve za družine	133
8. SKLEP	136
LITERATURA	145
PRAVNI VIRI	150

KAZALO SLIK

Slika 1.1: Število družin, Popisi prebivalstva 1991, 2002 in 2011.....	16
Slika 1.2: Delež otrok, rojenih v zunajzakonskih zvezah.....	17
Slika 1.3: Sklenjene zakonske zveze na 1000 prebivalcev.....	18
Slika 1.4: Povprečna starost ob sklenitvi zakonske zveze glede na spol.....	18
Slika 1.5: Razvezane zakonske zveze na 1000 sklenjenih zakonskih zvez.....	19
Slika 1.6: Stopnja rodnosti – povprečno število živorojenih otrok na žensko v rodni dobi (15-49 let) v koledarskem letu.....	20
Slika 1.7: Povprečna starost žensk ob rojstvu prvega otroka in povprečna starost moških ob priznanju očetovstva.....	20
Slika 1.8: Družine po številu otrok, Popisi prebivalstva 1991, 2002 in 2011.....	21
Slika 1.9: Število otrok v rejništvu, starih do 18 let.....	22
Slika 1.10: Število primerov rejništva glede na najpogostejše razloge za rejništvo, od leta 2004 do leta 2010.....	23
Slika 1.11: Število zaključenih rejništev od leta 2004 do leta 2010.....	24
Slika 1.12: Število otrok v skrbništvu glede na obliko skrbništva.....	25
Slika 1.13: Število posvojitvev v Sloveniji med leti 1998 in 2008.....	26
Slika 1.14: Število prošenj za posvojitve med leti 1998 in 2010.....	27
Slika 2.1: Število očetov, ki koristijo očetovski dopust.....	31
Slika 2.2: Dopust za nego in varstvo otroka, ki ga koristijo očetje.....	34
Slika 2.3: Število upravičencev do starševskega nadomestila.....	36
Slika 2.4: Število upravičencev do starševskega dodatka.....	38
Slika 2.5: Število upravičencev do otroškega dodatka.....	40
Slika 2.6: Število upravičencev do dodatka za veliko družino.....	43
Slika 2.7: Število upravičencev do dodatka za nego otroka.....	44
Slika 2.8: Število upravičencev do delnega plačila za izgubljeni dohodek.....	45
Slika 3.1: Stopnja zaposlenosti oseb v starosti med 15-64 let glede na spol.....	51
Slika 3.2: Zaposleni za določen čas v starosti med 15-64 let glede na spol.....	52

Slika 3.3: Zaposleni z delovnim časom, krajšim od polnega, v starosti med 15-64 let glede na spol.....	53
Slika 3.4: Stopnja tveganja revščine med zaposlenimi: osebe, zaposlene za poln delovni čas in osebe, zaposlene za delovni čas, krajši od polnega.....	54
Slika 3.5: Stopnja brezposelnosti oseb v starosti med 15-74 let po spolu.....	55
Slika 3.6: Stopnja brezposelnosti žensk v starosti med 20-49 let.....	56
Slika 3.7: Otroci, stari med 0-17 let, ki živijo v gospodinjstvih, v katerih nihče ni zaposlen	57
Slika 3.8: Stopnja zaposlenosti med ženskami, starimi med 15-64 let, glede na število otrok	58
Slika 3.9: Stopnja zaposlenosti med ženskami, starimi med 25-54 let, z otroki glede na število otrok.....	59
Slika 3.10: Stopnja zaposlenosti med ženskami, starimi med 15-64 let, glede na starost najmlajšega otroka	60
Slika 3.11: Število upravičencev do plačila prispevkov zaradi dela s krajšim delovnim časom	62
Slika 3.12: Ženske v starosti med 25-54 let, ki delajo doma	64
Slika 3.13: Stopnja brezposelnosti med mladimi v starosti od 15-24 let, glede na spol, v primerjavi s celotno populacijo	67
Slika 3.14: Zaposlitve za določen čas med mladimi v starosti od 15-24 let	68
Slika 3.15: Zaposlitve za določen čas med mladimi v starosti od 15-39 let na 1000 prebivalcev.....	69
Slika 4.1: Število otrok, v starosti od 0-19 let, na enega zdravnika	71
Slika 4.2: Število otrok na zdravnika, v starosti od 0-19 let, glede na statistično regijo	72
Slika 4.3: Delež sistematično pregledanih otrok leta 2003 in 2010, glede na starost otrok ...	74
Slika 4.4: Najpogostejše ugotovljene zdravstvene težave in bolezni pri predšolskih otrocih na sistematičnih pregledih	75
Slika 4.5: Ugotovljene zdravstvene težave in bolezni pri šolskih otrocih na sistematičnih pregledih	76
Slika 4.6: Precepljenost predšolskih in šolskih otrok	77
Slika 4.7: Subjektivna ocena otrok in mladostnikov glede zdravstvenega stanja	77
Slika 4.8: Delež otrok in mladostnikov, ki meni, da je njihovo telo malce predebelo oziroma mnogo predebelo.....	78

Slika 4.9: Delež otrok in mladostnikov, ki pijejo alkoholne pijače vsak teden ali bolj pogosto	79
Slika 4.10: Delež petnajstletnikov, ki so že kadarkoli poskusili marihuano	80
Slika 4.11: Delež otrok in mladostnikov, ki kadijo vsak dan.....	80
Slika 4.12: Stopnja umrljivosti otrok in mladostnikov zaradi poškodb in zastrupitev po starosti (na 100.000 otrok), 2000-2005.	82
Slika 4.13: Stopnja bolnišničnih obravnav zaradi poškodb in zastrupitev (število obravnav na 1.000 prebivalcev)	82
Slika 4.14: Umrljivost dojenčkov na 1.000 živorojenih.....	83
Slika 4.15: Umrljivost dojenčkov na 1.000 živorojenih po statističnih regijah	84
Slika 4.16: Stopnja preskrbljenosti prebivalstva starega 20 let in več z zdravstvenim osebjem v dejavnosti splošne/družinske medicine (število prebivalcev na 1 zdravnika)	85
Slika 4.17: Delež preskrbljenih žensk z zdravniki iz delovnih ur/ 1.430 ur	86
Slika 4.18: Delež preskrbljenih žensk z zdravniki iz delovnih ur/ 1.430 ur, glede na statistične regije	87
Slika 4.19: Preventivni obiski v primarnem reproduktivnem varstvu žensk.....	88
Slika 4.20: Obolevnost za rakom dojk na 100.000 žensk	88
Slika 4.21: Delež preventivno pregledanih žensk zaradi odkrivanja raka dojk, glede na starostne razrede.....	89
Slika 4.22: Groba umrljivostna stopnja, rak materničnega vratu (število primerov na 100.000 prebivalcev)	90
Slika 4.23: Stopnja dovoljene splavnosti na 1.000 žensk.....	91
Slika 4.24: Stopnja dovoljene splavnosti na 1.000 žensk glede na statistične regije	92
Slika 4.25: Število tečajnic in tečajnikov v šolah za starše.....	93
Slika 4.26: Delež očetov navzočih, pri porodu	93
Slika 4.27: Bolniški stalež za nego družinskega člana glede na spol.....	94
Slika 4.28: Samomori na 1.000 umrlih, glede na spol	96
Slika 4.29: Delež dečkov in deklic različnih starostnih skupin, ki so v poročali o občutkih depresivnosti v zadnjem letu	97
Slika 4.30: Število umrlih zaradi samomora glede na starostne razrede.....	98
Slika 5.1: Delež otrok glede na tip uporabe stanovanja (v %).....	106

Slika 5.2: Delež gospodinjstev v lastniškem stanovanju glede na število otrok	107
Slika 5.3: Delež gospodinjstev z otroki v lastniških stanovanjih glede na starost otrok	108
Slika 5.4: Število mladih družin, ki so prejele subvencijo za lastno reševanje stanovanjskega vprašanja.....	110
Slika 5.5: Delež gospodinjstev, ki jim stanovanjski stroški predstavljajo veliko finančno breme, glede na tip gospodinjstva	112
Slika 5.6: Osebe, stare do 18 let, ki živijo pod stopnjo tveganja revščine, ko od razpoložljivega mesečnega dohodka odštejemo stanovanjske stroške.....	113
Slika 5.7: Osebe, stare od 25-34 let, ki živijo pri svojih starših.....	114
Slika 5.8: Zaposlene osebe, stare med 25-34 let, ki živijo pri svojih starših, glede na vrsto zaposlitve	114
Slika 5.9: Delež oseb, ki živijo v prenaseljenih stanovanjih	115
Slika 5.10: Delež gospodinjstev, ki si lahko privoščijo primerno toplo stanovanje	116
Slika 5.11: Delež gospodinjstev, ki imajo težave s streho, ki pušča, z vlažnimi stenami/temelji/tlemi, s trhlimi okenskimi okvirji ali trhlimi tlemi	117
Slika 5.12: Delež gospodinjstev, ki menijo, da je njihovo stanovanje pretemno oziroma ne dobi dovolj dnevne svetlobe.....	117
Slika 5.13: Težave s stanovanjskim okoljem glede na tip gospodinjstva.....	118
Slika 5.14: Težave s stanovanjskim okoljem glede na stanovanjski status gospodinjstva ...	119
Slika 5.15: Delež gospodinjstev s težavami v soseski.....	120
Slika 5.16: Delež gospodinjstev, v katerih otroci nimajo varnega prostora za igro po regijah	121
Slika 5.17: Delež gospodinjstev s slabimi prometnimi povezavami po regijah.....	121
Slika 6.1: Delež vključenih otrok v vrtce.....	125
Slika 6.2: Delež vključenih otrok v vrtec glede na materialne razmere	126
Slika 6.3: Delež družin v posameznih razredih za plačilo vrtca.....	126
Slika 6.4: Ocena finančnega stroška, ki ga predstavlja vključenost otroka v vrtec	127
Slika 6.5: Delež staršev glede na vrednotenje časovne obremenitve spremstva otroka v šolo/vrtec/varstvo	128
Slika 6.6: Število otrok s posebnimi potrebami, vključenih v programe predšolske vzgoje in izobraževanja v vrtcih.....	129

Slika 6.7: Število zasebnih vrtcev in delež otrok v zasebnih vrtcih	130
---	-----

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1.1: Tipi družin, popisi prebivalstva 1991, 2002 in 2011	16
Preglednica 2.1: Razlogi, zakaj očetje niso izrabili (več) očetovskega dopusta.....	32
Preglednica 2.2: Preferirane oblike otroškega dodatka oseb, starih 20-49 let	42
Preglednica 4.1: Stopnja dovoljene splavnosti na 1.000 žensk po starostnih razredih.....	91
Preglednica 4.2: Bolniški stalež za nego družinskega člana glede na spol in starost.....	95
Preglednica 5.1: Izdatki za stanovanjsko področje (delež od BDP)	101
Preglednica 5.2: Delež izdatkov za stanovanjsko področje med vsemi izdatki za socialno zaščito	101
Preglednica 5.3: Planirana in dejanska gradnja stanovanj v obdobju 2000-2009.....	102
Preglednica 5.4: Dejanska in predvidena gradnja neprofitnih stanovanj	103
Preglednica 5.5: Neprofitna stanovanja v lasti občine glede na statistične pokrajine.....	104
Preglednica 5.6: Povprečne cene stanovanj v Sloveniji glede na regije od leta 2000 do leta 2009 (v €/m ²)	105
Preglednica 5.7: Delež neprofitne najemnine v povprečnem neto dohodku od leta 2000 do 2009	109
Preglednica 5.8: Subvencije najemnin po noveli SZ-1, od leta 2005 dalje.....	109

UVOD

Osnovni cilj naloge »Priprava strokovnih podlag za novo resolucijo o družinski politiki« je priprava strokovnih izhodišč za resolucijo o družinski politiki. Prva *Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji* (v nadaljevanju Resolucija) je bila sprejeta leta 1993¹. V Resoluciji (1993) je opredeljeno, da v Republiki Sloveniji (v nadaljevanju RS) z izrazom družinska politika označujemo *celoto socialnih, ekonomskih, pravnih, pedagoških, zdravstvenih, fiskalnih in drugih ukrepov, ki jih določen politično-administrativni sistem izvaja, da bi posredno ali neposredno vplival na življenjske pogoje družin oziroma njenih članov, njihov nastanek in razvoj*. Opredeljena so temeljna načela, cilji in ukrepi, s katerimi bo (je) država želela *vplivati na pogoje za nastanek in varnost družine ter njen razvoj*.

Od sprejetja Resolucije (1993) mineva devetnajst let. To obdobje so zaznamovale tako večje globalne spremembe kot tudi spremembe na ravni vsakdanjega življenja družin. Na področju družinske politike je bila v tem času sprejeta vrsta ukrepov, ki so staršem in otrokom omogočili kakovostne življenjske pogoje. Kljub temu pa zahtevajo globalne spremembe in sodoben življenjski slog od družin nenehno prilagajanje novim družbenim okoliščinam, čemur mora slediti tudi družinska politika. Zato je potrebno na področju družinske politike pristopiti k oblikovanju nove resolucije, v okviru katere je potrebno na novo opredeliti njene cilje in ukrepe ter posodobiti njena osnovna načela.

Naloga je razdeljena na sedem vsebinskih sklopov. Uvodnemu poglavju in metodološkemu pojasnilom o načinu izdelave naloge sledi šest vsebinskih sklopov, ki predstavljajo področja, opredeljena v 3. nalogi *Otroške opazovalnice v Programu dela in razvoja IRSSV za leto 2012 za potrebe Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve*: družina, zdravje, trg dela in zaposlovanje, stanovanje, družinski prejemki in starševsko varstvo, predšolska vzgoja. Resolucija bo predvidoma operacionalizirana v navedenih šestih vsebinskih stebrih. Tem poglavjem je dodano tudi poglavje o posebnih storitvah za družine, saj smo na Inštitutu RS za socialno varstvo (v nadaljevanju IRSSV) v zadnjih letih za potrebe Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve (v nadaljevanju MDDSZ) izvedli nekaj terenskih raziskav in nalog,

---

¹ Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji, Ur. l. RS, št. 40/1993.

v katerih smo pridobili podatke, ki lahko snovalcem družinske politike pomagajo za boljše celostno poznavanje razmer, v katerih družine živijo in njihovih potreb. Sklepno poglavje zajema sintezo zaznanih potreb družin po določenih področjih ter, kjer je to možno, na osnovi analize in na osnovi dosedanjih raziskav s posameznih področij, tudi predloge za ukrepe za boljšo kakovost življenja družin. Ob tem upoštevamo ne le družine, ki že obstajajo, ampak tudi ustvarjanje pogojev za oblikovanje bodočih družin.

Metodološka pojasnila

Izdelava naloge »Priprava strokovnih podlag za novo resolucijo o družinski politiki« je potekala po korakih. Najprej so bile identificirane teme, ki so pomembne znotraj posameznih vsebinskih sklopov. V tem delu izdelave naloge smo za mnenje o tem, katerega področja oziroma katere teme iz njihovih raziskovalnih področij, glede na izkušnje v okviru njihovega raziskovalnega dela v zadnjih letih, nikakor ne smemo izpustiti, povprašali nekaj vodilnih slovenskih raziskovalk s področja družine in raziskovalk z drugih področij². Na našo prošnjo so nam posredovale lastne znanstvene in raziskovalne objave, za katere menijo, da lahko pomenijo vsebinski doprinos k posameznemu področju. Uporabili smo jih zlasti pri interpretaciji podatkov in trendov, ki smo jih zaznali na osnovi podatkov.

Osnovni viri podatkov po posameznih področjih so Statistični urad RS (v nadaljevanju SURS), Eurostat, Inštitut za varovanje zdravja RS (v nadaljevanju IVZ), Baza podatkov o otrocih IRSSV ter drugi viri in druge raziskave. Vir podatkov je naveden pod vsako sliko in preglednico. Pri vseh virih podatkov uporabljamo terminologijo primarnega vira. To pomeni, da na primer tam, kjer je bil podatek pridobljen za gospodinjstvo, uporabljamo izraz gospodinjstvo. Slednje je najpogosteje enota anketiranja zlasti v podatkih SURS-a in Eurostata na področju stanovanja, trga dela in revščine. Enako velja tudi za poimenovanje regij – sledimo poimenovanjem v originalnih virih.

---

² To so (po abecednem redu): dr. Maša Filipović-Hrast (stanovanje), dr. Aleksandra Kanjuo Mrčela (trg dela), dr. Metka Kuhar, dr. Srna Mandič (stanovanje), dr. Tanja Renner, dr. Alenka Švab.

Pri branju je potrebno biti pozoren tudi na opombe ob preglednicah in slikah, ki dodatno pojasnjujejo bodisi metodologijo zbiranja podatkov ali načine obdelave podatkov. Ta pojasnila lahko namreč pomembno vplivajo na način, kako je podatke možno interpretirati. Ob tem je treba posebej izpostaviti razlike v načinih zbiranja podatkov v Popisu 2002 in Popisu 2011, ki je ponekod privedel do pomembnih razlik, ki niso posledica dejanskih spremembe, ampak posledica sprememb v načinu zbiranja podatkov. To je povsod, kjer so uporabljeni podatki obeh popisov, posebej označeno.

Viri podatkov za analizo posameznih vsebinskih sklopov so tudi pretekle raziskave, ki jih je na reprezentativnih vzorcih opravil IRSSV. Pomembni sta zlasti dve raziskavi: *Raziskava o potrebah družin po različnih oblikah storitev* (Rakar in drugi 2010a) in *Raziskava o vplivih veljavnih ukrepov družinske politike na odločanje za otroke* (Rakar in drugi 2010b). Ob tem je potrebno opozoriti, da kljub temu, da sta bili obe raziskavi opravljene na reprezentativnem vzorcu prebivalstva, se podatki ne morejo vedno posplošiti na celotno prebivalstvo, zato so povsod, kjer so navedeni podatki iz teh dveh raziskav, v naslovih slik napisani »*numerusi*« oziroma število oseb, ki so odgovarjale na posamezno vprašanje. Poleg teh dveh raziskav, ki se najbolj neposredno in v največji meri dotikata družinske politike, smo uporabili še raziskave *Revščina in socialna izključenost med družinami z otroki – materialni in nematerialni obraz revščine* (Črnak-Meglič in drugi 2009), *Postopki, organizacija in standardi na področju rejništva* (Rakar in drugi 2010c), *Razvoj družinskih centrov* (Narat in drugi 2011) ter nalogo *Revščina in socialna izključenost enostarševskih družin* (Narat in drugi 2011).

Vsako posamezno poglavje sestoji iz treh delov:

- analiza podatkov z določenega področja;
- na podlagi analize podatkov in preteklih raziskav so identificirane potrebe po posameznih področjih;
- na osnovi identificiranih potreb je tam, kjer podatki in že opravljene raziskave to omogočajo, podan predlog ukrepov.

V sklepnem poglavju naloge »Priprava strokovnih podlag za novo resolucijo o družinski politiki« je podana sinteza potreb in predlogov ukrepov za družinsko politiko. Za tista področja, na katerih podatki in pretekle raziskave omogočajo bolj

specifične predloge ukrepov, so ti podani v bolj konkretni obliki. Za ostala področja pa so podani v smislu usmeritev za prihodnje politike. Menimo, da za potrebe bodoče resolucije to zadostuje, saj ta pomeni okvir za razvoj družinske politike. Konkretni ukrepi pa potem sledijo v področni zakonodaji.

Pri branju naloge velja upoštevati še tri družbene okoliščine:

- podatki v analizi ponekod še ne zaznajo posledic ekonomske krize, ki se je začela konec leta 2008 oziroma iz njih še ni možno sklepati o trendih;
- s 1. 1. 2012 je stopil v veljavo *Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev*³, tako da še ni podatkov o učinkih uresničevanja tega zakona;
- enako velja tudi za *Zakon za uravnoteženje javnih financ*⁴, ki je stopil v veljavo 1. 6. 2012.

---

³ Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS), Ur. l. RS, št. 62/2010, spremembe: Ur. l. RS, št. 40/2011, 40/2012-ZUJF.

⁴ Zakon za uravnoteženje javnih financ (ZUJF), Ur. l. RS, št. 40/2012.

1. Družina

Sedanja Resolucija (1993) definira družino kot: *Življenjsko skupnost staršev in otrok. Predstavlja primarni socialni prostor, ki daje optimalne možnosti za emocionalni in socialni razvoj otrok, obenem pa nosi tudi odgovornost za njihovo blaginjo. Poleg tega ima tudi pomembno vlogo pri ohranjanju kohezije družbe in kot pomembna proizvodna in potrošniška enota vpliva tudi na gospodarski razvoj družbe.* V skladu s temeljnimi načeli Resolucije (1993) naj bi družinska politika v RS temeljila na vključevanju celotne populacije oziroma na usmerjenosti k vsem družinam, ob upoštevanju pluralnosti družinskih oblik in različnih potreb, ki iz tega izhajajo.

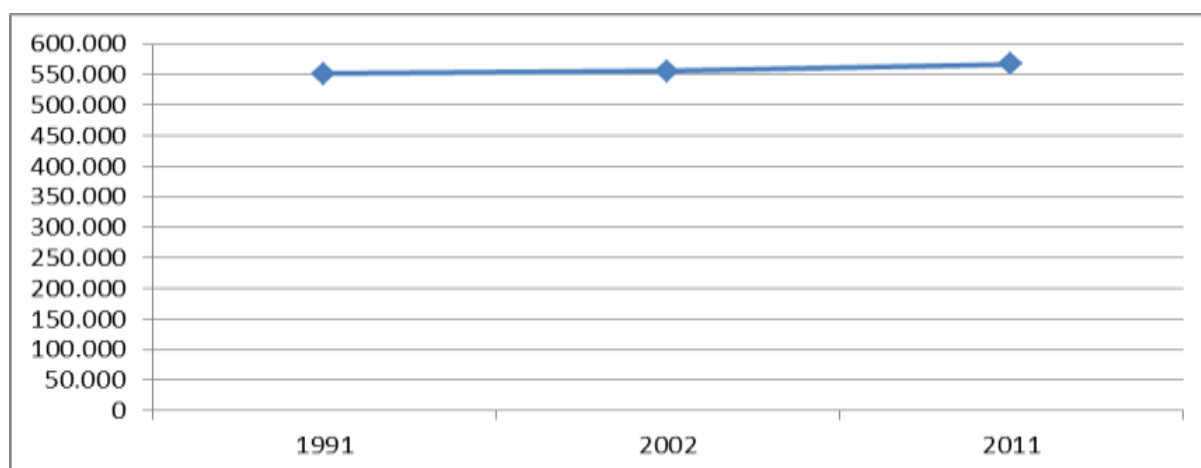
Družinski pluralizem je v Resoluciji (1993) na več mestih eksplicitno omenjen, saj je razvojni trend spreminjanja družin v Sloveniji opazen že nekaj desetletij. Odraža se v raznovrstnosti družinskih oblik (npr. zmanjševanje števila nuklearnih družin, naraščanje števila reorganiziranih in enostarševskih družin ter nove družinske oblike) in načinov družinskega življenja. Vendar pa obstoječa Resolucija (1993) ne zajema vseh načinov in oblik družinskega življenja (Švab 2003). Raziskovalci, ki se ukvarjajo z raziskovanjem družin v Sloveniji, opozarjajo na istospolne družine, ki niso »le« partnerske skupnosti, saj v njih odraščajo tudi otroci in ki niso zajete v nobenem nacionalnem dokumentu (Švab in Kuhar 2005; Sobočan 2011; Zaviršek in Sobočan 2012).

V Sloveniji je ob zadnjem popisu prebivalstva (leta 2011) živelo 567.347 družin. V primerjavi s popisom iz leta 1991 se število družin povečuje⁵.

---

⁵ Vir: SURS. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (19. 3. 2012).

Slika 1.1: Število družin, Popisi prebivalstva 1991, 2002 in 2011

Vir: SURS.

Med posameznimi tipi družin še vedno prevladujejo nuklearne družine (zakonski par z otroki), vendar njihov delež upada. Od leta 1991 je s 59,0 % padel na 41,9 % leta 2011. Najhitreje narašča delež enostarševskih družin. Pri zadnjem popisu prebivalstva je bilo teh družin 25,2 %, kar je 7,2 odstotnih točk več kot leta 1991. Pri enostarševskih družinah še vedno prevladujejo matere z otroki (leta 2011: 21,1 %, leta 1991: 15,4 %), narašča pa tudi delež očetov z otroki, ki jih je bilo leta 1991 2,6 %, leta 2011 pa 4,1 %. Opazen je tudi porast neporočenih parov z otroki (kohabitacij oziroma zunajzakonskih zvez) z 2,2 % leta 1991 na 8,7 % leta 2011⁶.

Preglednica 1.1: Tipi družin, popisi prebivalstva 1991, 2002 in 2011 (v %)

Leto	Zakonski par z otroki	Zunajzakonski par z otroki	Enostarševske družine	Mati z otroki	Oče z otroki
1991	59,0	2,2	18,0	15,4	2,6
2002	53,0	5,3	18,8	16,1	2,6
2011	41,9	8,7	25,2	21,1	4,1

Vir: SURS.

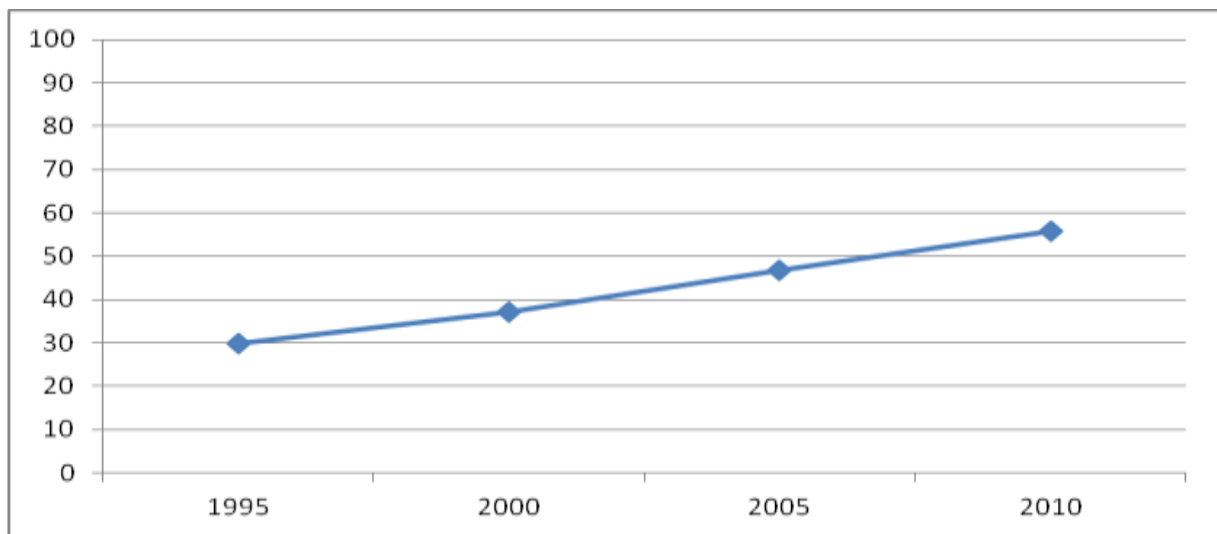
Kohabitacija že dolgo ni več le oblika 'predporočnega' sobivanja dveh partnerjev, ampak se pogosto nadaljuje tudi po rojstvu otrok in postaja legitimna družinska organizacija. Močno namreč narašča število otrok, rojenih v zunajzakonskih zvezah. V letu 2010 se je v zunajzakonski zvezi rodila več kot polovica otrok (55,7 %), kar je za 25,9 odstotnih točk več kot leta 1995⁷.

⁶ Vir: SURS, Popis prebivalstva 1948-2002. Dostopno na: http://www.stat.si/publikacije/pub_popis_1991.asp (19. 3. 2012) in SURS, Si-Stat podatkovni portal. Dostopno na http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/Dem_soc.asp (19. 3. 2012).

⁷ Vir: SURS. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (19. 3. 2012).

Slika 1.2: Delež otrok, rojenih v zunajzakonskih zvezah (v %)

Vir: SURS.

Uradna statistika po novem, od Popisa prebivalstva 2011 naprej, zbira podatke tudi o reorganiziranih družinah⁸, ki nastanejo po smrti enega od staršev, medtem ko si drugi starš ustvari življenjsko skupnost z novim zakoncem oziroma zunajzakonskim partnerjem. Reorganizirane družine se lahko oblikujejo tudi po razvezi zakonske zveze oziroma iz enostarševskih družin. Glede na dostopne podatke, je za reorganizirane družine značilno, da pogosteje nastanejo iz zunajzakonskih skupnostih (10,5 %) kot iz zakonskih skupnostih (2,7 %). Teh družin je bilo v Sloveniji leta 2011 11.509 oziroma 4,1 %⁹.

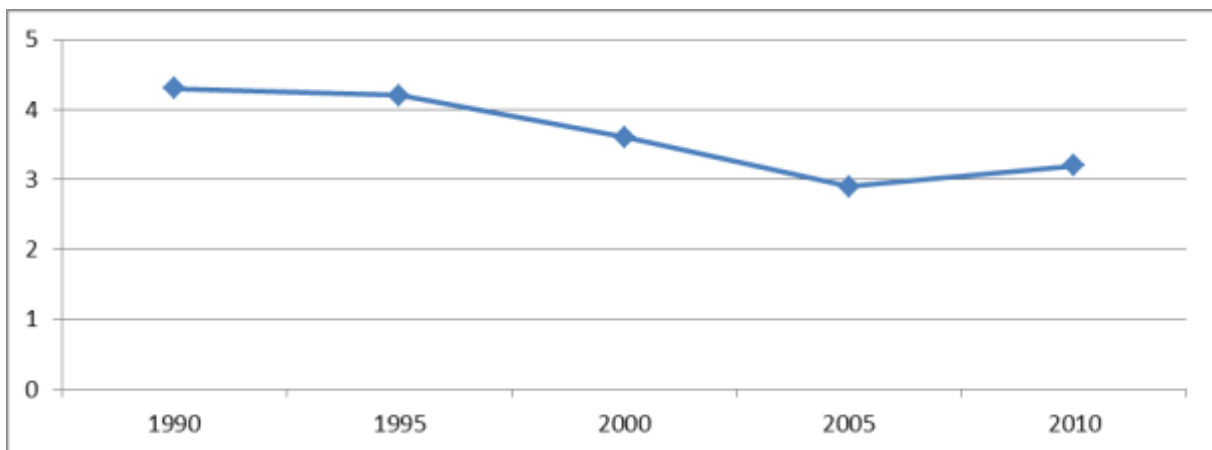
Na področju maritalnih sprememb je opazen trend upadanja sklenjenih zakonskih zvez, kar posledično vpliva na povečano število kohabitacij. Leta 1990 je bilo sklenjenih 4,3 zakonskih zvez na 1000 prebivalcev, medtem ko je bilo leta 2010 sklenjenih le še 3,2 zakonskih zvez na 1000 prebivalcev. Najmanj sklenjenih zakonskih zvez beležimo leta 2005; od tega obdobja naprej pa se je njihovo število v zadnjih letih sicer rahlo povečalo¹⁰.

⁸ SURS za to obliko družine uporablja termin *vzpostavljene družine*.

⁹ Vir: SURS. Gospodinjstva in družine, Slovenija, 1. januar 2011 – končni podatki. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4029 (28.3.2012).

¹⁰ Vir: SURS, Si-stat podatkovni portal, Poroke, Slovenija, Osnovni podatki o sklenitvah zakonskih zvez. Dostopno na: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/34_Poroke/05_05M10_poroke-SL/05_05M10_poroke-SL.asp (19. 3. 2012).

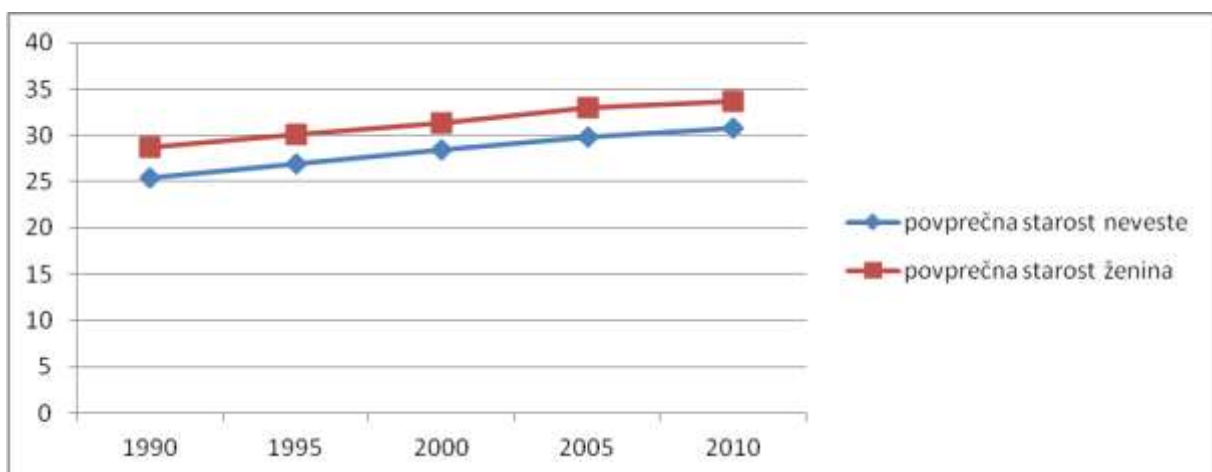
Slika 1.3: Sklenjene zakonske zveze na 1000 prebivalcev

Vir: SURS.

Povprečna starost posameznikov ob sklenitvi zakonske zveze se viša. Pri ženskah se je ta starost od leta 1990, ko je bila 25,4 leta, zvišala na 30,8 leta v letu 2010. Povprečna starost moških se je v enakem obdobju povečala iz povprečno 28,7 let v letu 1990, na 33,7 let v letu 2009, torej za 5 let¹¹.

Slika 1.4: Povprečna starost ob sklenitvi zakonske zveze glede na spol

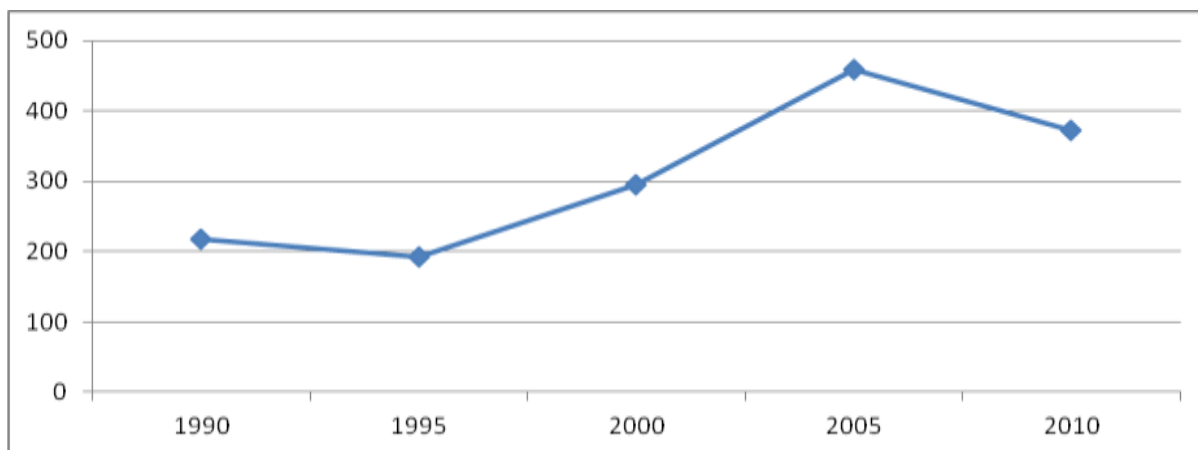
Vir: SURS.

V nasprotju s trendom upadanja sklenjenih zakonskih zvez, pa trend razvez zakonskih zvez narašča vse od leta 1995. Vrh je dosegel leta 2005. Pri tem so opazna nihanja v številu razvez, saj v določenem časovnem obdobju nekoliko

¹¹ Vir: SURS, Si-stat podatkovni portal, Poroke, Slovenija, Osnovni podatki o sklenitvah zakonskih zvez. Dostopno na: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/34_Poroke/05_05M10_poroke-SL/05_05M10_poroke-SL.asp (19. 3. 2012).

porastejo in nato zopet upadejo¹². Relativno nizek delež razvezanih zakonskih zvez v prvi polovici devetdesetih let prejšnjega stoletja je povezan z družbenimi spremembami, ki jih je Slovenija doživljala v tem obdobju ter povečanimi družbenimi tveganji (višja brezposelnost) (Švab in drugi 2012, 11).

Slika 1.5: Razvezane zakonske zveze na 1000 sklenjenih zakonskih zvez

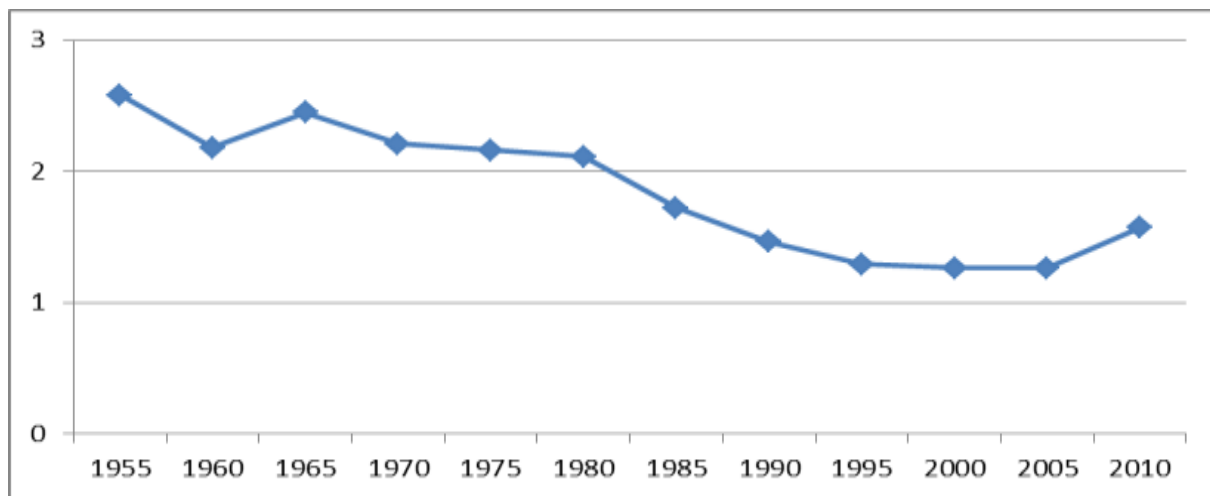
Vir: SURS.

Podatki kažejo, da se mladi odločajo za otroke vedno kasneje, pred tem pa lahko več let živijo (poročeni ali neporočeni) skupaj s partnerjem. Poleg prelaganja odločitev za poroko tako upada tudi rodnost. Rodnost upada že od druge polovice petdesetih let (Rakar in drugi 2010b, 20). Celotna stopnja rodnosti je leta 1991 znašala 1,42. Od takrat naprej je nekaj let nekoliko padala in od leta 2004 zopet začela naraščati. V letu 2010 je stopnja rodnosti že presegla stopnjo rodnosti iz leta 1991, saj je narasla na 1,57¹³, kar pa je še vedno za eno stopnjo nižje kot leta 1954, ko je znašala 2,6. Nadaljevanje zviševanja ne pomeni, da se bo bistveno zvišalo število rojstev. Kazalniki rodnosti namreč izražajo različna razmerja med številom rojstev in številom žensk v rodni dobi, slednje pa se je že pričelo zmanjševati, saj v rodno dobo vstopajo generacije, rojene po letu 1980. Od tega leta se je številčnost generacij dvajset let zmanjševala (Rakar in drugi 2010b).

¹² Vir: SURS, SI-stat podatkovni portal, Razveze, Slovenija, Osnovni podatki in kazalniki o razvezah zakonskih zvez, Slovenija letno. Dostopno na: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/36_Razveze/05_05M30_razveze-SL/05_05M30_razveze-SL.asp (19. 3. 2012).

¹³ Vir: SURS, Osnovni podatki o rojenih, Slovenija, letno. Dostopno na: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/30_Rodnost/05_05J10_rojeni_SL/05_05J10_rojeni_SL.asp (29. 5. 2012).

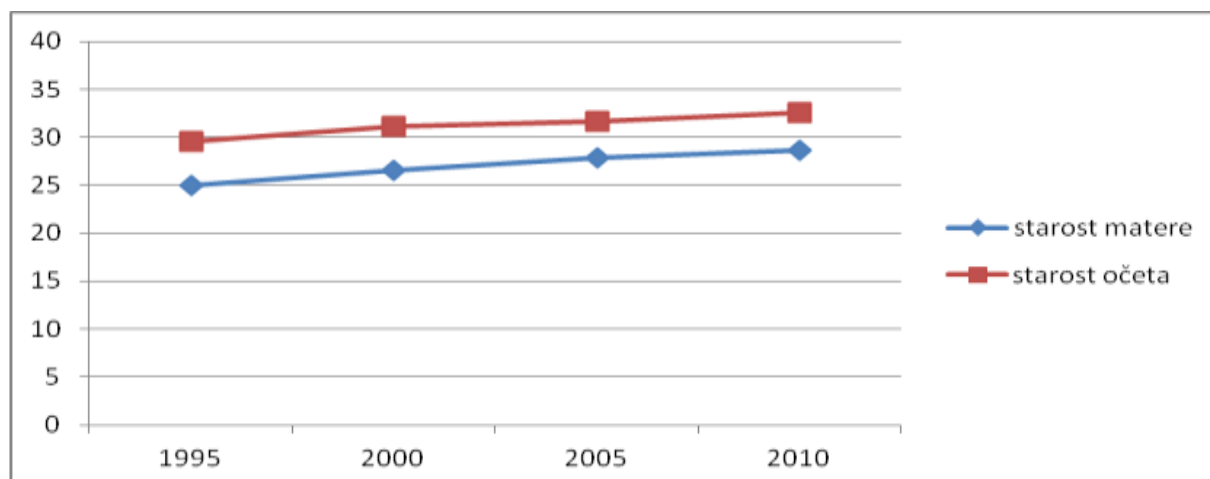
Slika 1.6: Stopnja rodnosti – povprečno število živorojenih otrok na žensko v rodni dobi (15-49 let) v koledarskem letu

Vir: SURS.

Med dejavnike, ki naj bi vplivali na zniževanje stopnje rodnosti, sodi tudi prestavljanje rojstev na kasnejše obdobje. Povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka se je v obdobju od leta 1995, ko so bile matere ob prvem porodu v povprečju stare 25 let, do leta 2010, ko je bila povprečna starost mater ob prvem porodu 28,7 let, zvišala. Zvišuje se tudi povprečna starost očetov ob rojstvu otroka. V obdobju od leta 1995, ko je znašala 29,5 let, je do leta 2010 narasla za tri leta¹⁴.

Slika 1.7: Povprečna starost žensk ob rojstvu prvega otroka in povprečna starost moških ob priznanju očetovstva

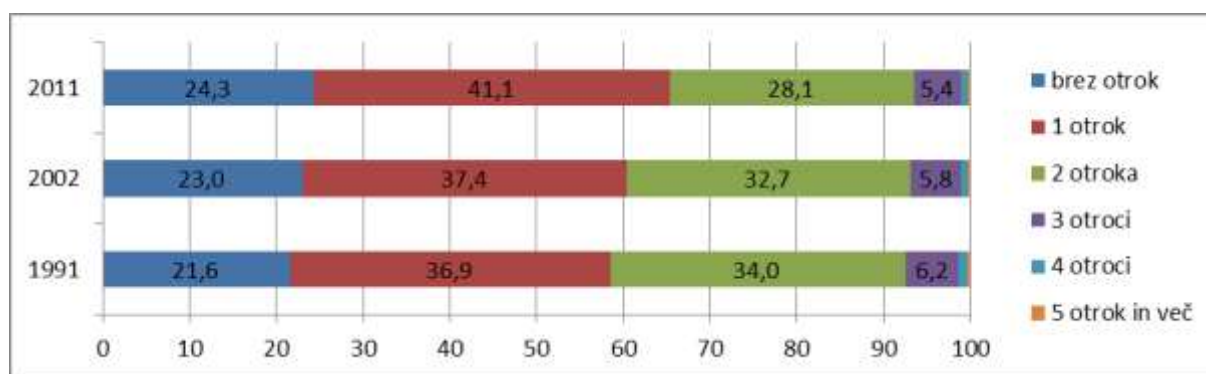
Vir: SURS.

¹⁴ Vir: SURS. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (19. 3. 2012).

Ker zdravstvene težave preprečujejo (dodatno) starševstvo skoraj četrtini oseb v starosti 20-49 let, bi morali več pozornosti in sredstev nameniti tudi reševanju težav z zanositvijo oziroma neplodnostjo enega od partnerjev (Rakar in drugi 2010b).

S trendom upadanja stopnje rodnosti je povezan proces zmanjševanja števila družinskih članov (Rakar in drugi 201b). V Sloveniji narašča število družin z enim otrokom, katerih je bilo ob popisu prebivalstva leta 1991 36,9 %, leta 2011 pa 41,1 %. Obenem se znižuje delež družin z dvema otrokoma; teh družin je bilo leta 2011 za 6 odstotnih točk manj kot leta 1991. Opazno je še naraščanje družin brez otrok z 21,6 % leta 1991 na 24,3 % leta 2011, kamor se uvrščajo tudi družine v obdobju ti. praznega gnezda – obdobja, ko otroci že odrastejo in se odselijo od doma¹⁵.

Slika 1.8: Družine po številu otrok, Popisi prebivalstva 1991, 2002 in 2011

Vir: SURS.

Resolucija (1993) med družine prišteva tudi vse življenjske skupnosti otrok in odraslih oseb, ki trajno skrbijo zanje: stari starši in vnuki, rejniki in rejenci, skrbniki in otroci pod skrbništvom.

Področje *rejništva* pri nas urejata *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*¹⁶ in *Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti*¹⁷. Po *Zakonu o izvajanju rejniške dejavnosti* naj bi se dvignila kakovost izvajanja rejništva ter kakovost rejništva samega, tako, da se

¹⁵ Vir: SURS, Popis prebivalstva 1948-2002. Dostopno na: http://www.stat.si/publikacije/pub_popis_1991.asp (19. 3. 2012) in SURS, Si-Stat podatkovni portal, Družine, kohezijski regiji. Dostopno na: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/18_Druzine/05_05F50_druzine_KR/05_05F50_druzine_KR.asp (19. 3. 2012).

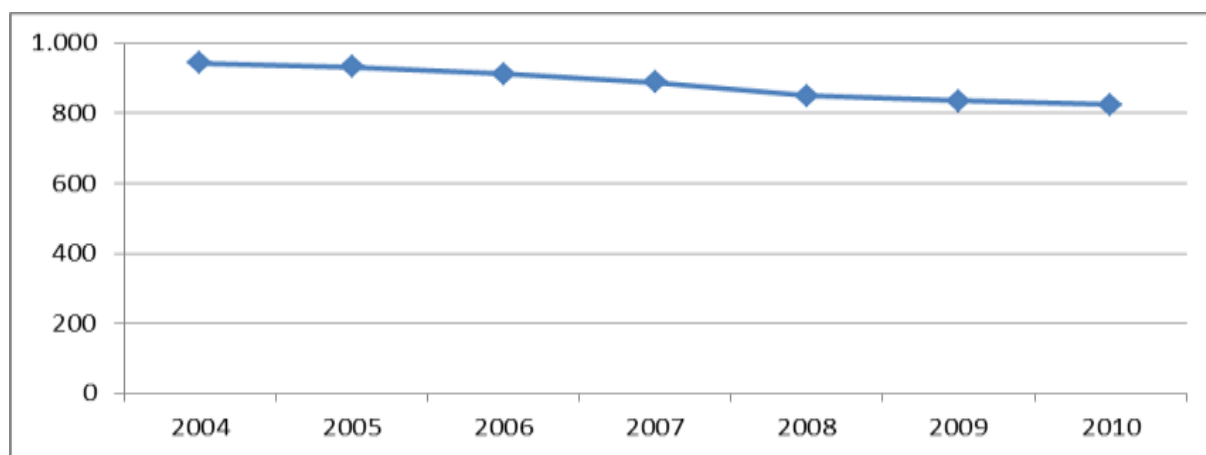
¹⁶ *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih* (ZZZDR), Ur. l. SRS, št. 14/89, RS, št. 13/1994, 82/1994, 29/1995, 26/1999, 60/1999, 70/2000, 64/2001, 110/2002, 42/2003 16/2004, 69/2004, 101/2007, 122/2007.

¹⁷ *Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti* (ZIRD), Ur. l. RS, št. 110/2002, spremembe: 56/2006, 114/2006. Dopolnjuje ga *Pravilnik o pogojih in postopkih za izvajanje Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti*, Ur. l. RS, št. 54/2003, spremembe: 78/2008.

nudi otrokom, ki v rejništvo vstopajo, čim bolj ustrezno obravnavo. Ker pa so se v zadnjih desetih letih, od začetka veljave omenjenega zakona, v praksi izvajanja rejniške dejavnosti pokazale določene pomanjkljivosti, je MDDSZ spomladi sprejelo smernice za delo na področju rejništva, ki so bile pripravljene na podlagi raziskave o rejništvu IRRSV (Rakar in drugi 2010c). Trenutno je v teku sprejemanje novele *Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti*. Predlog novele je bil dne 12. 6. 2012 poslan v medresorsko usklajevanje (MDDSZ 2012).

Po podatkih MDDSZ število otrok v rejništvu, starih do 18 let, upada. Leta 2004¹⁸ je tako npr. v rejništvu živel 942 otrok, leta 2010 pa 824¹⁹. Po zadnjih razpoložljivih podatkih (marec 2012) živi v rejništvu 1095 otrok (560 deklic in 560 dečkov); od tega 299 otrok v družinah, ki izvajajo rejniško dejavnost kot sorodniki²⁰. V povprečju je v rejniško družino nameščenih 1,7 otrok²¹, kar je v skladu s priporočili strokovnjakov, ki se nanašajo na to, da naj v rejništvu ne bi bilo več kot treh otrok (Rakar in drugi 2010c, 141).

Slika 1.9: Število otrok v rejništvu, starih do 18 let

Vir: MDDSZ.

Večina rejništev pri nas traja zelo dolgo. V povprečju otroci živijo v rejništvu 7,16 let, kar ostaja praktično nespremenjeno že od leta 2004²². Glede možnosti skrajševanja dobe bivanja otrok v rejništvu je treba zagotoviti intenzivno in kontinuirano delo v individualni projektni skupini (v nadaljevanju IPS) z vsemi, ki so vključeni v rejniški

¹⁸ Ker je Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti začel veljati leta 2003, so podatki s tega področja dostopni od leta 2004 naprej.

¹⁹ Vir: MDDSZ. Dostopno na: <http://www.irrsv.si/otroci/> (6. 4. 2012).

²⁰ Vir: MDDSZ. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/statistika/rejnistvo/ (5. 6. 2012).

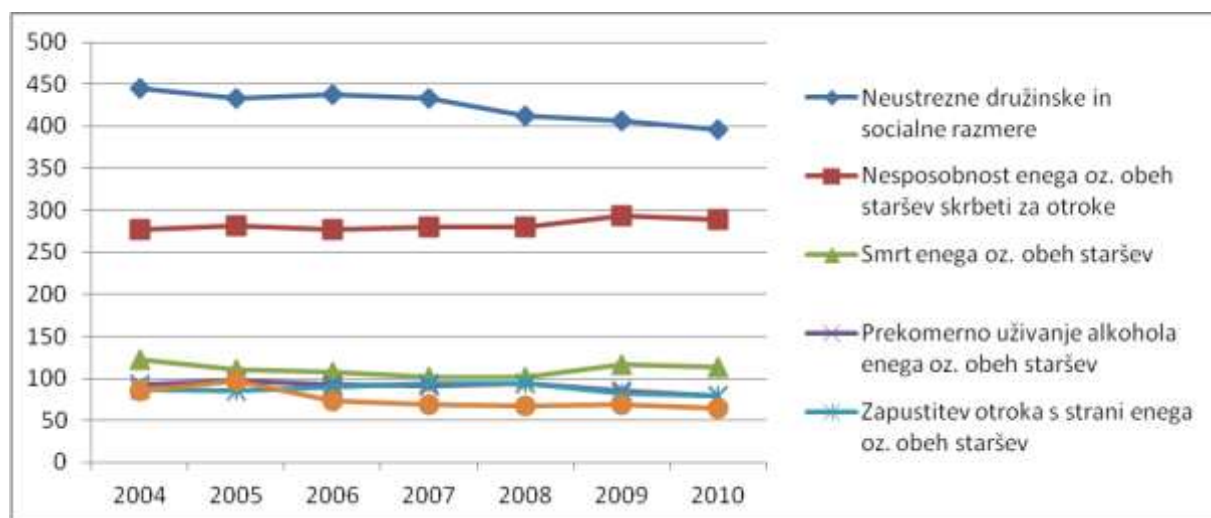
²¹ Vir: MDDSZ. Dostopno na: <http://www.irrsv.si/otroci/> (6. 4. 2012).

²² Vir: MDDSZ. Dostopno na: <http://www.irrsv.si/otroci/> (19. 3. 2012).

sistem in tako intenzivno delati na odpravi vzrokov za rejništvo. Zato je potrebno predvsem v večji meri delati na pogojih, da se otrok vrne v matično družino. Nesmiselno pa je vnaprej določati obdobja bivanja v rejniški družini. Prav tako ne smemo vnaprej obsojati dolgotrajnega rejništva, saj je v nekaterih primerih edina možnost (Rakar in drugi 2010c, 145).

Približno 400 otrok gre v rejništvo zaradi neustreznih družinskih in socialnih razmer. Drugi najpogostejši razlog za rejništvo je nesposobnost enega oziroma obeh staršev skrbeti za otroke; zaradi omenjenega razloga gre v rejništvo dobrih 200 otrok. Podatki kažejo, da so pomembnejši razlogi za rejništvo tudi smrt enega oziroma obeh staršev, prekomerno uživanje alkohola enega oziroma obeh staršev, zapustitev otroka s strani enega oziroma obeh staršev ter zdravstvene težave enega oziroma obeh staršev. Ne glede na leto opazovanja število primerov rejništva, glede na posamezne razloge, ostaja približno enako²³.

Slika 1.10: Število primerov rejništva glede na najpogostejše razloge za rejništvo, od leta 2004 do leta 2010

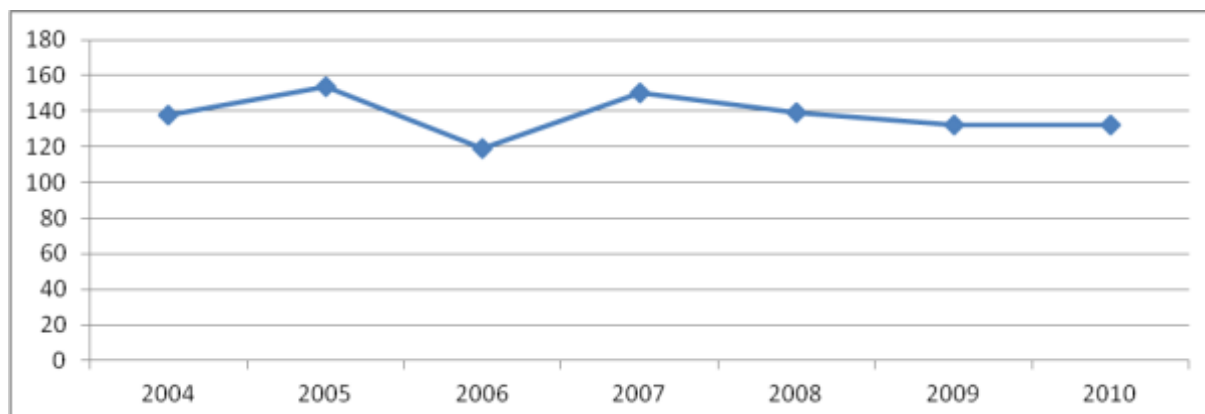
Vir: MDDSZ.

Najpogosteje se rejništvo zaključi zaradi vrnitve otroka v matično družino. Pogosto se rejništvo preneha tudi zaradi polnoletnosti otroka ali zaradi njegove zaposlitve. Redkeje se zaključi zaradi posvojitve, namestitve otroka v vzgojni zavod oziroma

²³ Vir: MDDSZ. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (4. 6. 2012).

zavod za usposabljanje ter smrti rejenca. Na leto je v povprečju zaključenih dobrih 100 rejništev. Največ, približno 150 rejništev, je bilo zaključenih leta 2005 in leta 2007²⁴.

Slika 1.11: Število zaključenih rejništev od leta 2004 do leta 2010

Vir: MDDSZ.

V Sloveniji več kot 800 oseb izvaja rejniško dejavnost, od tega nekaj več kot sto ljudi opravlja rejništvo kot poklic²⁵. V večini primerov gre za rejnice. Glede na najnovejše statistične podatke je bilo marca 2012 654 rejnic in rejnikov, pri katerih so bili nameščeni otroci. Kapacitete niso v polni meri zasedene, saj pri 119 rejnikih in rejnicah trenutno ni nameščenih nobenih otrok, kar pomeni, da je še 163 prostih mest²⁶.

Glede na raziskavo, ki jo je v letu 2010 izvedel IRSSV *Postopki, organizacija in standardi na področju rejništva* (Rakar in drugi 2010c), je področje rejništva v Sloveniji sicer zadovoljivo urejeno, vendar so nujno potrebne določene izboljšave. V prvi vrsti bi bilo treba izboljšati standarde in normative za socialne delavke na področju rejništva in poenotiti delo na CSD ter okrepiti usposabljanja za pridobitev dovoljenja za izvajanje rejniške dejavnosti. Poleg tega bi bilo treba po vzoru praks iz tujine zakonsko urediti več možnih oblik rejništva, več časa bi bilo treba posvetiti pripravi otrok na rejništvo in na drugi strani pripravi rejnikov na sprejem otroka. Uvesti bi bilo potrebno institut zagovornika otroka, saj je v primerih, ki otroka neposredno zadevajo, pomembno, da se sliši njegov glas in upoštevajo njegove perspektive in pravice.

²⁴ Vir: MDDSZ. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (4. 6. 2012).

²⁵ Vir: MDDSZ. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (30. 6. 2012).

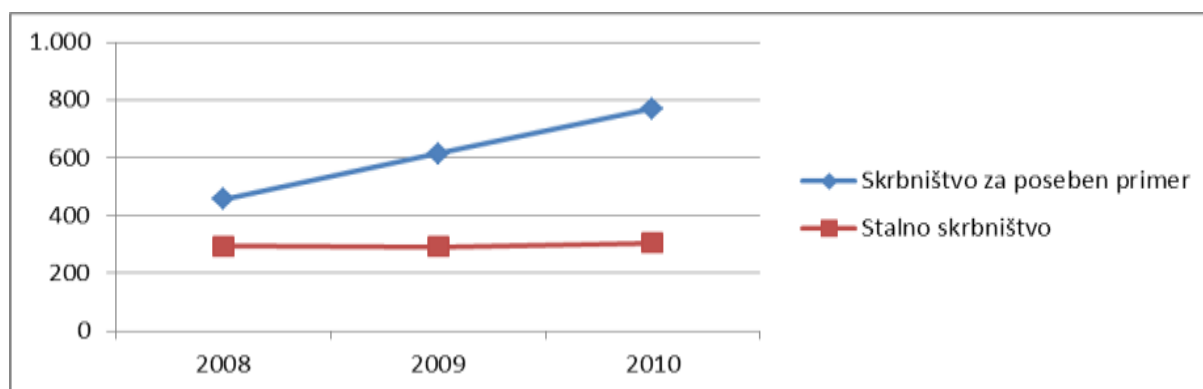
²⁶ Vir: MDDSZ. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/statistika/rejnistvo/ (5. 6. 2012).

Področje *skrbništva*, kot eno izmed oblik življenjske skupnosti otrok in odraslih, ki po Resoluciji (1993) tudi spadajo med družine, v Sloveniji pravno formalno ureja *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*²⁷, ki je v veljavi od leta 1989 in je kot tak predmet mnogih kritik. Najbolj kritizirana in hkrati predmet številnih dilem je ureditev instituta odvzema poslovne sposobnosti varovancev, saj omenjeni institut posega na področje temeljnih človekovih oziroma državljskih pravic (Narat in drugi 2010).

Po številu otrok v skrbništvu prevladuje oblika skrbništva za poseben primer. Leta 2008 je bil poseben skrbnik dodeljen 456 otrokom, dve leti kasneje (leta 2010) pa 771 otrokom. V stalnem skrbništvu pa je leta 2008 živel 294 otrok in leta 2010 304 otrok²⁸.

Slika 1.12: Število otrok v skrbništvu glede na obliko skrbništva

Vir: MDDSZ.

Poleg skrbništva in rejništva uvrščamo med področja družinske politike tudi *posvojitve*. V Sloveniji ureja posvojitve, *Zakon o zakonski zvezi in družinskih*

²⁷ Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR), Ur. l. SRS, št. 14/89, RS, št. 13/1994, 82/1994, 29/1995, 26/1999, 60/1999, 70/2000, 64/2001, 110/2002, 42/2003 16/2004, 69/2004, 101/2007, 122/2007.

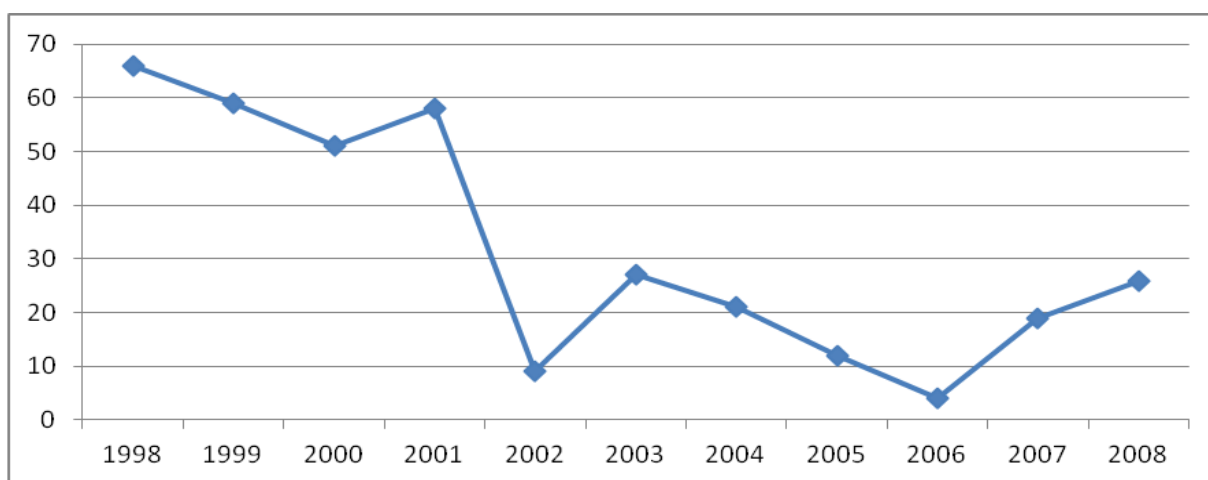
Dopolnilni zakoni pa so: *Zakon o socialnem varstvu*, Ur. l. RS, št. 54/1992 (56/1992 popr.), spremembe: Ur. l. RS, št. 42/1994, 1/1999, 41/1999, 60/1999, 36/2000, 54/2000, 26/2001, 110/2002, 2/2004 (7/2004 popr.), 36/2004, 21/2006, 105/2006, 114/2006, 3/2007 (23/2007 popr., 41/2007 popr.), 122/2007, 61/2010, 62/2010; *Zakon o nepravdnem postopku*, Ur. l. SRS, št. 30/1986 (20/1988 popr.), spremembe: Ur. l. RS, št. 87/2002, 131/2003, 77/2008 in *Zakon o matični knjigi (ZMK)*, Ur. l. SRS, št. 16/1974; spremembe: Ur. l. SRS, št. 28/1981, 38/1986, 2/1987, RS, št. 28/1995, 29/1995, 84/2000, 37/2003-ZMatR; spremembe: *Zakon o centralnem registru prebivalstva (ZCRP)*, Ur. l. RS, št. 1/1999, spremembe: Ur. l. RS, št. 54/2002 Odl.US: U-I-69/99-27, 39/2006, 72/2006-UPB1.

²⁸ Vir: SURS. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (19. 3. 2012).

razmerjih²⁹, ki določa pogoje za posvojitve, razmerja, ki nastanejo s posvojitvijo in, postopek za posvojitve.

Podatki kažejo, da se je število posvojitvev v različnih obdobjih nekoliko spreminjalo. Med letoma 1998 in 2001 se je število posvojitvev gibalo med 51 in 66 posvojitvev na leto, med letoma 2002 in 2006 je število upadlo na med 4 in 27 posvojitvev na leto, v letu 2007 in 2008 pa je število spet nekoliko naraslo (19 in 26 posvojitvev na leto) (Zaviršek in drugi 2009, 27-31).

Slika 1.13: Število posvojitvev v Sloveniji med leti 1998 in 2008

Vir: Zaviršek in drugi 2009.

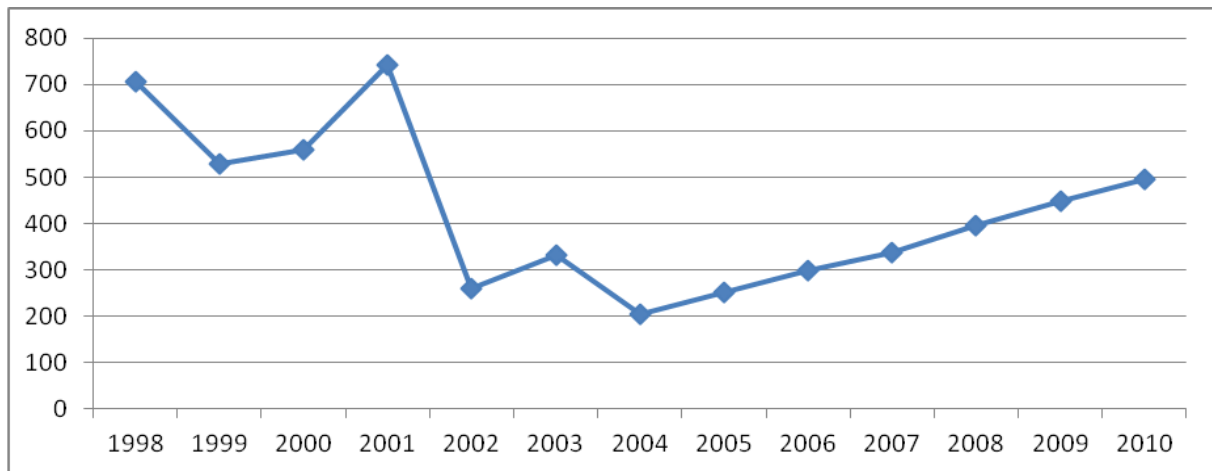
Razlike v številu posvojitvev so v določeni meri posledica različnega zbiranja podatkov (med leti 1998 in 2001 sta bila npr. vir podatkov CSD in SURS, med leti 2002 in 2006 CSD in IRSSV, leta 2007 in 2008 pa CSD). Ročno zbiranje podatkov v obdobju pred letom 2002 je bilo med drugim podvrženo podvajanju podatkov, kar se je v času računalniško podprtega zbiranja podatkov odpravilo z obveznim vnosom enotne identifikacijske številke uporabnika v sistem. V obdobju zbiranja podatkov s Socialno bazo podatkov je zaradi različnih razlogov prihajalo tudi do nepopolnega vnosa podatkov s strani poročevalskih enot (CSD) (Zaviršek in drugi 2009 27-31).

V kolikor opazujemo podatke za število vlog za posvojitve, vidimo, da je njihovo število mnogo večje od števila posvojitvev. Največ prošelj za posvojitve beležimo leta 1998 in 2001, in sicer 707 oziroma 742. Od leta 2004 je opazen trend naraščanja

²⁹ Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR), Ur. l. SRS, št. 14/89, RS, št. 13/1994, 82/1994, 29/1995, 26/1999, 60/1999, 70/2000, 64/2001, 110/2002, 42/2003 16/2004, 69/2004, 101/2007, 122/2007.

številu prošelj, saj vsako leto čaka na posvojitve otrok več parov³⁰. V povprečju je bilo od leta 2004 do 2010 vsako posamezno leto oddanih 48 novih vlog za posvojitve (Zaviršek in drugi 2009). Po najnovejših podatkih, podatkih informacijskega sistema, ki je pripravljen za področje posvojitve, je bilo leta 2011 na CSD v Sloveniji skupno 427 vlog za posvojitve, pri čemer so prosilci v 295 vlogah že ocenjeni kot možni oziroma primerni posvojitelji, za ostalih 132 pa končno mnenje s strani CSD še ni bilo podano³¹.

Slika 1.14: Število prošelj za posvojitve med leti 1998 in 2010

Vir: Zaviršek in drugi 2009 in MDDSZ.

V Sloveniji število otrok, ki bi bili primerni za posvojitve, upada. V Sloveniji je stroka bolj naklonjena stališču, da otroci prebivajo v rejniških družinah in v okolju, ki jim je čim bolj znano. Poleg tega starši neradi dajo privoljenje za posvojitve, saj imajo v rejniških družinah matične družine večji vpliv na spremljanje življenja lastnega otroka (Črnak-Meglič 2008). Po podatkih MDDSZ je zato zelo malo otrok, ki so nameščeni v rejniške družine, posvojenih (48 od leta 2004 do leta 2010)³². Zato bi bilo treba sprejeti novo prakso tam, kjer je otrok več let v rejniški družini, rejniška družina pa bi ga želela posvojiti. To bi morala zagotoviti strokovna oseba zaposlena na CSD. Prehode iz rejništva v posvojitve je treba načrtovati predvsem tako, da se dosledno spoštuje odprta posvojitve³³, vključno s pravico otroka, da srečuje biološke starše in

³⁰ Tudi na tem mestu je treba upoštevati, da so do določene mere razlike v podatkih pogojene z različnim načinom zbiranja podatkov.

³¹ Vir: MDDSZ. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/posvojitve/ (5. 6. 2012).

³² Vir: MDDSZ. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (4. 6. 2012).

³³ Pri odprti posvojitvi ima otrok naslednje pravice: ima pravico, vedeti, kakšna je njegova osebna zgodovina; ima pravico, da je povezan z državo, kjer je bil rojen; če je bil otrok starejši, ko je odšel iz države, ima pravico in možnost, da spozna svoje biološke starše (Zaviršek in drugi 2009, 146).

morebitne sorodnike. Odprta posvojitve je izjemnega pomena, predvsem v primerih, ko so bili otroci, ki so prišli v rejniško družino, že odraščajoči (Zaviršek in drugi 2009).

Povprečna čakalna doba za posvojitve slovenskega otroka je različna, in traja v povprečju med pet do deset let (Zaviršek in drugi 2009). Nekateri pari se zato za nacionalno posvojitve sploh ne odločijo, ker menijo, da bi bilo to zapravljanje časa (Rezar 2009). Namesto tega se socialni starši odločajo za mednarodno posvojitve, kjer je čakalna doba okoli šest mesecev. To velja predvsem za posvojitve iz Rusije in Ukrajine (Črnak-Meglič 2008).

Pravni instrumenti, ki se nanašajo na mednarodne posvojitve, so enaki kot za posvojitve znotraj Slovenije. Ne glede na to ali se želi posvojiti otroka iz Slovenije ali iz tujine je osnovni zakon *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*³⁴, ki pa mednarodnih posvojitve posebej ne ureja³⁵.

Podatki iz matičnega registra (september 2008) kažejo, da je bilo od maja 2005, ko je bil vzpostavljen računalniško voden matični register, vpisanih 23 posvojitve iz tujine. Največ posvojitve je iz Makedonije (7), Ruske federacije (5), Ukrajine (4) in Romunije (3), manj pa iz Srbije (1), Črne gore (1), Hrvaške (1) in Švice (1) (Črnak-Meglič 2008).

V kolikor se pari odločijo za mednarodno posvojitve, so pri tem pogosto prepuščeni lastni iznajdljivosti pri zbiranju potrebnih informacij. Neformalno sicer strokovni delavci na CSD pridobivajo informacije o mednarodnih posvojitvah, vendar na nekaterih CSD ugotavljajo, da imajo premalo informacij o možnostih za posvojitve otroka v tujini in o poteku postopka v posameznih državah. Oviro mednarodnim posvojitvam predstavljajo tudi velike finančne obremenitve potencialnih posvojiteljev. Posamezne izjave posvojiteljev kažejo, da se stroški mednarodnih posvojitve gibljejo med 10 in 15 tisoč EUR (Črnak-Meglič 2008).

---

³⁴ Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR), Ur.l.SRS, št. 14/89, RS, št. 13/1994, 82/1994, 29/1995, 26/1999, 60/1999, 70/2000, 64/2001, 110/2002, 42/2003 16/2004, 69/2004, 101/2007, 122/2007.

³⁵ RS je podpisala in ratificirala tudi Konvencijo o varstvu otrok in sodelovanju pri državnih posvojitvah, tako imenovano Haaško konvencijo (Ur. l. RS, št. 14/99-MP), ki je začela veljati 1.5.2002. Pri posvojitvah otrok iz držav, ki niso podpisnice omenjene konvencije, se upošteva Zakon o mednarodnem zasebnem pravu in postopku (Ur. l. RS, št. 56/99). RS je sklenila tudi bilateralni Sporazum med vlado RS in vlado Republike Makedonije o meddržavnih posvojitvah (Ur. l. RS, št. 15/07-MO), ki je bil podpisan in verificiran v letu 2007 in je začel veljati v začetku leta 2008 (Črnak-Meglič 2008).

Med nujnimi izboljšavami in spremembami je zato ustanovitev specializiranega centra za notranje in meddržavne posvojitve, s posebej za to področje usposobljenimi strokovnjaki. Center bi bil organiziran tako, da bi omogočal delo na formalnih postopkih, pridobivanju dokumentov, psihosocialnem in strokovnem usposabljanju ter pripravi, na kontinuirani podpori, ter tudi kot informacijo središče (Zaviršek in drugi 2009, 141-144).

Poleg tega bi bilo treba za izboljšanje situacije na področju rejništva tudi: spremljati posvojitelske družine po zaključenem uradnem postopku posvojitve, ne zaradi nadzora temveč zaradi podpore; zagotoviti pravico do posvojitve tudi zunajzakonskim in istospolnim parom (predvsem v primerih, ko gre za biološkega otroka enega od partnerjev), saj sedanja zakonodaja tega ne omogoča; zagotoviti strokovno usposobljenost strokovnih delavcev; urediti prekratko dolžino posvojitelskega dopusta, ki traja, če je bil otrok ob posvojitvi star od enega do štirih let, 150 dni, in če je bil star štiri do šest let, 120 dni; z namenom detabuizacije posvojitve ozaveščati skupnost in specifična okolja (Zaviršek in drugi 2009, 145).

2. Družinski prejemki in starševsko varstvo

2.1. Starševsko varstvo

Starševsko varstvo je v Resoluciji (1993) obravnavano v okviru področja dela, zaposlitev in zaposlovanja, ukrepi na tem področju so temeljni mehanizem za usklajevanje delovnih in družinskih obveznosti. Starševsko varstvo je opredeljeno v *Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih*³⁶. Spremembe glede upravičenosti in višine starševskih nadomestil ter družinskih prejemkov uvaja *Zakon o uravnoteženju javnih financ*³⁷.

Pod pravice iz naslova starševskega varstva spadajo različne vrste starševskega dopusta, in sicer porodniški dopust, dopust za nego in varstvo otroka, očetovski dopust (ki v Resoluciji (1993) ni bil posebej opredeljen) in posvojiteljski dopust. Če zavarovanec ali zavarovanka izpolnjuje z zakonom predpisane pogoje, mu/ji v času koriščenja starševskega dopusta pripada starševsko nadomestilo.

Porodniški dopust je namenjen pripravi na porod, negi in varstvu otroka takoj po porodu ter zaščiti materinega zdravja ob rojstvu otroka in po njem. Pravico do porodniškega dopusta ima mati otroka, pod določenimi pogoji pa tudi oče otroka ali druga oseba.

Posvojiteljski dopust je namenjen enemu ali obema posvojiteljema, z namenom, da se lahko posvojitelj/posvojitelja in otrok takoj po posvojitvi v celoti posvetijo drug drugemu. Podatki o koriščenju porodniškega in posvojiteljskega dopusta so prikazani v okviru podatkov o starševskem nadomestilu.

Očetovski dopust je namenjen očetom, da bi že v najnežnejši dobi otroka skupaj z mamo sodeloval pri negi in varstvu otroka. Od leta 2003 do 2010 se je število očetov, ki se odločijo, da bodo koristili očetovski dopust, skoraj podvojilo. V letu 2003 je očetovsko nadomestilo prejelo 10.917 očetov, leta 2010 pa 18.044³⁸. Največ

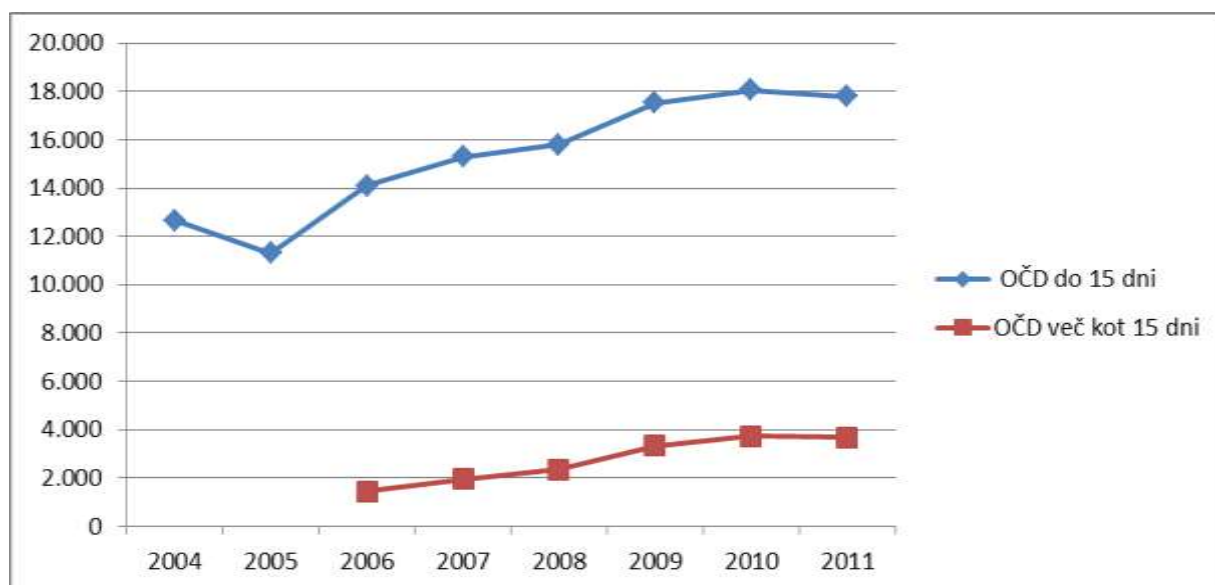
³⁶ Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP), Ur. l. RS, št. 97/2001, spremembe: 76/2003, 110/2003-UPB1, 56/2005, 111/2005, 21/2006, 47/2006, 110/2006-UPB2, 114/2006-ZUTPG, 122/2007, 10/2008, 62/2010-ZUPJS, 40/2012-ZUJF.

³⁷ Zakon o uravnoteženju javnih financ (ZUJF), Ur. list RS, št. 40/2012.

³⁸ Vir: SURS. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (15. 3. 2012).

očetov se odloči koristiti dopust do 15 dni, veliko manj pa za tistega, ki traja več kot 15 dni. V letu 2010 je očetovski dopust do 15 dni koristilo 18.042 očetov, več kot 15 dni pa le 3.734 očetov³⁹ (glej Sliko 2.1). Razlog je predvsem v tem, da je prvih 15 dni dopusta v celoti plačanih (100 % nadomestilo plače), za dopust nad 15 dni pa država financira plačilo prispevkov za socialno varnost od minimalne plače. Kljub temu se povečuje tudi število očetov, ki koristijo ta del očetovskega dopusta, in sicer leta 2006 ga je koristilo 1.441 očetov, leta 2010 pa 3.734 očetov⁴⁰. V letu 2011 je zaznati upad v številu koriščenju očetovskega dopusta v obeh različicah trajanja, očetovski dopust do 15 dni je v tem letu koristilo 17.776 očetov, več kot 15 dni pa 3.669 očetov.

Slika 2.1: Število očetov, ki koristijo očetovski dopust

Vir: MDDSZ, spletno mesto, Statistika, 2012.

Po anketnih podatkih Raziskave o vplivih veljavnih ukrepov družinske politike na odločanje za otroke (Rakar in drugi 2010b) je očetovski dopust delno ali v celoti izrabilo tri četrtine očetov. Vseh 15 dni polno plačanega očetovskega dopusta sta izrabili dve tretjini (74 %) očetov iz vzorec zajetih družin. Manj dni je izrabilo 12 % očetov,⁴¹ več pa 7 % očetov (za 7 % očetov ni podatka). Čim mlajši je otrok, tem pogosteje je oče izrabil očetovski dopust (ves ali del).

³⁹ Vir: MDDSZ. Dostopno na:

http://www.mdds.gov.si/si/ujavljanje_pravic/statistika/druzinski_prejemki/ (15. 3. 2012).

⁴⁰ Vir: MDDSZ. Dostopno na:

http://www.mdds.gov.si/si/ujavljanje_pravic/statistika/druzinski_prejemki/ (15. 3. 2012).

⁴¹ Možno je, da so vse dni izrabili tudi tisti očetje, za katere imamo podatek, da so izrabili 11-14 dni. Namreč, če se dopust ne izrabi v zaporednih dneh, se odmeri v trajanju 11 delovnih dni.

Glede razlogov, zakaj očetje niso izrabili (več) očetovskega dopusta, je več kot polovica družin, ki so imele otroka po letu 2002, v anketni raziskavi navedla, da si tega finančno ni mogla privoščiti (Rakar in drugi 2010b). Drugi razlog po teži je ta, da oče o tem ni resno razmišljal, čeprav je vedel za pravice, ki mu po zakonu pripadajo. V več kot četrtini primerov delodajalec ni bil naklonjen temu, da bi njegovi zaposleni izrabili očetovski dopust ali več dni le-tega. Približno osmina vprašanih je kot razlog navedla to, da bi oče lahko izgubil službo/delo, če bi izrabil (ves) očetovski dopust (glej Preglednico 2.1).

Preglednica 2.1: Razlogi, zakaj očetje niso izrabili (več) očetovskega dopusta (N=211)

	Število pritrdilnih odgovorov	% pritrdilnih odgovorov
Nisem/ni vedel za vse možnosti.*	29	14,0
Vedel sem/je, a o tem nisem/ni resno razmišljal	94	44,6
Finančno si nismo mogli privoščiti več neplačanega dopusta.	108	51,3
Meni/menim, da očetje ne morejo/moremo biti koristni pri negi majhnega otroka.	14	6,6
Sodelavci, prijatelji, znanci bi me/ga zasmehovali	3	1,2
Delodajalec temu ni bil naklonjen.	57	27,1
Zaradi tega bi lahko izgubil službo/delo	27	12,7
Bo/bom še izkoristil	47	22,1
Zaradi narave dela ne potrebujem uradnega očetovskega dopusta	56	26,4
Drugo	77	36,5

* Odgovori oseb, starih 20-49 let, ki so imele otroka po letu 2002.

** Odgovarjale so samo tiste osebe, ki niso bile (v celoti) seznanjene z očetovskim dopustom.

Opomba: Samo 13 anketirancev je pritrdilo več kot trem trditvam.

Vir: Rakar in drugi (2010b).

Podatki o zadovoljstvu s sedanjo ureditvijo očetovskega dopusta kažejo, da je skoraj polovica anketirancev zadovoljna s trajanjem očetovskega dopusta, dobra četrtina pa bi raje imela šest mesečni dopust. Če bi bili trije meseci plačani, bi tako dolg dopust izrabilo okrog 70 % moških. Približno tretjina anketirancev se je strinjala, da bi vpeljava polno plačanega trimesečnega očetovskega dopusta vplivala na njihovo odločanje za otroke. Za otroka (več otrok) bi se verjetno odločilo 13 % anketirancev (Rakar in drugi 2010b). Skoraj 30 % se jih je strinjalo s tem, da bi jim takšen očetovski dopust omogočil, da bi prej imeli (naslednjega) otroka. To je pomembno, saj se ukrepe, ki vplivajo na zmanjšanje presledkov med rojstvi otrok, šteje med tiste, ki bi lahko vplivali na zvišanje rodnosti, saj se odložena rojstva morda nikoli ne realizirajo (glej npr. Bongaarts 2008).

Podatki o seznanjenosti s pravico očetovskega dopusta kažejo, da je za očetovski dopust v trajanju 15 dni s polnim nadomestilom plače vedelo 80 % vseh anketirancev in 86 % anketirancev z otroki. Ženske so bolj obveščene (86 %) kot moški (74 %). Enako velja za anketirance, stare 25-44 let, v primerjavi s starejšimi in še zlasti v primerjavi z mlajšimi (66 %). Razumljivo je, da so najbolj obveščene osebe tiste, ki so v partnerskih zvezah, toda tudi veliko samskih oseb⁴² (71 %) pozna očetovski dopust (Rakar in drugi 2010b).

Poleg teh 15 dni s polnim nadomestilom plače lahko očetje izrabijo še 75 dni neplačanega dopusta⁴³. Država pa jim za ta čas plačuje prispevke za socialno varnost na podlagi minimalne plače, torej se jim tudi ta čas šteje v pokojninsko dobo. Po podatkih anketne raziskave o vplivu veljavnih ukrepov na odločanje za otroke je bilo to znano manj kot polovici (47 %) anketirancev, nekoliko bolj pogosto ženskam (51 %) kot moškim (44 %). Najmanj so bile seznanjene osebe, stare 20-24 let (le četrtina), nekoliko bolj osebe, stare 25-30 let (40 %), najbolj tiste, stare 31-35 let (dve tretjini), med starejšimi pa je bila seznanjena približno polovica oseb (Rakar in drugi 2010b).

Dopust za nego in varstvo otroka je namenjen nadaljnji negi in varstvu otroka in ga upravičenci nastopijo neposredno po poteku porodniškega dopusta. Starša se o načinu koriščenja dogovorita med seboj. Del dopusta za nego in varstvo otroka (največ 75 dni) lahko starša tudi preneseta in izrabita do osmega leta starosti otroka. Dopust za nego in varstvo otroka lahko starša koristita v strnjenem nizu, v obliki polne ali delne odsotnosti z dela.

V večini koristijo dopust za nego in varstvo otroka matere, vendar v zadnjih letih narašča tudi število očetov, ki ga koristijo. Leta 2006 ga je koristilo 921 očetov, leta 2011 pa 1.538⁴⁴. To kaže na vse večjo fleksibilnost in pluralizacijo družinskih oblik.

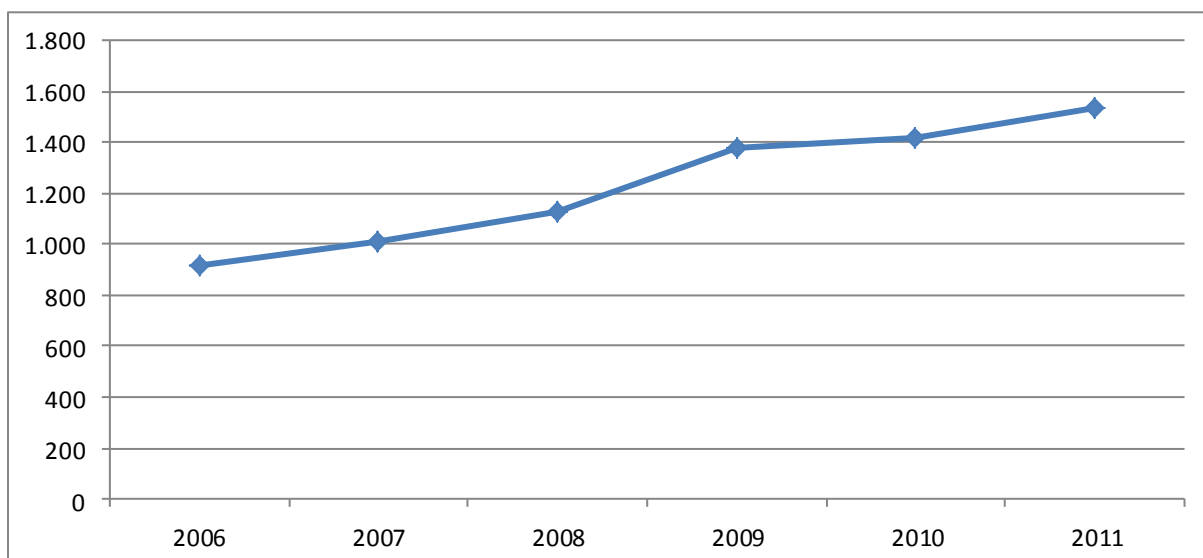
⁴² Mednje niso zajeti vdove/vdovci ter ločene oziroma razvezane osebe.

⁴³ Pravica do prvih 15 dni (plačanega) očetovskega dopusta velja od leta 2003, neplačani dopust pa je bil uveljavljen v letih 2004 (30 dni) in 2005 (še 45 dni).

⁴⁴Vir: MDDSZ. Dostopno na:

http://www.mdds.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/statistika/druzinski_prejemki/ (15. 3. 2012).

Slika 2.2: Dopust za nego in varstvo otroka, ki ga koristijo očetje

Vir: MDDSZ, spletno mesto, Statistika, 2012.

Preseneča podatek preseneča, da kar 29 % anketirancev ni vedelo, da si dopust za nego in varstvo otroka starša lahko delita (Rakar in drugi 2010b). Neseznanjenost je pogostejša med moškimi⁴⁵ in med mlajšimi osebami (starimi 20-29 let; saj kar 48 % oseb, starih med 20-24, let ni vedelo za to možnost). Najbolj seznanjene so osebe, stare 30-34 let: za možnost delitve dopusta za nego in varstvo otrok jih je vedelo 81 %. Od vseh anketirancev z otroki je dopust za nego in varstvo otroka izrabilo 52 %, 2 % pa jih to ima namen storiti. Dopust je izrabilo 81 % žensk, ostale pa skoraj zagotovo niso bile upravičene⁴⁶. Dopust za nego in varstvo otroka je izrabilo samo 7 % moških z otroki, dodatni 3 % pa to še nameravajo storiti. Če dodamo še partnerje anketiranih žensk, je dopust za nego in varstvo otrok izrabilo 34 od 605 moških, kar je slabih 6 %⁴⁷. V primeru, da bi oče otroka izrabil vsaj tri mesece od devetih mesecev dopusta za nego in varstvo otroka, bi se za (še enega) otroka odločilo 9 % žensk.

Ugotovitve raziskave o vplivih veljavnih ukrepov na odločanje za otroke (Rakar in drugi 2010b) tako kažejo, da bi imela večji vpliv na rodnostno obnašanje

⁴⁵ Za možnost delitve dopusta za nego in varstvo otroka med staršema ni vedelo 32 % moških in 26 % žensk.

⁴⁶ V anketi ni bilo vprašanja, kakšen je bil zaposlitveni status anketiranca ob rojstvu otrok(a), zato ne vemo, ali so bili upravičeni do starševskega dopusta.

⁴⁷ Teh rezultatov na žalost ne moremo primerjati z rezultati ankete iz leta 2000, ker so takrat anketirance spraševali samo to, ali so sami izrabili dopust za nego in varstvo otroka. Anketni podatek iz leta 2010 pa je primerljiv s tekočim statističnim podatkom (v letu 2008 je dopust za nego in varstvo otroka izrabilo 5,8 % očetov, v letu 2009 pa 6,3 % očetov).

prebivalstva, ureditev, v kateri bi bili plačani vsi trije meseci očetovskega dopusta, kot če bi oče izrabil tri mesece (enako plačanega) dopusta za nego in varstvo otroka. Možna razloga za to sta dva. Prvič, dopust za nego in varstvo otroka je pravica staršev, torej ga lahko v celoti izrabi mati (tudi če oče ne izrabi niti dneva). Trije plačani meseci očetovskega dopusta pa so dodatna pravica (dodatnih je 2,5 mesecev), ki bi jo bilo pripravljeno izrabiti skoraj tri četrtine anketiranih očetov. Poleg tega domnevamo, da precejšen delež mater raje vidi, da same izrabijo celotni ali veliko večino dopusta za nego in varstvo otroka. Drugič, na vprašanje o vplivu izrabe treh mesecev dopusta za nego in varstvo otroka s strani očeta so odgovarjale samo ženske, te pa so bile precej manj kot moški nagnjene k strinjanju s pozitivnim vplivom na svoje rodno obnašanje, če bi bili plačani vsi trije meseci očetovskega dopusta (Rakar in drugi 2010b).

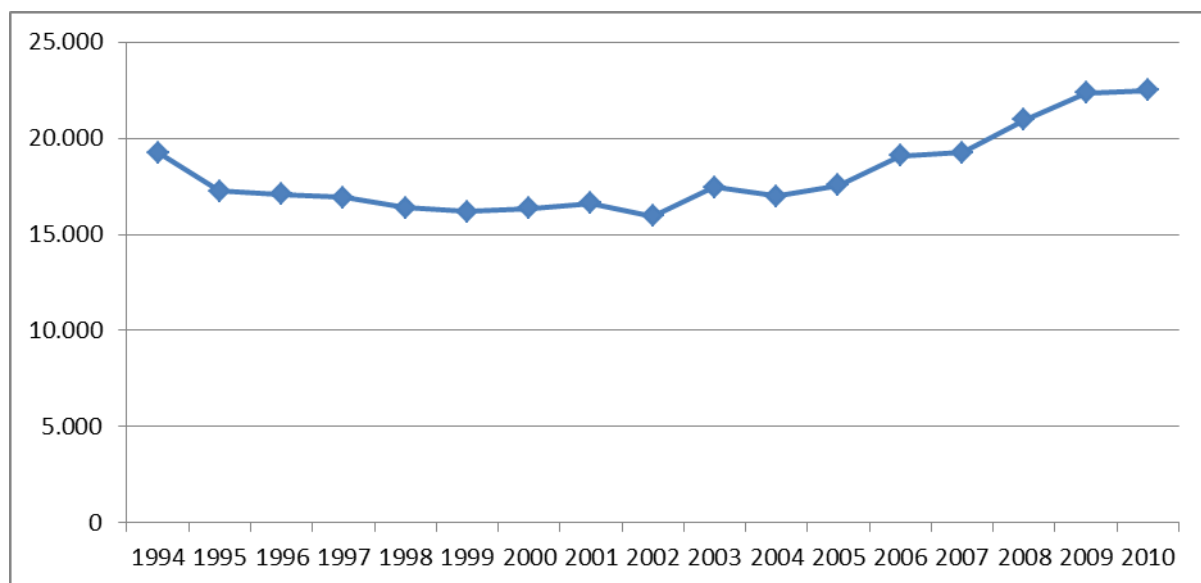
Glede trajanja dopusta je po anketnih podatkih kar 27 % vprašanih menilo, da je skupaj enoletno trajanje porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka prekratko, medtem ko jih je 68 % menilo, da je dovolj dolgo. Leta 2000 je kar 43 % anketirancev, starih med 20-49 let, ta dopust ocenilo kot prekratek, 56 % pa jih je menilo, da je dovolj dolg. Morda je pogostejše zadovoljstvo z ureditvijo leta 2010 posledica zavedanja dejstva, da je poleg tega leta dni na voljo še očetovski dopust (Rakar in drugi 2010b).

Upravičenci do starševskega dopusta v času trajanja le-tega prejemajo starševsko nadomestilo: porodniško nadomestilo, očetovsko nadomestilo, nadomestilo za nego in varstvo otroka in posvojiteljsko nadomestilo. Podatki MDDSZ kažejo, da število upravičencev do starševskih nadomestil narašča. Razlog je v tem, da v tem obdobju ponovno narašča število živorojenih. Po drugi strani pa se (bodoči) starši veliko bolj informirajo in je verjetno tudi zaradi tega večje število upravičencev. V letu 1996 je starševsko nadomestilo prejemale 17.080 upravičencev, leta 2010 pa 22.493 upravičencev⁴⁸ (glej Sliko 2.3).

---

⁴⁸ Vir: MDDSZ (dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/si/uvlavljanje_pravic/statistika/druzinski_prejemki/). Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (15. 3. 2012).

Slika 2.3: Število upravičencev do starševskega nadomestila

Vir: MDDSZ, spletno mesto, Statistika, 2012.

V splošnem bi v prihodnje pri oblikovanju nove resolucije o družinski politiki veljalo upoštevati naslednje predloge, ki so se izkazali kot pomembni pri odločanju za otroke (glej Rakar in drugi 2010b).

Želja po ohranjanju dosežene življenjske ravni se je izkazala za zelo pomembno oviro za odločanje za otroke. Leta 2000 je bila zelo pomembna za samo 6 % anketirancev, leta 2010 pa za več kot tretjino. Nedvomno je, da je treba družine finančno čim bolj razbremeniti. Leta 2010 je petina anketirancev menila, da bi (še en) otrok preveč stal (ibid.).

Država bi morala narediti še več, da bi bil o pravicah v zvezi s starševskim dopustom seznanjen vsak polnoletni prebivalec. Pravočasna seznanjenost o možnostih izrabe dopusta omogoča, da se očetje pripravijo na svojo aktivno vlogo po rojstvu otroka in se ustrezno organizirajo (Rakar in drugi 2010b). Če si partnerja delita dopust za nego in varstvo otroka, pade manj bremena na materinega delodajalca. Zato bi bilo treba z domišljenimi besednimi in slikovnimi sporočili spodbujati očete, da izrabijo del dopusta za nego in varstvo otroka, tudi s pozitivnimi primeri znanih oseb, ki jih imajo za vzornike. Takšne reklamne kampanje so imele velik pozitiven vpliv. Moški, ki bo odraščal ob takšnih vzornikih, bo verjetno tudi sam enako ravnal – ne samo kot oče. Bo tudi bolj razumevajoč delodajalec in nadrejeni (O'Brien 2008). Zasebni delodajalci niso naklonjeni očetovskemu dopustu, zato se očetje – iz strahu, da bi izgubili zaposlitev, še zlasti v času recesije – ne odločajo za izrabo te pravice. Zato bi morali

redno izvajati aktivnosti osveščanja delodajalcev in tudi preverjati njihov odnos do očetov, ki bi radi izrabili dopust (tako očetovski kot dopust za nego in varstvo otroka) (Rakar in drugi 2010b).

Situacija v delovnem okolju – posluh in razumevanje delodajalca, nadrejenih in sodelavcev – predstavlja pomembno oviro za odločanje za otroke. Promovirati in vpeljati bi bilo treba več prožnih oblik dela, predvsem takšnih, ki imajo čim manjši negativni vpliv na položaj žensk na trgu dela (ibid.).

Nadalje podatki raziskav kažejo različne pozitivne posledice glede aktivne vloge očeta pri vsestranski skrbi za otroka. Zato bi bilo potrebno osveščati starše glede namena in ciljev očetovskega dopusta, saj podatki kažejo, da starši in predvsem očetje ne razumejo pomena očetovskega dopusta (ibid.).

Kaže, da bi imelo podaljšanje obdobja prejemanja polnega nadomestila plače (starševskega nadomestila) za čas očetovskega dopusta pozitivne posledice na število dni, ki jih izrabijo očetje, pa tudi na rodnost. Zdi se, da očetje (morda pa tudi oba starša) menijo/menita, da je dopust za nego in varstvo otroka namenjen predvsem materam. Če pa bi očetje imeli pravico do daljšega plačanega očetovskega dopusta, mati ne bi bila prikrajšana in bi ga izrabili. Najbrž tako deluje logika tudi pri kvotah za moške znotraj dopusta za nego in varstvo otroka (Rakar in drugi 2010b)⁴⁹.

2.2. Družinski prejemki

Družinski prejemki so v okviru Resolucije (1993) umeščeni na ekonomsko-fiskalno področje (neposredne in posredne dajatve družinam). Z ukrepi na tem področju se želi družinam olajšati materialne probleme, s katerimi se soočajo v različnih obdobjih. Družinski prejemki so opredeljeni v *Zakonu o starševskem varstvu in družinskih*

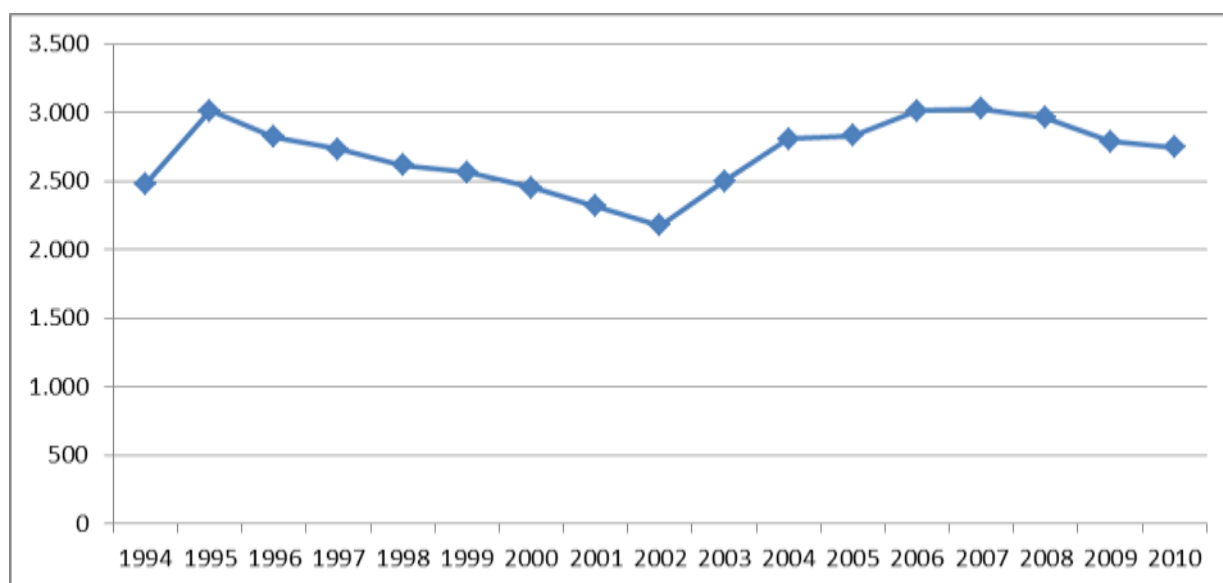
---

⁴⁹ V nekaterih evropskih državah (na Švedskem, Norveškem in v Islandiji) so uvedli kvote za moške znotraj dopusta za nego in varstvo otroka. Če je očetje ne izrabijo, je ta del dopusta za družino izgubljen za družino. Pri tem so sicer tudi težave: neenakopravni položaj družin glede na to, ali je v njih prisoten oče, negativne posledice za otroka, če se oče ne odloči za izrabo svoje kvote, itd. Tudi ni vseeno, ali dopust brez očetovega dela traja 3, 6 ali 9 mesecev. Vpeljava očetovskega dopusta v starševski dopust na Norveškem je bila denimo politična odločitev z jasnim namenom vplivati na vloge med spoloma v družinah (Lappegård 2010).

prejemkih⁵⁰. Spremembe glede uveljavljanja in upravičenosti do družinskih prejemkov je prinesel *Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev*⁵¹ in tudi *Zakon o uravnoteženju javnih financ*⁵².

Starševski dodatek je denarna pomoč staršem, kadar po rojstvu otroka niso upravičeni do starševskega nadomestila. Povprečno mesečno število upravičencev do starševskega dodatka je od leta 2002 do 2007 naraščalo, po tem letu pa je začelo upadati. V letu 2002 je starševski dodatek prejelo 2.157 upravičencev, leta 2007 3.025 upravičencev, v letu 2010 pa 2.747 upravičencev⁵³ (Slika 2.4). Razloge za upad povprečnega števila mesečnih upravičencev do starševskega dodatka lahko iščemo tudi v istočasnem porastu števila mesečnih upravičencev do starševskih nadomestil

Slika 2.4: Število upravičencev do starševskega dodatka

Vir: MDDSZ, spletno mesto, Statistika, 2012.

Pomoč ob rojstvu otroka je enkratni denarni prejemek, namenjen nakupu opreme za novorojenca. Namesto denarja je mogoče v enaki vrednosti izbrati opremo za novorojenca v obliki zavitka. V Sloveniji imajo nekatere občine še posebej urejeno

⁵⁰ Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP), Ur. l. RS, št. 97/2001, spremembe: 76/2003, 110/2003-UPB1, 56/2005, 111/2005, 21/2006, 47/2006, 110/2006-UPB2, 114/2006-ZUTPG, 122/2007, 10/2008.

⁵¹ Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS), Ur. l. RS, št. 62/2010, spremembe: 40/2011.

⁵² Zakon o uravnoteženju javnih financ (ZUJF), Ur. list RS, št. 40/2012.

⁵³ Vir: SURS. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> in MDDSZ, dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/statistika/druzinski_prejemki/ (15. 3. 2012).

pomoč ob rojstvu otroka. Število upravičencev do pomoči ob rojstvu otroka je od leta 2003 do 2008 naraščalo, nato pa je začelo nekoliko upadati. V letu 2003 je pomoč ob rojstvu otroka prejelo 16.746 upravičencev, leta 2008 21.111 upravičencev, leta 2010 pa 20.807⁵⁴.

Otroški dodatek je opredeljen kot dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje otroka, kadar dohodek na družinskega člana ne presega 99 % povprečne plače v RS. Julija 2010 je bil sprejet *Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev*⁵⁵, kjer so uvedene spremembe glede otroškega dodatka. Do otroškega dodatka so upravičeni otroci od rojstva do 18. leta starosti (ena višina za predšolske in šolske otroke, druga za dijake), saj se pravice iz javnih sredstev za starejše od 18. leta zagotovijo v sistemu državnih štipendij in z drugimi pravicami iz javnih sredstev.

*Zakon o uravnoteženju javnih financ*⁵⁶ ukinja sedmi in osmi razred otroškega dodatka, po novem so tako upravičenci le tisti, katerih dohodek na družinskega člana ne presega 64 % povprečnega mesečnega dohodka na osebo. Število upravičencev do otroškega dodatka je v obdobju od leta 1994 do 1998 znatno naraslo, v obdobju od leta 2000 do 2010 pa število upravičencev upada⁵⁷. V letu 2000 je otroški dodatek prejelo 411.397 upravičencev, leta 2010 pa le 374.466 upravičencev, kar je povezano tudi s splošnim upadom števila otrok v tem obdobju⁵⁸.

---

⁵⁴ Vir: SURS, Statistični letopis 2011 in MDDSZ. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/statistika/druzinski_prejemki/, (15. 3. 2012).

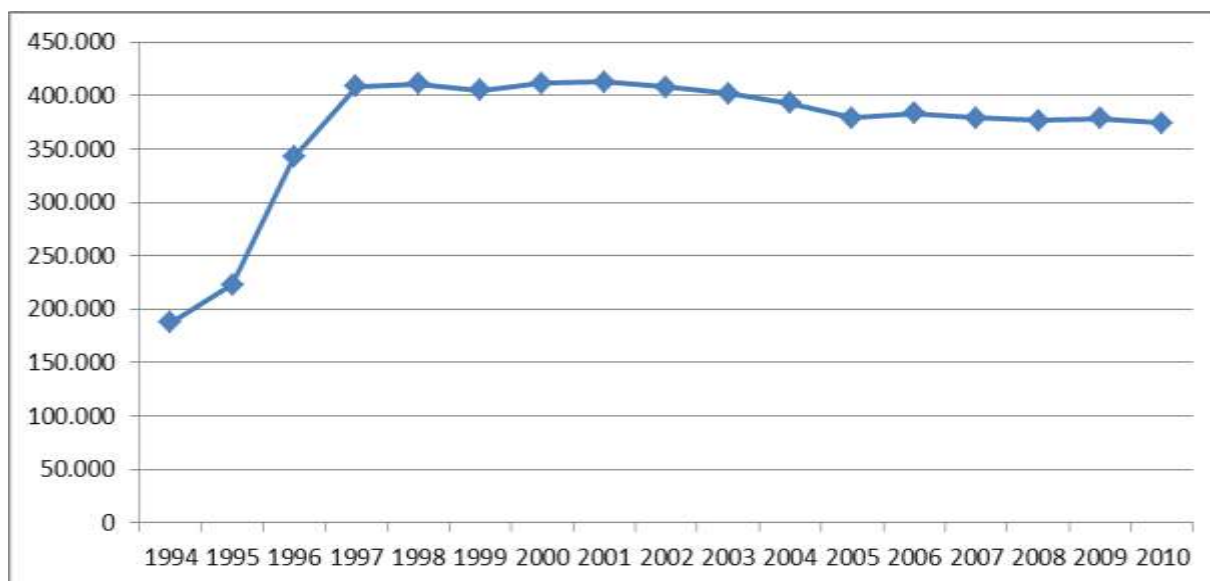
⁵⁵ Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS), Ur. l. RS, št. 62/2010, spremembe: 40/2011.

⁵⁶ Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS), Ur. l. RS, št. 62/2010, spremembe: 40/2011.

⁵⁷ Vir: SURS, Statistični letopis 2011 (15. 3. 2012).

⁵⁸ Vir: SURS. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (15. 3. 2012).

Slika 2.5: Število upravičencev do otroškega dodatka

Vir: MDDSZ, spletno mesto, Statistika, 2012.

Na podlagi anketnih podatkov, pridobljenih v dveh raziskavah (glej Rakar in drugi 2010b), lahko glede prejemnikov otroškega dodatka naredimo primerjavo med leti 2000 in 2010. Otroške dodatke je leta 2000 prejelo manj kot polovica (49 %) anketirancev z otroki⁵⁹, v času anketiranja leta 2010 pa je otroške dodatke za svoje otroke prejelo veliko več (79 %) ⁶⁰ anketirancev (oziroma njihovih partnerjev/partneric) z otroki. Pri tem je zanimivo, da je v letu 2010 dejansko število prejemnikov za 10 % manjše kot leta 2000, saj so generacije otrok, rojenih v zadnjih desetih letih, manjše kot pred nekaj desetletji.

Slabi dve tretjini (63 %) prejemnikov otroškega dodatka sta leta 2010 menili, da so otroški dodatki, do katerih so upravičeni, prenizki, dobra tretjina pa jih je ocenila za primerne. Leta 2000 so otroške dodatke, do katerih so bili upravičeni, kot prenizke opredelile tri četrtine oseb, kot primerne pa 22 % (ibid.). Zvišanje deleža prejemnikov,

⁵⁹ Rezultat iz leta 2000 je presenetljivo nizek in bi glede na statistične podatke moral biti približno enak letošnjemu. Dohodkovni cenzus za upravičenost do otroškega dodatka je ostal na isti ravni. Edina sprememba, zaradi katere se je število prejemnikov lahko nekoliko zvišalo, je od januarja 2002 nekoliko razširjena opredelitev otrok, ki so upravičeni do otroškega dodatka. Splošna starostna meja je bila dvignjena s 15 na 18 let. Starejša oseba je upravičena, če se šola, dokler ima status učenca, dijaka, vajenca ali študenta, vendar najdalj do dopolnjenega 26. leta starosti. Izjemoma se za otroka šteje tudi oseba po tej starosti, če traja njeno šolanje na visoki stopnji pet ali šest let, ali če oseba zaradi daljše bolezni ali poškodbe ali služenja vojaškega roka med šolanjem ni končala šolanja v predpisanem roku. Status otroka se podaljša za toliko časa, kolikor se je šolanje zaradi teh razlogov podaljšalo (70. člen *Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih*). Raziskava v letu 2010 je bila izvedena pred uveljavitvijo *Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev*, julija 2010, kjer so uvedene spremembe glede otroškega dodatka (Rakar in drugi 2010b).

⁶⁰ Ta odstotek je primerljiv s statističnim podatkom o deležu otrok, ki prejemajo otroški dodatek.

ki so zadovoljni z zneskom otroškega dodatka, je lahko posledica zvišanj tega prejemka med letoma 2000 in 2010. *Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih*⁶¹ je od leta 2003 vpeljal za 20 % višje otroške dodatke za predšolske otroke, starejše od enega leta, ki niso vključeni v subvencionirane programe predšolske vzgoje, od leta 2004 pa za 10 % višje otroške dodatke za otroke iz enostarševskih družin. Januarja 2008 so se nominalni zneski otroških dodatkov – poleg redne letne revalorizacije – zvišali za dodatnih 8,4 %.

Možno je tudi, da kdo k otroškim dodatkom šteje še dodatek za velike družine, ki ga od leta 2002 prejemajo družine s tremi in več otroki, ki izpolnjujejo pogoje za prejetje otroškega dodatka, in je od maja 2006 višji za družine s štirimi in več otroki. Glede na to, da se družinski dohodek na člana gospodinjstva s številom članov niža, in so zato družine upravičene do višjih otroških dodatkov, in ker so otroški dodatki višji za vsakega nadaljnjega otroka (od prvega do tretjega), se – skladno s pričakovanji – pogostost ocene, da so otroški dodatki primerno visoki, zvišuje s številom otrok anketirane osebe: od 21 % pri tistih z enim otrokom, 35 % pri tistih z dvema otrokoma in 46 % pri tistih s tremi otroki (Rakar in drugi 2010b).

Glede preferenc, kakšen otroški dodatek bi bil najustreznejši, je raziskava o vplivih veljavnih ukrepov na odločanje za otroke pokazala, da ima več kot 55 % anketirancev najraje otroški dodatek, ki je odvisen od dohodkov (nižji dohodek, višji otroški dodatek) (Preglednica 2.2). Otroški dodatek samo za družine z nizkimi dohodki je izbralo samo 18 % oseb, medtem ko bi jih skoraj četrtina najraje videla, da bi bil otroški dodatek neodvisen od višine družinskih dohodkov (torej enak za vse otroke). Glede na leto 2000 se je znižala naklonjenost do otroškega dodatka, ki je odvisen od dohodkov, zvišala pa se je priljubljenost otroškega dodatka samo za družine z nizkimi dohodki.

---

⁶¹ *Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih* (ZSDP), Ur. l. RS, št. 97/2001, spremembe: 76/2003, 110/2003-UPB1, 56/2005, 111/2005, 21/2006, 47/2006, 110/2006-UPB2, 114/2006-ZUTPG, 122/2007, 10/2008, 62/2010-ZUPJS, 40/2012-ZUJF.

Preglednica 2.2: Preferirane oblike otroškega dodatka oseb, starih 20-49 let (v %)

Značilnosti otroškega dodatka	% anketirancev	
	Leto 2000	Leto 2010
Glede na višino dohodkov		
Otroški dodatek, odvisen od dohodkov (nižji dohodek, višji otroški dodatek)	62,4	55,4
Otroški dodatek neodvisen od višine družinskih dohodkov (enak za vse)	24,6	24,7
Otroški dodatek samo za družine z nizkimi dohodki	11,4	18,0
Glede na starost otrok		
Čim starejši otrok, tem višji otroški dodatek	36,4	34,1
Otroški dodatek neodvisen od starosti otroka	56,2	51,6
Otroški dodatek neodvisen od starosti otroka	6,0	11,9
Glede na število otrok		
Otroški dodatek samo za prva dva otroka	2,2	3,2
Otroški dodatek, ki je višji za vsakega naslednjega otroka	37,0	36,2
Otroški dodatek od tretjega otroka naprej	0,7	1,7
Otroški dodatek enak za vse otroke	59,1	58,3

* Opomba: Razlika do 100 % so odgovori "ne vem".

Vir: Rakar in drugi 2010b.

Več kot polovica anketiranih oseb (52 %) ne želi, da bi bili otroški dodatki odvisni od starosti otroka, medtem ko bi jih približno tretjina (34 %) rada videla, da bi otroški dodatki naraščali s starostjo otrok. V primerjavi z letom 2000 je padla podpora otroškemu dodatku, ki je neodvisen od starosti otroka, podvojila pa se je (na 12 %) naklonjenost do otroškega dodatka, ki je tem višji, čim mlajši je otrok⁶² (Rakar in drugi 2010b).

Kot je pričakovati, pogostost preference do otroškega dodatka, ki je višji za vsakega nadaljnega otroka, narašča s skupnim številom otrok, ki jih ljudje imajo in nameravajo imeti (od 25 % pri osebah z enim otrokom na 56 % pri osebah s štirimi otroki). Za razliko od tega pogostost preference do otroškega dodatka, ki je enak za vse otroke upada s skupnim številom otrok, ki jih anketiranci imajo in nameravajo imeti (od 69 % pri osebah z enim otrokom na 40 % pri osebah s štirimi otroki) (ibid.).

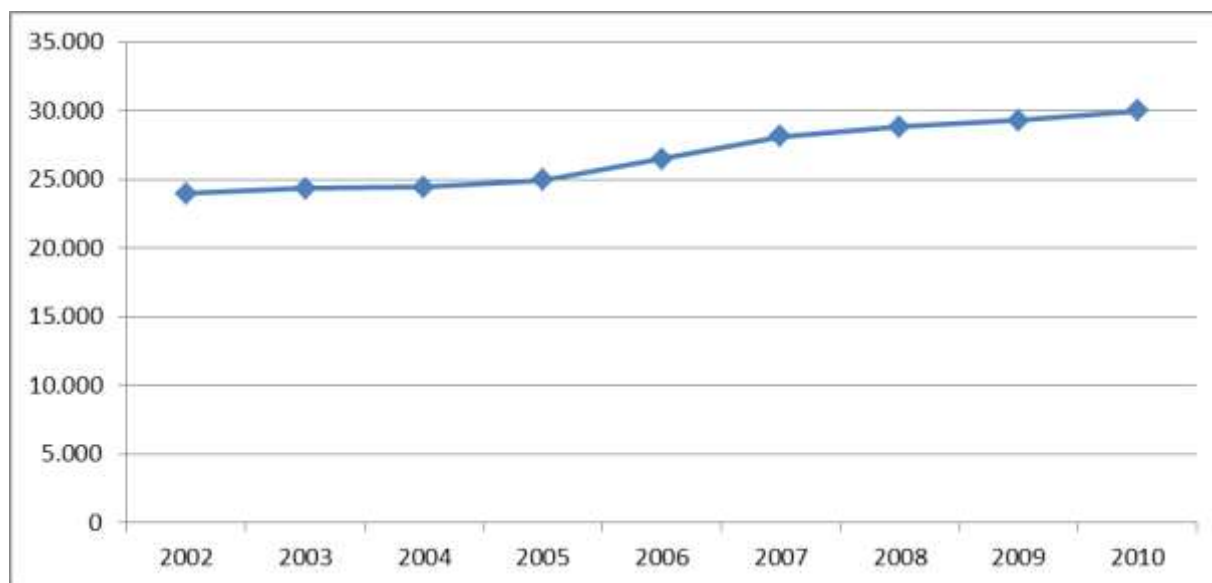
V splošnem je torej velik delež prejemnikov otroškega dodatka nezadovoljen z zneskom, ki ga prejemajo. To predvsem velja za osebe z enim otrokom. Preference glede značilnosti otroškega dodatka pa so v zadnjem desetletju ostale

⁶² Takšno ureditev so sredi leta 2009 imeli na primer na Danskem, v Litvi, pa tudi na Portugalskem (višji otroški dodatek za otroke do 1 leta kot za starejše otroke) (MISSOC 2009).

nespremenjene. Zanimivo je, da približno četrtnina anketiranih oseb zagovarja univerzalni otroški dodatek (enako visok za vse otroke). Po odvisnosti otroškega dodatka od dohodkov in od starosti otrok sedanja ureditev otroškega dodatka v Sloveniji ustreza preferencam večine oseb, starih 20-49 let. Za razliko pa otroške dodatke, ki so višji za vsakega nadaljnjega otroka (takšno ureditev imamo), podpira le dobra petina anketirancev, skoraj tri petine anketirancev pa bi raje videle, da otroški dodatki ne bi bili odvisni od vrstnega reda rojstva otrok (Rakar in drugi 2010b).

Dodatek za veliko družino je letni prejemek, ki je namenjen družinam s tremi ali več otroki, ki so mlajši od 18 let oziroma 26 let, če se šolajo in imajo status učenca, dijaka, vajenca ali študenta na dodiplomskem študiju. V obdobju od leta 2002 do 2010 narašča število upravičencev dodatka za veliko družino⁶³, kar kaže na to, da imamo vse več družin s tremi ali več otroki. V letu 2002 je dodatek za veliko družino prejelo 23.946 upravičencev, v letu 2010 pa 30.001 upravičencev⁶⁴.

Slika 2.6: Število upravičencev do dodatka za veliko družino

Vir: MDDSZ, spletno mesto, Statistika, 2012.

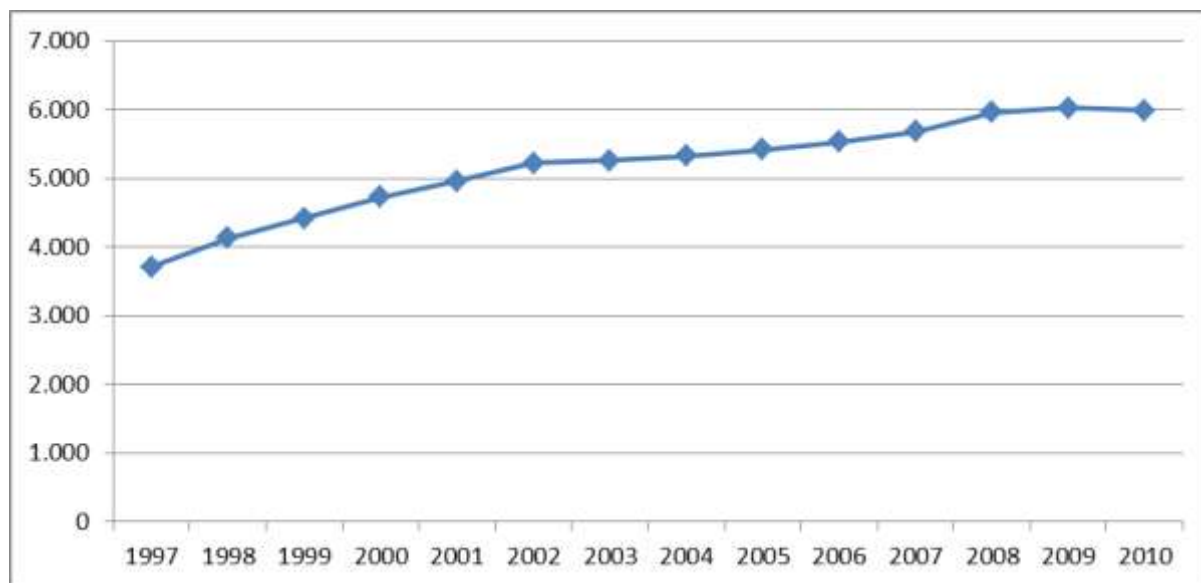
Dodatek za nego otroka je pravica, ki jo lahko uveljavlja eden od staršev za otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo. Dodatek za nego otroka s posebnimi potrebami ne pripada staršem v primerih, ko je otrok v zavodu, rejništvu ali na usposabljanju.

⁶³ Vir: SURS, Statistični letopis 2011. Dostopno na: <http://www.irsv.si/otroci/> in MDDSZ, dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/statistika/druzinski_prejemki/ (15. 3. 2012).

⁶⁴ Vir: SURS. Dostopno na: <http://www.irsv.si/otroci/> in MDDSZ, dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/statistika/druzinski_prejemki/ (15. 3. 2012).

Povprečno mesečno število otrok, katerih starši prejemajo dodatek za nego otroka po razpoložljivih podatkih od leta 1996 do 2009 narašča, v let 2010 pa je nekoliko upadlo⁶⁵. V letu 1996 je dodatek za nego otroka prejelo 2.619 upravičencev, leta 2009 6.022, leta 2010 pa 5.992 upravičencev⁶⁶. Razlog je morda v tem, da so starši vse bolj seznanjeni z možnostmi pomoči.

Slika 2.7: Število upravičencev do dodatka za nego otroka

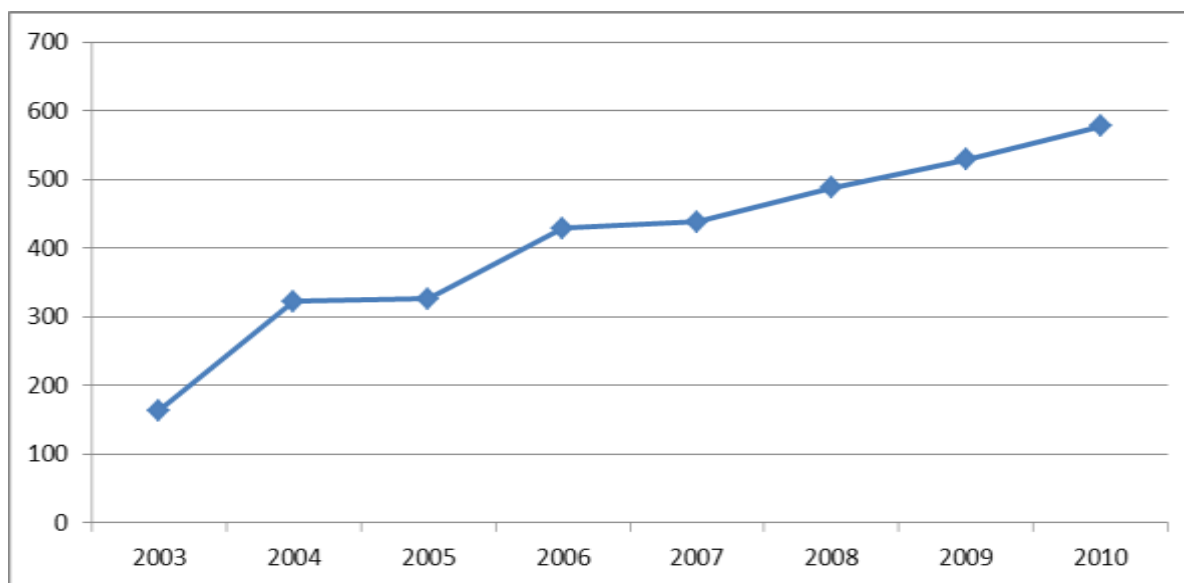
Vir: MDDSZ, spletno mesto, Statistika, 2012.

Delno plačilo za izgubljeni dohodek je osebni prejemek, ki ga prejme eden od staršev, kadar prekine delovno razmerje ali začne delati krajši delovni čas zaradi nege in varstva otroka s težko motnjo v duševnem razvoju ali težko gibalno oviranega otroka. Število upravičencev delnega plačila za izgubljeni dohodek prav tako narašča, razlogi so verjetno podobni kot pri koriščenju dodatka za nego otroka. Leta 2003 je delno plačilo za izgubljeni dohodek prejelo 164 upravičencev, leta 2010 pa 577 upravičencev.

⁶⁵ Vir: SURS. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (15. 3. 2012).

⁶⁶ Vir: SURS. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/>, in MDDSZ, dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/si/uvveljavljanje_pravic/statistika/druzinski_prejemki/ (15. 3. 2012).

Slika 2.8: Število upravičencev do delnega plačila za izgubljeni dohodek

Vir: MDDSZ, spletno mesto, Statistika, 2012.

Kot temeljni mehanizem poleg otroških dodatkov so na tem področju v Resoluciji omenjene davčne olajšave za vzdrževane družinske člane. V *Zakonu o dohodnini*⁶⁷ je opredeljeno, pod kakšnimi pogoji se lahko otroke kot vzdrževane člane gospodinjstva uveljavlja za zmanjšanje letne davčne osnove. Določeno je, da višina davčne olajšave narašča za vsakega nadaljnjega otroka. Za napoved odmere dohodnine za leto 2009 so bili zneski naslednji⁶⁸: za prvega otroka 2.251,46 EUR, za drugega otroka 2.447,62 EUR, za tretjega otroka 4.082,27 EUR, za četrtega otroka 5.716,92 EUR, in za petega otroka 7.351,57 EUR.

Novost, ki je bila uvedena spomladi 2010, je, da je v 5. členu *Zakona o davkih na motorna vozila*⁶⁹ določeno, da so družine s tremi ali več otroki oproščene plačila davka na motorna vozila od vozil, ki so nabavljena za prevoz družin, in sicer od enega motornega vozila s pet ali več sedeži, ki ga največ enkrat v treh letih kupi eden od roditeljev v družini, ki ima tri ali več otrok, ki še niso dopolnili 18 let.

⁶⁷ Zakon o dohodnini (ZDoh-1), Ur. l. RS, št. 54/2004 (56/2004 popr., 62/2004 popr., 63/2004 popr.), spremembe: 80/2004, 139/2004, 17/2005-UPB1, 53/2005, 70/2005-UPB2, 115/2005, 21/2006-UPB3, 43/2006, 47/2006, 59/2006-UPB4, 69/2006, 117/2006-ZDoh-2, 33/2007, 45/2007.

Zakon o dohodnini (ZDoh-2), Ur. l. RS, št. 117/2006, spremembe: Ur. l. RS, št. 33/2007 Odl.US: U-I-198/05-12, 45/2007 Odl.US: U-I-260/04-28, 90/2007, 10/2008, 78/2008, 92/2008, 125/2008, 20/2009, 10/2010, 13/2010, 28/2010-UPB5, 43/2010, 51/2010-UPB6, 106/2010, 9/2011-ZUKD-1, 13/2011-UPB7, 9/2012 Odl.US: U-I-18/11-10, 24/2012, 30/2012, 40/2012-ZUJF.

⁶⁸ Dostopno prek:

http://www.durs.gov.si/si/davki_predpisi_in_pojasnila/dohodnina_pojasnila/stopnje_dohodnine_za_leto_2009/lestvica_za_odmero_dohodnine_in_olajsave_za_leto_2009/ (13. 3. 2012).

⁶⁹ Zakon o davkih na motorna vozila, Ur. l. RS, št. 52/1999, spremembe: 2/2004-ZPNNVSM, 42/2004, 97/2004-UPB1, 47/2006, 72/2006-UPB2, 9/2010.

2.3. Materialni pogoji družin

Resolucija (1993) kot temeljni cilj družinske politike opredeljuje ustvarjanje pogojev za izboljšanje kakovosti življenja vseh družin in za enake možnosti osebnega razvoja vseh članov družine. Blaginja zato sodi med splošne temeljne vrednote, ki naj bi opredeljevale socialno oziroma družinsko politiko.

V Sloveniji je leta 2010 pod pragom tveganja revščine živelo 10,5 % gospodinjstev z vzdrževanimi otroki⁷⁰. Štiričlansko gospodinjstvo z dvema otrokoma, mlajšima od štirinajst let, je tako moralo v tem letu razpolagati z dohodkom višjim od 1.232,00 EUR⁷¹, da ni živelo pod pragom tveganja revščine.

Slovenija je ena redkih evropskih držav, ki ima stopnjo tveganja revščine otrok nižjo (oziroma podobno) stopnji tveganja revščine celotne populacije. V letu 2010 je 12,6 %⁷² otrok živelo pod pragom tveganja revščine, kar je za eno odstotno točko manj kot je znašala stopnja tveganja revščine za celotno populacijo v istem obdobju⁷³.

Podatki o stopnjah tveganja revščine različnih socialno-ekonomskih kategorij oseb in gospodinjstev kažejo, da so bila v najslabšem položaju gospodinjstva, v katerih ni bil noben član delovno aktiven (pod pragom revščine je živelo 40,1 % oseb iz takih gospodinjstev), še posebej pa gospodinjstva brez delovno aktivnih članov, v katerih so živeli tudi vzdrževani otroci (74,8 %) ⁷⁴.

Glede na posamezen tip gospodinjstva so v najslabšem položaju enostarševska gospodinjstva, za katere je stopnja tveganja revščine v letu 2010 znašala 31,4 %, kar je več kot leta 2005, ko je bila za 9,4 % nižja (glej Sliko 2.10). Tudi velika gospodinjstva (dva odrasla s tremi oziroma več otroki) so nadpovprečno izpostavljena revščini, vendar se je za razliko od enostarševskih gospodinjstev, za

⁷⁰ Vir: SURS, SI-Stat podatkovni portal, Življenjska raven, stopnja tveganja revščine, stopnja tveganja revščine glede na tip gospodinjstva, Slovenija, letno. Dostopno na: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/08_zivljenjska_raven/08_silc_kazalniki_revsc/10_0867_2_stopnja_tveg_revscine/10_08672_stopnja_tveg_revscine.asp (21. 3. 2012).

⁷¹ Vir: SURS, SI-Stat podatkovni portal, Življenjska raven, prag tveganja revščine. Dostopno na: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/08_zivljenjska_raven/08_silc_kazalniki_revsc/05_0867_1_prag_tveg_revscine/05_08671_prag_tveg_revscine.asp (21. 3. 2012).

⁷² Vir: SURS. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (19. 3. 2012).

⁷³ Vir: SURS, SI-Stat podatkovni portal, Življenjska raven, Stopnja tveganja revščine, stopnja tveganja revščine glede na starost in spol. Dostopno na:

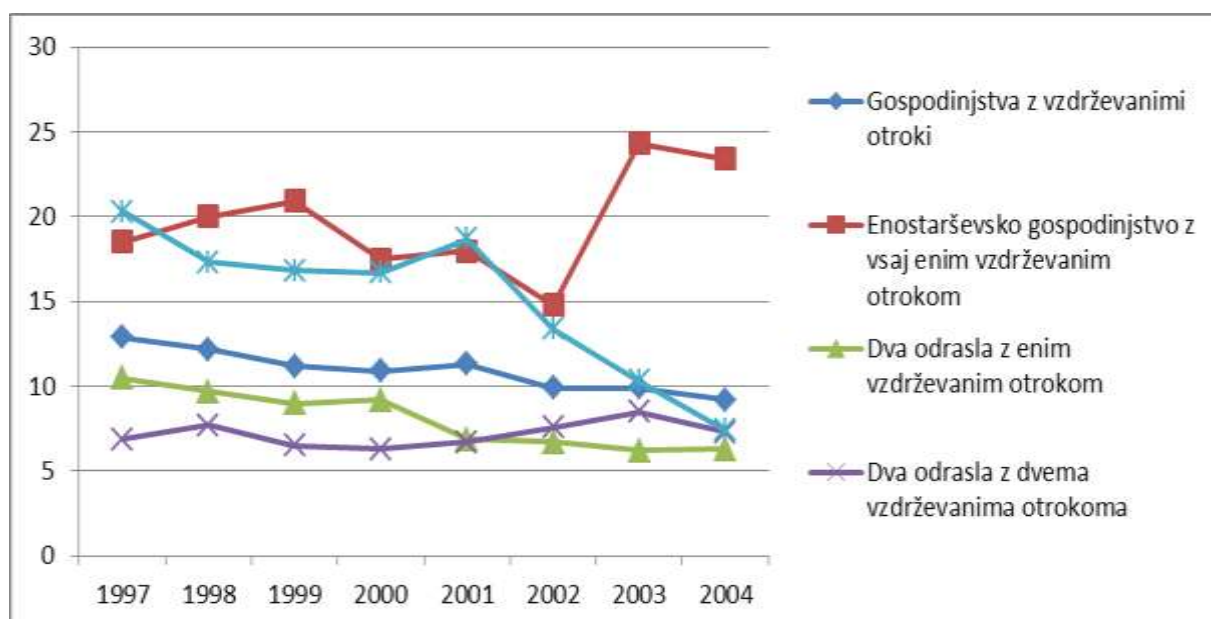
http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/08_zivljenjska_raven/08_silc_kazalniki_revsc/10_0867_2_stopnja_tveg_revscine/10_08672_stopnja_tveg_revscine.asp (19. 3. 2012).

⁷⁴ Vir: SURS. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4262 (5.6.2012).

katere velja, da so vsako leto v slabšem položaju, njihov položaj od leta 2005 do leta 2010 nekoliko izboljšal. Po zadnjih razpoložljivih podatkih je bila stopnja tveganja revščine za omenjeni tip gospodinjstva 13,6 %. Število vzdrževanih otrok je eden izmed dejavnikov tveganja revščine, saj so v najugodnejšem položaju gospodinjstva, v katerih živijo dve odrasli osebi in en vzdrževan otrok. Pod pragom tveganja revščine je v letu 2010 živel 8,5 % teh gospodinjstev⁷⁵.

V Slikah 2.9 in 2.10 prikazujemo stopnjo tveganja revščine za različne tipe gospodinjstev in sicer najprej od leta 1994 do 2004, kjer so bili podatki zbrani v okviru APG – Ankete o porabi v gospodinjstvih, in nato od leta 2005 do 2010, kjer gre za podatke zbrane v okviru SILC – Ankete o življenjskih pogojih. Podatki so prikazani ločeno, saj zaradi različne metodologije podatki med seboj niso primerljivi⁷⁶.

Slika 2.9: Stopnja tveganja revščine gospodinjstev med letoma 1997 in 2004 (v %)

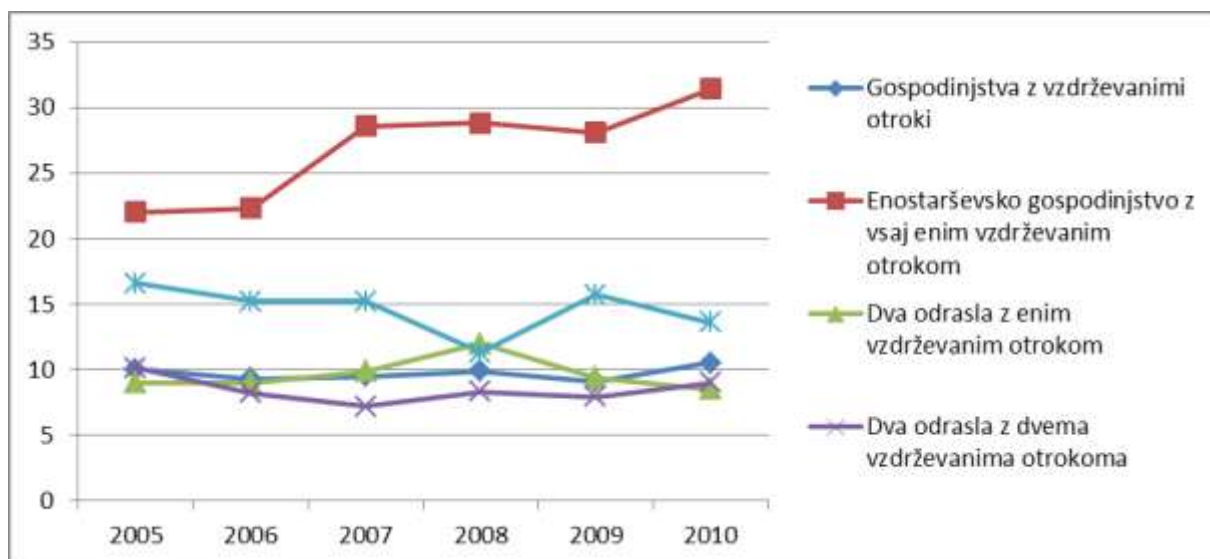

Vir: SURS – APG.

⁷⁵ Vir: SURS, SI-Stat podatkovni portal, Življenjska raven, stopnja tveganja revščine, stopnja tveganja revščine glede na tip gospodinjstva, Slovenija, letno. Dostopno na: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/08_zivljenjska_raven/08_silc_kazalniki_revsc/10_08672_stopnja_tveg_revscine/10_08672_stopnja_tveg_revscine.asp (21. 3. 2012).

⁷⁶ Vir: SURS, dostopno na <http://www.irssv.si/otroci/>, SI-Stat podatkovni portal, Življenjska raven, metodološka pojasnila, dostopno na http://www.stat.si/metodologija_pojasnila.asp?pod=8 (6. 6. 2012).

Slika 2.10: Stopnja tveganja revščine gospodinjstev med letoma 2005 in 2010 (v %)

Vir: SURS – SILC.

Iz prikazanih podatkov je razvidno, da je revščina enostarševskih družin ključen problem, saj podatki kažejo, da se je stopnja tveganja revščine le-teh v obdobju od 1997-2004 povečala za 4,9 odstotne točke (od 18,5 % v letu 1997 na 23,4 % v letu 2004). Revščina enostarševskih družin se je znatno povečala med leti 2002 in 2003 in sicer kar za 9,5 odstotne točke. Po tem letu so bile uvedene nekatere spremembe zakonodaje, namenjene posebej enostarševskim družinam, kot je 10 % povišanje otroškega dodatka za enostarševske družine. Stopnja tveganja revščine enostarševskih družin pa se je kljub temu znatno povečala tudi po letu 2005, in sicer v primerjavi z letom 2007 za kar 7,2 odstotne točke (od 21,4% v letu 2005 na 28,6% v letu 2007) in med letoma 2009 in 2010 za 3,3 odstotne točke.

V obdobju 2002 do 2004 je opazno znatno zmanjšanje revščine v gospodinjstvih dveh odraslih z dvema vzdrževanimi otrokoma, po letu 2003 pa gre za manjši upad v stopnji tveganja revščine v vseh gospodinjstvih z vzdrževanimi otroki, pri čemer se kaže pozitiven vpliv uvedenih sprememb v otroškem dodatku, saj se je v tem obdobju razširila opredelitev in starostna meja otrok, ki so upravičeni do otroškega dodatka.

Analize vpliva socialnih transferjev na zmanjševanje tveganja revščine kažejo, da socialni prejemki v veliki meri znižujejo stopnjo tveganja revščine (Stropnik 2010, Črnak-Meglič 2009). Če v dohodek ne bi šteli družinskih in socialnih prejemkov, bi stopnja tveganja revščine gospodinjstev z vzdrževanimi otroki (do 18 let) v letu 2010

znašala 24,4 %⁷⁷. Po podatkih raziskave o revščini, opravljene v letu 2009, socialni transferji zmanjšujejo stopnjo tveganja revščine otrok za 57 % (v celotni populaciji za 54 %) (Črnak-Meglič in drugi 2009). Po izračunih Stropnik (2010) socialni prejemki družinam tako v povprečju predstavljajo 8 % dohodka gospodinjestev dveh odraslih z dvema otrokoma. Delež le-teh je še nekoliko višji pri enostarševskih gospodinjestvih, kjer predstavljajo 14 % njihovega dohodka, še posebej pa so pomembni za velika gospodinjstva (dva odrasla s tremi in več otroki), kjer predstavljajo 16 % družinskega proračuna. Vpliv socialnih transferjev na zmanjševanje tveganja revščine je precej večji za otroke v gospodinjestvih dveh odraslih in otrok (ne glede na število otrok) kot za otroke v enostarševskih gospodinjestvih. Vpliv družinskih prejemkov se v gospodinjestvih dveh odraslih in otrok povečuje s številom otrok (Stropnik 2010, Črnak-Meglič in drugi 2009, Narat in drugi 2011).

Podatki tako kažejo, da kljub pozitivni diskriminaciji enostarševskih družin, saj je zakonodaja, veljavna do konca leta 2011, v nekaterih elementih pozitivno diskriminira enostarševske družine⁷⁸, skupen kompenzacijski učinek obstoječih socialnih transferjev ni zadosten. Z uveljavitvijo nove zakonodaje *Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev*⁷⁹ in *Zakona o socialno varstvenih prejemkih*⁸⁰, se bo položaj enostarševskih družin in družin nasploh verjetno še poslabšal, saj se s tema zakonoma poleg definicije enostarševske družine in dohodkov družine spreminjajo dohodkovni razredi oziroma višine transferjev in subvencij, uvaja pa se tudi vrstni red uveljavljanja pravic iz javnih sredstev.

Iz preteklih analiz je razvidno, da so imeli največji vpliv na zmanjševanje stopnje revščine otrok družinski prejemki, predvsem otroški dodatek (Stropnik 2010, Črnak-Meglič in drugi 2009), zato bi veljalo v prihodnje upravičenost in višino le-teh ohraniti vsaj na ravni, kot je veljala pred uveljavitvijo nove zakonodaje, posebno pozornost pa je pri tem potrebno nameniti enostarševskim družinam, saj so podatki o stopnji

---

⁷⁷ Vir: SURS. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (21. 3. 2012).

⁷⁸ Po *Zakonu o socialnem varstvu* je minimalni dohodek za enostarševsko družino za 0,3 osnovnega zneska minimalnega dohodka višji od seštevka minimalnega dohodka za družinske člane; po *Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih* je od leta 2004 otroški dodatek za otroke v enostarševskih družinah za 10 % višji kot za druge otroke.

⁷⁹ Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS), Ur. l. RS, št. 62/2010, spremembe: 40/2011.

⁸⁰ Zakon o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre), Ur. l. RS, št. 61/2010, Spremembe: Ur. l. RS, št. 40/2011, 110/2011-ZDIU12, 40/2012-ZUJF

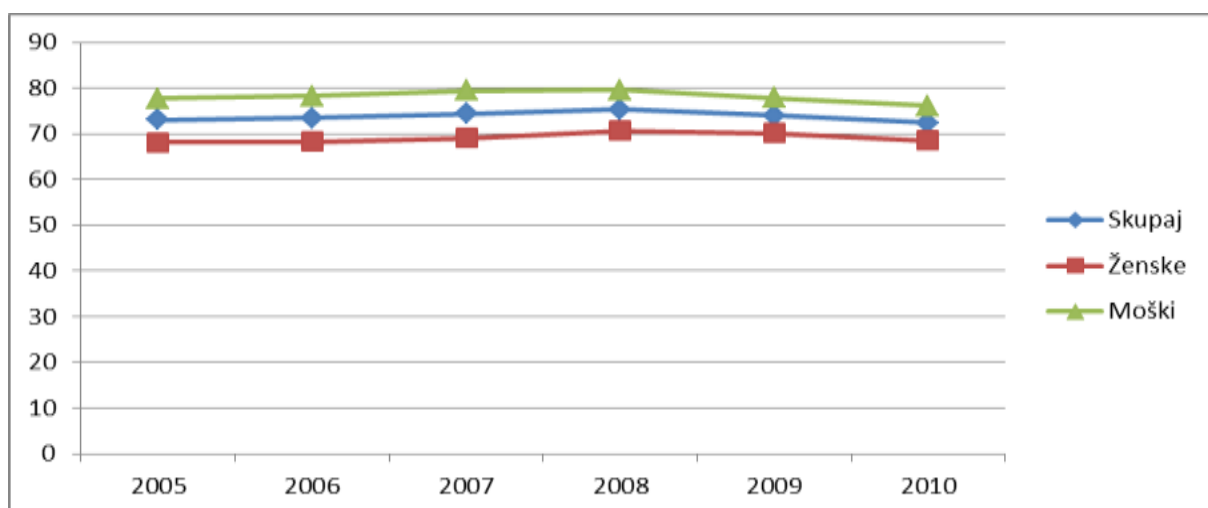
tveganja revščine teh družin zaskrbljujoči. Ob pozitivnih učinkih socialnih prejemkov, pa velik problem predstavlja »past revščine«. Ker je upravičenost do nekaterih prejemkov povezana s prejemanjem denarne socialne pomoči, se lahko zgodi, da se osebe in družine, ki so tik nad mejo praga tveganja revščine znajdejo v manj ugodnem položaju, kot tisti, ki jih družba prepozna za revne.

3. Trg dela in zaposlovanje

Sfera plačanega dela predstavlja poleg konkretne situacije na delovnem mestu širše področje. Na področju trga delovne sile in družine se dotikamo več področjih hkrati – področje porabe in delitve časa, uveljavljanja enakih možnosti spolov, upoštevanja družinskih potreb v profesionalni sferi in usklajevanja potreb družinskega življenja in starševske odgovornosti s poklicnimi potrebami staršev (Lisjak 2011). Lisjak (2011, 57) ocenjuje, da je bilo v Resoluciji (1993) naslovljeno predvsem vprašanje usklajevanja poklicnih in družinskih obveznosti.

Ko govorimo o udeležbi na trgu delovne sile, nas za potrebe oblikovanja resolucije zanima zlasti vprašanje zastopanosti in položaja žensk preden in ko postanejo matere. Za Slovenijo je značilna visoka prisotnost žensk na trgu delovne sile za poln delovni čas že od druge svetovne vojne naprej (Kanjuo Mrčela 2007).

Slika 3.1: Stopnja zaposlenosti oseb v starosti med 15-64 let glede na spol (v %)

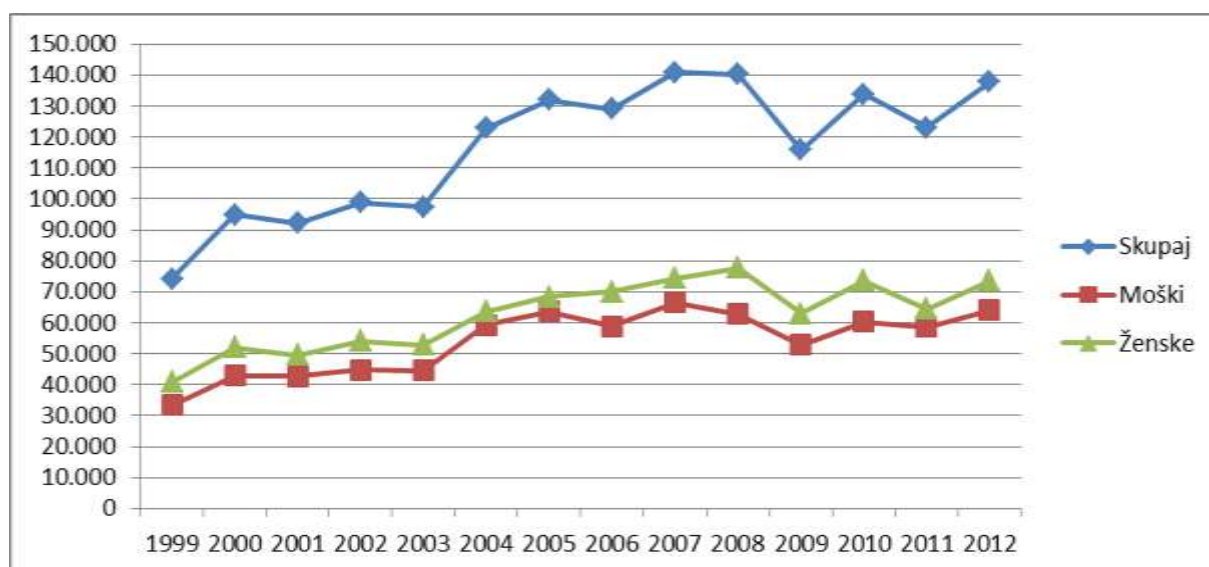
Vir: Eurostat – statistics database.

Iz Slike 3.1 je razvidno, da ostaja stopnja zaposlenosti žensk visoka tudi po začetku krize, kljub povečanju brezposelnosti tako v celotni populaciji kot tudi med ženskami. V Sloveniji tako ohranjamo dosežen cilj lizbonske strategije, ki se nanaša na to, da naj bi bilo do leta 2010 v starosti med 15-64 let zaposlenih vsaj 60 % žensk. Vseeno Stropnik (2007, 158) opozarja, da imamo še vedno precej rezerv v obliki neizkoriščenega človeškega kapitala, kar pomeni, da bi bila stopnja zaposlenosti

lahko tudi višja. Poleg tega je stopnja zaposlenosti žensk v starosti med 15-64 let približno za 10 odstotnih točk nižja od stopnje zaposlenosti moških⁸¹.

Podatki kažejo nekoliko drugačno sliko, ko gre za vprašanje prožnih oblik zaposlitev. Namreč v prožnih oblikah je zaposlenih več žensk kot moških. Med vsem delovno aktivnim prebivalstvom je več žensk zaposlenih za določen delovni čas kot moških. Največje razlike v številu zaposlenih za določen čas beležimo v letih 2008 in 2010. Leta 2008 je bilo kar 14.900 več žensk kot moških zaposlenih za določen čas, leta 2010 pa denimo 13.400 več⁸².

Slika 3.2: Zaposleni za določen čas v starosti med 15-64 let glede na spol

Vir: Eurostat – statistics database.

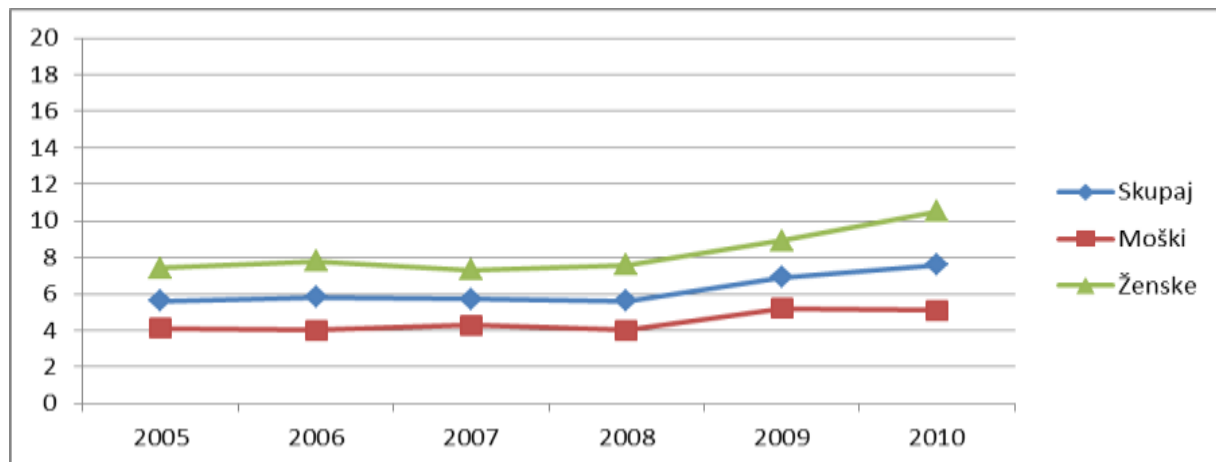
Tudi podatki o osebah, zaposlenih za krajši delovni čas od polnega, kažejo, da so ženske pogosteje zaposlene za delovni čas, ki je krajši od polnega, pri čemer velja opozoriti, da se je ta pojav začel povečevati v obdobju od leta 2008 naprej in da je stopnja žensk, zaposlenih za krajši delovni čas, v letu 2010 presegla 10 % ter bila enkrat višja od stopnje moških, zaposlenih za krajši delovni čas (ženske 10,5 %, moški 5,1 %) ⁸³.

⁸¹ Vir: Eurostat. Dostopno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (26. 3. 2012).

⁸² Vir: Eurostat. Dostopno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (26. 3. 2012).

⁸³ Vir: Eurostat. Dostopno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (5. 6. 2012).

Slika 3.3: Zaposleni z delovnim časom, krajšim od polnega, v starosti med 15-64 let glede na spol (v %)

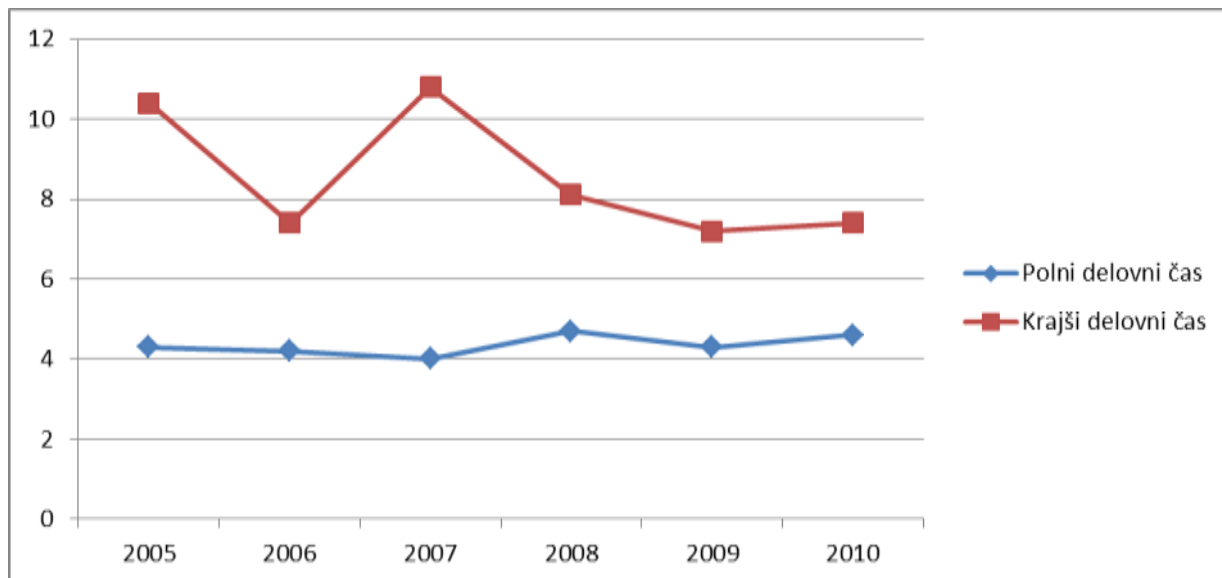

Vir: Eurostat – statistics database.

Stopnja zaposlenosti za krajši delovni čas od polnega, je v Sloveniji nižja, kot v drugih evropskih državah in tudi precej pod povprečjem EU⁸⁴. Ženske so na trgu delovne sile za poln delovni čas zaposlene že od druge svetovne vojne naprej. Dejstvo pa je, da tudi plače, ki jih v Sloveniji praviloma prejema osebe, zaposlene za krajši delovni čas, niso dovolj visoke, da bi omogočale kakovostno življenje družin, kot je to denimo značilno za skandinavske dežele. Med osebami, ki so zaposlene za krajši delovni čas od polnega v Sloveniji, je stopnja tveganja revščine višja kot pri osebah, zaposlenih za poln delovni čas.

⁸⁴ V EU je bila povprečna stopnja zaposlenosti za krajši delovni čas med 16,6 % leta 2005 in 17,9 % leta 2010.

Slika 3.4: Stopnja tveganja revščine med zaposlenimi: osebe, zaposlene za poln delovni čas in osebe, zaposlene za delovni čas, krajši od polnega (v %)

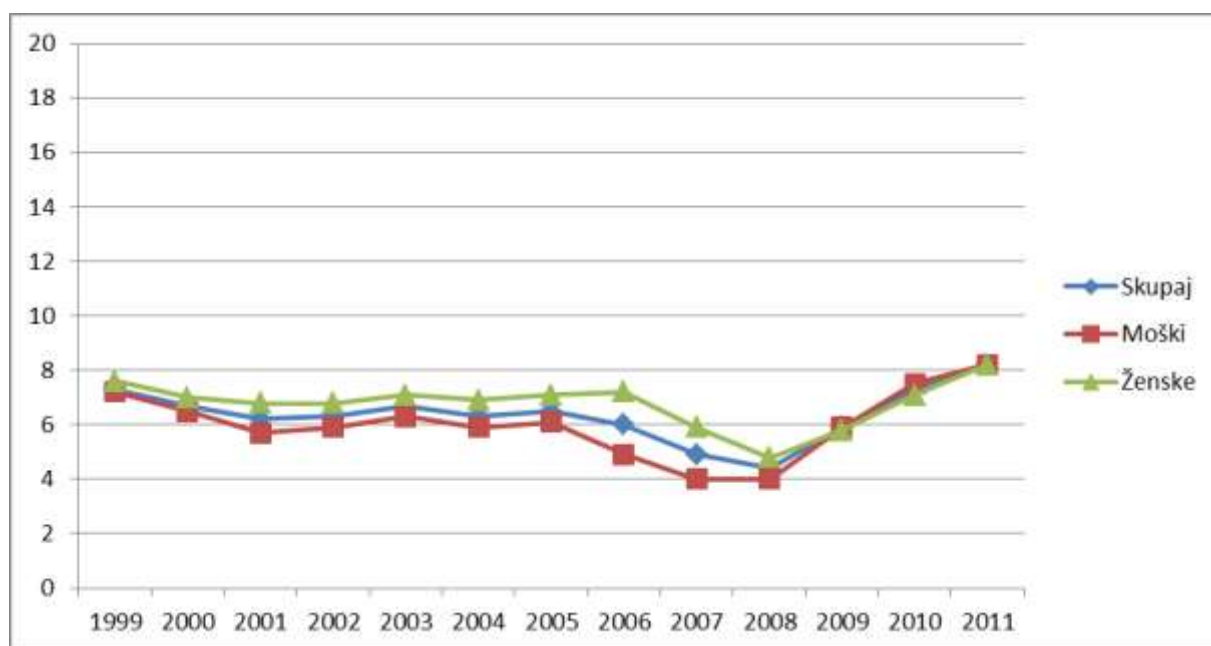

Vir: Eurostat – statistics database.

Na možnost oblikovanja in vzdrževanja družin pomembno vpliva tudi to, ali (potencialni) starši sploh imajo zaposlitev ali ne oziroma kakšna je njihova finančna sposobnost vzdrževanja družine, pri čemer se na tem področju ne dotikamo višine samih plač. Stopnja brezposelnosti je bila do leta 2008 med moškimi nižja kot med ženskami, zlasti pa je padla v obdobju gospodarske rasti. V obeh kategorijah je bila najvišja leta 1999, 7,2 % pri moških in 7,6 % pri ženskah. Na najnižji ravni je bila 2008, 4 % med moškimi in 4,8 % med ženskami. Po letu 2008 stopnja brezposelnosti narašča in je med spoloma precej izenačena, pri čemer je bila leta 2011 8,2 % za oba spola⁸⁵.

⁸⁵ Vir: Eurostat. Dostopno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (26. 3. 2012).

Slika 3.5: Stopnja brezposelnosti oseb v starosti med 15-74 let po spolu (v %)

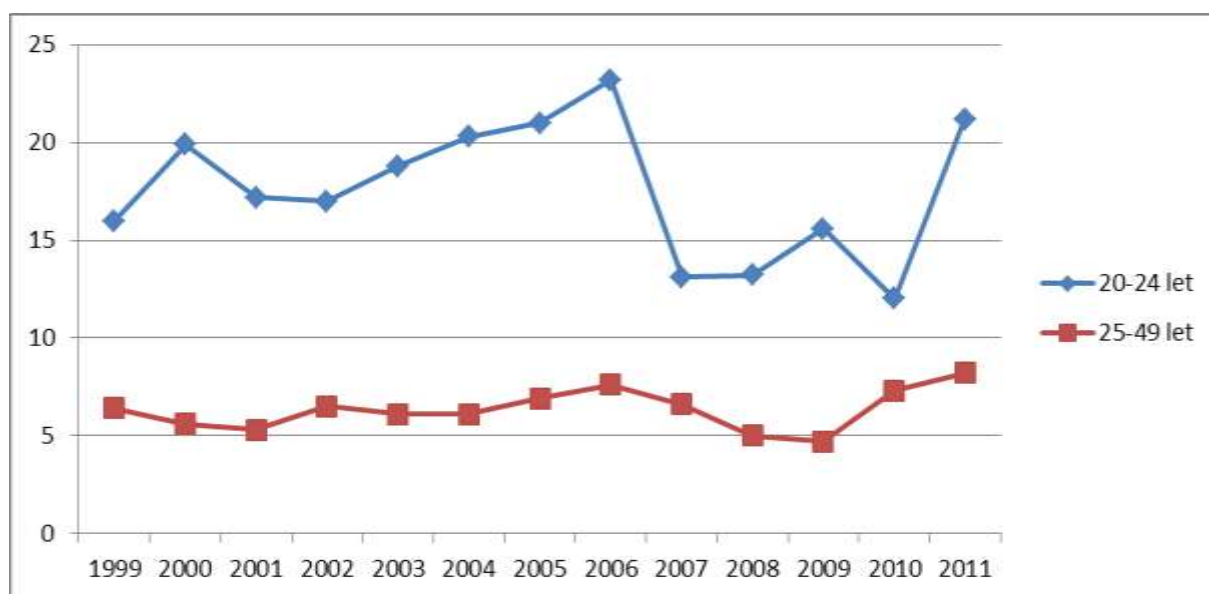

Vir: Eurostat – statistics database.

Za oblikovanje družinske politike je pomemben tudi podatek o tem, kakšna je stopnja brezposelnosti žensk v rodni dobi. Za rodno dobo se sicer šteje starost med 15-49 let, vendar ker starost privesnic narašča in ker v Sloveniji beležimo zelo majhno število najstniških nosečnosti, smo zato pogledali starostno skupino med 20 in 49 let. Ker je stopnja brezposelnosti mladih višja od povprečja (Glej podpoglavje Mladi in trg dela), smo zato to starostno skupino razdelili v dva dela. Iz Slike 3.6 je razvidno, da je stopnja brezposelnosti veliko višja v starostni skupini med 20-24 let, medtem ko je pri ženskah, ki so stare med 25-49 let nižja in ne odstopa od nacionalnega povprečja⁸⁶.

⁸⁶ Vir: Eurostat. Dostopno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (6. 6. 2012).

Slika 3.6: Stopnja brezposelnosti žensk v starosti med 20-49 let (v %)

Vir: Eurostat – statistics database.

Na splošno velja, da brezposelnost negativno vpliva na načrtovanje družin in na kakovost življenja družin. Z vidika otrok je zato pomembno analizirati, kolikšen delež jih živi v gospodinjstvih⁸⁷, v katerih nihče ni zaposlen. Podatki Eurostata kažejo, da se ta delež od leta 1996 naprej večinoma giblje med 3 % in 4%, pri čemer je ta delež padel v obdobju gospodarske rasti⁸⁸. Spodbujati je potrebno zaposlenost med starši in politike, ki spodbujajo pravično plačilo za opravljeno delo in kakovostna delovna mesta. Otroci, ki odraščajo v družinah, v katerih nihče ni zaposlen, še posebej če gre za dolgotrajno brezposelnost, ali v katerih starši večinoma opravljajo dela na sivem trgu ali na črnem trgu, odraščajo v vsakodnevnih strukturah, v katerih lahko pridobijo vedenja in načine za preživetje, ki niso družbeno zaželena oziroma so sankcionirana. Enako velja tudi za otroke, katerih starši ob veliki količini časa, ki ga preživijo v službah, zaradi slabe plače živijo slabo ali zaradi odnosov na delovnem mestu razvijajo psihosomatske motnje. Tudi delodajalce je smiselno spodbujati in obveščati o ukrepih, ki ohranjajo zdravje delavcev⁸⁹.

⁸⁷ Enota opazovanja v Anketi o delovni sili je gospodinjstvo in ne družina!

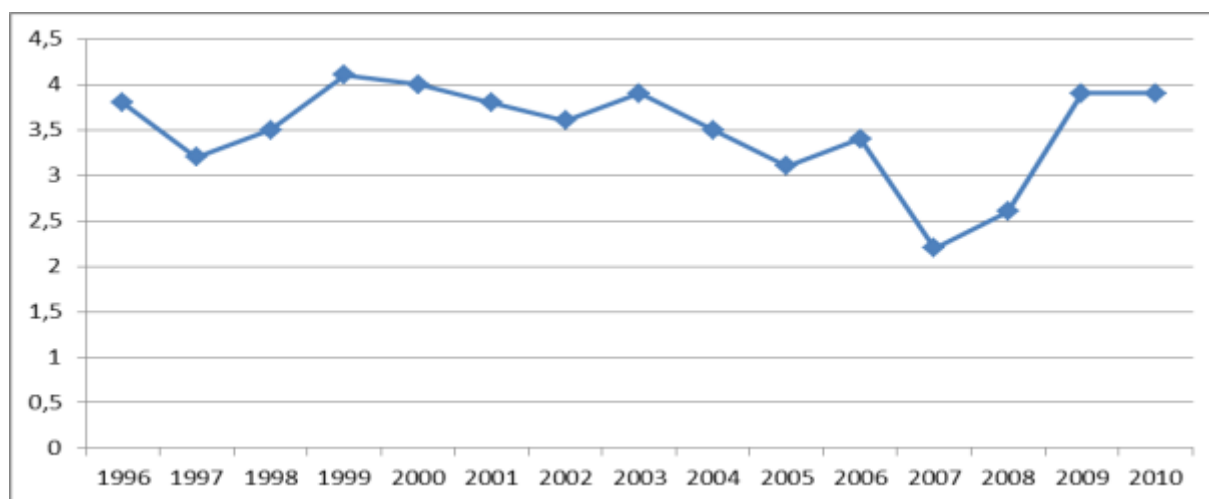
⁸⁸ Vir: Eurostat. Dostopno na:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (6. 6. 2012).

⁸⁹ Vir: Klinični inštitut za medicino dela, prometa in športa. Dostopno na: <http://www2.izd.si/default-2020.html#p6> (6. 6. 2012).

Slika 3.7: Otroci, stari med 0-17 let, ki živijo v gospodinjstvih, v katerih nihče ni zaposlen (v %)

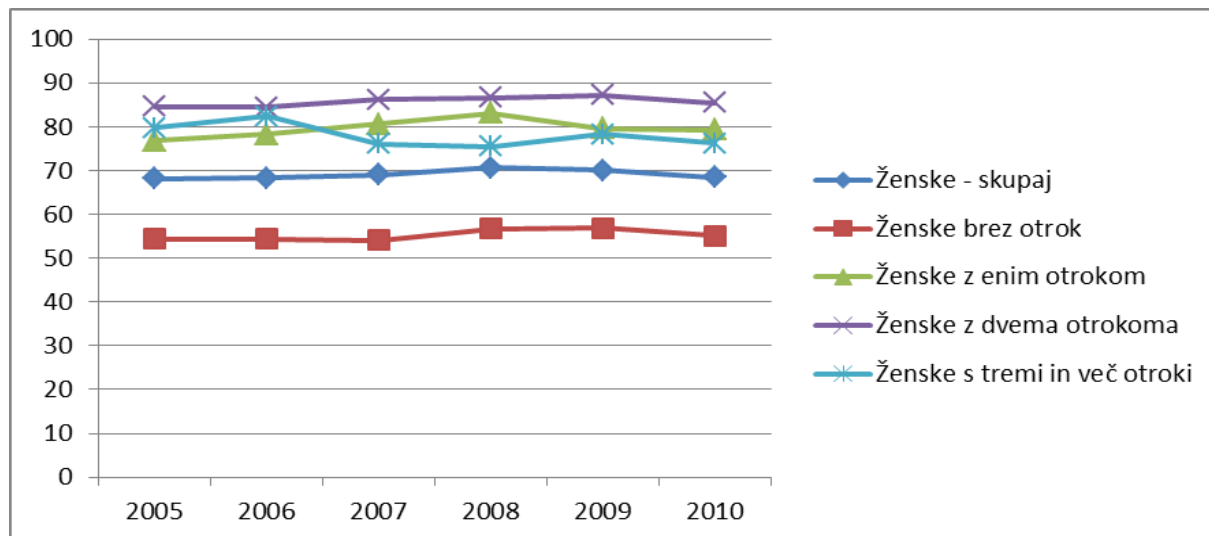
Vir: Eurostat – statistics database.

3.1. Zaposlenost in starševstvo

Visoka stopnja zaposlenosti v Sloveniji velja za oba spola tudi takrat, ko postanejo starši (Kanjuro Mrčela 2007). Podatki Eurostata kažejo, da je bila leta 2009 stopnja zaposlenih mater v Sloveniji najvišja med vsemi evropskimi državami (84,8 % žensk v starosti med 25-54 let z enim otrokom in 89,1 % z dvema otrokoma⁹⁰). Stopnja zaposlenosti je tudi višja med ženskami z otroki kot med tistimi brez otrok. Najvišja stopnja zaposlenosti je med materami z dvema otrokoma, kar govori v prid tendenci, da se za drugega otroka ženske odločajo ob stabilnem viru materialne varnosti.

⁹⁰ Vir: Eurostat. Dostopno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (6. 6. 2012).

Slika 3.8: Stopnja zaposlenosti med ženskami, starimi med 15-64 let, glede na število otrok (v %)

Vir: Eurostat – statistics database.

Ker je ta starostna skupina tako široka, da padejo vanjo tudi ženske, ki so še zelo mlade in morda niso na trgu delovne sile in osebe, ki so iz njega morda že izstopile, je potrebno posebej proučiti ženske v obdobju, ki so v veliki meri že končale šolanje in ki praviloma še ne izpolnjujejo pogojev za upokožitev. Gre za obdobje v starosti med 25-54 let, ko je velika večina žensk že zaključila šolanje in ki, razen v posebnih primerih, še niso upokožene. Gre torej za starost, za katero je najbolj verjetno, da imajo odvisne otroke⁹¹. Podatki kažejo, da je najvišja stopnja zaposlenosti med tistimi ženskami, ki imajo dva otroke. Med leti 2005 in 2010 se je gibala med 86,9 % leta 2006 in 89,1 % leta 2009 in torej tudi v prvih letih krize ni upadla. V teh podatkih Slovenija precej presega tudi povprečje EU. Podatki niso tako ugodni za matere z enim otrokom, katerih stopnja zaposlenosti se je od leta 2008, ko je bila najvišja v zadnjih letih (88,1 %), nižala in je leta 2010 s 83,9 % že skoraj dosegla 82,9 % iz leta 2005. Podrobnejša statistična analiza splošnih sprememb na trgu dela bi pokazala, ali gre tukaj iskati dejavnike v splošni gospodarski rasti in kasneje ob prvih valovih odpuščanj. Po številu otrok je najnižja stopnja zaposlenosti med materami s tremi ali več otroki, kjer se je upad začel leta 2006, ko je znašala 84,4 %, je v letu 2008 padla na 76,8 % in kasneje zopet malo narastla⁹².

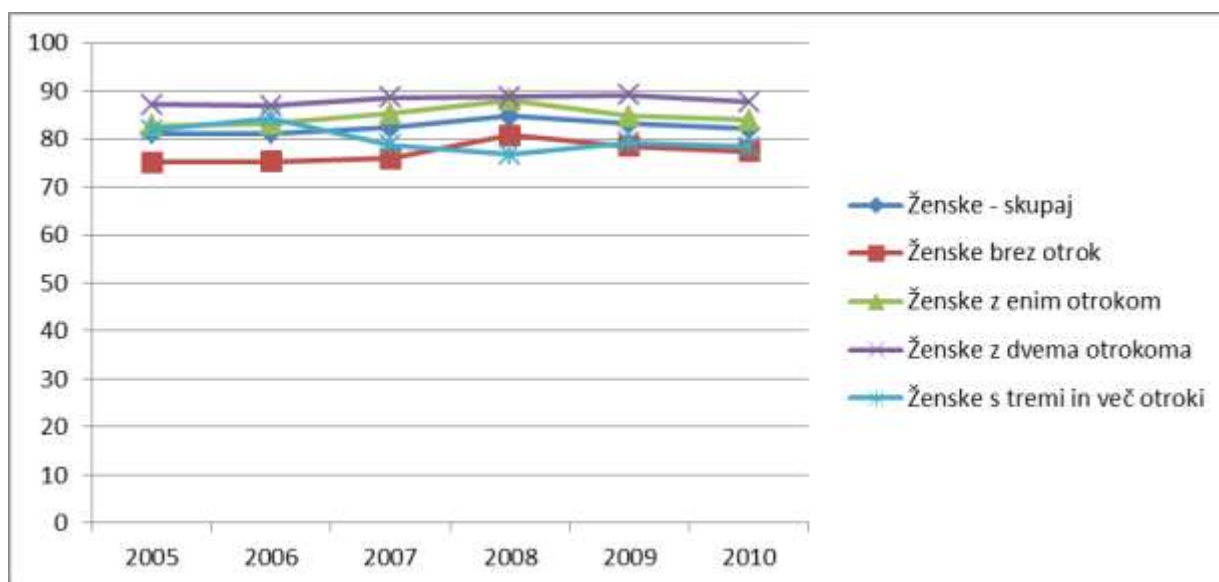
⁹¹ To starostno kategorijo je upošteval tudi Eurostat ob posebni statistični publikaciji ob 8. marcu 2011, v kateri so analizirali zaposlenost mater.

⁹² Vir: Eurostat. Dostopno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (26. 3. 2012).

Glede na to, da smo na področju stopnje zaposlenosti žensk in mater v evropskem in svetovnem merilu v Sloveniji doslej dosegali zelo dobre rezultate, je smiselno ukrepe, ki ženskam omogočajo vstop in ostajanje na trgu dela, ohranjati in jih še nadalje spodbujati.

Podatki o stopnji zaposlenosti med ženskami, starimi med 25-54 let pokažejo tudi, da je stopnja zaposlenosti najnižja med ženskami brez otrok, ki je v letih od 2005 do 2010 le leta 2008 dosegla 80,8 %, potem pa spet začela padati⁹³.

Slika 3.9: Stopnja zaposlenosti med ženskami, starimi med 25-54 let, z otroki glede na število otrok (v %)

Vir: Eurostat – statistics database.

Na zaposlenost žensk vpliva tudi starost otrok. Podatki kažejo, da je stopnja zaposlenosti žensk z otroki, ki imajo najmlajšega otroka mlajšega od 6 let, leta 2010 znašala 78,8 %, v starosti od šest do enajst let pa 83,9 %, kar je prav tako precej nad evropskim povprečjem⁹⁴. Gibanje zaposlenosti glede na starost najmlajšega otroka nam pove, da se ženske v Sloveniji kljub materinstvu ne umikajo s trga dela, kar je še posebej aktualno za ženske, ki imajo predšolske otroke. To pomeni, da ženske tudi v tem starostnem obdobju otrok nimajo interesa po daljši prekinitvi kariere.

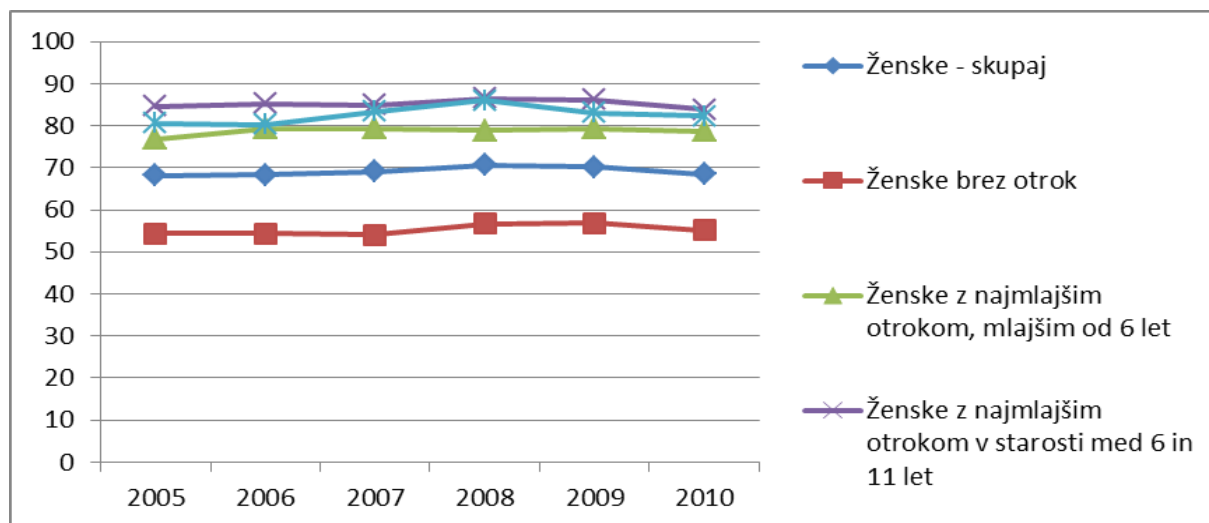
⁹³ Vir: Eurostat. Dostopno na:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (26. 3. 2012).

⁹⁴ Vir: Eurostat. Dostopno na:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/data/database (26. 3. 2012).

Slika 3.10: Stopnja zaposlenosti med ženskami, starimi med 15-64 let, glede na starost najmlajšega otroka (v %)

Vir: Eurostat – statistics database.

Za področje zaščite otrok in družin je pomembno tudi vprašanje, kolikšen delež otrok živi v gospodinjstvih (družinah), v katerih noben odrasel član oziroma nobeden od staršev ni zaposlen. To področje je zlasti pomembno v kontekstu vprašanja, kolikšen je delež staršev, ki s svojim delom otrokom ne morejo zagotoviti vsaj osnovne materialne varnosti in materialne kakovosti življenja. Podatki kažejo, da se stopnja otrok, ki živijo v gospodinjstvih, v katerih nihče od članov gospodinjstva ni zaposlen, od leta 1996 ni preveč spreminjala in praktično nikoli ni presegla 4 %. Skoraj preplovala se je leta 2007, ko je padla na 2,2 %⁹⁵. Podatki glede na visoke stopnje zaposlenosti staršev, še zlasti žensk, niso presenetljivi, lahko pa za ta nizek delež gospodinjstev in otrok kot odvisnih družinskih članov pomenijo kopičenje izključenosti.

3.2. Ukrepi za lažje usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja

Eno od glavnih področij, ki lahko pomembno vplivajo na kakovostno družinsko življenje, je usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja. Kanjuo Mrčela (2007, 17) ocenjuje, da sta se slovenska zakonodaja in socialna politika na področju starševstva in skrbi za otroke v obdobju tranzicije kljub obstoječim težnjam k retradicionalizaciji

⁹⁵ Vir: Eurostat. Dostopno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/data/database (26. 3. 2012).

družbe in domestifikaciji žensk na določenih področjih celo izboljšali in ne nazadovali. V *Zakonu o delovnih razmerjih*⁹⁶ je v 187. členu zapisano, da mora delodajalec delavcem omogočiti usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti. Z novelo *Zakona o delovnih razmerjih* iz leta 2007 je spodbujeno zaposlovanje za nedoločen čas in prinaša večje možnosti prožnega delovnega časa. *Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih*⁹⁷ zato omogoča enemu od staršev, ki neguje in varuje otroka do tretjega leta starosti, delati za krajši delovni čas. V kolikor eden od staršev varuje in neguje dva otroka, se ta pravica podaljša do šestega leta starosti mlajšega otroka oziroma do največ 18. leta starosti otroka, če gre za težje gibalno oviranega ali zmerno ali težje duševno prizadetega otroka⁹⁸. Do pravice s krajšim delovnim časom je upravičen tudi eden izmed staršev, ki si na podlagi svoje dejavnosti sam plačuje prispevke za socialno varnost za najmanj 20 ur tedensko ter neguje in varuje otroka. V tem času delodajalec zagotavlja staršu pravico do plače po dejanski delovni obveznosti, država pa mu zagotavlja do polne delovne obveznosti plačilo prispevkov za socialno varnost od sorazmernega dela minimalne plače. Država plačuje prispevke zavarovanca in delodajalca za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, zavarovanje za primer brezposelnosti, za starševsko varstvo, za zdravstveno zavarovanje pa prispevke za primer bolezni in poškodbe izven dela, za pravice do zdravstvenih storitev, povračila potnih stroškov, pogrebno in posmrtnino⁹⁹. Bolj podrobno je na tem mestu izpostavljena ureditev zato, ker se je v anketni raziskavi pokazalo, da je to možnost leta 2010 poznalo le malo več kot polovica (53 %) anketirancev (Rakar in drugi 2010b, 127), pri čemer so bile s to možnostjo bolj seznanjene ženske, ki tudi bolj koristijo to možnost. Od oseb, ki so bili seznanjeni s tem ukrepom in ki so v času ankete nameravali imeti še kakšnega

⁹⁶ Zakon o delovnih razmerjih (ZDR), Ur. l. RS, št. 42/2002, spremembe: 79/2006, 46/2007, 103/2007, 45/2008, 83/2009.

⁹⁷ Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP), Ur. l. RS, št. 97/2001, spremembe: 76/2003, 110/2003, 56/2005, 111/2005, 21/2006, 47/2006, 110/2006, 114/2006, 122/2007, 10/2008, 62/2010-ZUPJS, 40/2012-ZUJF.

⁹⁸ Kriterije za opredelitev otrok, ki potrebujejo posebno nego in varstvo, opredeljuje *Pravilnik o kriterijih za uveljavljanje pravic za otroke, ki potrebujejo posebno nego in varstvo*, Ur. l. RS, št. 15/2002, spremembe: 129/2006.

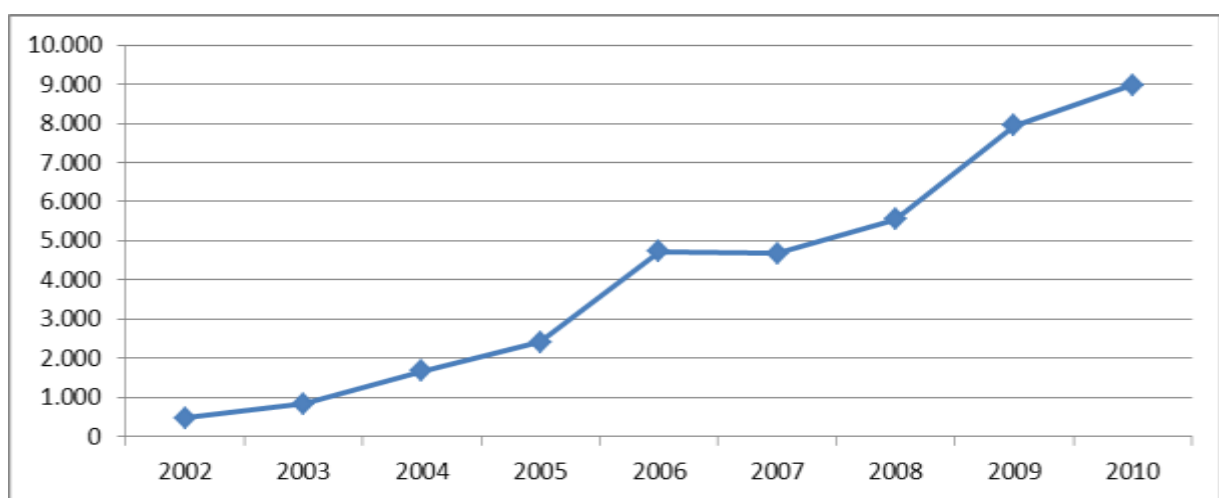
⁹⁹ Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP), Ur. l. RS, št. 97/2001, spremembe: 76/2003, 110/2003, 56/2005, 111/2005, 21/2006, 47/2006, 110/2006, 114/2006, 122/2007, 10/2008, 62/2010-ZUPJS, 40/2012-ZUJF.

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ), Ur. l. RS, št. 106/1999, spremembe: 72/2000, 81/2000, 124/2000, 109/2001, 83/2002, 108/2002, 110/2002, 112/2002, 26/2003, 40/2003, 63/2003, 63/2003, 133/2003, 135/2003, 2/2004 (10/2004 popr.), 20/2004, 54/2004 (56/2004 popr., 62/2004 popr., 63/2004 popr.), 63/2004, 136/2004, 68/2005, 72/2005, 104/2005, 69/2006, 109/2006, 112/2006, 114/2006, 91/2007, 10/2008, 98/2009, 27/2010, 38/2010, 61/2010, 79/2010, 94/2010, 84/2011, 94/2011, 105/2011, 110/2011, 40/2012-ZUJF.

otroka, bi to možnost izbralo zase 73 % žensk in 75 % moških (ibid.), pri čemer so ženske bolj pogosto izbrale možnost, da bi ves čas delale za delovni čas, krajši od polnega (ibid.)

Iz podatkov MDDSZ je razvidno, da število oseb, ki so izkoristili možnost dela s krajšim delovnim časom, v zadnjih letih narašča, še zlasti med letoma 2005 in 2006 ter med letoma 2008 in 2009.

Slika 3.11: Število upravičencev do plačila prispevkov zaradi dela s krajšim delovnim časom

Vir: MDDSZ – spletno mesto, statistika, 2012.

Ker se država zaveda, da je potrebno za lažje usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja sodelovati in k temu spodbujati tudi delodajalce, je bilo leta 2007 vpeljana podeljevanje certifikata *Družini prijazno podjetje*. Nosilec postopka in izvedbene organizacije je Ekvilib Inštitut, ki izvaja postopek v sodelovanju z MDDSZ. Doslej je osnovni certifikat Družini prijazno podjetje pridobilo 100 slovenskih podjetij in organizacij¹⁰⁰. Certifikat Družini prijazno podjetje lahko pridobi vsak delodajalec, ne le podjetje. Pridobitev certifikata je svetovalno-revizorski postopek, ki ima funkcijo ocenjevanja ter svetovanja delodajalcem, katera orodja se uporablja za boljše upravljanje s človeškimi viri v kontekstu usklajevanja poklicnega in družinskega življenja zaposlenih. Skozi notranji postopek podjetje določi in uresniči izbrane cilje in ukrepe. Glede na notranjo oceno dejanskega stanja se, s pomočjo zunanjega ocenjevalca/svetovalca, v podjetju določi načrt vpeljave ukrepov, katerih cilj je

¹⁰⁰ Vir: Certifikat Družini prijazno podjetje. Dostopno na: <http://www.certifikatdpp.si/o-certifikatu/> (26. 3. 2012).

izboljšanje upravljanja delovnih procesov in kakovosti delovnega okolja za boljše usklajevanje poklicnega in družinskega življenja. Po pozitivni oceni izvedbenega načrta implementacije izbranih ukrepov s strani revizorskega sveta, podjetje pridobi osnovni certifikat »Družini prijazno podjetje«. Po treh letih se oceni, ali so bili zastavljeni ukrepi vpeljeni in cilji doseženi. Če so bili cilji doseženi, podjetje pridobi polni certifikat »Družini prijazno podjetje«. Ker je usklajevanje poklicnih in zasebnih obveznosti za starše povezano s pripravljenostjo delodajalca, da delavcu omogoči koriščenje možnih ukrepov in na kakšen način, je vsaka aktivnost, ki delodajalce bodisi nagrajuje ali pa izpostavlja kot primer dobre prakse, dobrodošla in jo je smiselno še nadaljevati in nadalje razvijati.

Med pomembne možnosti za usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja sodi tudi *možnost opravljanje dela na domu*. Gre za vprašanje, ali je delo opravljeno, ne pa ali je opravljeno v službenih ali domačih prostorih. Starši si v takih primerih delo tudi avtonomno časovno razdelijo oziroma uskladijo zlasti z družinskimi obveznostmi. Poleg gibljivega delavnika (glej spodaj), je delo na domu eden najbolj konkretnih ukrepov, ki staršem omogočajo lažje usklajevanje zasebnih in poklicnih obveznosti, zlasti ko so otroci še majhni. Po Eurostatovih podatkih je v letu 2010 v Sloveniji to obliko dela v povprečju koristilo 17,5 % žensk in 13,8 % moških. Ugotovimo lahko, da z naraščanjem števila otrok narašča tudi delež žensk, ki opravljajo delo na domu. Leta 2010 je tako 21,1 % žensk s tremi otroki ali več delalo na domu, medtem ko je bilo takih 19,2 % žensk z dvema otrokoma in 16,1 % žensk z enim otrokom¹⁰¹.

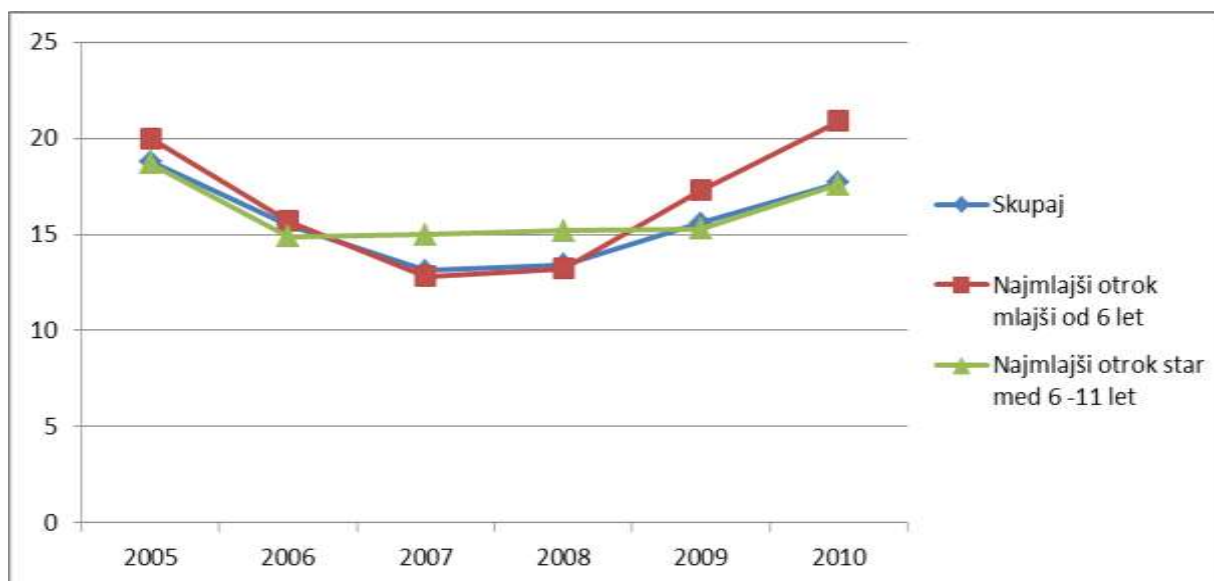
Zanimivo je, da so leta 2005, 2009 in 2010 več delale doma ženske, ki imajo najmlajšega otroka mlajšega od šestih let, medtem ko so leta 2007 in 2008 to obliko bolj izkoristile ženske, ki imajo najmlajšega otroka starega med 6 in 11 let¹⁰². To razliko bi morda lahko pojasnili z dogajanjem na slovenskem trgu dela v letih 2007 in 2008, ko je bila tudi stopnja brezposelnosti (žensk) najnižja, vendar bi za konkretno pojasnilo morali analizirati celotno dogajanje na trgu dela v tistem času. Za pojasnilo je potrebno še dodati, da spodnji podatki ne govorijo o tem, ali ženske opravljajo delo doma prostovoljno ali ne.

---

¹⁰¹ Vir: Eurostat. Dostopno na:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/data/database
(26. 3. 2012).

¹⁰² Vir: Eurostat. Dostopno na:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/data/database
(26. 3. 2012).

Slika 3.12: Ženske v starosti med 25-54 let, ki delajo doma (v %)

Vir: Eurostat – statistics database.

V spletni anketi, ki je bila opravljena pred izvedbo anketne raziskave o vplivih veljavnih ukrepov družinske politike na odločanje za otroke, so osebe, ki so izpolnile vprašalnik, opozorile, da bi jim pri usklajevanju družinskih obveznosti s poklicnim življenjem zelo prav prišel *fleksibilni delovni čas* (Rakar in drugi 2010b, 71). V anketni raziskavi o usklajevanju dela in starševstva (Kanjuro Mrčela in Černigoj Sadar 2005) je slaba polovica staršev (48 %) navedla, da delodajalec določi uro začetka in konca dela in je sami ne morejo spreminjati, 39 % staršev je odgovorilo, da v določenih mejah lahko sami odločajo kdaj bodo pričeli delati in kdaj bodo končali. Le 13 % jih lahko povsem svobodno odloča o svojem delovnem času. V prihodnje bi veljalo v okviru delovne zakonodaje še bolj spodbujati fleksibilen delovni čas z namenom lažjega usklajevanja delovnega in družinskega življenja.

S področjem usklajevanja zasebnega in poklicnega življenja se ukvarjajo sodobne družinske politike povsod v razvitem svetu. Številni ukrepi v zadnjih desetletjih so zelo pripomogli k lažjemu usklajevanju zasebne in poklicne sfere za starše. Renner in drugi (2008) opozarjajo tudi na to, da je bil velik poudarek pri ukrepih namenjen večji aktivnosti moških v družinskem življenju. Usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja in politike, ki predstavljajo najpomembnejše pogoje za uveljavljanje enakih možnosti obeh spolov v družbi, urejata dva dokumenta, in sicer *Zakon o enakih*

*možnostih moških in žensk*¹⁰³ in *Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških (2005-2013)*¹⁰⁴

Kljub temu, da se pričujoče poglavje nanaša na položaj na trgu dela, je potrebno navesti dejstvo, da je v Sloveniji v partnerstvih v zasebni sferi še vedno zaznati tradicionalno delitev dela med žensko in moškimi, saj ženske opravijo veliko več neplačanega dela, kot so skrb za gospodinjstvo, vzgoja in varstvo otrok (Rener in drugi 2008, Rakar in drugi 2010b, 64). V okviru anketne raziskave je bilo ugotovljano, koliko so moški vpeti v delo v zvezi s skrbjo za otroke in gospodinjsko delo. Na splošno so moški veliko bolj pogosto zase ocenili, da v glavnem opravljajo navedene aktivnosti, kot so to navedle ženske za svoje partnerje. Pri skrbi za otroka, starega od 0-10 let, moški v letu 2010 praviloma sodelujejo več kot so leta 2000, pogosteje so glavni izvajalci posameznih aktivnosti in kar je še posebej pomembno: to potrjujejo tudi odgovori žensk. Bolj kot aktivnost sodi na področje nege otroka, tem manj pogosto jo opravljajo moški (Rakar in drugi 2010b).

To je pomembno z vidika vprašanja rodnosti, saj obstajajo teoretični temelji za predpostavko, da so vztrajno nizke stopnje rodnosti v Evropi povezane z nedokončano spolno revolucijo, tj. z le manjšimi spremembami v spolni vlogi moških v primerjavi s spremembami v vlogi žensk (McDonald 2000a). V izobraževanju in na trgu dela so se možnosti moških in žensk zelo približale, kar pa ne velja za njihove pravice in dolžnosti v družini. Močan padec rodnosti v razvitih državah se od konca prejšnjega tisočletja vse pogosteje povezuje z vplivom enakosti med spoloma kot bistvenemu dejavniku za razumevanje tega pojava (McDonald 2000b, Cooke 2003). Vključevanju žensk na trg dela namreč ni sledila večja udeležba moških pri opravilih v gospodinjstvu, kar je imelo za posledico dvojno obremenitev žensk. Številne teoretične in manj številne empirične raziskave (za pregled glej Mills in drugi 2008) nakazujejo, da sodelovanje očetov pri delu v gospodinjstvu povečuje tako namen kot tudi verjetnost, da bo par imel več otrok. Zato velja v prihodnje še bolj razvijati in spodbujati politiko uresničevanja načela enakih možnosti na vseh področjih ter tako v javni kot zasebni sferi.

---

¹⁰³ Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM), Ur. l. RS, št. 59/2002, spremembe: 61/2007-ZUNEO-A.

¹⁰⁴ Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških (2005-2013), Ur. l. RS, št. 100/2005.

3.3. Mladi in trg dela

Ukrepi družinske politike se nanašajo tako na že obstoječe družine kot tudi na ukrepe, ki so usmerjeni k lažjemu oblikovanju družine. Eno od osnovnih področij, ki vpliva na oblikovanje družine, je poleg stanovanjskega vprašanja tudi možnost zagotavljanja stabilne materialne varnosti. Po podatkih iz anketne raziskave o vplivih veljavnih ukrepov družinske politike na odločanje za otroke je 22 % anketiranih¹⁰⁵ ocenilo, da je bila »situacija v službi/poklicu, ki jim je to končno dovoljevala«, v veliki meri¹⁰⁶ pomemben dejavnik, ki je vplival na odločanje za prvega otroka (Rakar in drugi 2010b). Ta dejavnik so anketirani za željo po otroku postavili po pomembnosti na drugo mesto, kar pomeni, da jim je pomembnejši dejavnik tudi od rešenega stanovanjskega vprašanja. Tudi pri odločanju za drugega otroka in tretjega otroka so anketiranci situacijo v službi/poklicu, ki jim je to končno dovoljevala, ocenili kot pomembno za odločitev (pri drugem otroku »v veliki meri« 19,9 % in pri tretjem 20,3 %) (ibid.). Edina razlika je, da po pomembnosti razlogov za odločanje za otroka zaposlitev pade na tretje mesto in jo nadomesti želja, da bi imel otrok sorojence. Enako pokažejo tudi podatki iz raziskave Eurobarometer iz leta 2006, v kateri je več kot 60 % žensk in skoraj 35 % moških kot pomemben dejavnik odločitve za otroka navedlo zaposlitev matere (Boljka 2009, 19). Še več pa jih je kot pomemben dejavnik navedlo zaposlitev očeta (oboje malo pod 70 %) (ibid.).

Podatki kažejo, da so mladi med najbolj ranljivimi kategorijami na trgu dela, saj je stopnja njihove brezposelnosti precej večja od nacionalnega povprečja. Medtem ko stopnja brezposelnosti do leta 2011 v celotni populaciji ni nikoli preseгла 8 %, je ta slika med osebami, starimi do 25 let, precej drugačna. Stopnja brezposelnosti med mladimi je le v letih največje gospodarske rasti v Sloveniji – 2007 in 2008 – pomembno padla. Leta 2007 je bila 10,1 % (stopnja brezposelnosti celotne populacije je znašala 4,9 %) in leta 2008 10,4 % (stopnja brezposelnosti celotne populacije je bila takrat 4,4 %). Kaže, da so v krizi mladi tisti, ki najprej izgubijo

---

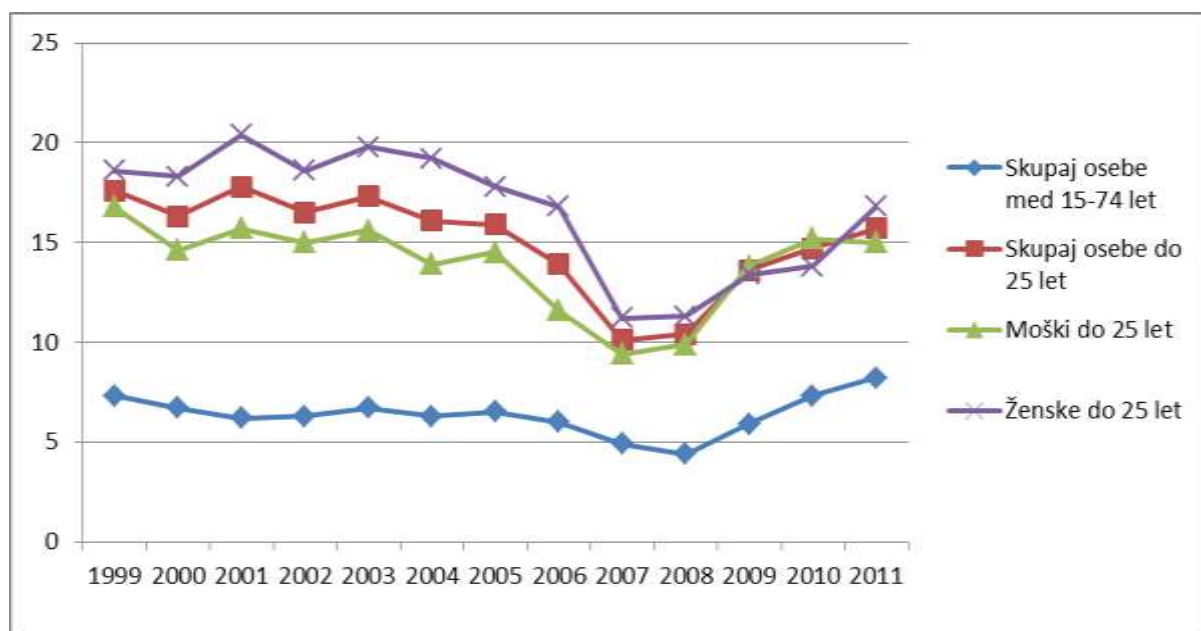
¹⁰⁵ V raziskavi so bili anketirani ljudje v starosti med 20 in 49 let. Na tem mestu pa so podatki navedeni zato, da se osvetli pomen varne zaposlitve za mlade pri odločanju za prihodnost in za oblikovanje družine.

¹⁰⁶ Na lestvici so bili štirje možni odgovori: »v nikakršni meri«, »v majhni meri«, »v srednji meri«, »v veliki meri«

službo, saj podatki nadalje kažejo, da se je stopnja brezposelnosti te populacije v času krize precej povečala in leta 2011 presegla 15 %¹⁰⁷.

V tej starostni skupini so visoke tudi razlike po spolu, saj je stopnja brezposelnosti med mladimi ženskami do leta 2007 praviloma za 5 odstotnih točk presegala stopnjo brezposelnosti mladih moških¹⁰⁸.

Slika 3.13: Stopnja brezposelnosti med mladimi v starosti od 15-24 let, glede na spol, v primerjavi s celotno populacijo (v %)

Vir: Eurostat – statistics database.

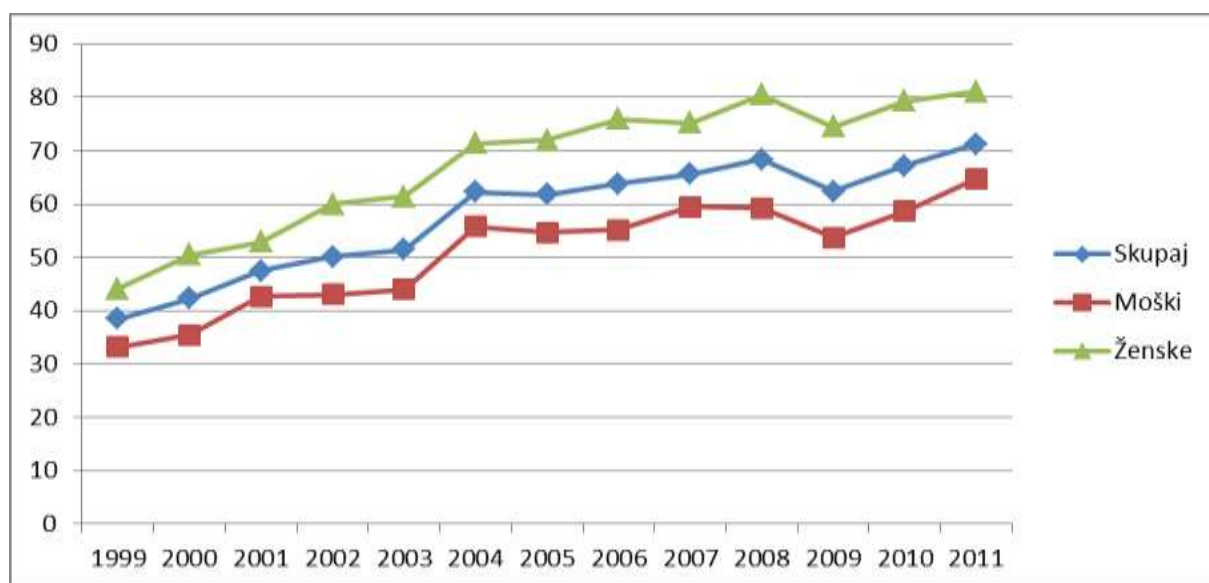
Prožnost zaposlitve, ki bi za mlade lahko pomenila lažje načrtovanje prihodnosti in pot do finančne neodvisnosti, predstavlja med mladimi največji problem za načrtovanje prihodnosti, saj pri tem ne gre za varno prožnost. Mladi so namreč ključni akterji, ko govorimo o prožnosti na slovenskem trgu dela (Ignjatović in Trbanc 2009, 42). Ignjatović in Trbanc (ibid.) opozarjata, da gre pri zaposlovanju za določen čas za opazen primer segmentacije trga delovne sile in da delež zaposlitev za določen čas med vsemi novonastalimi prostimi delovnimi mesti že od sredine 1990. let narašča. Med novonastalimi prostimi delovnimi mesti pa gre večinoma za mesta, ki jih zasedajo mladi. Tudi podrobnejši podatki Eurostata kažejo, da se je stopnja

¹⁰⁷ Vir: Eurostat. Dostopno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/data/database (26. 3. 2012).

¹⁰⁸ Vir: Eurostat. Dostopno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/data/database (26. 3. 2012).

zaposlitev za določen čas v starostni skupini od 15 let do 24 let od leta 1999 podvojila. Iz Slike 3.14 je jasno nakazan trend rasti zaposlovanja za določen čas med mladimi. Med mladimi ženskami je trenutno za določen čas zaposlenih več kot tri četrtine žensk (leta 2011 81,1 %, medtem ko jih je bilo leta 1999 za določen čas zaposlenih 44,1 %), mladih moških pa dve tretjini (leta 2011 63,5 %, leta 1999 pa 33,2 %)¹⁰⁹. Zaposlitev za določen čas zagotovo ni prostovoljna oblika zaposlitve za tako velik delež mladih. Visoke stopnje gre pripisati dejstvu, da je slovenski trg delovne sile ne-varen.

Slika 3.14: Zaposlitve za določen čas med mladimi v starosti od 15-24 let (v %)¹¹⁰

Vir: Eurostat – statistics database.

Ker v starosti, ki jo ankete s področja trga dela običajno zajemajo med mlade na trgu dela (od 15-24 let), niso zajete osebe, ki študirajo, je treba na tem področju pogledati tudi nekoliko starejšo populacijo. Tudi število zaposlenih za določen čas na 1000 prebivalcev med mladimi, v starosti od 15-39 let pokaže, da je trend naraščanja tovrstnih zaposlitev značilen tudi za to starostno skupino od leta 1999 naprej. Največ zaposlenih za določen čas v tej starostni skupini na 1000 prebivalcev je bilo leta 2008¹¹¹, padec v letu 2009 pa ne gre pripisati prehodom v zaposlitve za nedoločen

¹⁰⁹ Vir: Eurostat. Dostopno na:

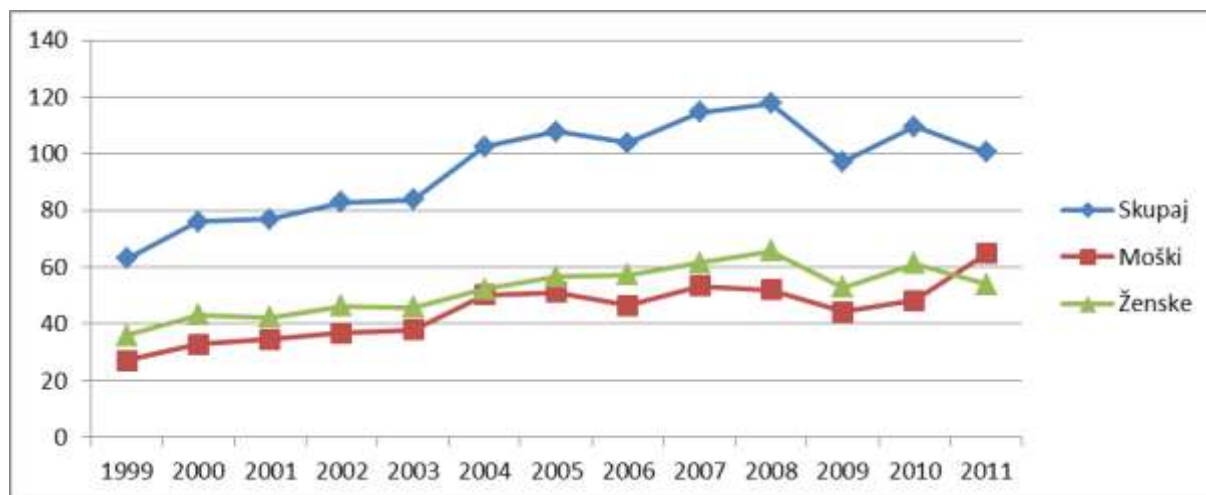
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/data/database (26. 3. 2012).

¹¹⁰ Podatki se nanašajo na prvo četrtletje vsakega leta.

¹¹¹ Vir: Eurostat. Dostopno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/data/database (26. 3. 2012).

čas, ampak prej dejstvu, da so v kriznem valu pripadniki te kategorije med prvimi postali brezposelni.

Slika 3.15: Zaposlitve za določen čas med mladimi v starosti od 15-39 let na 1000 prebivalcev¹¹²

Vir: Eurostat – statistics database.

Ignjatović in Trbanc (2009) navajata, da je zaposlitev za določen čas v starostni skupini med 15-24 let leta 2008 trajala povprečno 10,5 meseca, v starostni skupini med 25-29 let pa 14,4 meseca. V preteklosti je ta razlika že lahko pomenila, da mlada oseba ni bila upravičena do nadomestila za brezposelnost, saj je morala biti za upravičenost do tega transferja oseba v zadnjih 18 mesecih pred nastankom brezposelnosti zavarovana vsaj 12 mesecev¹¹³. Z letom 2010 pa je do nadomestila za brezposelnost upravičena oseba, ki je bila pred nastankom brezposelnosti zavarovana najmanj 9 mesecev v zadnjih 24 mesecih¹¹⁴, kar pomeni, da je do tega transferja zdaj gotovo upravičenih več mladih. Vseeno pa dolžina prejemanja nadomestila (3 mesece) ne prinaša varnosti.

¹¹² Podatki se nanašajo na prvo četrtletje vsakega leta.

¹¹³ Vir: Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB) (18. člen), Ur. l. RS, št. 5/1991, spremembe: Ur. l. RS, št. 12/1992, 12/1993-ZUPDN93, 71/1993 (2/1994 popr.), 38/1994, 80/1997 Odl.US: U-I-343/94, 69/1998, 97/2001-ZSDP, 67/2002, 2/2004-ZDSS-1 (10/2004 popr.), 63/2004-ZZRZI, 79/2006, 107/2006-UPB1, 114/2006-ZUTPG, 59/2007-ZŠtip (63/2007 popr.), 51/2010 Odl.US: U-I-159/07-22, 80/2010-ZUTD.

¹¹⁴ Zakon o urejanju trga dela (ZUJF), Ur. l. RS, št. 80/2010, spremembe: Ur. l. RS, št. 40/2012-ZUJF.

4. Zdravje

Zdravstveno varstvo družin je v obstoječi Resoluciji (1993) opredeljeno znotraj področja družbenih služb in drugih dejavnosti, ki spadajo v okvir splošne službe. Z vidika družinske politike so pomembni ukrepi zdravstvenega varstva otrok in mladostnikov, zdravstveni ukrepi za moške in ženske v rodni dobi ter ukrepi za duševno zdravje družin in njenih članov, zlasti otrok.

4.1. Zdravstveno varstvo otrok in mladostnikov

V *Navodilu za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni*¹¹⁵ je opredeljen ukrep, ki se nanaša na zagotavljanje sistematičnih preventivnih interventnih programov in ukrepov ter skrbi za zdravje otrok vseh starosti. Cepljenje in druge storitve za preprečevanje širjenja nalezljivih bolezni pa ureja *Zakon o nalezljivih boleznih*¹¹⁶.

V obdobju od leta 2000 do leta 2009 je kadrovska preskrbljenost za otroke in mladostnike v povprečju znašala 1.241,5 otroka oziroma mladostnika na zdravnika, kar je v skladu z normativi, ki jih določa stroka na osnovi izvedljivosti preventivnega programa in kurativne obremenitve – to je 800 otrok, starih od 0-6 let na delovno skupino predšolskega zdravnika in 1.700 mladih, starih od 7-19 let, na delovno skupino šolskega zdravnika. V Sliki 4.1 prikazujemo preskrbljenost otrok in mladih združeno, ker podatki niso dostopni ločeno, zaradi prepletanja dela v službah: 031, 014, 016 in 056¹¹⁷.

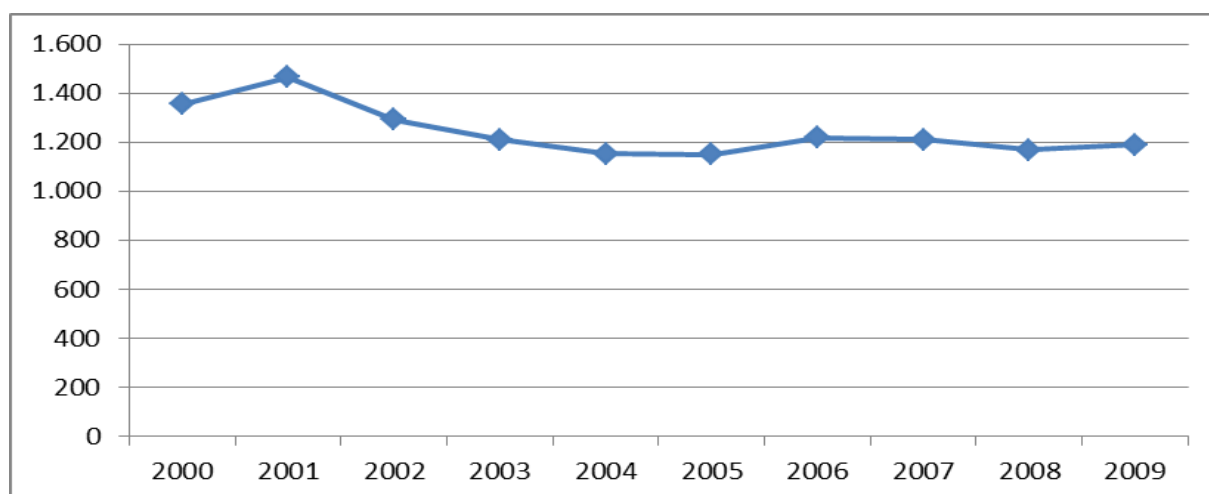
---

¹¹⁵ Navodilo za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni, Ur. l. RS, št. 19/1998; spremembe: 47/1998, 26/2000, 67/2001, 33/2002, 37/2003, 117/2004, 31/2005, 83/2007, 22/2009.

¹¹⁶ Zakon o nalezljivih boleznih (ZNB), Ur. l. RS, št. 69/1995, spremembe: 25/2004, 47/2004, 119/2005, 33/2006.

¹¹⁷ Vir: IVZ. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (21. 3. 2012).

Slika 4.1: Število otrok, v starosti od 0-19 let, na enega zdravnika¹¹⁸

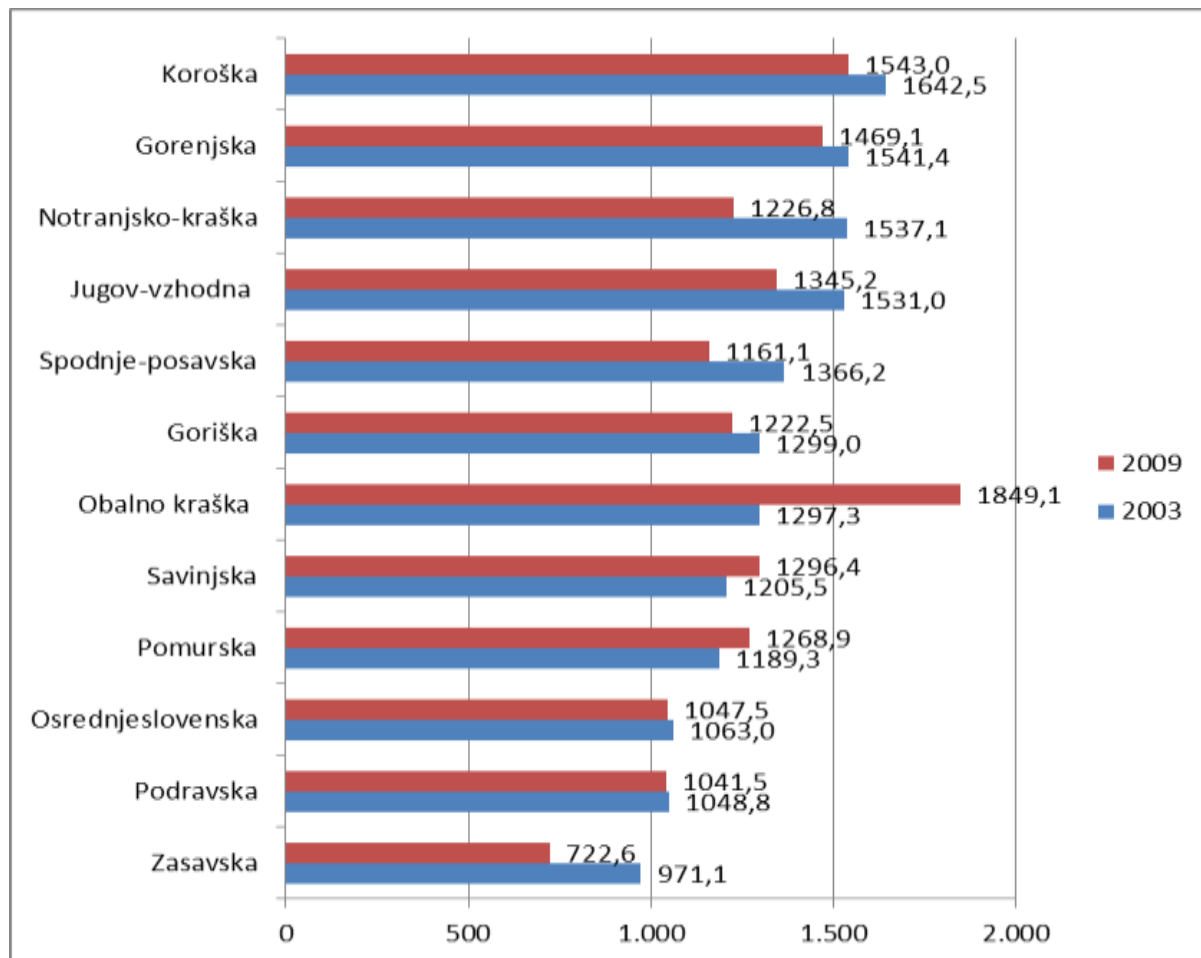
Vir: IVZ.

Normativ za državno raven predstavlja le splošni kazalec stanja kadrovske preskrbljenosti, saj ne pokaže, kakšna je situacija na regijski ravni. Iz Slike 4.2 je razvidna dokaj neenakomerna porazdelitev preskrbljenosti po Sloveniji po posameznih statističnih regijah. Kadrovska preskrbljenost se je sicer leta 2009 v primerjavi z letom 2003 nekoliko izboljšala oziroma ostala na približno isti ravni v vseh opazovanih statističnih regijah. Izstopa pa Obalno-kraška statistična regija, kjer se je preskrbljenost z zdravniki od leta 2003 do leta 2009 ne samo izrazito poslabšala, in sicer iz 1297,3 otrok na zdravnika leta 2003 na 1849,1 otroka na zdravnika leta 2009, opazna je tudi izrazito večja obremenjenost zdravnikov v primerjavi z ostalimi statističnimi regijami¹¹⁹.

¹¹⁸ Stopnja preskrbljenosti otrok in mladostnikov z zdravniki, izračunana iz delovnih ur, v zdravstvenem varstvu otrok in mladostnikov.

¹¹⁹ Vir: IVZ, Statistični letopis 2003 in 2010. Dostopno na: <http://www.ivz.si/?nn=publikacije> (7. 6. 2012).

Slika 4.2: Število otrok na zdravnika, v starosti od 0-19 let, glede na statistično regijo¹²⁰

Vir: IVZ.

Težave z zagotavljanjem fizične oziroma geografske dostopnosti zdravstvenih storitev so navadno posledica pomanjkanja osebja v manj razvitih predelih Slovenije in na manj privlačnih delovnih mestih. V prihodnje bi bilo zato treba natančneje spremljati nepopolno zasedene time in kadrovsko ustreznost (Buzeti in drugi 2011).

Pomemben kazalnik dostopnosti zdravstvenega varstva je tudi izvedba preventivnega programa, predpisanega za posamezno starost. Pomen preventivnega zdravstvenega varstva se kaže v preprečevanju, zgodnjem odkrivanju in zdravljenju zdravstvenih in razvojnih problemov. Nedostopno in slabo urejeno preventivno zdravstveno varstvo je namreč povezano z več obiski v urgentni službi in

¹²⁰ Stopnja preskrbljenosti otrok in mladostnikov z zdravniki, izračunana iz delovnih ur, v zdravstvenem varstvu otrok in mladostnikov.

več bolnišničnimi obravnavami ter večjimi stroški za zdravljenje v kasnejših življenjskih obdobjih (Brcar 2005, 106).

*Pravilnik za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni*¹²¹ predpisuje sistematično spremljanje rasti in razvoja s testi presajanja, obvezno in priporočeno cepljenje, medicinsko svetovanje posamezniku, skupini, instituciji in programirano zdravstveno vzgojno delo glede na tveganja, značilna za posamezna razvojna obdobja (Brcar 2005, 106).

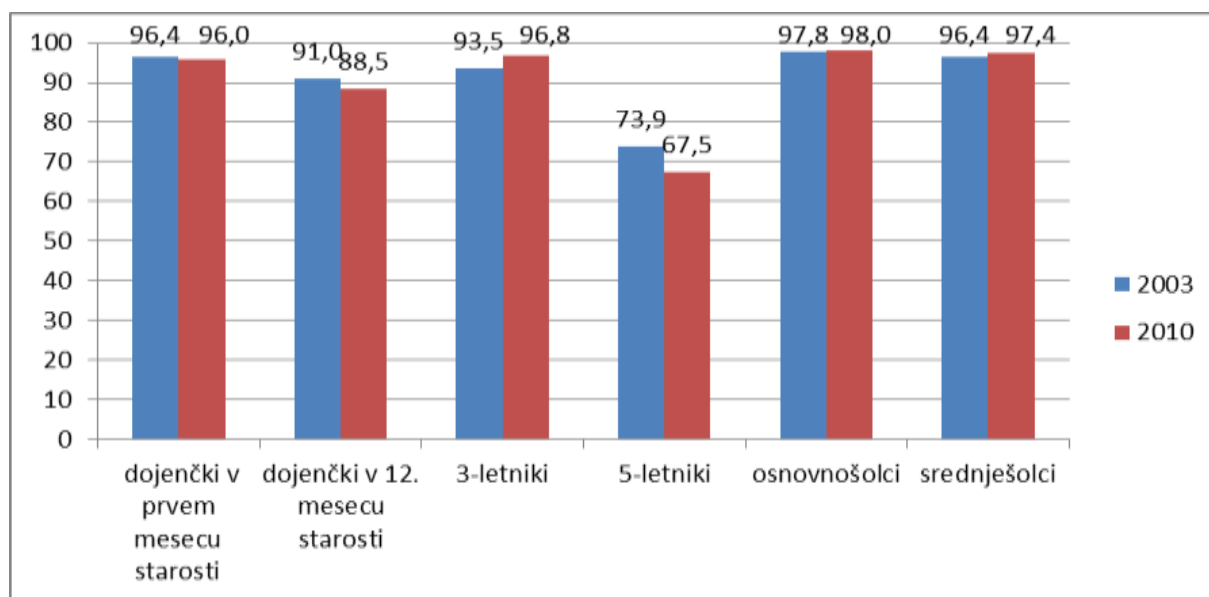
Rezultati za zadnje opazovano sedemletno obdobje (2003-2010) so ugodni in kažejo visok delež pregledanih otrok, z izjemo pet letnikov. Tudi na tem mestu so opazne razlike v deležu pregledanih med statističnimi regijami, kar verjetno lahko pripišemo značilnostim kadrovske preskrbljenosti¹²². Leta 2009 je bilo tako npr. Savinjski, Spodnje-posavski in Notranjsko-kraški regiji pregledanih več kot 100 % dojenčkov v starosti enega meseca, medtem ko je ta delež za Obalno-kraško regijo znašal le 74,4 %; podobne razlike med statističnimi regijami lahko najdemo tudi pri ostalih starostnih skupinah otrok. Pri podatkih o sistematičnih pregledih otrok je problematično, da ne moremo dostopati do informacij o tem, zakaj se nekateri otroci ne udeležijo sistematičnih pregledov in tudi ne moremo vedeti ali gre za vedno ene in iste otroke. Problematično je tudi to, kako osipnike iz šol vključiti v preventivne zdravstvene preglede (Truden 2012).

---

¹²¹Pravilnik za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni, Ur. l. RS, št. 19/1998; spremembe: Ur. l. RS, št. 47/1998, 26/2000, 67/2001, 33/2002, 37/2003, 117/2004, 31/2005, 83/2007, 22/2009.

¹²²Vir: IVZ, Statistični letopis 2003 in 2010. Dostopno na: <http://www.ivz.si/?nn=publikacije> (7. 6. 2012).

Slika 4.3: Delež sistematično pregledanih otrok leta 2003 in 2010, glede na starost otrok (v %)

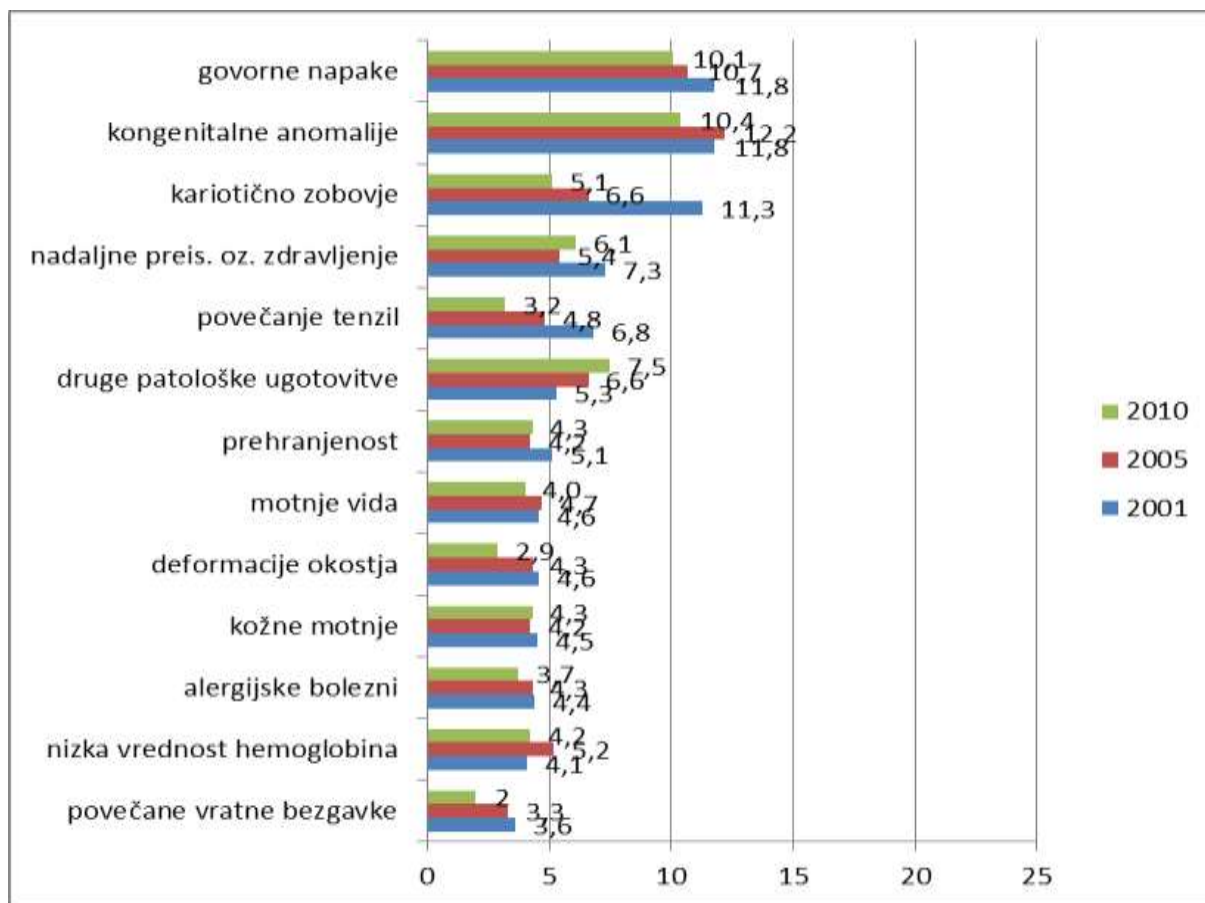

Vir: IVZ.

Izmed trinajstih najpogostejših zdravstvenih težav, ki jih zdravstveno osebje ugotovi pri predšolskih otrocih na sistematičnih pregledih, izstopajo kariotično zobovje, kongenitalne anomalije in govorne napake. Podatki kažejo, da se je pri večini ugotovljenih zdravstvenih težav in bolezni, stanje v letu 2010 v primerjavi z opazovanima letoma 2005 in 2001 izboljšalo, kar še posebej velja za kariotično zobovje¹²³.

¹²³ Vir: IVZ, Statistični letopis 2001, 2005 in 2010. Dostopno na: <http://www.ivz.si/?nn=publikacije> (7. 6. 2012).

Slika 4.4: Najpogostejše ugotovljene zdravstvene težave in bolezni pri predšolskih otrocih na sistematičnih pregledih (v %)

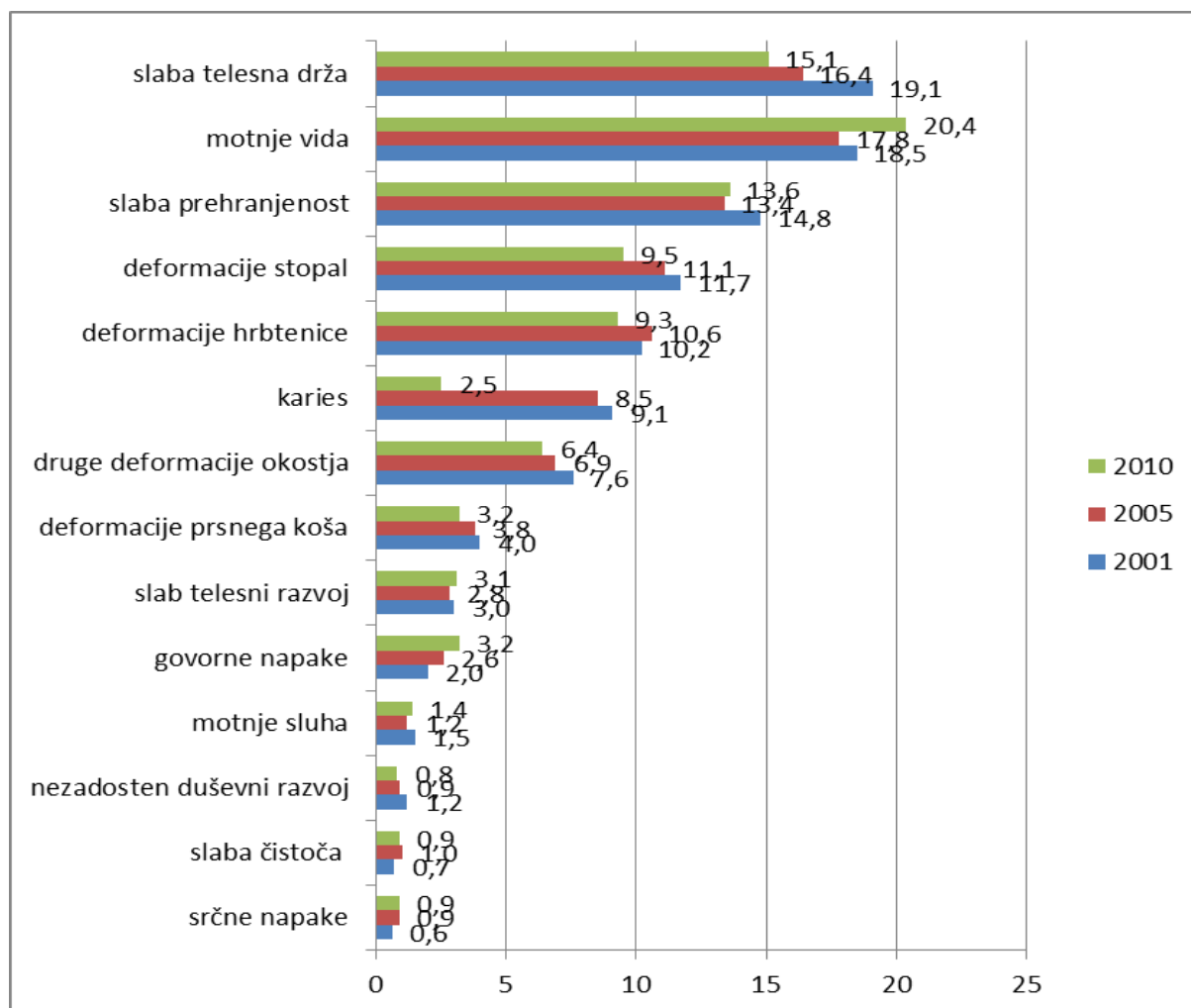
Vir: IVZ.

Najpogostejše zdravstvene težave, ki jih na pregledih ugotovijo zdravniki v vseh šolah ugotovijo zdravniki, pa so slaba telesna drža, motnje vida, slaba prehranjenost, deformacija stopal in hrbtenice, karies ter druge deformacije okostja. Ugotovimo lahko, da je zdravstveno stanje šolskih otrok v opazovanem obdobju (od leta 2001 do leta 2010) ostalo približno na enaki ravni oziroma se je celo nekoliko izboljšalo. Pri obeh skupinah otrok, tako predšolskih kot šolskih, je največji napredek opazen pri zmanjševanju deleža otrok s kariotičnim zobovjem¹²⁴. To morda lahko pripišemo uspešnosti informiranja o zdravem načinu življenja, ki v Sloveniji poteka v okviru sistematičnih pregledov in mreže zdravih šol. V omenjeno mrežo je vključenih že 324

¹²⁴ Vir: IVZ, Statistični letopisi od leta 2001 in 2010. Dostopno na: <http://www.ivz.si/?nn=publikacije> (7. 6. 2012).

ustanov oziroma 52% vseh slovenskih osnovnih šol, srednjih šol in dijaških domov (IVZ 2012)¹²⁵.

Slika 4.5: Ugotovljene zdravstvene težave in bolezni pri šolskih otrocih na sistematičnih pregledih (v %)

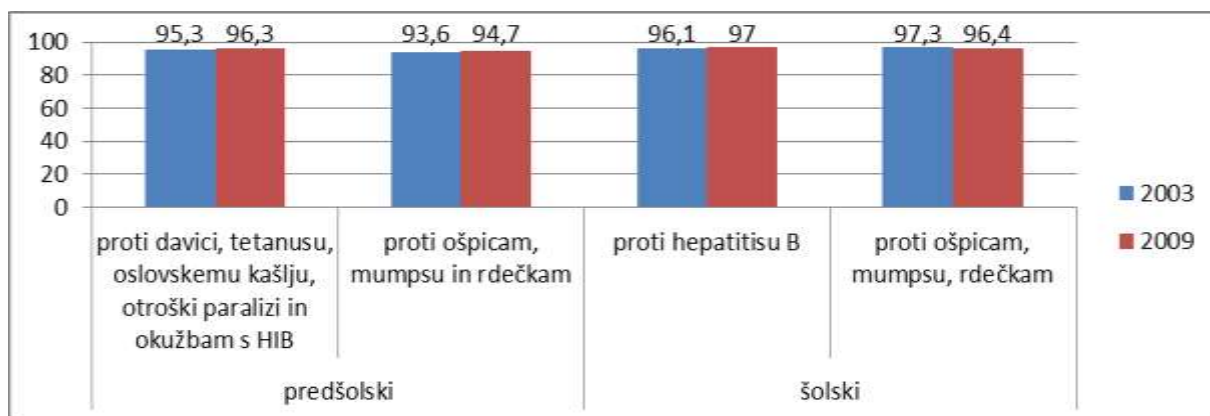

Vir: IVZ.

Stopnja precepljenosti je v Sloveniji prav tako že vrsto let visoka. V letu 2009 smo pri predšolskih otrocih dosegli 96,3 % precepljenost proti davici, tetanusu, oslovskemu kašlju, otroški paralizi in okužbam s HIB; proti ošpicam, mumpsu in rdečkam pa 94,7 %. Pri šolski mladini pa je precepljenost proti hepatitisu B v povprečju znašala 97 % ter proti ošpicam, mumpsu in rdečkam 96,4 %.

¹²⁵ Vir: IVZ. Slovenska mreža zdravih šol se je razširila in vključuje že več kot polovico vseh šol. Dostopno na: http://www.ivz.si/Mp.aspx?ni=61&pi=5&_5_id=1886&_5_PageIndex=0&_5_groupId=236&_5_newsCategory=&_5_action>ShowNewsFull&pl=61-5.0. (13.6.2012).

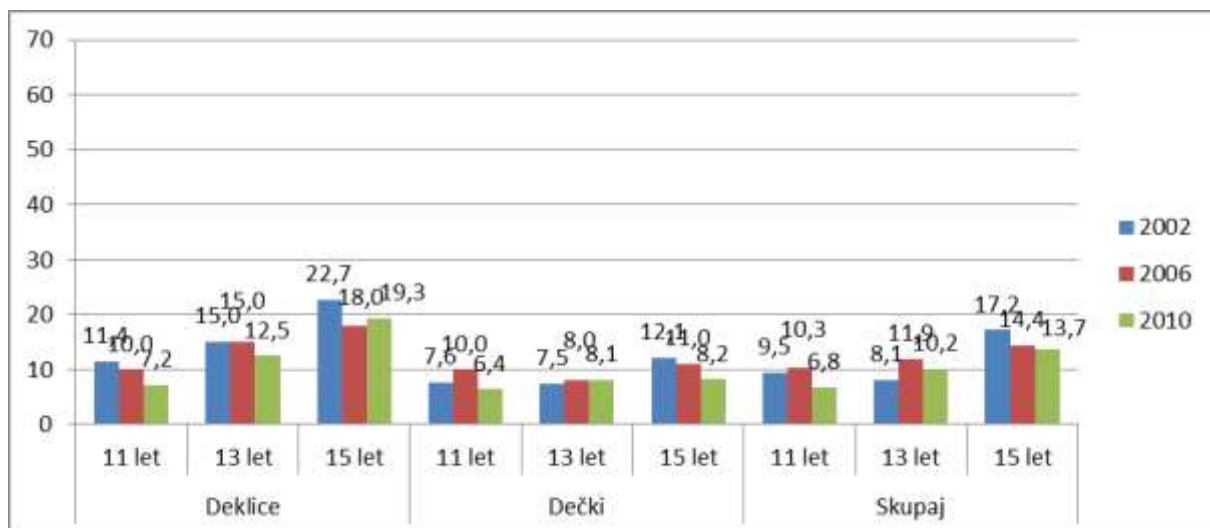
Slika 4.6: Precepljenost predšolskih in šolskih otrok (v %)

Vir: IVZ (Grgič Vitek in drugi 2009).

Raziskave kažejo, da so otroci in mladi večinoma zdravi (Jeriček 2007). Vendarle pa subjektivne ocene otrok in mladostnikov pokažejo, da jih približno desetina ocenjuje svoje zdravstveno stanje kot slabo oziroma kot še kar dobro. Od leta 2002 do leta 2010 se je ta delež nekoliko znižal. Ne glede na leto opazovanja pa lahko rečemo, da deklice svoje zdravstveno stanje ocenjujejo veliko slabše kot dečki, slaba ocena zdravja pa narašča tudi s starostjo¹²⁶.

Slika 4.7: Subjektivna ocena otrok in mladostnikov glede zdravstvenega stanja¹²⁷ (v %)

Vir: HBSC.

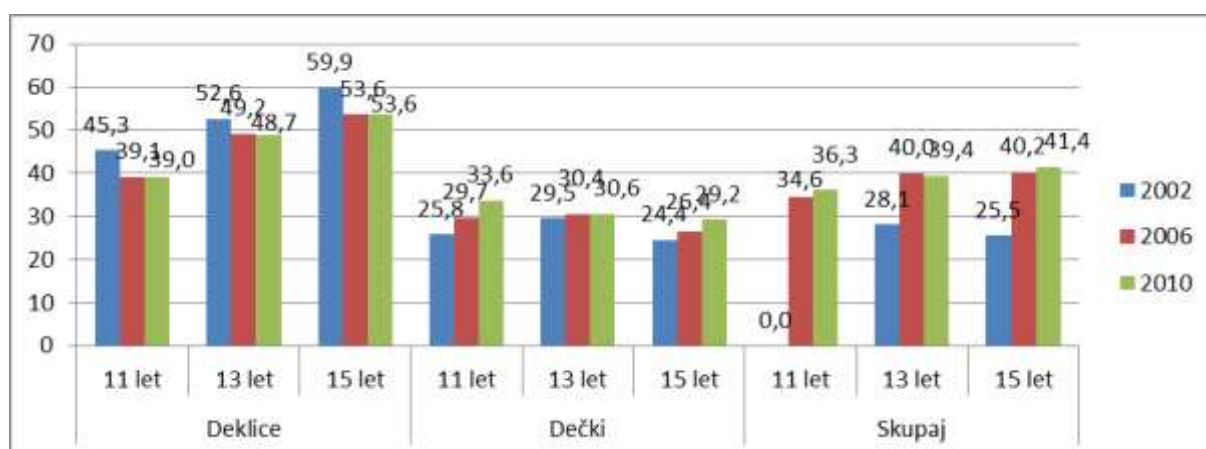
Razlike med spoloma se na področju zdravja najočitneje kažejo pri subjektivni oceni zadovoljstva s svojo telesno težo. Deklice namreč v večji meri kot dečki menijo, da je

¹²⁶ Dostopno na: <http://www.irsv.si/otroci/> (1. 6. 2012).

¹²⁷ Prikazani so seštevki odgovorov »slabo« in »še kar dobro«.

njihovo telo malce predebelo oziroma mnogo predebelo. Tako meni kar 39 % enajstletnic in približno polovica deklic starih trinajst in petnajst let, medtem ko se s tem strinja tretjina petnajstletnih dečkov. Nezadovoljstvo s telesno težo pri deklicah s starostjo narašča, vendar kar je presenetljivo, je to, da je pri deklicah opazen trend zniževanja deleža nezadovoljnih s svojo telesno težo v vseh starostnih razredih od leta 2002 do leta 2010, medtem ko se ta delež pri dečkih v primerjavi s prejšnjimi opazovanimi obdobji povečuje – najhitreje pri enajstletnikih¹²⁸.

Slika 4.8: Delež otrok in mladostnikov, ki meni, da je njihovo telo malce predebelo oziroma mnogo predebelo (v %)

Vir: HBSC.

Deklice so tudi manj telesno aktivne kot dečki. Leta 2002 je bilo tako npr. 24,2 % petnajstletnic zmerna do intenzivno telesno aktivnih v trajanju 1 uro na dan (strokovnjaki večinoma priporočajo, naj bodo mladostniki zmerno do zelo intenzivno telesno dejavni vsak dan v tednu vsaj eno uro na dan (Jeriček 2006, 53); ta delež je bil v enakem obdobju pri dečkih skoraj še enkrat višji, in sicer 40,1 %¹²⁹. Telesna dejavnost je eden najpomembnejših dejavnikov za varovanje zdravja. Nezadostna telesna dejavnost skupaj z nezdravo prehrano, kajenjem, nedovoljenimi drogami, stresom in uživanjem alkoholnih pijač pomembno vpliva na nezdrav življenjski slog. Zato bi bilo treba v večji meri spodbujati izvenšolsko dejavnost v času šolanja in promovirati vključevanje v športna društva (Marčič 2011, 137).

Razlike med spoloma so očitne tudi, pri rizičnem vedenju otrok, torej uživanju alkoholnih pijač, tobaka in nedovoljenih drog, ki so pogost dejavnik tveganja za

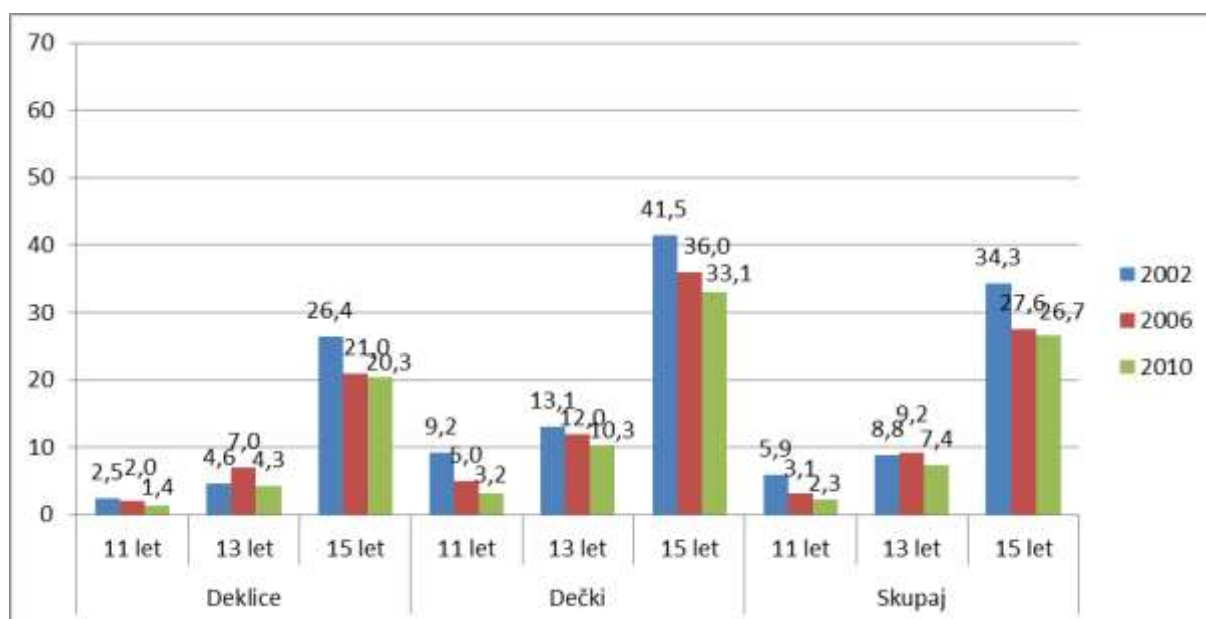
¹²⁸ Vir: IVZ-HBSC. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (1. 6. 2012).

¹²⁹ Vir: IVZ-HBSC. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (1. 6. 2012).

zdravje odraščajoče mladine. Raziskave kažejo, da vse mlajši otroci segajo po drogah in da je uživanje drog predvsem odraz neustvarjalnega preživljanja prostega časa. Droge so pogosto tudi sredstvo za izhod iz stiske (Brcar 2005, 113).

V Sloveniji se otroci z alkoholom srečajo relativno zgodaj. Povprečna starost ob prvi opitosti je 14 let, ne glede na spol. V letu 2010 je 1,4 % 11-letnikov uživalo alkoholne pijače vsak teden ali bolj pogosto. Ta delež se je v primerjavi z letom 2002 sicer nekoliko znižal, in sicer za 1,1 odstotne točke. Podatki kažejo še, da delež otrok, ki pijejo alkoholne pijače vsak teden ali bolj pogosto, narašča s starostjo, razlike pa so očitne tudi glede na spol¹³⁰. Jeriček in drugi predlagajo, da je treba velik del preventivnih in zdravstveno promocijskih dejavnosti nameniti preprečevanju oziroma odlaganju pitja alkohola na kasnejša leta pri mladostnikih, kot tudi promoviranju kulturnega oziroma manj tveganega pitja alkohola pri odraslih, saj odrasli s svojim vedenjem služijo za zgled mladostnikom (Jeriček in drugi 2006, 142-144).

Slika 4.9: Delež otrok in mladostnikov, ki pijejo alkoholne pijače vsak teden ali bolj pogosto (v %)

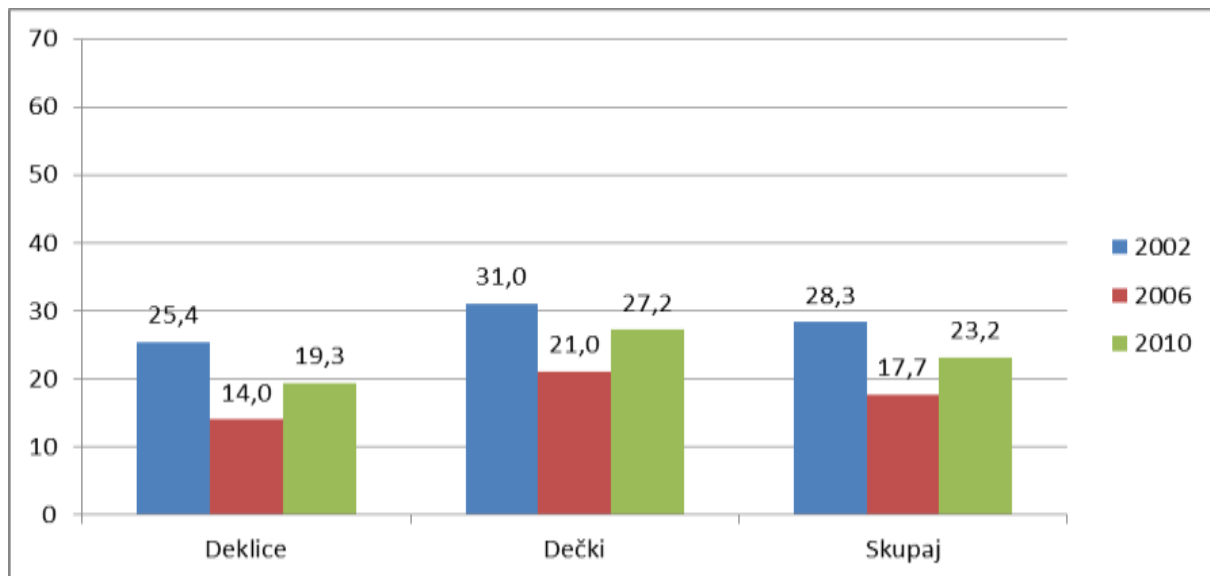
Vir: HBSC.

Med petnajstletniki, ki so kdajkoli v življenju poskusili marihuano, prav tako prednjačijo dečki. V letu 2010 je 27,2 % dečkov poskusilo omenjeno prepovedano

¹³⁰ Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (1. 6. 2012).

drogo, medtem ko je bilo takih 19,3 % deklic. Najnižji delež beležimo leta 2006, ki se je nato v letu 2010 nekoliko povišal, vendar še vedno ostaja nižji kot leta 2002¹³¹.

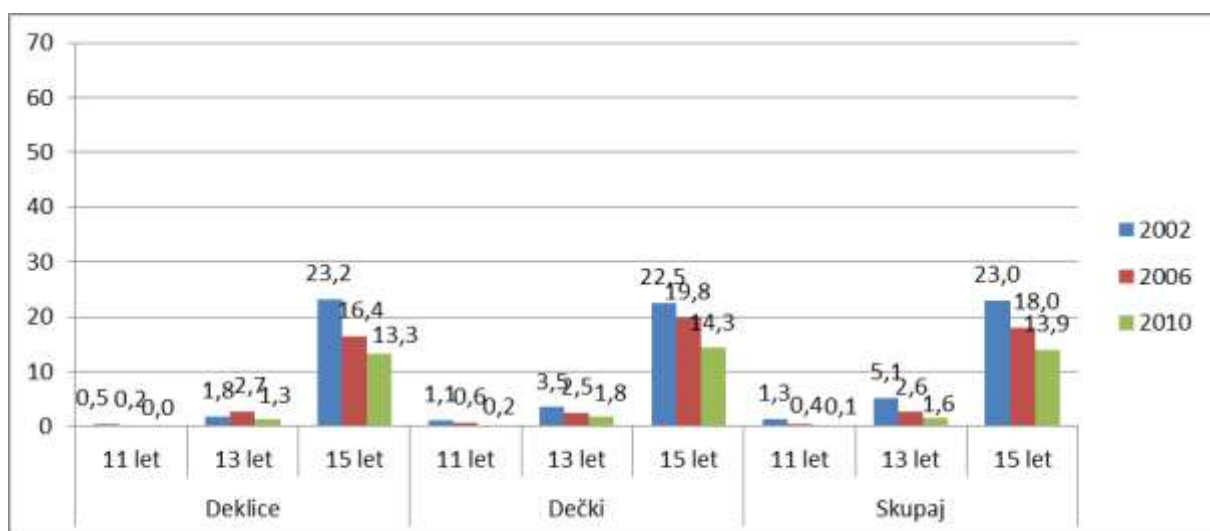
Slika 4.10: Delež petnajstletnikov, ki so že kadarkoli poskusili marihuano (v %)

Vir: HBSC.

Še prej kot z alkoholom se otroci in mladostniki srečajo s tobakom. Svojo prvo cigareto pokadijo pri približno trinajstih letih, tako deklice kot dečki. So pa podatki vendarle spodbudni, saj delež otrok, ki kadijo vsak dan, od leta 2002 do leta 2010 v vseh starostnih razredih upada¹³².

Slika 4.11: Delež otrok in mladostnikov, ki kadijo vsak dan (v %)

Vir: HBSC.

¹³¹ Vir: IVZ-HBSC. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (1. 6. 2012).

¹³² Vir: IVZ-HBSC. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (1. 6. 2012).

Opazna manjša uporaba tobaka, alkohola in marihuane v letu 2010 v primerjavi z letom 2002 je vsekakor spodbuden podatek. Za pojasnila, ki bi osvetlila, kaj je vzrok za takšne rezultate, pa bi potrebovali bolj poglobljene raziskave. Morda je to povezano s tem, da uporaba tobaka tudi pri odraslih upada, kar se zrcali tudi pri mladostnikih (Jeriček in drugi 2006, 149).

Za zmanjševanje zasvojenosti s tobakom, alkoholom in drogami bi bilo treba v večji meri spodbujati zdrav življenjski slog na vseh področjih tveganega obnašanja s poudarkom na promociji zdravja v otroškem in mladostniškem obdobju, kot je to poudarjeno že v *Resoluciji o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2008-2013*¹³³. Predvsem je pomembna preventiva, torej izobraževanje mladih o posledicah uporabe vseh vrst drog, tudi dovoljenih.

Med drugimi zdravstvenimi težavami, ki pestijo otroke in mladostnike, je treba omeniti še *poškodbe in zastrupitve*. V Evropi so poškodbe in zastrupitve vodilni vzrok umrljivosti od 1-14. leta starosti, pri čemer so smrti zaradi poškodb dvakrat pogostejše kot zaradi raka, in osemkrat pogostejše kot zaradi bolezni dihal. Smrtne poškodbe so v glavnem posledica prometnih nesreč, utopitev, napadov, padcev, ognja in samomorov (Rok Simon 2007, 4).

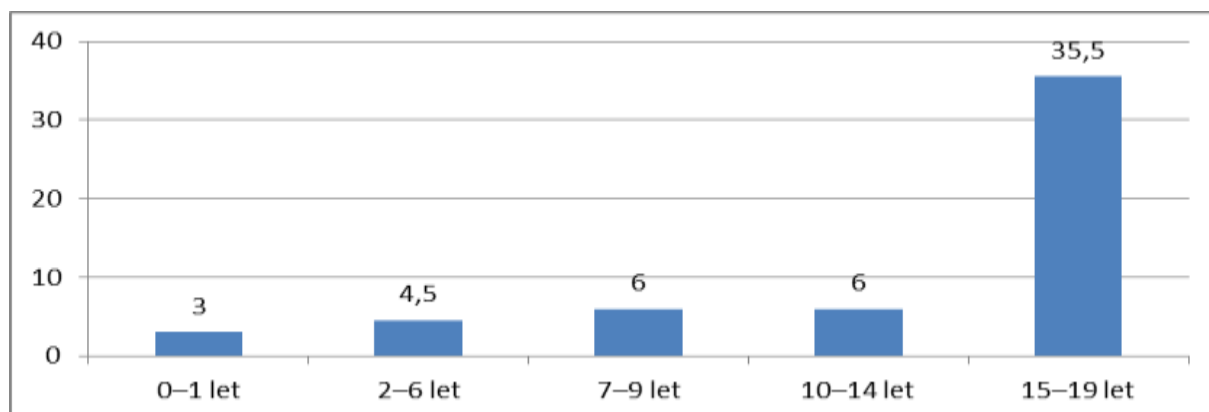
V Sloveniji zaradi poškodb in zastrupitev vsako leto umre 6 predšolskih otrok, 10 šolskih otrok in 47 mladostnikov. V starostni skupini otrok, starejših od enega leta, ter mladostnikov so poškodbe in zastrupitve glavni vzrok umrljivosti, saj predstavljajo od 25 % do 69 % njihove skupne umrljivosti. Izjema so le dojenčki, pri katerih so glavni vzrok smrti stanja, ki nastanejo v perinatalnem obdobju (Rok Simon 2007, 5).

V obdobju od leta 2000 do leta 2005 je delež umrljivosti otrok in mladostnikov s starostjo naraščal. Najbolj ogrožena skupina so bili mladostniki stari od 15-19 let.

---

¹³³ Resolucija o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2008-2013, Ur. l. RS, št. 72/2008.

Slika 4.12: Stopnja umrljivosti otrok in mladostnikov zaradi poškodb in zastrupitev po starosti (na 100.000 otrok), 2000-2005.

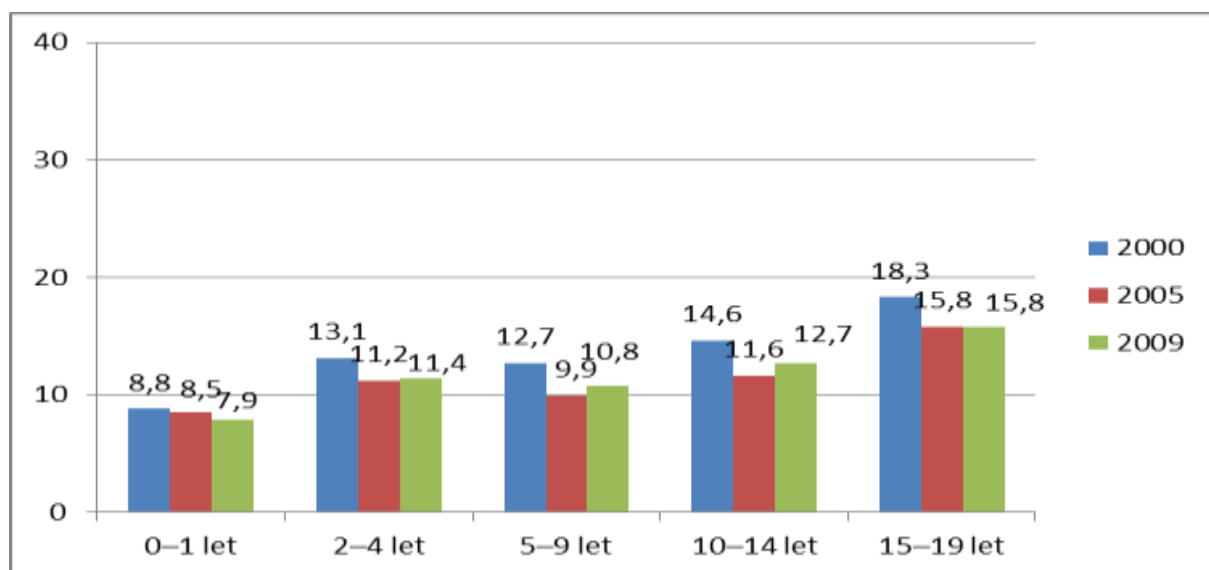

Vir: IVZ, Rok Simon 2007, 6.

V Sloveniji je zaradi poškodb in zastrupitev vsako leto hospitaliziranih 1450 predšolskih otrok, 2120 šolskih otrok in 2260 mladostnikov (Rok Simon 2007, 6).

Podobno kot delež umrljivosti, tudi stopnja bolnišničnih obravnav s starostjo narašča. Podatki kažejo, da se stanje na tem področju nekoliko izboljšuje. Stopnja bolnišničnih obravnav zaradi poškodb in zastrupitev je v letu 2009 namreč nekoliko upadla v primerjavi z letom 2000¹³⁴.

Slika 4.13: Stopnja bolnišničnih obravnav zaradi poškodb in zastrupitev (število obravnav na 1.000 prebivalcev)

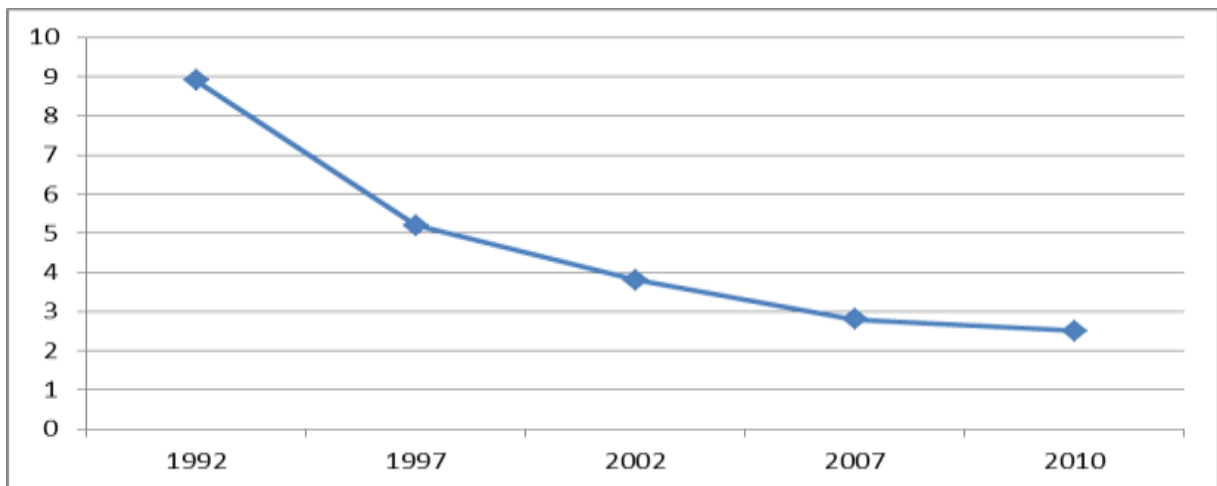
Vir: IVZ.

¹³⁴ Vir: IVZ. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (1. 6. 2012).

Z ustreznimi preventivnimi strategijami je mogoče učinkovito zmanjšati umrljivost in hospitalizacije zaradi poškodb. Pri reševanju problema poškodb se zdravstveni sektor ne sme omejiti le na zdravljenje in rehabilitacijo. Dejavno mora sodelovati v različnih javnozdravstvenih pristopih: spremljanje poškodb, raziskovanje dejavnikov tveganja in učinkovitosti preventivnih ukrepov, povezovanje z drugimi sektorji za izvedbo preventivnih programov in promocija varnosti (Jeriček 2006, 166-167).

Med pomembnejše kazalnike družbenega in ekonomskega razvoja ter kazalnike kakovosti zdravstvenega varstva sodi tudi *umrljivost dojenčkov*. V zadnjih osemnajstih letih (1992-2010) se je umrljivost dojenčkov v Sloveniji pomembno znižala. Leta 1992 je umrlo 8,9 dojenčkov na 1000 živorojenih, leta 2010 pa samo še 2,5 dojenčka¹³⁵. To nas uvršča v sam vrh evropskih držav skupaj s Švedsko, Luksemburgom in Liechtensteinom. Nižjo stopnjo umrljivosti dojenčkov beležita le Andora in Islandija (Eurostat 2012).

Slika 4.14: Umrljivost dojenčkov na 1.000 živorojenih

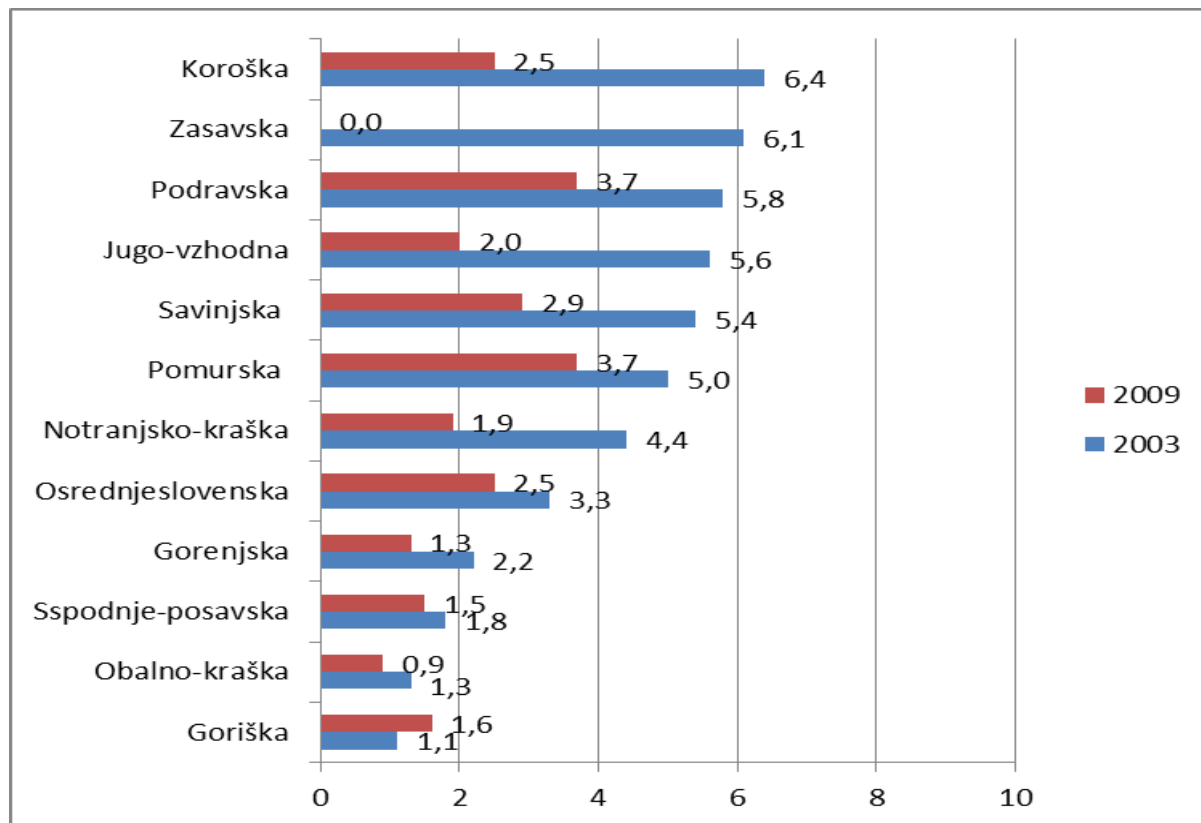
Vir: IVZ.

Ponovno pa so opazne razlike med statističnimi regijami. Najmanj umrlih dojenčkov na 1000 živorojenih je v letu 2009 imela Obalno-kraška regija, največ pa Pomurska in Podravska regija (za Zasavsko regijo ni podatka). Trend za to področje pokaže, da se je stanje od leta 2003 do leta 2009 izboljšalo v vseh statističnih regijah, z izjemo

¹³⁵ Vir: IVZ, Statistični letopisi 2001, 2002, 2007 in 2010. Dostopno na: <http://www.ivz.si/> (13. 6. 2012).

Goriške, kjer je v letu 2009 opazen rahel porast umrljivosti dojenčkov v primerjavi z letom 2003¹³⁶.

Slika 4.15: Umrljivost dojenčkov na 1.000 živorojenih po statističnih regijah

Vir: IVZ.

Glede na ugotovitve IVZ je umrljivost dojenčkov povezana s socialnim položajem matere, ki so ga opredelili z doseženo izobrazbo. Umrljivost dojenčkov je tako najnižja pri materah z najmanj višješolsko izobrazbo, medtem ko imajo otroci, rojeni materam iz najnižje izobrazbene skupine, kar 2,6-krat večje tveganje za smrt v prvem letu življenja (Buzeti in drugi 2011, 34-35).

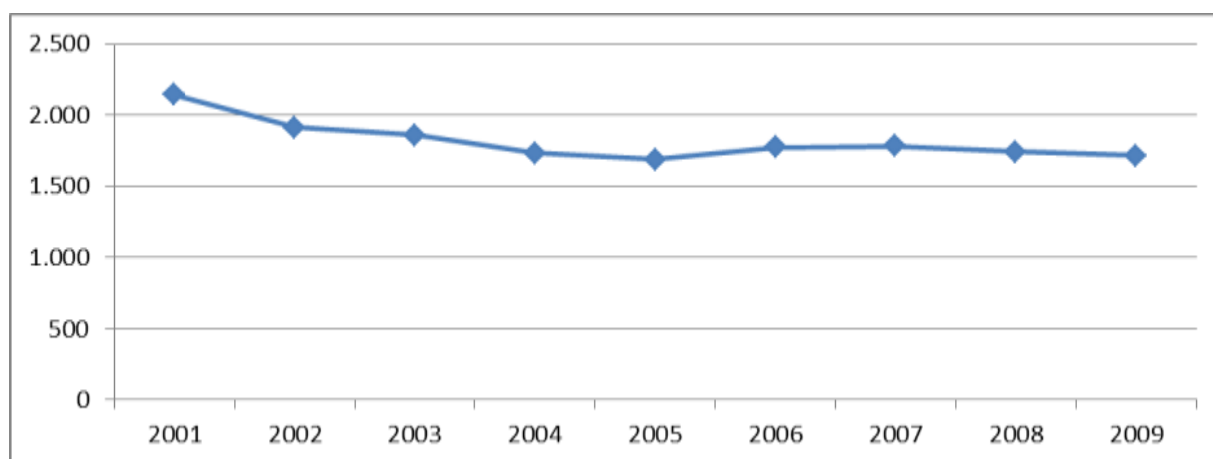
V zaključku podpoglavja je potrebno opozoriti na to, da se na področju zdravja med najbolj ranljivo kategorijo otrok in mladostnikov uvrščajo tisti, ki živijo v enostarševskih družinah, imajo starše z nizko izobrazbo, imajo starše brez zaposlitve, imajo bolne starše (gre za spregledano skupino otrok, ki skrbi za starše alkoholike, odvisnike, ipd.), otroci, ki so izpostavljeni nasilju ter otroci razvezanih staršev (Truden 2012).

¹³⁶ Vir: IVZ, Statistični letopis 2003 in Statistični letopis 2009. Dostopno na: <http://www.ivz.si/> (13. 6. 2012).

4.2. Zdravstveni ukrepi za moške in ženske v rodni dobi

Po uradnih podatkih se je stopnja preskrbljenosti prebivalstva starega 20 let in več z zdravstvenim osebjem v dejavnosti splošne/družinske medicine od leta 2001 do leta 2009 nekoliko izboljšala, vendar je še vedno značilno veliko pomanjkanje človeških virov¹³⁷. Velik problem predstavlja upokojevanje zdravnikov ter pomanjkanje zdravstvenega osebja za nadomeščanje le-teh, zato bi moralo MZ pripraviti načrt ukrepov za reševanje nastalih problemov (boljše nagrajevanje dela v deprivilegiranih okoljih, pravočasno načrtovanje specializacije, pomoč med zdravstvenimi zavodi z izmenjavo kadra, ipd.) (Brcar 2005, 104).

Slika 4.16: Stopnja preskrbljenosti prebivalstva starega 20 let in več z zdravstvenim osebjem v dejavnosti splošne/družinske medicine (število prebivalcev na 1 zdravnika)

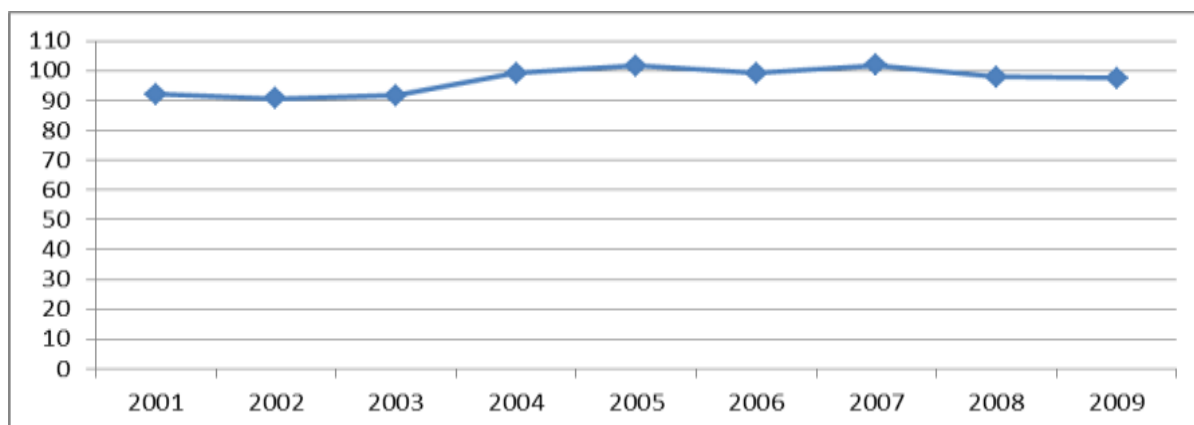
Vir: IVZ.

V kolikor pogledamo podatke o preskrbljenosti žensk z zdravniki iz delovnih ur na 1.430 ur, opazimo, da se je le-ta v letu 2009 v primerjavi z letom 2001 prav tako nekoliko izboljšala¹³⁸.

¹³⁷ Vir: IVZ, Statistični letopisi od 2001 do 2009. Dostopno na: <http://www.ivz.si/> (15. 6. 2012).

¹³⁸ Vir: IVZ, Statistični letopisi od 2001 do 2009. Dostopno na: <http://www.ivz.si/> (15. 6. 2012).

Slika 4.17: Delež preskrbljenih žensk z zdravniki iz delovnih ur/ 1.430 ur (v %)

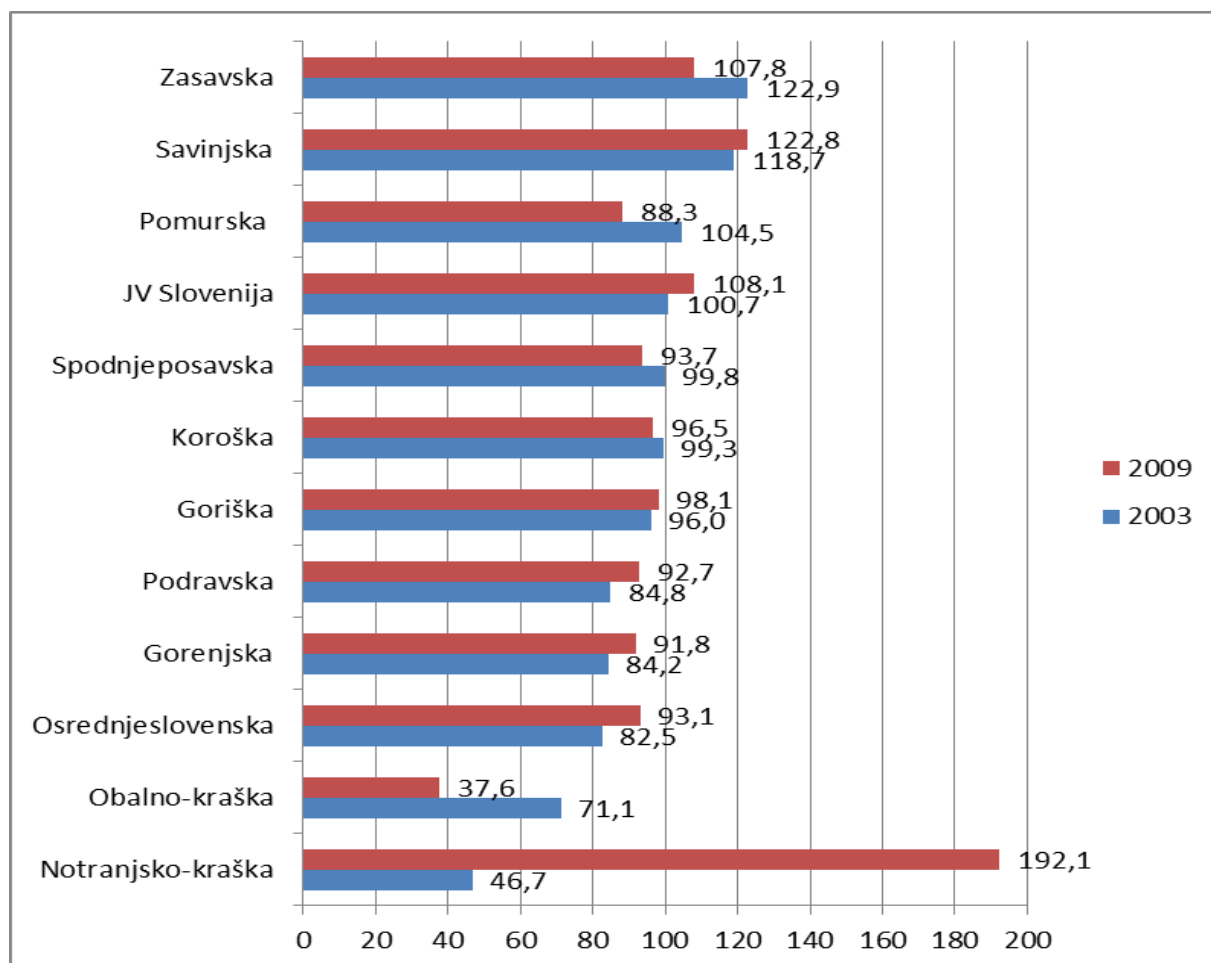

Vir: IVZ.

Situacija pa je zaskrbljujoča v kolikor te podatke analiziramo na ravni statističnih regij. Najvišjo preskrbljenost z zdravniki beležijo v Savinjski, Zasavski, Notranjsko-kraški regiji in v Jugovzhodni Sloveniji – v vseh regijah je z zdravniki iz delovnih ur na 1.430 ur preskrbljenih več kot 100 % žensk. Najnižja, 37,6 % preskrbljenost, pa je zopet značilna za Obalno-kraško regijo. Pri slednji regiji ne gre le za izrazito slabo preskrbljenost z zdravniki iz delovnih ur na 1.430 ur, ampak tudi za močno poslabšanje položaja v primerjavi z letom 2003¹³⁹.

¹³⁹ Vir: IVZ, Statistični letopis 2003 in Statistični letopis 2009. Dostopno na: <http://www.ivz.si/> (15. 6. 2012).

Slika 4.18: Delež preskrbljenih žensk z zdravniki iz delovnih ur/ 1.430 ur, glede na statistične regije (v %)

Vir: IVZ.

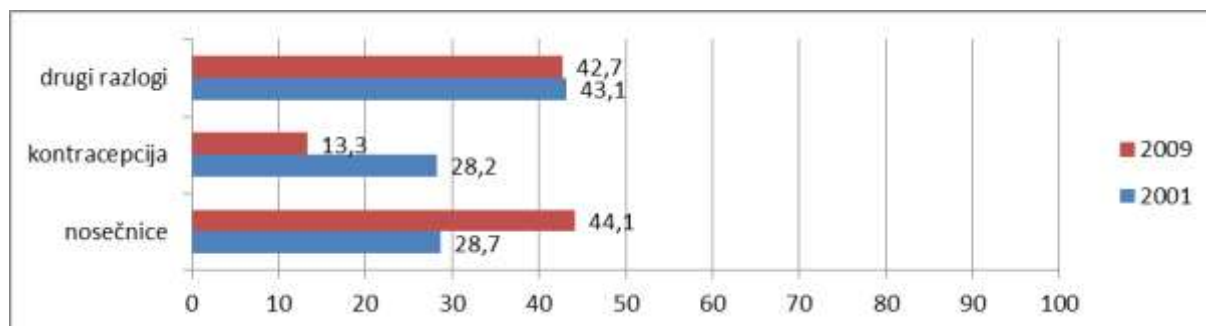
Podatki za zadnjih devet let kažejo, da je v povprečju zaradi preventive v primarnem zdravstvenem varstvu žensk obiskalo zdravnika 377.852,4 žensk. Glavni razlogi preventivnega obiska so »drugi razlogi«, sledi nosečnost in kontracepcija. Vedno več nosečnic se odloča za preventivni obisk zdravnika; njihov delež se je od leta 2001 do leta 2009 povešal za 15,4 odstotne točke. Večina nosečnic se prvič oglasi pri zdravniku v trajanju nosečnosti do treh mesecev¹⁴⁰.

Na področju predporodnega varstva je zaznati vse večjo komercializacijo nekaterih zdravstvenih storitev, premalo pozornosti pa se namenja najbolj ranljivim skupinam, na primer odkrivanju žensk s slabim socialno-ekonomskim položajem, žensk z

¹⁴⁰ Vir: IVZ, Zdravstveni statistični letopis 2003 in 2009. Dostopno na: http://www.ivz.si/podatki_aktualno?pi=5&_5_Filename=2935.pdf&_5_MediaId=2935&_5_AutoResize=false&pl=45-5.3. (21. 3. 2012).

duševnimi stiskami ter žensk, ki so žrtve nasilja, čeprav je znano, da so ta stanja povezana z večjo obolevnostjo mater in otrok (Albreht in drugi 2010, 57).

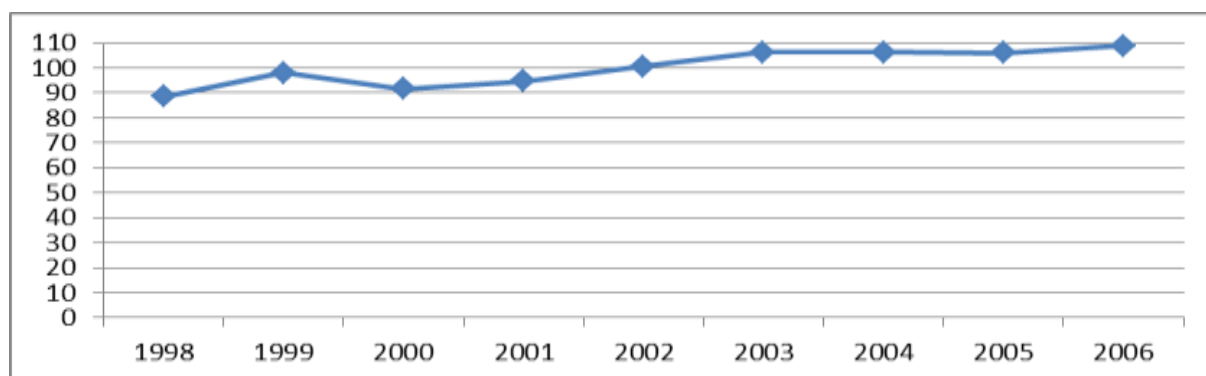
Slika 4.19: Preventivni obiski v primarnem reprodukativnem varstvu žensk (v %)

Vir: IVZ.

V Navodilih za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni¹⁴¹ je na področju preventivnega varstva izpostavljeno tudi zgodnje odkrivanje raka materničnega vratu in dojk pri ženskah. Kot v večini razvitih držav je tudi v Sloveniji rak dojke najpogostejši rak pri ženskah. Vsak peti novi primer raka je rak na dojki. Po podatkih Registra raka za Slovenijo se obolevnost zvišuje že od leta 1950 (Borštner in drugi 2006, 10). Leta 2006 je za rakom dojk na 100.000 žensk zbolelo že 108,93 žensk¹⁴².

Slika 4.20: Obolevnost za rakom dojk na 100.000 žensk

Vir: IVZ.

Za rakom dojk pogosteje zolevajo ženske v ekonomsko bolj razvitih območjih osrednje in zahodne Slovenije. Večje tveganje za nastanek raka dojk pri

¹⁴¹ Navodilo za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni, Ur. l. RS, št. 19/1998, spremembe: 47/1998, 26/2000, 67/2001, 33/2002, 37/2003, 117/2004, 31/2005, 83/2007, 22/2009.

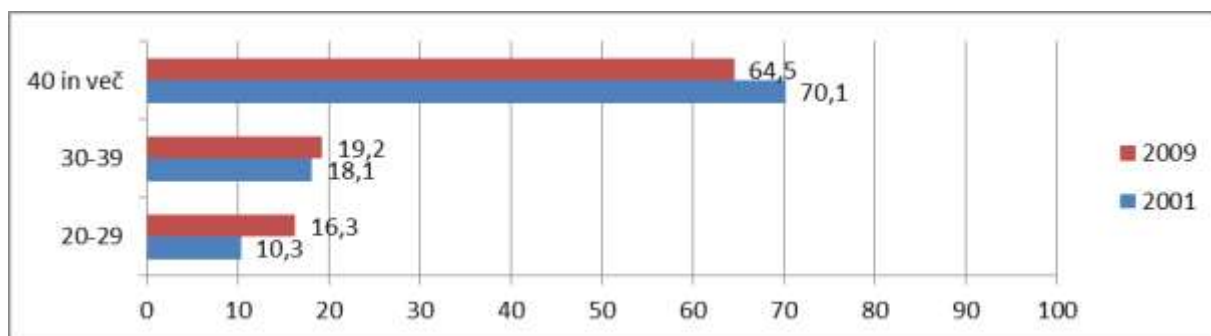
¹⁴² Vir: IVZ, Statistični letopis 2003 in Statistični letopis 2009. Dostopno na: <http://www.ivz.si/> (15. 6. 2012).

premožnejšem sloju je lahko posledica v povprečju kasnejšega prvega poroda in manjšega števila otrok (Buzeti in drugi 2011, 50).

V zadnjih devetih letih se je preventivnih pregledov zaradi odkrivanja raka dojk v povprečju udeležilo 15.736,8 žensk. Najpogosteje se preventivnih pregledov udeležijo ženske stare nad 40 let. Delež za omenjeno starostno obdobje se je v letu 2009 v primerjavi z letom 2000 nekoliko znižal. Nasprotno pa se je povešal delež preventivno pregledanih žensk v starostnem razredu od 20-29 let, in sicer za 6 odstotnih točk¹⁴³.

Slika 4.21: Delež preventivno pregledanih žensk zaradi odkrivanja raka dojk, glede na starostne razrede (v %)

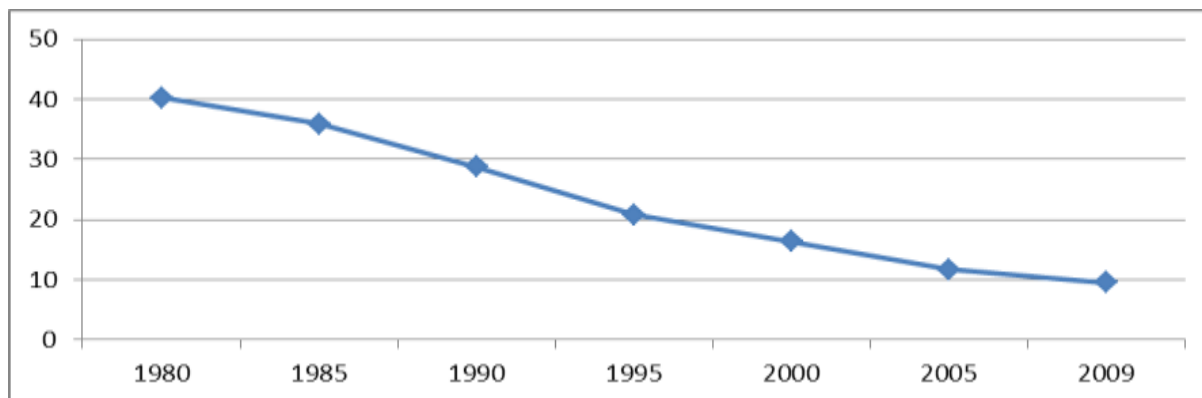
Vir: IVZ.

Mlajše ženske v največji meri ogroža rak materničnega vratu. V Sloveniji smo v obdobju od leta 2004 do leta 2008 pri ženskah zabeležili 164,8 novih primerov v enem letu. Število smrti zaradi raka materničnega vratu je leta 2008 v primerjavi z letom 1990 rahlo upadlo. Najvišja umrljivost je bila za omenjeno vrsto raka značilna za obdobje od leta 1995 do leta 2005¹⁴⁴.

¹⁴³ Vir: IVZ, Statistični letopis 2003 in Statistični letopis 2009. Dostopno na: <http://www.ivz.si/> (15. 6. 2012).

¹⁴⁴ Vir: IVZ, Register raka RS. Dostopno na: <http://www.slora.si/stevilo-umrljih> (26. 6. 2012).

Slika 4.22: Groba umrljivostna stopnja, rak materničnega vratu (število primerov na 100.000 prebivalcev)

Vir: IVZ, Register raka RS.

Za zmanjšanje bremena omenjenega raka se priporoča ustrezna zdravstvena in spolna vzgoja. K zmanjšanju obolevnosti veliko pripomore tudi cepljenje proti okužbi z virusi papiloma. Poleg primarne je pri tovrstnih rakih zelo pomembna tudi sekundarna preventiva. Z uvedbo organiziranih populacijskih presejalnih programov lahko pri raku materničnega vratu pomembno zmanjšamo pojavnost in umrljivost. V Sloveniji se od leta 2003 izvaja in kaže dobre rezultate državni presejalni program za raka materničnega vratu ZORA (Albreht in drugi 2010, 58-59).

Med zdravstvene ukrepe v rodni dobi žensk in moških sodijo tudi ukrepi povezani z zdravljenjem neplodnosti. S sprejetjem *Zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo*¹⁴⁵ septembra leta 2000 so bili v Sloveniji zakonsko dovoljeni postopki oploditve z biomedicinsko pomočjo tudi z darovanimi spolnimi celicami (Pinter in drugi 2006).

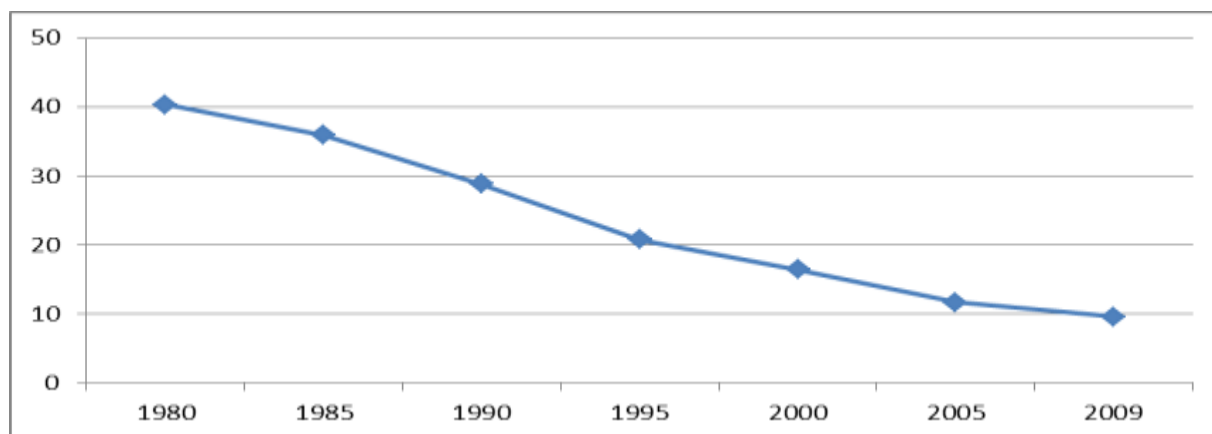
Podatkov o prevalenci neplodnosti v Sloveniji na nacionalni ravni ne zbiramo, število postopkov zunajmaternične oploditve pa narašča. Po podatkih slovenskih centrov jih je bilo v letu 2005 izvedenih 2.907. Na ta način se je v letu 2005 rodilo 695 ali 3,8 % vseh živorojenih otrok (Albreht in drugi 2010, 56), v letu 2007 pa 4,6 % vseh živorojenih otrok (Mouzon in drugi 2012).

Na področju reproduktivnega zdravja odraslih, predvsem reproduktivnega zdravja žensk, je treba posebno pozornost nameniti tudi splavnosti. Ta upada že vse od leta 1980 in se je leta 2009 znižala na 9,6/1.000 žensk v rodni dobi, s čimer spadamo v

¹⁴⁵ Zakon o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo (ZZNPOB), Ur. l. RS, št. 70/2000.

povprečje med državami EU¹⁴⁶. Zmanjševanje dovoljene splavnosti je povezano z večjo rabo zanesljive kontracepcije. Med metodami prevladuje hormonska kontracepcija (Albreht in drugi 2010, 56).

Slika 4.23: Stopnja dovoljene splavnosti na 1.000 žensk

Vir: IVZ.

Stopnja dovoljene splavnosti pada pri vseh starostnih skupinah žensk; najvišja je pri ženskah starih med 20-39 let¹⁴⁷.

Preglednica 4.1: Stopnja dovoljene splavnosti na 1.000 žensk po starostnih razredih

Leto	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49
1980	25,3	62,4	71,1	60,5	39,2	18,1	2,5
1985	20,2	59,0	56,2	45,5	35,8	17,9	2,6
1990	14,0	39,0	46,6	42,9	31,8	16,5	1,8
1995	10,6	27,4	31,3	33,4	27,5	12,5	2,1
2000	12,2	22,3	23,2	25,2	22,3	9,5	1,0
2005	7,7	15,6	16,8	18,3	15,5	7,5	0,7
2009	6,6	13,4	14,8	15,1	11,9	5,2	0,6

Vir: IVZ.

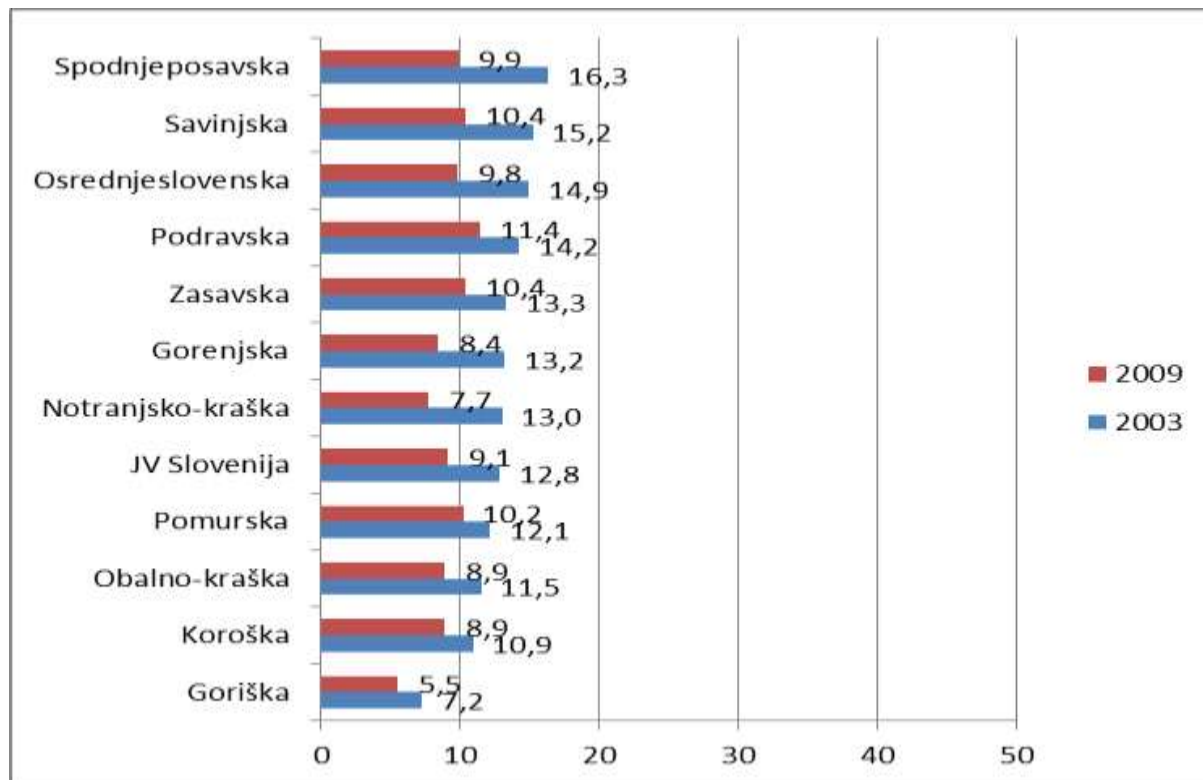
Pri dovoljeni splavnosti beležimo precejšnje regijske razlike (več kot 10 splavov na 1.000 žensk beležijo Pomurska, Zasavska, Podravska in Savinjska regija), dovoljenih splavov je več pri manj izobraženih ženskah in ženskah iz nižjih socialno-ekonomskih slojev¹⁴⁸.

¹⁴⁶ Vir: IVZ, Statistični letopis 2009. Dostopno na: <http://www.ivz.si/> (15. 6. 2012).

¹⁴⁷ Vir: IVZ, Statistični letopis 2003 in Statistični letopis 2009. Dostopno na: <http://www.ivz.si/> (15. 6. 2012).

¹⁴⁸ Vir: IVZ, Statistični letopis 2003 in Statistični letopis 2009. Dostopno na: <http://www.ivz.si/> (15. 6. 2012).

Slika 4.24: Stopnja dovoljene splavnosti na 1.000 žensk glede na statistične regije (v %)

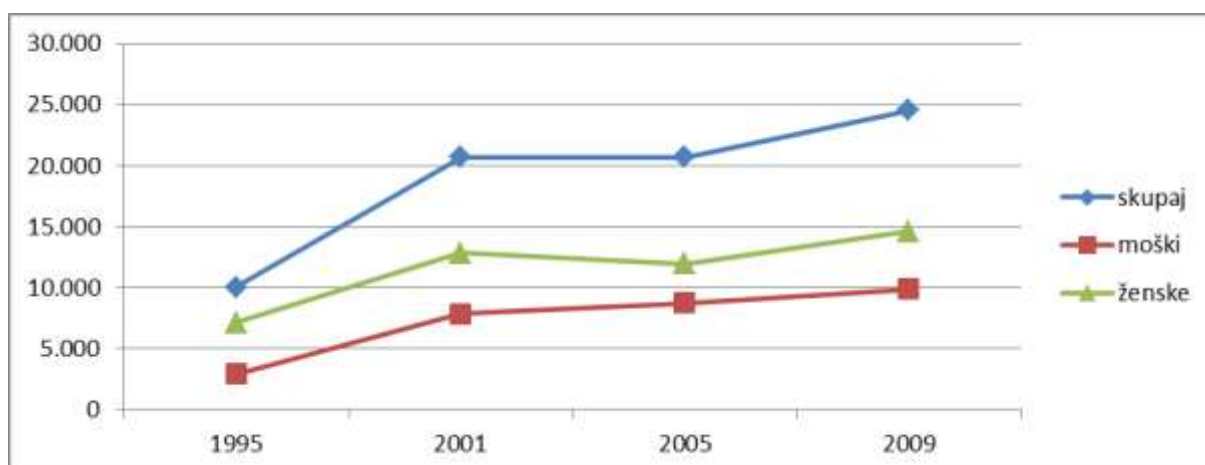
Vir: IVZ.

Skrb za reproduktivno zdravje je v večji meri osredotočena na zdravje žensk. Sodelovanje moških je razvidno le na področju dejavnosti šole za starše. Glede na *Navodilo za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni*¹⁴⁹ naj bi le-ta imela velik pomen za normalen potek nosečnosti in poroda ter pravilno nego in razvoj dojenčka. Statistični podatki kažejo, da število tečajnic in tečajnikov v šolah za starše narašča. Leta 1995 se je na primer šole za starše udeležilo 10.059 tečajnikov, leta 2009 pa že kar 24.517 tečajnikov. Hkrati raste tudi delež moških udeležencev. Leta 1995 so 29 % nosečnic v šolah za starše spremljali partnerji, po zadnjih razpoložljivih podatkih pa se je ta delež povečal na 40,3 %¹⁵⁰.

¹⁴⁹ Navodilo za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni, Ur. l. RS, št. 19/1998; spremembe: 47/1998, 26/2000, 67/2001, 33/2002, 37/2003, 117/2004, 31/2005, 83/2007, 22/2009.

¹⁵⁰ Vir: IVZ, Statistični letopisi od 2001 do 2009. Dostopno na: <http://www.ivz.si/> (15. 6. 2012).

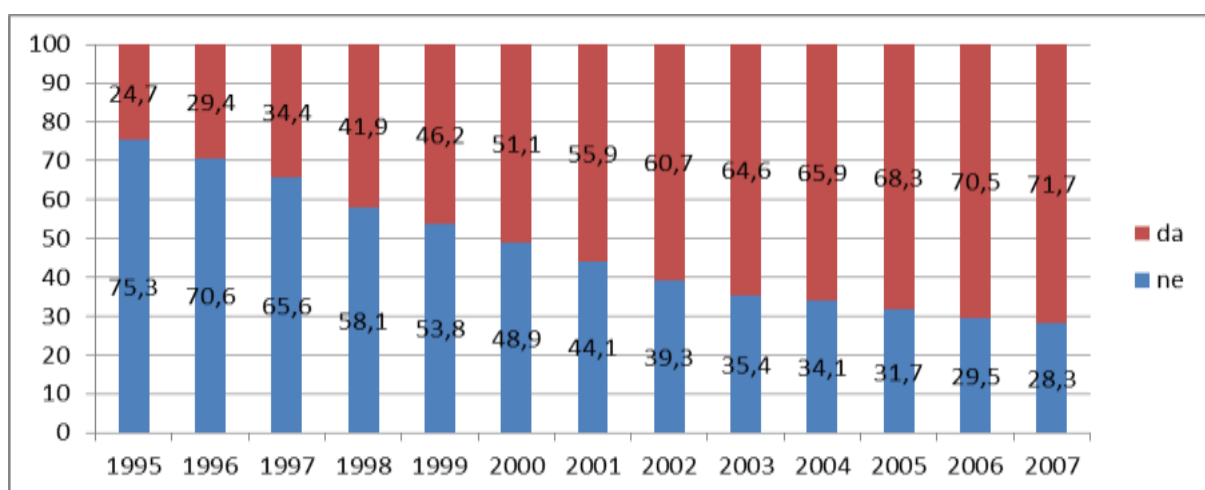
Slika 4.25: Število tečajnic in tečajnikov v šolah za starše

Vir: IVZ in Rener in drugi 1998, 25.

Čedalje več očetov se odloča tudi za navzočnost pri rojstvu svojih otrok. Odstotek očetov pri rojstvu vedno hitreje narašča, leta 1995 se je porodov udeležilo samo 24,7 %, danes pa se jih udeleži že 71,7 %¹⁵¹. Vendar pa so glede navzočnosti očetov pri porodih njihovih otrok med slovenskimi regijami velike razlike: od desetih mater iz Osrednjeslovenske in Goriške regije le dve rodita brez navzočnosti otrokovega očeta; pri porodih mater iz Koroške, Pomurske in Spodnjeposavske regije pa oče ni navzoč pri polovici porodov (Hren in drugi 2011, 19).

Slika 4.26: Delež očetov navzočih, pri porodu (v %)

Vir: IVZ.

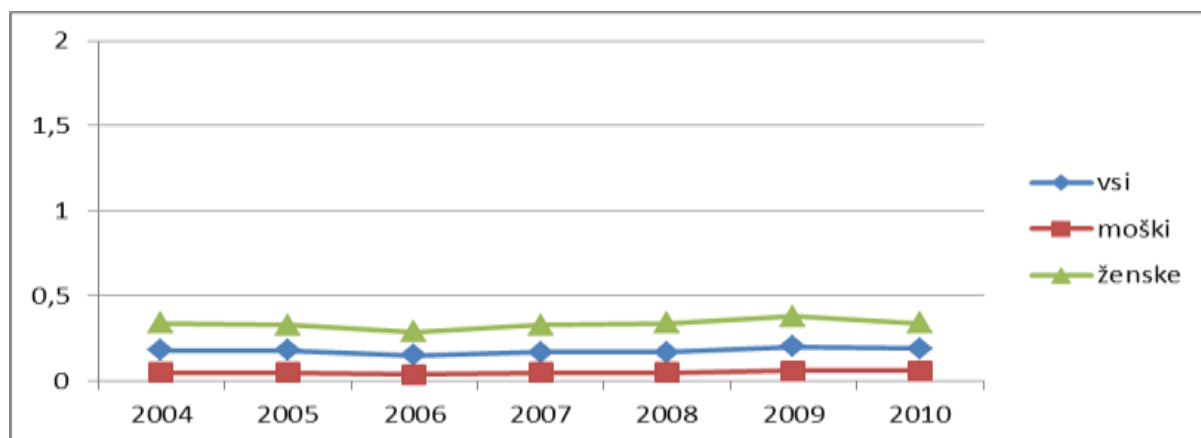
Ukrep, ki ga predvideva Resolucija (1993) glede uveljavljanja možnosti koriščenja bolniškega dopusta enega od staršev v času otrokove bolezni in tudi v času bolezni

¹⁵¹ Vir: IVZ. Reprodaktivno zdravje in zdravstveno varstvo žensk – porodi in rojstva. Dostopno na: http://www.ivz.si/Mp.aspx?ni=177&pi=5&_5_id=885&_5_PageIndex=0&_5_groupId=309&_5_newsCategory=&_5_action>ShowNewsFull&pl=177-5.0. (18. 6. 2012).

ostarelih staršev, ureja *Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju*¹⁵². Ta določa pravico do nadomestila plače zaradi nege ožjega družinskega člana, in sicer ta traja v posameznem primeru največ do sedem delovnih dni (za otroke mlajše od sedmih let ali starejše zmerno, težje ali težko duševno in telesno prizadete otroke pa do 15 delovnih dni). Kadar to terja zdravstveno stanje družinskega člana lahko pristojna zdravstvena komisija podaljša trajanje pravice do nadomestila za največ do 30 delovnih dni za nego otrok do sedem let starosti ali starejšega, zmerno, težje ali težko duševno in telesno prizadetega otroka, oziroma do 14 delovnih dni za nego drugih ožjih družinskih članov. Pravico do nadomestila plače podrobneje obravnavajo *Pravila obveznega zdravstvenega zavarovanja*¹⁵³.

Statistični podatki kažejo, da predstavlja bolniški dopust zaradi nege družinskih članov zanemarljiv odstotek izgubljenih koledarskih dni na enega zaposlenega, saj ne predstavlja niti 1 %. Ženske ga jemljejo veliko pogosteje kot moški. Za ženske je tako odstotek izgubljenih delovnih dni v letu 2010 znašal 0,34 %, pri moških pa 0,06 %. Od leta 2004 se trend izgubljenih koledarskih dni praktično ni spremenil¹⁵⁴.

Slika 4.27: Bolniški stalež¹⁵⁵ za nego družinskega člana glede na spol

Vir: IVZ.

¹⁵² Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ), Ur. l. RS, št. 72/2006, spremembe: 9/1992, 13/1993, 9/1996, 29/1998, 77/1998, 53/96, 6/1999, 56/1999, 99/2001, 42/2002, 60/2002, 11/2003, 126/2003, 20/2004, 62/2005, 76/2005, 100/2005, 100/2005, 21/2006, 38/2006, 114/2006, 91/2007, 71/2008, 76/2008, 118/2008, 47/2010, 62/2010-, 87/2011, 40/2012-ZUJF.

¹⁵³ Pravila obveznega zdravstvenega zavarovanja, Ur. l. RS, št. 30/2003, spremembe: 35/2003, 78/2003, 84/2004, 44/2005, 30/2011.

¹⁵⁴ Vir: IVZ, Podatkovne zbirke. Dostopno na: http://www.ivz.si/Mp.aspx?ni=46&pi=5&_5_id=52&_5_PageIndex=1&_5_groupId=185&_5_newsCategory=&_5_action>ShowNewsFull&pl=46-5.0. (21. 3. 2012).

¹⁵⁵ Delež izgubljenih koledarskih dni na enega zaposlenega delavca.

Podatki o bolniškem staležu za nego družinskih članov kažejo na izrazito nesorazmerje med spoloma, saj so ženske na tem mestu veliko bolj obremenjene kot moški. V letu 2011 je bolniški dopust za nego družinskega člana vzelo 80,6 % žensk in le 19,4 % moških; pri tem so bile najbolj obremenjene ženske v starostnem obdobju 20-44 let¹⁵⁶ (glej Preglednico 4.2). Iz tega vidika bi bilo treba moške z različnimi ukrepi v večji meri spodbujati k temu, da prevzamejo del odgovornosti in s tem razbremenijo ženske.

Preglednica 4.2: Bolniški stalež za nego družinskega člana glede na spol in starost (v %)

	vsi			do 19 let			20-44 let			45-64 let		
	vsi	moški	ženske	vsi	moški	ženske	vsi	moški	ženske	vsi	moški	ženske
2004	0,18	0,05	0,34	0,00	0,00	0,02	0,26	0,07	0,48	0,02	0,01	0,04
2005	0,18	0,05	0,33	0,00	0,00	0,01	0,26	0,07	0,48	0,02	0,01	0,04
2006	0,15	0,04	0,29	0,00	0,00	0,02	0,22	0,06	0,41	0,03	0,01	0,05
2007	0,17	0,05	0,33	0,03	0,00	0,12	0,25	0,07	0,48	0,02	0,01	0,04
2008	0,17	0,05	0,34	0,00	0,00	0,00	0,26	0,07	0,50	0,03	0,01	0,05
2009	0,20	0,06	0,38	0,00	0,00	0,00	0,30	0,09	0,56	0,03	0,01	0,05
2010	0,19	0,06	0,34	0,00	0,00	0,00	0,28	0,09	0,52	0,03	0,02	0,04

Vir: IVZ.

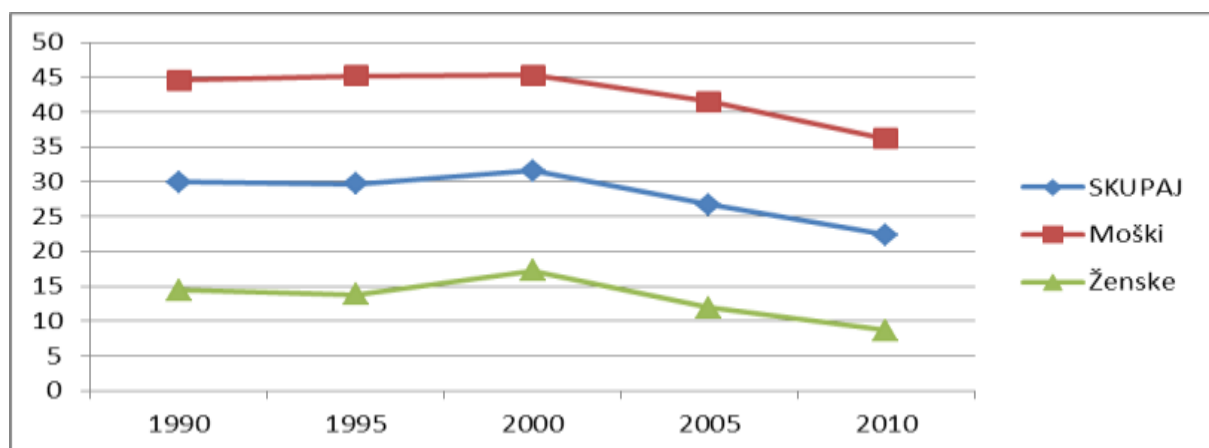
4.3. Duševno zdravje družin

Ena najpogostejših duševnih motenj je depresivna motnja, ki bo po ocenah Svetovne zdravstvene organizacije v naslednjem dvajsetletnem obdobju postala drugi najresnejši vzrok obolevnosti (Artnik in drugi 2010, 122). Pri tem obstajajo pomembne razlike glede na spol, saj je pogostost depresije med ženskami vsaj dvakrat pogostejša kot med moškimi. Najpogostejša duševna motnja žensk je depresija. Po podatkih iz leta 2007 jo je kadar koli v življenju imelo 4,6 % prebivalk Slovenije, starih med 20-65 let. Podatki so najverjetneje podcenjeni, saj bolezen pogosto ostaja neprepoznana. Večja pojavnost nekaterih duševnih težav pri ženskah je povezana z večjo izpostavljenostjo dejavnikom, kot so slabši socialni in finančni položaj, diskriminacija in nasilje, ki so povezani z družbeno vlogo spolov (Albreht in drugi 2010, 59).

¹⁵⁶ Vir: IVZ, Podatkovne zbirke. Dostopno na: http://www.ivz.si/Mp.aspx?ni=46&pi=5&_5_id=52&_5_PageIndex=1&_5_groupId=185&_5_newsCategory=&_5_action>ShowNewsFull&pl=46-5.0. (21. 6. 2012).

Težave na področju duševnega zdravja predstavljajo glavni dejavnik tveganja za samomorilno vedenje in psihosomatske bolezni (Marčič 2011, 143). Slovenija je država z visoko umrljivostjo zaradi samomora (Buzeti in drugi 2011, 60). V zadnjih letih (od leta 2007 do leta 2010) sicer beležimo nekoliko manjše število samomorov kot je bilo to značilno za prejšnja leta, vendar so številke še vedno visoke. Največ samomorov, več kot 30 na 1.000 umrlih, je bilo v obdobju od leta 1990 do 2001. Med tako umrlimi osebami prevladujejo moški in osebe stare med 40-69 let. Spol in starost namreč spadata med pomembnejše demografske značilnosti, ki povečujejo tveganje za samomor. Poleg omenjenih dejavnikov sem prištevamo tudi zakonski stan¹⁵⁷ ter izobrazbo in zaposlitev¹⁵⁸.

Slika 4.28: Samomori na 1.000 umrlih, glede na spol

Vir: SURS.

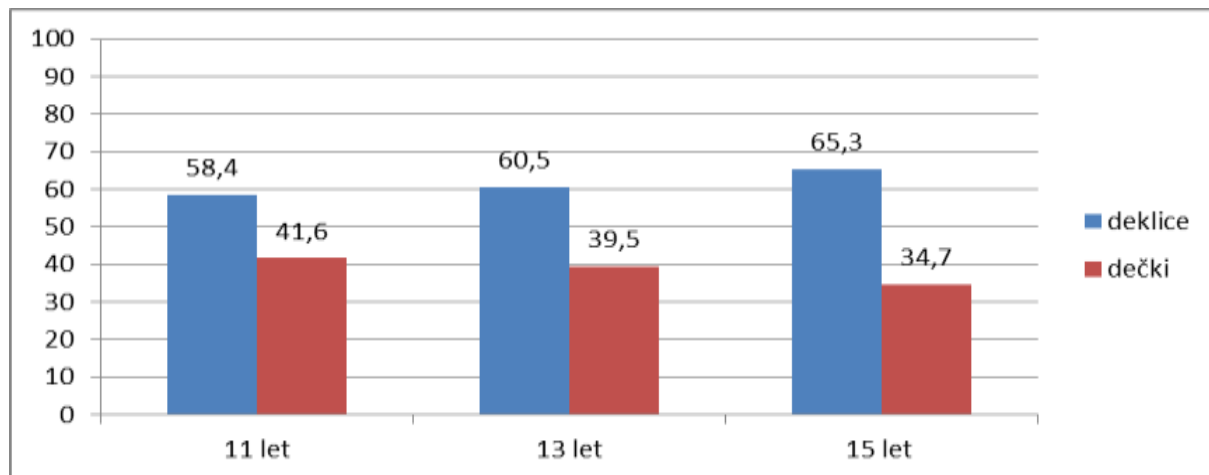
Za depresijo ne zbolevalo le odrasli, ampak tudi otroci in mladostniki. V Sloveniji je imelo v letu 2010 21,7 % dečkov in 36,5 % deklic v zadnjem letu občutek depresivnosti. Razlike so očitne tako glede na spol kot glede na starost. To pomeni, da se odstotek tistih, ki so poročali o doživljanju občutkov depresivnosti v zadnjem letu, s starostjo povečuje in je v večji meri značilen za deklice. Razlogi za to so raznoliki, verjetno pa pojav razlik med spoloma sovpada z nastopom pubertete in telesnih sprememb. Dekleta namreč telesne spremembe, kot je npr. povečano kopičenje maščob, doživljajo bolj negativno kot dečki (Artnik in drugi 2011, 123-125).

¹⁵⁷ Med bolj ogrožene spadajo samski, razvezani, ovdoveli.

¹⁵⁸ Tveganje je višje pri ljudeh z nižjo izobrazbo in med brezposelnimi.

Slika 4.29: Delež dečkov in deklic različnih starostnih skupin, ki so v poročali o občutkih depresivnosti v zadnjem letu (v %)

Vir: Artnik in drugi 2011, 125.

Z vidika neenakosti so ogroženi predvsem mladostniki iz finančno šibkejših in rekonstruiranih družin, tisti brez prijateljev in učenci s slabim učnim uspehom (Artnik in drugi 2011, 126).

Podane ugotovitve nudijo izhodišča za razvoj promocijskih, preventivnih in intervencijskih programov. Smiselno bi bilo na sistemski ravni uvesti programe krepitev duševnega zdravja za vse mladostnike, kot tudi preventivne programe, ki bi bili bolj usmerjeni v ogrožene skupine mladostnikov in tiste z že prisotnimi težavami (Artnik in drugi 2011, 127).

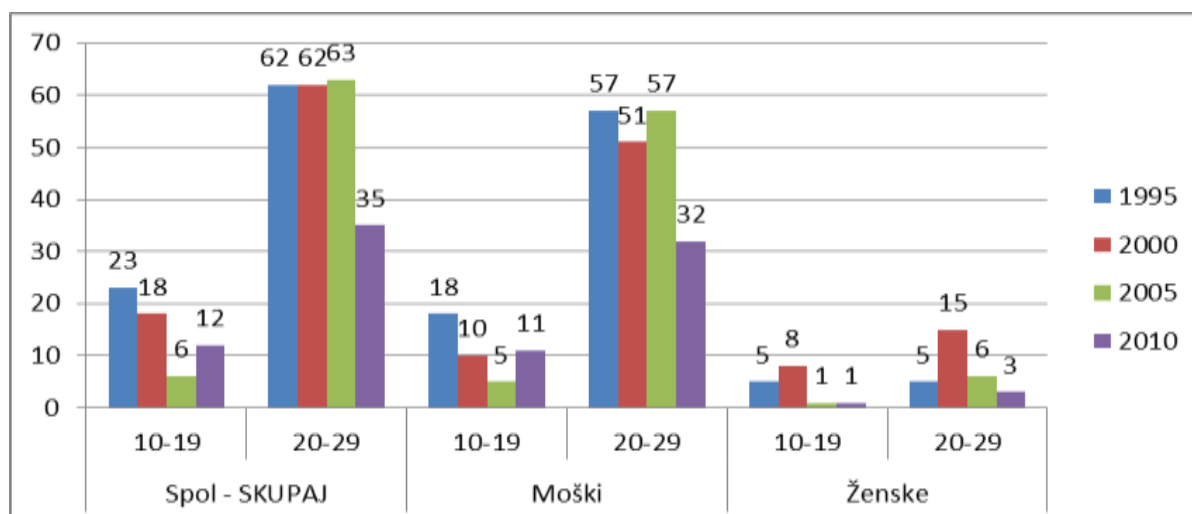
V Sloveniji je samomor drugi glavni vzrok umrljivosti mladih v starosti 15-29 let. Iz Slike 4.30 je razvidno, da število samomorov s starostjo narašča. Pri mladostnikih starih 20-29 let je število samomorov trikrat višje kot pri otrocih in mladostnikih od 10-19. leta starosti. Pri obeh starostnih skupinah je v zadnjem petnajstletnem opazovanem obdobju opazen upad števila samomorov; pri mladostnikih starih 20-29 let se je število samomorov v letu 2010 v primerjavi z letom 1995 skoraj prepolovilo¹⁵⁹.

Ne glede na starost otrok in mladostnikov je največ samomorov med dečki, saj sta se pri deklicah, starih 10-19 let, v zadnjih petih letih zgodila le dva samomora. Pri

¹⁵⁹ Vir: SURS. Umrli zaradi posledic nezgod, samomorov in ubojev po starostnih skupinah in spolu, Slovenija, letno. Dostopno na: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> (20. 6. 2012).

ženskah v starostnem obdobju 20-29 let pa beležimo devet samomorov¹⁶⁰. V splošnem namreč velja, da je med umrlimi zaradi samomora več moških, kar je verjetno posledica različnega načina samopoškodovanja, saj moški izbirajo bolj neposredne metode (obešanje, strel z orožjem), medtem ko je poskusov samomorov več pri ženskah (Marčič 2011, 143).

Slika 4.30: Število umrlih zaradi samomora glede na starostne razrede

Vir: SURS.

Ker samomorilno vedenje med mladostniki ni redek pojav, zahteva področje duševnega zdravja še posebno pozornost. Pri zmanjševanju samomorilnosti med mladimi se je potrebno osredotočiti predvsem na dejavnike, ki povečujejo tveganje za njegov razvoj. Dejavniki tveganja so lahko povezani s mladostnikovimi značilnostmi in motnjami (npr.: načini reševanja težav, duševne motnje, zloraba alkohola in drog), lahko izvirajo iz družine (npr.: pojavljanje samomorilnega vedenja v družini, zlorabe, konflikti) ali pa širšega okolja (vpliv vrstnikov, šole, medijev). Pomembno se je zavedati, da običajno nastopa in se prepleta več dejavnikov hkrati, kar še povečuje njihov vpliv na samomorilno vedenje mladostnika (Tančič in drugi 2009, 37).

Podobno velja tudi za duševno zdravje odraslih, zato so na tem mestu zelo dobrodošli projekti, ki jih izvaja Slovenski center za raziskovanje samomora. Eden takih je projekt *Uvajanje novih intervencijskih pristopov za zmanjševanje samomorilnega vedenja v Sloveniji*, ki se osredotoča na osebne izkušnje s samomorilnim vedenjem, uvajanje novih intervencijskih pristopov za ranljive skupine

¹⁶⁰ Vir: SURS. Umri zaradi posledic nezgod, samomorov in ubojev po starostnih skupinah in spolu, Slovenija, letno. Dostopno na: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> (20. 6. 2012).

in izobraževanje pomembnih poklicnih skupin za preprečevanje samomorilnega vedenja. Izpostaviti velja tudi projekt *Reševanje in opolnomočenje mladih življenj v Evropi – SEYLE*. Gre za preventivni projekt promocije zdravja mladostnikov na osnovi preprečevanja tvegane in samouničevalnega vedenja, v katerem sodeluje približno 1200 slovenskih dijakov (SCSR 2012).

K lažšanju psihosocialnih stisk in preprečevanju samomora lahko s svojim programi prispevajo tudi družinski centri, zato predlagamo, da država tudi v prihodnje s finančnimi sredstvi podpira njihovo delovanje (več o tem glej v poglavju Posebne storitve za družino).

5. Stanovanje

Stanovanje opravlja štiri funkcije: daje zavetišče pred naravnimi pojavi, zagotavlja zasebnost v odnosu do tretjih oseb, dovoljuje uporabo neke lokacije ter pomeni naložbo (Smith 1971 v Mandič 2006, 15). Za potrebe analize za oblikovanje nove resolucije se osredotočamo zlasti na prve tri funkcije stanovanja, ki tvorijo podpoglavja: stanje na stanovanjskem področju v Sloveniji, stanovanjski status, primernost stanovanja. Ker je enota opazovanja na stanovanjskem področju praviloma gospodinjstvo in ne družina, povsod uporabljamo enako formulacijo, kot je v viru, iz katerega navajamo podatke. Druga razlika z ostalimi poglavji v pričujoči analizi pa se nanaša na dejstvo, da je v poglavju o stanovanju na kratko opisana tudi ponudba stanovanj, saj je stanovanje materialna dobrina, ki je cenovno težko dostopna in ob nakupu znatno vpliva na proračun gospodinjstva, po drugi strani pa je namenjena zadovoljevanju osnovne potrebe, tj. potrebe po zavetišču.

Stanovanjsko področje v RS pokriva *Stanovanjski zakon*¹⁶¹ z vsemi dodatnimi predpisi, sicer pa, kot navajata Mandič in Cirman (2006, 7), že tudi *Ustava RS*¹⁶² nalaga državi odgovornost za 'ustvarjanje možnosti, da državljani pridobijo primerno stanovanje' in opozarjata, da je potemtakem zavezana tudi spremljati uresničevanje te naloge (ibid.). Težave na stanovanjskem področju nakazuje že dejstvo, da v RS izdatki za stanovanjsko področje predstavljajo izjemno majhen delež med izdatki za socialno zaščito in zelo nizek delež družbenega bruto proizvoda. Od leta 2006 delež izdatkov za stanovanjsko področje v deležu bruto domačega proizvoda pada¹⁶³.

---

¹⁶¹ Stanovanjski zakon (SZ-1), Ur. l. RS, št. 69/2003, spremembe: Ur. l. RS, št. 18/2004-ZVKSES, 47/2006-ZEN, 9/2007 Odl.US: P-31/06-4, 18/2007 Skl.US: U-I-70/04-18, 45/2008-ZVEtL, 57/2008, 90/2009 Odl.US: U-I-128/08-23, Up-933/08-18, 62/2010-ZUPJS, 56/2011 Odl.US: U-I-255/09-14, 87/2011, 40/2012-ZUJF.

¹⁶² Ustava Republike Slovenije (URS), Ur. l. RS, št. 33I/1991, spremembe: Ur. l. RS, št. 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006.

¹⁶³ Vir: Eurostat – statistična baza. Dostopno na:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (21. 3. 2012).

Preglednica 5.1: Izdatki za stanovanjsko področje (delež BDP v %) ¹⁶⁴

	2005	2006	2007	2008	2009
Evropska Unija (27 držav)	0,579952	0,582286	0,522545	0,519883	0,569500
Slovenija	0,013628	0,015633	0,014733	0,009917	0,007935

Vir: Eurostat – statistics database.

Podatki o deležu izdatkov za stanovanjsko področje med vsemi izdatki za socialno zaščito pokažejo podobno sliko ¹⁶⁵. Tudi med samimi izdatki za socialno zaščito, so v Sloveniji izdatki za stanovanje znatno nižji kot v drugih evropskih državah oziroma precej pod povprečjem.

Preglednica 5.2: Delež izdatkov za stanovanjsko področje med vsemi izdatki za socialno zaščito (v %)

	2005	2006	2007	2008	2009
Evropska Unija (27 držav)	2,142251	2,186849	2,030934	1,947359	1,930130
Slovenija	0,059196	0,068867	0,069158	0,046445	0,032705

Vir: Eurostat – statistics database.

5.1. Stanje na stanovanjskem področju ¹⁶⁶

Ena izmed osrednjih vsebin *Nacionalnega stanovanjskega programa 2000-2009* ¹⁶⁷ je bila pospešitev celotne stanovanjske gradnje, od 6.200 stanovanj v letu 2000 na 11.000 v letu 2009 (Analiza NPSt 2011). Podatki o gradnji pa kažejo, da je bila realizacija v letih od 2000 do 2002 celo nekoliko višja, medtem ko je bila do leta 2006 nižja od 90 %. Skupaj v obdobju 2000 do 2009 pa je bila realizacija 92 % (Analiza NPSt 2011, 7).

¹⁶⁴ Za razliko od ostalih področij pričujoče analize podatke o izdatkih za stanovanjsko področje navajamo zato, ker praktično vsi vodilni strokovnjaki (npr. Mandič, Cirman idr.) opozarjajo na to, da je to področje manj razvito kot v drugih državah, delež izdatkov v BDP pa je eden od kazalnikov razvitosti področja.

¹⁶⁵ Vir: Eurostat. Dostopno na: ec.europa.eu/eurostat (21. 3. 2012).

¹⁶⁶ V tem delu se najpogosteje navezujemo na Analizo Nacionalnega stanovanjskega programa 2000-2009. Dostopno na:

<http://www.google.si/search?sourceid=navclient&aq=f&oq=Analiza+stanovanjskega+programa&hl=sl&ie=UTF->

[8&rlz=1T4ADRA_slSI455SI456&q=Analiza+stanovanjskega+programa&gs_upl=0I0I0I364191IIIIIIIIII08&rlz=1T4ADRA_slSI455SI456&q=Analiza+stanovanjskega+programa](http://www.google.si/search?sourceid=navclient&aq=f&oq=Analiza+stanovanjskega+programa&gs_upl=0I0I0I364191IIIIIIIIII08&rlz=1T4ADRA_slSI455SI456&q=Analiza+stanovanjskega+programa) (4. 6. 2012)

¹⁶⁷ Nacionalni stanovanjski program 2000-2009 (NPSt), Ur. l. RS, št. 43/2000.

Preglednica 5.3: Planirana in dejanska gradnja stanovanj v obdobju 2000-2009

Leto	DEJANSKA GRADNJA				SKUPAJ DEJANSKA realizirana gradnja	SKUPAJ PREDVIDENA gradnja po NSP	Indeks uresničenja NSP
	Zasebni sektor		Javni sektor				
	Lastna	Profitna	Socialna	Neprofitna			
	(investitor fizična oseba)	(investitor pravna oseba) **					
1	2	3	4	5	6 (od 2 do 5)	7	8
2000	5.174	997	33	547	6.751	6.200	109
2001	5.667	604	121	323	6.715	6.550	102
2002	5.350	1.377	220	318	7.265	6.950	104
2003	4.277	1.879	0*	411	6.567	7.400	89
2004	4.844	1.896	0*	264	7.004	7.950	88
2005	4.484	2.508	0*	524	7.516	8.550	88
2006	4.624	2.472	0*	442	7.538	9.050	83
2007	4.488	3.430	0*	439	8.357	9.600	87
2008	4.126	5.347	0*	498	9.971	10.250	97
2009***	4.161	4.400	0*	-400	8.961	11.000	90
Skupaj	47.195	24.910	374	4.166	76.645	83.500	92

Opomba:

* Z novim Stanovanjskim zakonom v letu 2003 se terminologija »socialna« stanovanja ne uporablja več, pač pa samo »neprofitna« stanovanja.

** Uradni statistični podatki vsebujejo podatke le o dokončanih stanovanjih kjer je investitor pravna oseba in investitor fizična oseba. Za potrebe izvajanja NSP so v tabeli podatki pri investitorju pravni osebi ustrezno korigirani z lastnimi podatki o pridobljenih neprofitnih stanovanjih (podatki občin).

*** Podatek pri neprofitnih stanovanjih za leto 2009 je ocenjen

Vir: Analiza NPStA 2011, 7.

Eden od pomembnih ukrepov stanovanjske politike za zagotavljanje stanovanj, s katerim je možno vplivati na varnost stanovanja ali pa na ohranjanje socialne raznolikosti prebivalstva v lokalnih skupnostih ter hkrati spodbujati mobilnost prebivalstva (varni neprofitni najem), je ponudba neprofitnih stanovanj. V Nacionalnem stanovanjskem programu 2000-2009¹⁶⁸ je bila poudarjena potreba po povečanju neprofitnih stanovanj. Analiza NPStA (2011) je pokazala, da je bila realizacija povečanja ponudbe neprofitnih stanovanj v obdobju med letoma 2000 in 2009 stanovanj le 20 %, in sicer skupaj 4.540 stanovanj. Indeks uresničenja Nacionalnega stanovanjskega programa 2000-2009 pokaže, da gradnja ni bila

¹⁶⁸ Nacionalni stanovanjski program 2000-2009 (NPStA), Ur. l. RS, št. 43/2000.

enakomerna, ampak je po letih znatno padala, preplovlila pa se je že leta 2001 (Analiza NPSta 2011, 8).

Preglednica 5.4: Dejanska in predvidena gradnja neprofitnih stanovanj¹⁶⁹

Leto	Dejanska gradnja stanovanj			Predvidena gradnja po NSP			Indeks uresničevanja NSP
	Socialna	Neprofitna	SKUPAJ	Socialna	Neprofitna	SKUPAJ	
			DEJANSKA gradnja			PREDVIDENA gradnja	
1	2	3	4 (2 + 3)	5	6	7 (5 + 6)	8
2000	33	547	580	300	350	650	89
2001	121	323	444	400	450	850	52
2002	220	318	538	500	600	1.100	48
2003	/	411	411	600	800	1.400	29
2004	/	264	264	800	1.000	1.800	15
2005	/	524	524	1.000	1.250	2.250	23
2006	/	442	442	1.200	1.500	2.700	16
2007	/	439	439	1.400	1.800	3.200	14
2008	/	498	498	1.700	2.100	3.800	13
2009	/	400*	400*	2.000	2.500	4.500	9
Skupaj	374	4.166	4.540	9.900	12.350	22.250	20

*Opomba iz originalnega vira: Podatki za neprofitna stanovanja so ocenjeni, ker se bodo podatki zbirali po občinah šele konec leta 2010.

Vir: Analiza NPSta 2011, 8.

Zagotavljanje neprofitnih stanovanj sodi po *Stanovanjskem zakonu*¹⁷⁰ med pristojnosti občin, ki s skladom stanovanj različno upravljajo. Podatki iz Preglednice 5.5 kažejo naslednje:

- sklad neprofitnih stanovanj se je že leta 2000 zelo razlikoval po pokrajinah;
- med letoma 2000-2009 se je sklad neprofitnih stanovanj v lasti občin skupaj zmanjšal za četrtno;
- v nekaterih pokrajinah se je sklad neprofitnih stanovanj preplovlil;
- najbolj se je sklad občinskih neprofitnih stanovanj zmanjšal v Zasavju;
- sklad neprofitnih stanovanj se je povečal le v Obalno-kraški statistični pokrajini.

¹⁶⁹ Do leta 2003 smo v stanovanjski zakonodaji poznali »socialna stanovanja«, s Stanovanjskim zakonom iz leta 2003 pa sodijo stanovanja za socialne upravičence med neprofitna stanovanja.

¹⁷⁰ Stanovanjski zakon (SZ-1), Ur. l. RS, št. 69/2003, spremembe: Ur. l. RS, št. 18/2004-ZVKSES, 47/2006-ZEN, 9/2007 Odl.US: P-31/06-4, 18/2007 Skl.US: U-I-70/04-18, 45/2008-ZVEtL, 57/2008, 90/2009 Odl.US: U-I-128/08-23, Up-933/08-18, 62/2010-ZUPJS, 56/2011 Odl.US: U-I-255/09-14, 87/2011, 40/2012-ZUJF.

Preglednica 5.5: Neprofitna stanovanja v lasti občine glede na statistične pokrajine

Statistična pokrajina	Stanje 2000	Stanje 2009
Pomurska	917	731
Podravska	4828	3946
Koroška	1386	689
Savinjska	4389	2536
Zasavska	634	189
Posavska	456	401
Jugovzhodna Slovenija	506	359
Osrednje Slovenska	4031	3584
Gorenjska	1725	1455
Notranjsko-kraška	755	362
Goriška	699	509
Obalno-kraška	934	967
Skupaj	21.260	15.728

* Opomba iz originalnega vira: podatki so bili pridobljeni od vseh Mestnih občin in le od nekaterih preostalih občin

Vir: Analiza NPSta 2011, 9.

V Analizi NPSta je ugotovljeno, da so občine neprofitna najemna stanovanja najverjetneje prodala, hkrati pa je potekala tudi denacionalizacija stanovanj (Analiza NPSta 2011, 9). Glede na to, da se na prednostnih listah za dodelitev neprofitnih stanovanj na najvišjih mestih pojavljajo družine, torej gospodinjstva z mladoletnimi otroki, lahko ob podatkih o zmanjševanju števila neprofitnih stanovanj sklepamo, da so se možnosti reševanja stanovanjskega vprašanja te kategorije prebivalstva poslabšale¹⁷¹.

Stanovanje je draga dobrina, po drugi strani pa se v raziskavah vrednot v Sloveniji še zlasti od 1990. let naprej kot zaželena oblika stanovanja pojavlja lastniško stanovanje, še posebej hiša. Podatki kažejo, da so se cene stanovanj v zadnjem obdobju vztrajno višale, vrh pa so dosegle konec leta 2006.

¹⁷¹ Ta podatek se ne nanaša na nujne bivalne prostore, ki so namenjene reševanju akutnih stanovanjskih problemov, pri neprofitnem najemu pa gre za trajno rešitev stanovanjskega vprašanja.

Preglednica 5.6: Povprečne cene stanovanj v Sloveniji glede na regije od leta 2000 do leta 2009 (v €/m²)

Regija	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ljubljana	1.516	1.559	1.575	1.731	1.985	2.190	2.634	2.893	2.952	2.786
Lj – okolica	1.512	1.535	1548	1.546	1.600	1.614	1.809	2.094	2.421	2.184
J Primorska	NP	1.430	1.455	1.669	1.786	1.974	2.424	2.813	2.975	2.867
Gorenjska	967	990	980	1.019	1.263	1.346	1.599	1.861	2.014	1.839
S Primorska	NP*	NP	850	935	954	986	1.331	1.774	2.020	1.821
Savinjska	NP	NP	875	978	943	961	948	1.290	1.412	1.325
Dolenjska	NP	745	806	903	942	959	1.255	1.301	1.420	1.414
Notranjska	NP	NP	1002	1.080	1.102	1.031	1.165	1.448	1.604	1.384
Podravska	650	721	692	721	764	800	1.213	1.471	1.567	1.337
Koroška	NP	NP	772	779	792	847	706	775	959	995
Zasavska	NP	650	702	699	755	790	989	1.012	1.102	967
Posavska	NP	NP	632	701	730	743	746	987	1.145	1.035
Pomurska	732	740	820	993	1.006	1.141	1.081	851	1.002	955

* NP ni podatka

** Opomba: Merilo stanovanja je 56 m²

Vir: SURS, GURS in slonep.net (nepremičnine) v Analiza NPSta 2011, 11.

5.2. Stanovanjski status

Kljub temu, da je stanovanje draga dobrina, je v Sloveniji večina stanovanj lastniških. Po deležu lastniških stanovanj je Slovenija v samem vrhu EU. Razlog za to gre iskati v dejstvu, da je bilo leta 1991 s *prvim Stanovanjskim zakonom*¹⁷² omogočeno odkupiti družbeno stanovanje za večino oseb, ki so imele stanovanjsko pravico v družbenih stanovanjih (razen za nekatere kategorije, kot so osebe v hišniških stanovanjih in najemniki nacionaliziranih stanovanj) po zelo ugodnih cenah¹⁷³. Za potrebe statistične analize za področje družin opazujemo uporabo stanovanja glede na otroke – v kakšnih oblikah nastanitve živijo. Tako leta 2002 kot tudi leta 2011 je praktično štiri petine otrok živelo v lastniških stanovanjih (2002 – 80,3 % in 2011 – 79,9 %)¹⁷⁴. Glede varnosti stanovanja je to najbolj varna oblika bivanja. Sledijo otroci v uporabniških stanovanjih. Najpogosteje gre za stanovanja (hiše) starih staršev, v

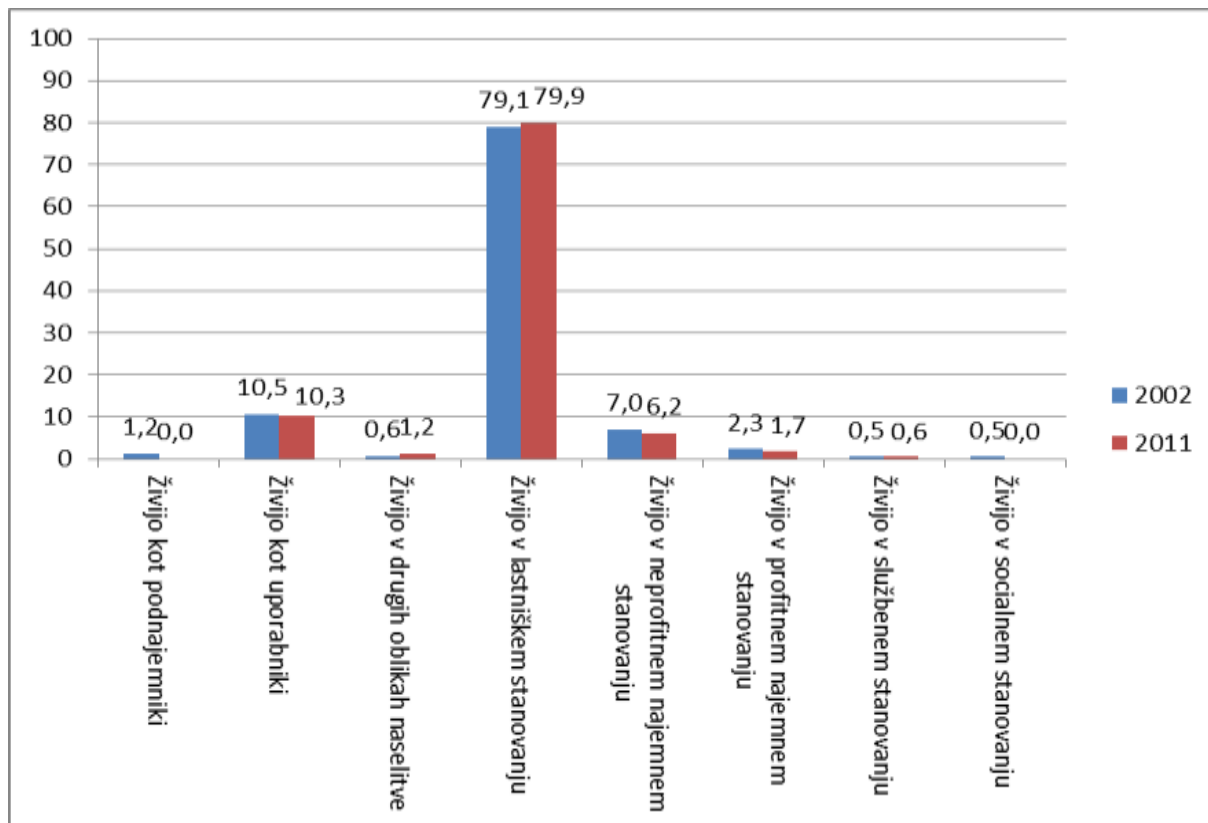
¹⁷² Stanovanjski zakon (SZ), Ur. l. RS, št. 18/1991 (19/1991 popr.). Ne velja od: 14. 10. 2003.

¹⁷³ Zanimivo je, da so že leta 1991 domači in tuji raziskovalci opozarjali na pasti totalne razprodaje stanovanj, kot so problem revnih lastnikov, nezadosten sklad javnih stanovanj, ki onemogoča mobilnost in prostorsko politiko na lokalni ravni ter učinkovito reševanje stanovanjskih vprašanj socialnih upravičencev. Že sam izračun dohodkov od prodaje družbenih stanovanj pokaže, da dohodki niso zadoščali ne za obnovo obstoječega sklada stanovanj, kakor tudi za gradnjo ali investiranje v nova stanovanja.

¹⁷⁴ Vir: SURS, posredovani podatki. Vir: SURS, Popis 2002, Popis 2011 – posredovani podatki.

katerih prebivajo skupaj tri generacije (2002 – 10,7 % in 10,3% v 2011). Na tretjem mestu so otroci v najemu, v največjem deležu v neprofitnem najemu.

Slika 5.1: Delež otrok glede na tip uporabe stanovanja¹⁷⁵ (v %)

*Opomba: Od leta 2003 v stanovanjski zakonodaji ne poznamo več socialnih stanovanj, zato jih v Popisu 2011 ni.

** Opomba SURS glede primerjave podatkov popisov iz 2002 in 2011: Upoštevati je treba dejstvo, da so bili podatki za leto 2011 pridobljeni iz administrativnih virov, in ne na terenu. Naseljenost stanovanja oziroma drugega prostora je zato vezana na prijavo v Centralnem registru prebivalstva na Ministrstvu za notranje zadeve, obstoj in lastnosti stanovanj in stavb so vezani na vpis v Kataster stavb in Register nepremičnin na Geodetski upravi RS, lastništvo pa na vpis v Zemljiško knjigo na Vrhovnem sodišču RS in v Register nepremičnin.

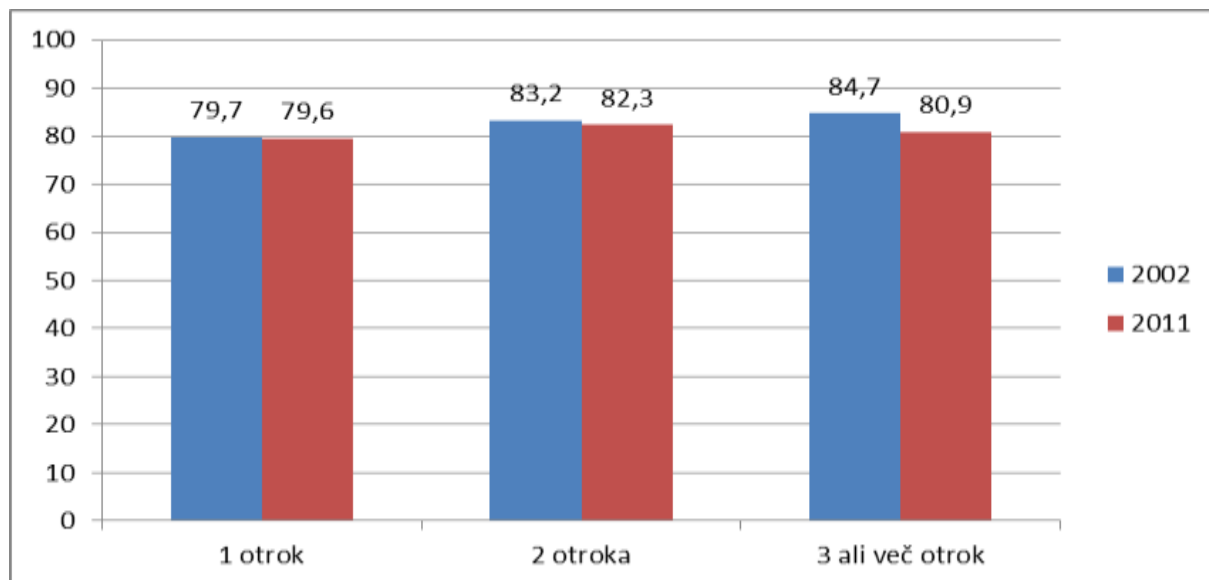
Vir: SURS, Popis 2002, Popis 2011 – posredovani podatki.

Glede na to, da zaradi metodoloških razlik v načinu zbiranja podatkov v Popisu 2002 in Popisu 2011, podatki o lastništvu stanovanj niso popolnoma primerljivi, jih ne primerjamo po letih, ampak gledamo razlike po lastništvu glede na število otrok. Leta

¹⁷⁵ Pri interpretaciji podatkov iz registrskega Popisa 2011 in pri morebitnih primerjavah s predhodnim Popisom 2002 je treba upoštevati, da razlike lahko nastanejo zaradi drugačnega načina zbiranja podatkov ali zaradi drugačne pridobitve podatkov: Podatki v Popisu 2002 so bili zbrani na terenu, osnova je bila izjava stanovalca. Tako je bilo tudi v zvezi z lastništvom stanovanja. V Popisu 2011 pa je bila osnova administrativno stanje evidenc. Razlike so pri nekaterih spremenljivkah opaznejše, zato ta sprememba v resnici pomeni prelom v časovni vrsti. Primerjave so mogoče le pogojno, z upoštevanjem teh vplivov. Opis metodologije je dostopen na: http://www.stat.si/metodologija_pojasnila.asp?pod=8 (24. 6. 2012).

2002 je bil v lastniških stanovanjih največji delež gospodinjstev med družinami s tremi ali več otroki, sledila so gospodinjstva z dvema otrokoma¹⁷⁶. Leta 2011 je bilo obratno. Vseeno pa so razlike v odstotnih točkah majhne, tako da praktično ni razlik.

Slika 5.2: Delež gospodinjstev v lastniškem stanovanju glede na število otrok (v %)

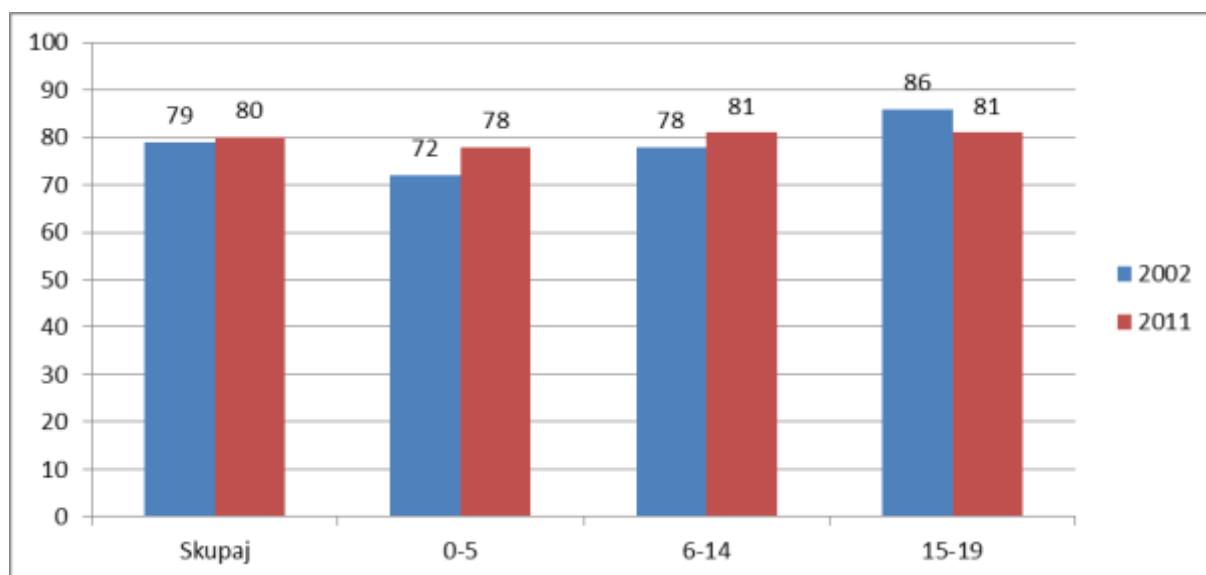
*Opomba SURS: Pri razlaganju podatkov /primerjav je treba upoštevati, da so bili podatki Popisa 2002 pridobljeni na terenu (izjava), za Popis 2011 pa iz administrativnih evidenc (uradno stanje). Razlike so opisane v metodoloških pojasnilih na: http://www.stat.si/metodologija_pojasnila.asp?pod=8. Vpliv se na tipu lastništva stanovanja glede na uporabo pozna vsaj za 6 odstotnih točk: delež lastniško zasedenih stanovanj Popis 2002: 84%, Popis 2011: 78%. Padeč je zelo verjetno posledica načina pridobitve podatkov in ne dejanskega stanja (v preteklem desetletju je bilo močno povečano število stanovanjskih kreditov za nakup stanovanj).

Vir: SURS, Popis 2002, Popis 2011 – posredovani podatki.

Podatki o deležih gospodinjstev v lastniških stanovanjih glede na starost otrok kažejo, da je bil leta 2002 najvišji delež v lastniških stanovanjih med gospodinjstvi z otroki, starimi med 15-19 let, medtem ko podatki za 2011 kažejo, da so bila gospodinjstva z otroki med 6-14 let ter 15-19 let v enakem deležu v lastniških stanovanjih.

¹⁷⁶ Vir: SURS, posredovani podatki. Vir: SURS, Popis 2002, Popis 2011 – posredovani podatki.

Slika 5.3: Delež gospodinjstev z otroki v lastniških stanovanjih glede na starost otrok (v %)

Vir: SURS, Popis 2002, Popis 2011 – posredovani podatki.

V Sloveniji nimamo podatkov na nacionalni ravni o brezdomstvu med družinami in o brezdomstvu otrok, tako da ta vidik ne more biti zajet v analizo.

Druga oblika stanovanjskega statusa, ki je običajno analiziran na področju stanovanja, je najem. Tržni najem in profitne najemnine se oblikujejo na prostem trgu, medtem ko se neprofitne najemnine oblikujejo v skladu z zakonodajo in so po državah različno opredeljene. V *Stanovanjskem zakonu*¹⁷⁷ iz leta 2003 so bile neprofitne najemnine poenotene ne glede na starost stanovanja in tako so bile leta 2007 neprofitne najemnine oblikovane v višini 4,68 % vrednosti stanovanja. Za gospodinjstva pa je pomemben podatek, kolikšen delež predstavlja neprofitna najemnina v povprečnem neto dohodku. Podatki kažejo, da je bil delež neprofitne najemnine v povprečnem mesečnem osebem dohodku najvišji v letih 2006 in 2007 (Analiza NPSta 2011, 13).

¹⁷⁷ Stanovanjski zakon (SZ-1), Ur. l. RS, št. 69/2003, spremembe: Ur. l. RS, št. 18/2004-ZVKSES, 47/2006-ZEN, 9/2007 Odl.US: P-31/06-4, 18/2007 Skl.US: U-I-70/04-18, 45/2008-ZVEtL, 57/2008, 90/2009 Odl.US: U-I-128/08-23, Up-933/08-18, 62/2010-ZUPJS, 56/2011 Odl.US: U-I-255/09-14, 87/2011, 40/2012-ZUJF.

Preglednica 5.7: Delež neprofitne najemnine v povprečnem neto dohodku od leta 2000 do 2009

Leto	Povprečni NETO	Povprečna najemnina za 56 m ² veliko stanovanje, 252 točk (v EUR)	Povprečna najemnina za m ² stanovanjske površine	Delež najemnine v povprečnem
	osebni dohodek (v EUR)		(v EUR)	NETO Osebnem dohodku
2000	588,64	65,5	1,2	11,1
2001	620,93	70,7	1,3	11,4
2002	653,98	75,6	1,4	11,6
2003	680,65	110,7	2	16,3
2004	695,39	117,8	2,1	16,9
2005	736,01	121,2	2,2	16,5
2006	773,42	134,7	2,4	17,4
2007	834,5	144,7	2,6	17,3
2008	899,8	144,7	2,6	16,1
2009	930	144,7	2,6	15,6

* Opomba iz originalnega vira: Lastni izračuni podatkov v EUR pred letom 2007.

Vir: Analiza NPSta 2011, 13.

Najemniki stanovanj so upravičeni do subvencij najemnine, tako v neprofitnih stanovanjih kot tudi v tržnih stanovanjih. Višina subvencije je obratno sorazmerna z višino dohodka upravičenca in znaša največ 80 % neprofitne najemnine¹⁷⁸.

Preglednica 5.8: Subvencije najemnin po noveli SZ-1, od leta 2005 dalje

Leto	Število prejemnikov subvencije	Povprečna mesečna subvencija na prosilca v EUR
2005	5.454	59
2006	5.694	71
2007	5.807	76
2008	5.333	84
2009 ocena	5.400	86

Vir: Analiza NPSta 2011, 15.

Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev¹⁷⁹ je prinesel spremembe pri subvencioniranju najemnin, vendar sprememb še ni možno analizirati, ker še ni na voljo podatkov o gibanju števila upravičencev do subvencije najemnine po novem sistemu dostopanja do javnih sredstev in do višine povprečnih subvencij najemnin.

Država usmerja določene ukrepe tudi na reševanje stanovanjskega vprašanja preko varčevanja z možnostjo najema posojila po ugodnih obrestnih merah – nacionalno

¹⁷⁸ Izračun subvencije tržne najemnine se nekoliko razlikuje od izračuna neprofitne najemnine.

¹⁷⁹ Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS), Ur. l. RS, št. 62/2010, spremembe: Ur. l. RS, št. 40/2011, 40/2012-ZUJF.

stanovanjsko varčevalno shemo. V tem primeru je ukrep usmerjen na nakup stanovanja. Zakonsko podlago za ta ukrep določa *Zakon o nacionalni stanovanjski varčevalni shemi*¹⁸⁰. V prvih letih po uvedbi nacionalne stanovanjske varčevalne sheme je bilo zanimanje za varčevanje zelo veliko, vendar je z leti upadlo, precej je bilo tudi odstopov od varčevalnih pogodb. Na MOP so razlog za upad zanimanja videli v večletnem postopnem zniževanju obrestnih mer pri komercialnih bankah za najem stanovanjskih posojil in v tem, da so bila privarčevana sredstva skupaj s posojilom običajno bistveno premajhna za nakup stanovanja (Analiza NPSta 2011, 19).

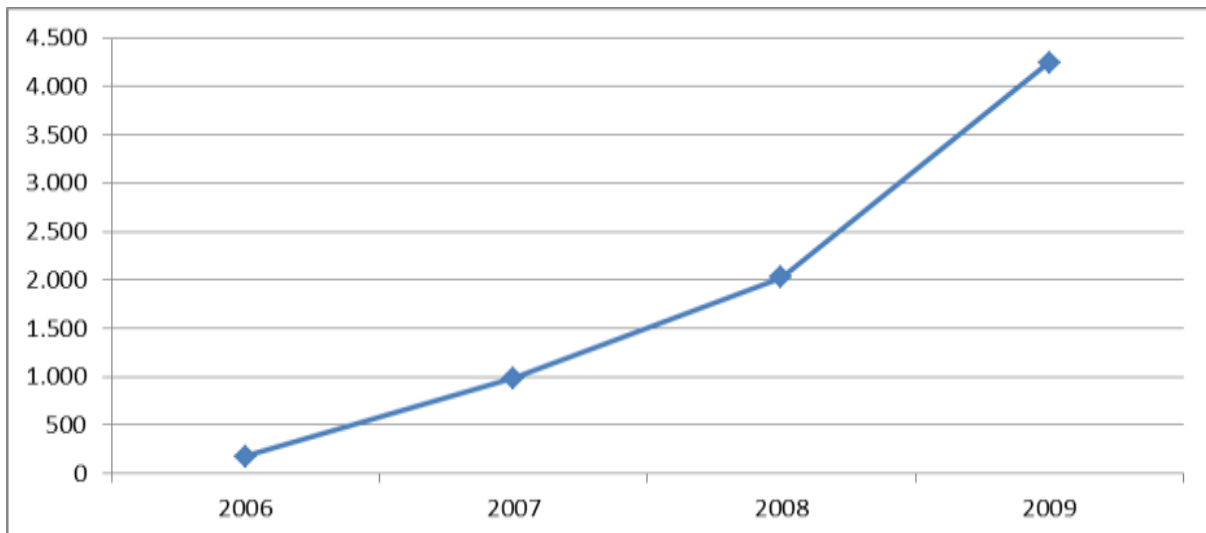
Z novelo *Zakona o nacionalni stanovanjski varčevalni shemi*¹⁸¹ je bila uvedena subvencija mladim družinam, ki same rešujejo stanovanjsko vprašanje. Podatki kažejo, da število upravičencev, ki zaprosijo za subvencijo za mlade družine, vsako leto narašča (leta 2006 177 družin, leta 2009 pa 4.249 družin). Leta 2006 je subvencija na družinskega člana znašala 160 EUR, od leta 2007 naprej pa 300 EUR (Analiza NPSta 2011, 10).

Slika 5.4: Število mladih družin, ki so prejele subvencijo za lastno reševanje stanovanjskega vprašanja

---

¹⁸⁰ Zakon o nacionalni stanovanjski varčevalni shemi (ZNSVS), Ur. l. RS, št. 86/2000, spremembe Ur. l. RS, št. 79/2001 Odl.US: U-I-283/00-16, 14/2006, 44/2006-UPB1, 60/2007, 96/2007-UPB2, 40/2012-ZUJF.

¹⁸¹ Zakon o nacionalni stanovanjski varčevalni shemi (ZNSVS), Ur. l. RS, št. 86/2000, spremembe Ur. l. RS, št. 79/2001 Odl.US: U-I-283/00-16, 14/2006, 44/2006-UPB1, 60/2007, 96/2007-UPB2, 40/2012-ZUJF.

Vir: Analiza NPStA 2011, 20.

Vsak stanovanjski status prinaša s seboj določene obveznosti in določena tveganja. Glede na to, da najemni trg v Sloveniji ni dovolj razvit in da so najemniki zaščiteni manj kot v drugih razvitih evropskih državah, lahko rečemo, da so po statusu bolj ogrožene družine v najemnih stanovanjih od družin v lastniških stanovanjih. Vseeno pa ne gre zanemariti tudi težav tistih lastniških gospodinjstev, ki si ne morejo privoščiti prenove stanovanj, ker bi jim to povzročilo prevelike stroške. Tu je potrebno omeniti tudi težave zaradi previsokih obrokov stanovanjskih posojil, ki jih gospodinjstva ne morejo odplačevati in valutna tveganja, ki so se v zadnjih letih pojavila zaradi jemanja stanovanjskih posojil v različnih valutah. Za varno bivanje družin je zato potrebno ukrepe usmeriti na oba stanovanjska statusa. Razvijati je potrebno varne oblike najema z možnostjo zgodnjega odkrivanja težav s plačevanjem najemnin in drugih stroškov¹⁸². Ukrepi za lastnike pa bi morali biti usmerjeni zlasti v to, da je možno pridobiti posojila za obnovo stanovanja po ugodnih pogojih, pri čemer bi bilo možno istočasno spodbujati odločanje tudi za ekološko učinkovitejše rešitve.

5.3. Primernost stanovanja

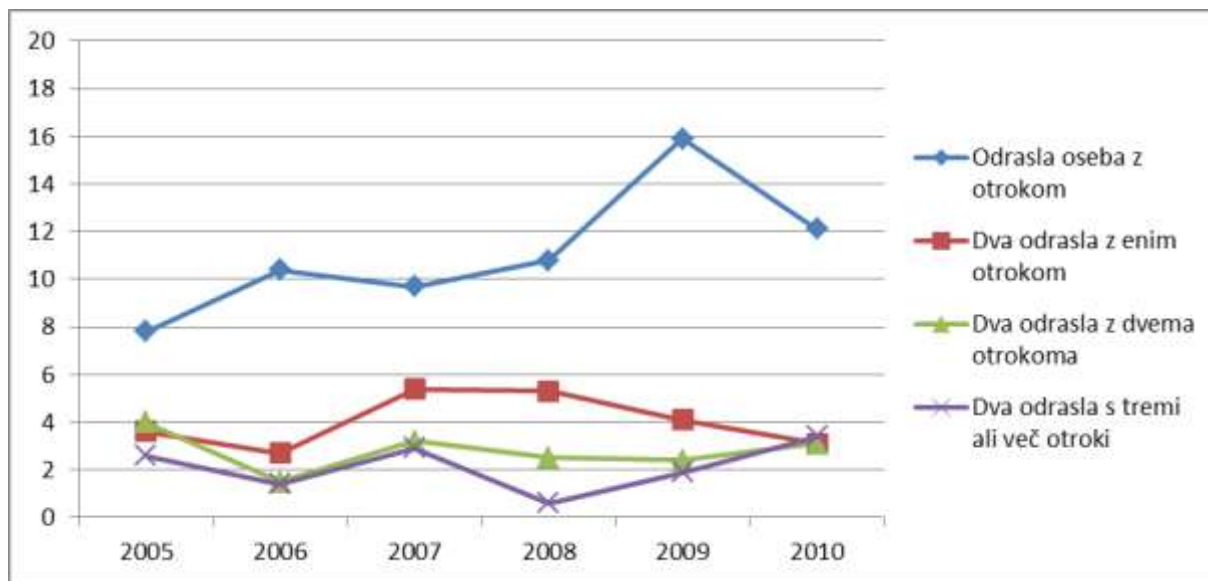
Mandič (2006, 23) navaja, da živi v neprimernih razmerah kar 27,8 % slovenskih gospodinjstev¹⁸³.

¹⁸² Mestna občina Dunaj je denimo eden največjih najemodajalcev na svetu. Že desetletja so dogovorjeni s socialno službo, da jih obvestijo, če kot najemodajalec zaznajo, da začne določena družina zamujati s plačili.

¹⁸³ Neprimerne stanovanjske razmere gospodinjstva opredeljujejo v Stanovanjski anketi 2005 kot: »Gospodinjstvo je v nekakovostnem stanovanju (tj. ima vsaj eno od osnovnih pomanjkljivosti ni

Znosno breme gospodinjstev predstavljajo stanovanjski stroški takrat, ko ne presežejo 30 % razpoložljivega mesečnega dohodka gospodinjstva. Iz podatkov Eurostata je razvidno, da predstavljajo stanovanjski stroški največje breme za enostarševske družine oziroma za gospodinjstva z eno odraslo osebo¹⁸⁴. Razen leta 2005 je delež med temi gospodinjstvi vedno presegal 10 %.

Slika 5.5: Delež gospodinjstev, ki jim stanovanjski stroški predstavljajo veliko finančno breme, glede na tip gospodinjstva (v %)

Vir: Eurostat – statistics database.

O tem, kako velik strošek je lahko stanovanje za gospodinjstvo, pove tudi podatek o tem, koliko oseb živi pod stopnjo tveganja revščine po tem, ko od razpoložljivega mesečnega dohodka odštejemo stanovanjske stroške. V Sloveniji je takih približno petina odraslih prebivalcev¹⁸⁵.

stranišča na izpiranje, huda ali zelo huda pomanjkljivost instalacij, huda ali zelo huda vlaga, hudo ali zelo hudo pomanjkanje dnevne svetlobe), ali / in jim primanjkuje prostora.« (Mandič 2006, 23).

¹⁸⁴ Vir: Eurostat. Dostopno na:

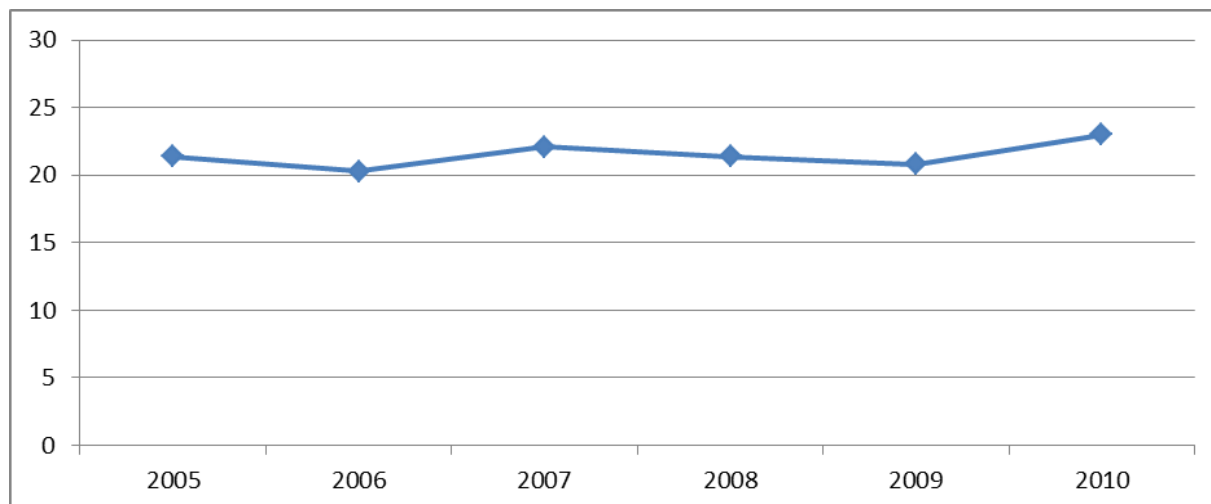
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (20. 6. 2012).

¹⁸⁵ Vir: Eurostat. Dostopno na:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (20. 6. 2012).

Slika 5.6: Osebe, stare do 18 let, ki živijo pod stopnjo tveganja revščine, ko od razpoložljivega mesečnega dohodka odštejemo stanovanjske stroške (v %)

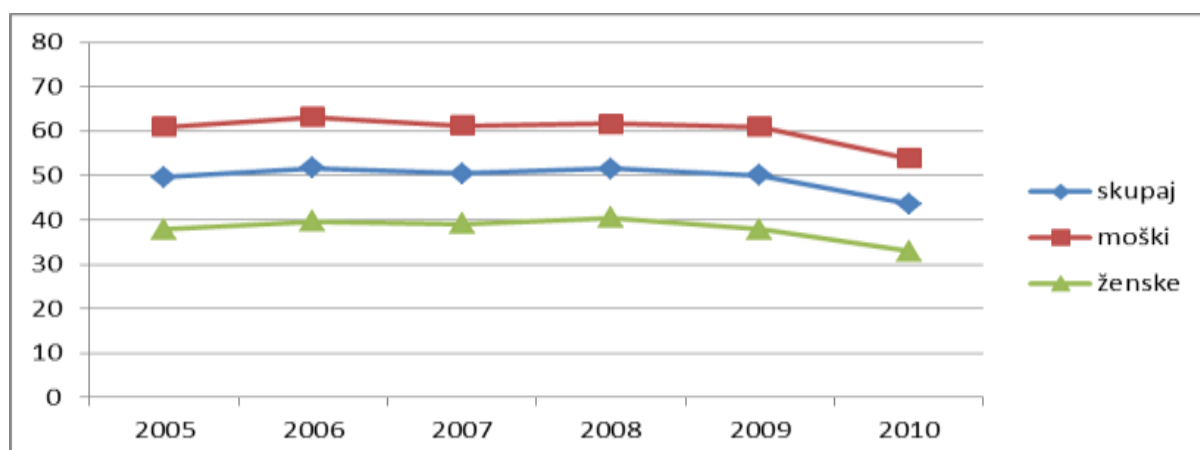

Vir: Eurostat – statistics database.

Ena od želja mladih, ki bi si radi oblikovali lastno družino, je, da imajo lastno gospodinjstvo. Številne raziskave o mladih v zadnjih dveh desetletjih¹⁸⁶ kažejo, da postaja ta vrstni red očitno bolj želja kot realnost. Osupljiv je podatek, da živi pri svojih starših približno 60 % odstotkov moških, starih med 25-34 let. Pri ženskah je ta odstotek nekoliko nižji, giblje se okoli 40 %. Leta 2010 so deleži za oba spola nekoliko nižji, vendar bo šele analiza čez nekaj let pokazala, ali gre za izjemo ali za začetek trenda. Že v sedanji Resoluciji (1993) je zapisana usmeritev, da je potrebno mladim omogočiti dostop do stanovanj. Ta cilj ostaja nerealiziran, zato je potrebno poiskati dodatne ukrepe, s pomočjo katerih bodo mladi lažje trajno reševali svoje stanovanjsko vprašanje. Subvencije za mlade družine in nacionalna stanovanjska varčevalna shema ne zadostujeta za obsežnejši dostop do stanovanja za mlade. Potrebno je spodbujati varen neprofitni najem.

¹⁸⁶ Več o tem glej zlasti dela dr. Mirjane Ule in dr. Metke Kuhar, dr. Srne Mandič.

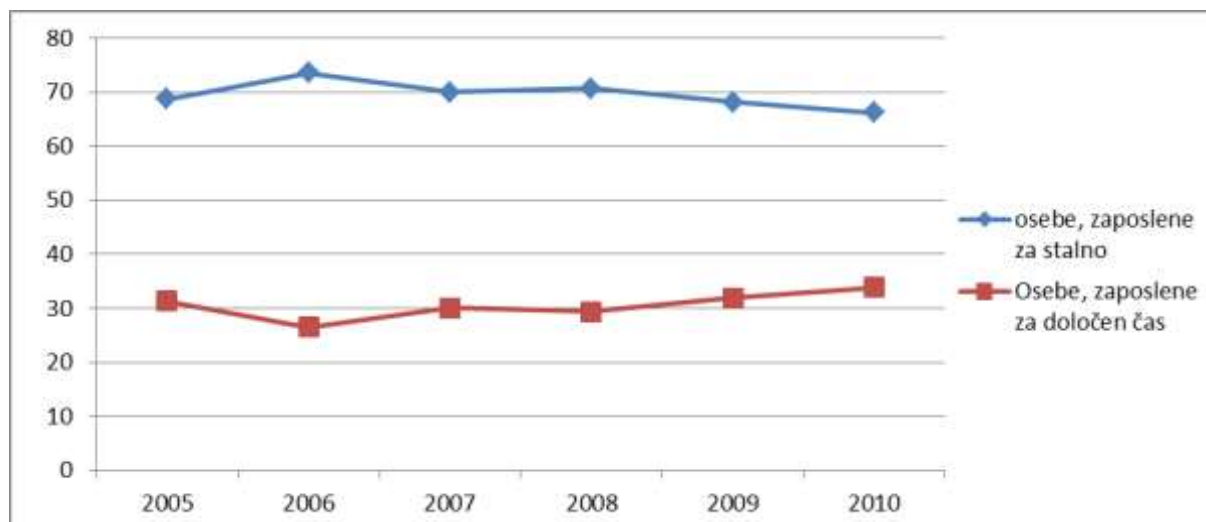
Slika 5.7: Osebe, stare od 25-34 let, ki živijo pri svojih starših (v %) ¹⁸⁷

Vir: Eurostat – statistics database.

Ob podatku o deležu mladih, ki živijo pri svojih starših, bi bilo možno pomisliti, da gre za osebe, ki so v bolj tveganih oblikah zaposlitve. Podatki iz Slike 5.8 pa pokažejo, da je med mladimi, ki živijo doma in so zaposleni, dve tretjini takih, ki so zaposleni za nedoločen čas in približno tretjina mladih zaposlenih za določen čas. Med mladimi, ki živijo sami, pa je več mladih, ki so zaposleni za nedoločen čas, v primerjavi z mladimi, ki so zaposleni za določen čas (Lavrič in drugi 2011).

Slika 5.8: Zaposlene osebe, stare med 25-34 let, ki živijo pri svojih starših, glede na vrsto zaposlitve (v %)

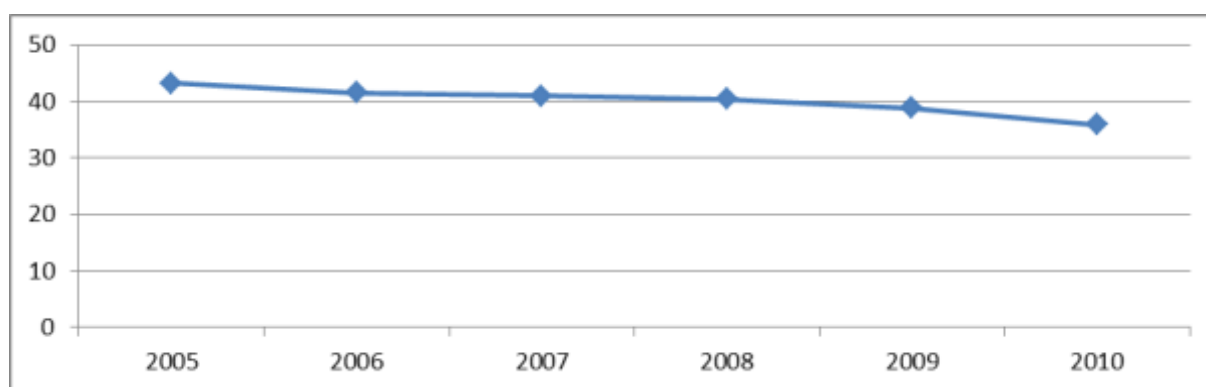

Vir: Eurostat – statistics database.

¹⁸⁷ Običajno se gledajo podatki za starostno kategorijo od 18 do 34 let, vendar Eurostat omogoča tudi vpogled v podatke za osebe v starosti 25-34 let, ko je večja možnost, da so že končale šolanje tudi osebe na terciarni stopnji izobraževanja. Gre tudi za osebe, pri katerih so pogostejša razmišljanja o oblikovanju lastne družine.

Vsaka država v svoji zakonodaji opredeli, kaj je primerno stanovanje. Eden izmed dejavnikov primerne stanovanja je tudi to, da je stanovanje dovolj veliko oziroma, da ni prenaseljeno¹⁸⁸. Eurostatovi podatki kažejo, da v Sloveniji v prenaseljenih stanovanjih živi okoli 40 % oseb, ki ne živijo v enočlanskih gospodinjstvih. Ta delež je precej visok in je višji kot v bolj razvitih evropskih državah¹⁸⁹. Podobno Mandič (2006, 20) na objektivnem kazalcu – povprečnem številu sob na osebo, ugotavlja, da imajo slovenska gospodinjstva, z 1,2 sobe na osebo v povprečju manj prostora od velike večine evropskih držav.

Slika 5.9: Delež oseb, ki živijo v prenaseljenih stanovanjih (v %)

* Brez oseb v enočlanskih gospodinjstvih
Vir: Eurostat – statistics database.

Mandič (2006) na podatkih stanovanjske ankete izvedene leta 2005 ugotavlja, da so med gospodinjstvi glede stanovanjskega prostora v najslabšem položaju pari z otroki, ki imajo tudi najmanj prostora na osebo (v m²) in število sob na osebo. Mandič (ibid.) opozarja, da najdemo veliko prostorsko prikrajšanost za slovenske razmere v kategoriji gospodinjstev z otroki, starimi do 18 let – 0,82 sobe na osebo.

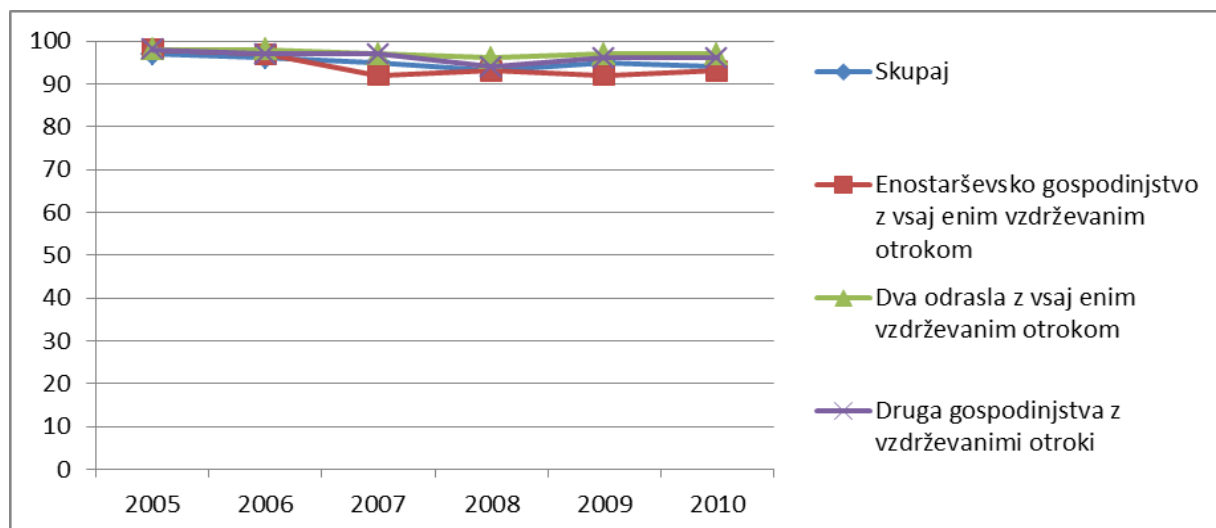
Poleg prenaseljenosti, opredeljuje primernost stanovanja še nekaj drugih kazalnikov. Delež stanovanj, v katerih je tekoča voda, kuhinja in kopalnica, je v Sloveniji tako visok, da ti podatki niso posebej prikazani. Enako kažejo tudi podatki o deležu

¹⁸⁸ Na spletni strani SURS je opredeljeno: »Stopnja prenaseljenosti stanovanja je delež oseb, ki živijo v stanovanjih s premajhnim številom sob glede na število članov gospodinjstva. Pogoji, da je stanovanje prenaseljeno, je, da nima vsaj ene sobe na gospodinjstvo in hkrati še ene sobe za vsak par, ene sobe za vsako polnoletno samsko osebo, ene sobe za dva otroka istega spola, stara od 12 do 17 let, ene sobe za vsakega otroka različnega spola, starega od 12 do 17 let, in ene sobe za 2 otroka, mlajša od 12 let, pri čemer se kuhinja ne šteje za sobo.« Vir: SURS. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3528, (20. 6. 2012).

¹⁸⁹ Vir: Eurostat. Dostopno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (20. 6. 2012).

gospodinjstev, ki si lahko privoščijo primerno toplo stanovanje (glej Sliko 5.10). Eurostatovi podatki kažejo, da ta delež presega 90 % v vseh obravnavanih tipih gospodinjstev z otroki. Nekoliko nižji je le med gospodinjstvi ene odrasle osebe z vsaj enim otrokom¹⁹⁰.

Slika 5.10: Delež gospodinjstev, ki si lahko privoščijo primerno toplo stanovanje (v %)

Vir: SURS, www.irssv.si/otroci.

Več težav predstavljajo slovenskim gospodinjstvom z otroki težave s streho, vlaga v stanovanju in trhli okenski okvirji oziroma trhla tla. Slika 5.11 kaže, da se s temi težavami sooča vse več gospodinjstev z otroki, v največji meri pa enostarševska gospodinjstva z vsaj enim vzdrževanim otrokom¹⁹¹. Razen leta 2005, ko se je s temi težavami srečevala ena petina enostarševskih gospodinjstev z otroki, ima težave s streho, vlago, trhlostjo oken ali tal tretjina enostarševskih gospodinjstev, kar lahko posledično vpliva tudi na slabše zdravje. Zaskrbljujoče je tudi dejstvo, da se od leta 2008 z naštetimi težavami srečuje tudi četrtnina dvostarševskih gospodinjstev in tretjina drugih gospodinjstev z vzdrževanimi otroki. Namreč, povedano drugače, po podatkih SURS živi praktično tretjina otrok v gospodinjstvih, v katerih imajo težave s streho, vlago, trhlimi okenskimi okvirji ali tlemi¹⁹². Če navedeno povežemo z ugotovitvijo Mandič in Filipović (2005), da so v evropskem merilu slovenska gospodinjstva zadovoljna s skromnejšimi stanovanjskimi pogoji od prebivalcev drugih

¹⁹⁰ Vir: Eurostat. Dostopno na:

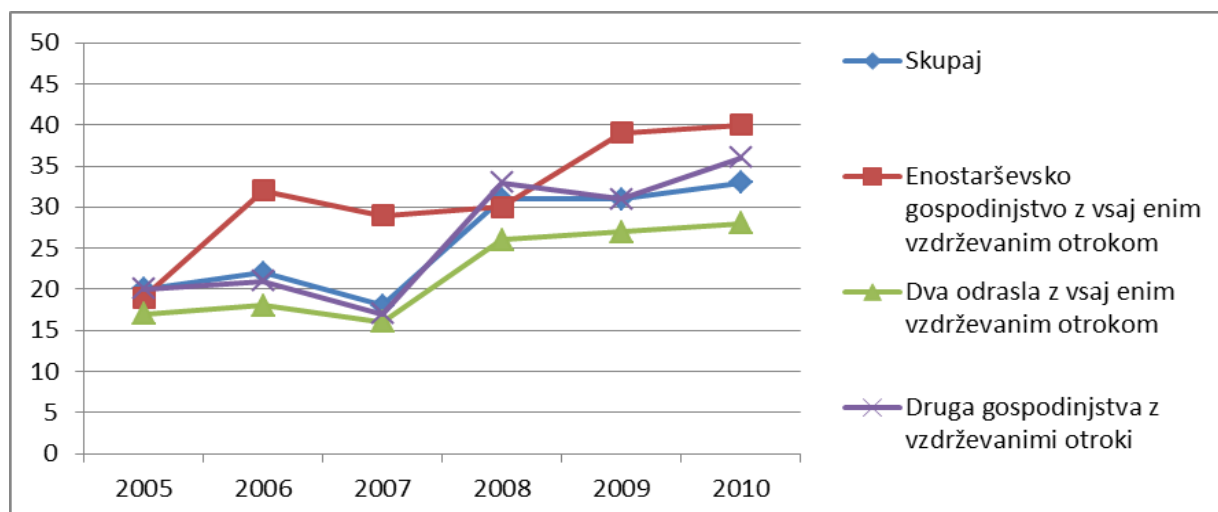
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (20. 6. 2012).

¹⁹¹ Gre za vsaj eno navedeno težavo, lahko pa tudi z več naštetimi težavami.

¹⁹² Vir: SURS. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (20. 6. 2012).

evropskih držav, ugotovimo, da so stanovanjski pogoji družin in otrok v Sloveniji primerjalno slabši od stanovanjskih pogojev v drugih državah.

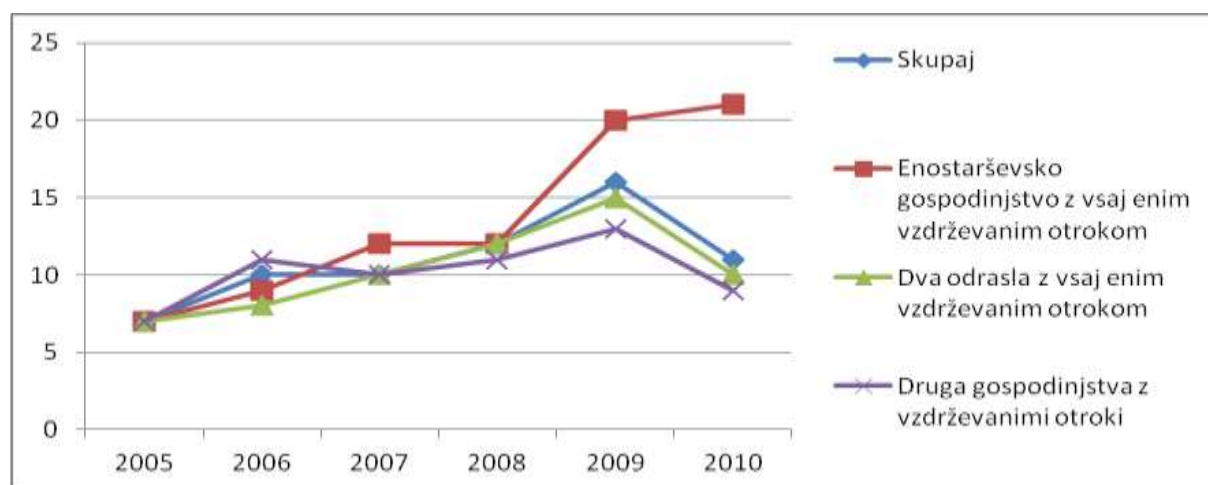
Slika 5.11: Delež gospodinjstev, ki imajo težave s streho, ki pušča, z vlažnimi stenami/temelji/tlemi, s trhlimi okenskimi okvirji ali trhlimi tlemi (v %)

Vir: SURS, www.irssv.si/otroci.

Podatki o tem, ali je stanovanje dovolj svetlo, spet pokažejo na slabše bivalne pogoje enostarševskih družin. Od leta 2005 narašča delež enostarševskih gospodinjstev z otroki, ki živijo v stanovanjih, v katerih ni dovolj dnevne svetlobe¹⁹³. Leta 2009 in 2010 je živela v pretemnih stanovanjih skoraj petina enostarševskih gospodinjstev z otroki.

Slika 5.12: Delež gospodinjstev, ki menijo, da je njihovo stanovanje pretemno oziroma ne dobi dovolj dnevne svetlobe (v %)

Vir: SURS, www.irssv.si/otroci.

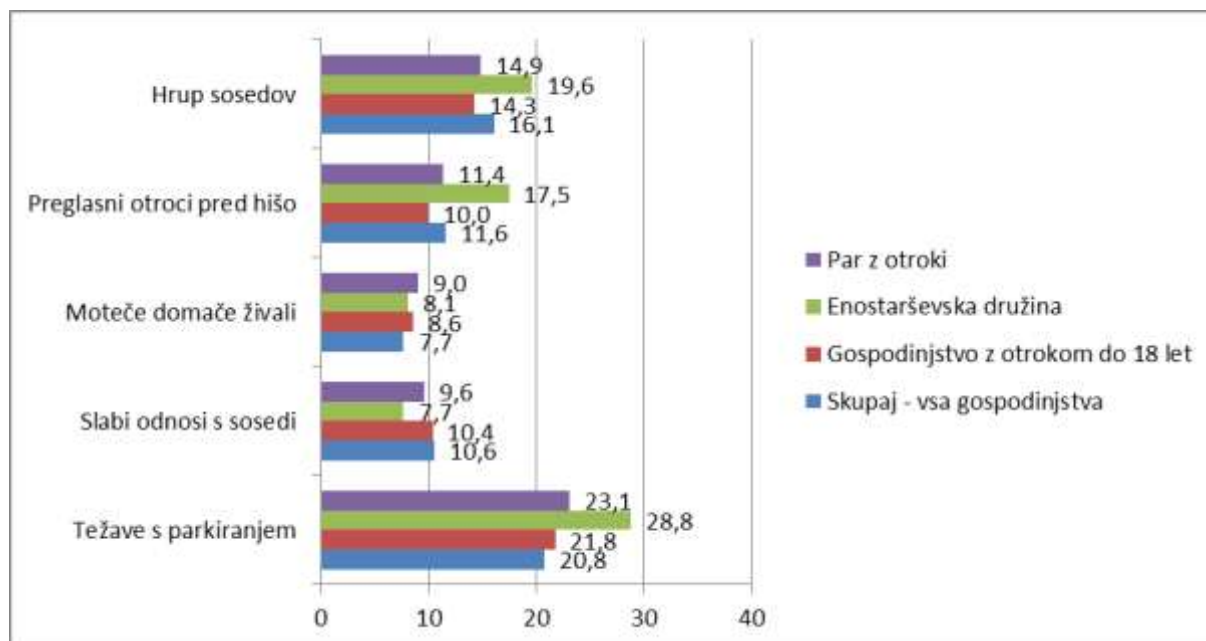
¹⁹³ Vir: SURS. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (20. 6. 2012).

Analiza podatkov o primernosti stanovanja opozori zlasti na slabe bivanjske pogoje enostarševskih gospodinjstev z otroki. Enako ugotavlja tudi Mandič (2006) na podlagi stanovanjske ankete iz leta 2005, in sicer, da so med njimi najbolj nakopičene težave pri fizičnih lastnostih stanovanjskih razmer in glede cenovne dosegljivosti. Iz podatkov SURS-a in Eurostata se zdi, kot da vsaj približno tretjina teh gospodinjstev živi v nezadovoljivih pogojih, zato je potrebno pripraviti ukrepe za izboljšanje njihovih stanovanjskih pogojev.

5.4. Stanovanjsko okolje

Pomemben dejavnik bivalne kakovosti je tudi bivalno okolje. Najbolj pereč problem za slovenska gospodinjstva predstavljajo težave s parkiranjem, pri čemer je delež gospodinjstev, ki imajo težave v vseh kategorijah višji od ene petine (Mandič 2006). Največ težav s hrupom in preglasnimi otroki imajo enostarševska gospodinjstva (19,6 % in 17,5 %), medtem ko je najvišji delež gospodinjstev, ki imajo slabe odnose s sosedi med gospodinjstvi z otroki, starimi do 18 let (10,4 %). Moteče domače živali predstavljajo največji problem za pare z otroki, in sicer za 9 %.

Slika 5.13: Težave s stanovanjskim okoljem glede na tip gospodinjstva¹⁹⁴ (v %)

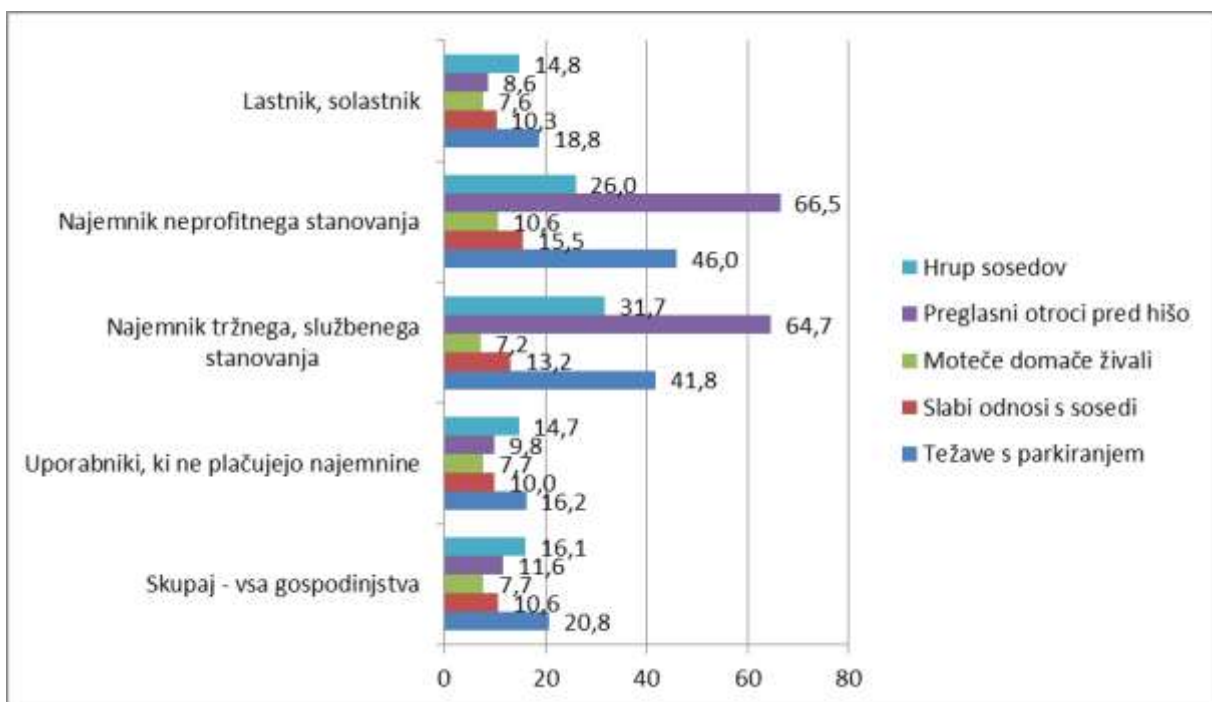

Vir: Stanovanjska anketa 2005, Univerza v Ljubljani, IDV FDV CDB v Mandič 2006, 25.

¹⁹⁴ »Otrok« je bil v Stanovanjski raziskavi 2005 opredeljen po sorodstvenih vezeh v gospodinjstvu. V zadnji koloni pa so posebej obdelana gospodinjstva z otrokom, starim do 18 let (po Mandič 2006).

Težave s stanovanjskim okoljem se pomembno razlikujejo glede na stanovanjski status. Iz Slike 5.13 je razvidno, da imajo najemniki večje težave z vsemi naštetimi temami od lastnikov oziroma solastnikov (Mandič 2006, 29). Največjo težavo najemnikom tako neprofitnih stanovanj kot tudi tržnih oziroma službenih stanovanj predstavljajo preglasni otroci pred hišo (v obeh kategorijah praktično dve tretjini). Ob tem je potrebno pojasniti, da je najemni sektor večinoma lociran v večstanovanjskih stavbah in v strnjenih naseljih, ki so že tako hrupnejša od manjših naselij. Skoraj polovica gospodinjstev v obeh kategorijah najema ima težave tudi s parkiranjem. Večje težave kot lastniki imajo najemniki tudi s sosedi, vendar tukaj razlike niso toliko večje kot pri drugih temah. Iz navedenega je možno sklepati, da zaradi omejene možnosti izbora kraja bivanja, najemniki pogosteje kot lastniki živijo v stanovanjih, katerih okolica jim ne ustreza.

Slika 5.14: Težave s stanovanjskim okoljem glede na stanovanjski status gospodinjstva (v %)

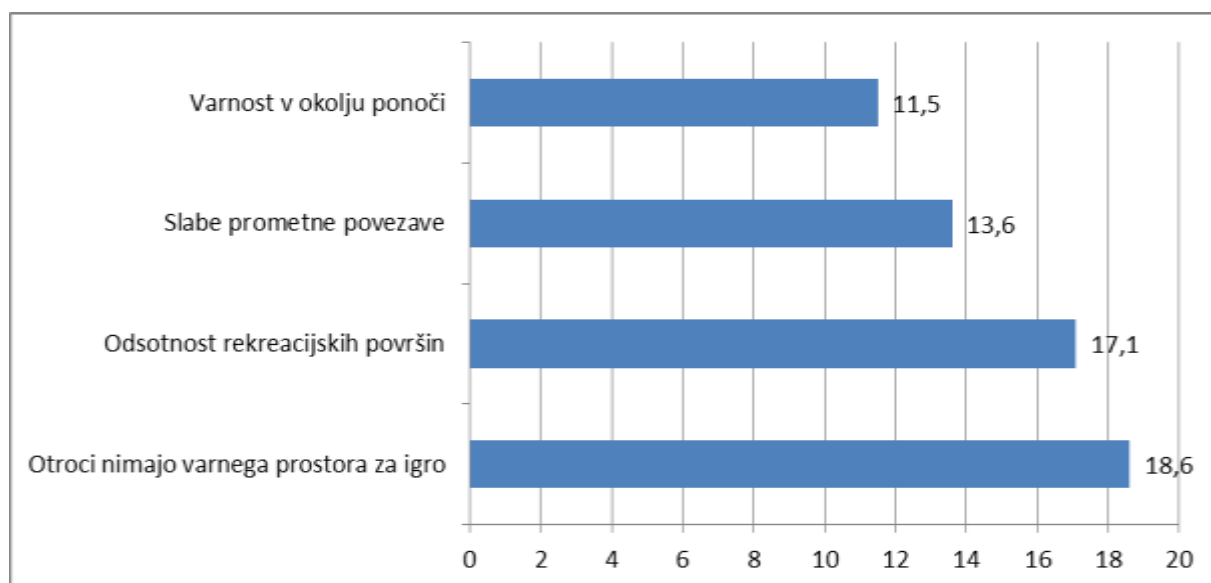

Vir: Stanovanjska anketa 2005, Univerza v Ljubljani, IDV FDV CDB v Mandič 2006, 29.

Z vidika stanovanjskih pogojev družin je pomembno tudi vprašanje varnosti soseske, prometnih povezav in možnost dostopa do varnega prostora za igro otrok. Otroci nimajo varnega prostora za igro v kar 18,6 % gospodinjstev. Tudi raziskava o potrebah družin (Rakar in drugi 2010a) je pokazala odsotnost otroških in športnih igrišč, ki jih v bližnji okolici pogreša tretjina slovenskih družin (Rakar in drugi 2010a,

101). Ta problem je najbolj pereč v primestnih okoljih in mestnih naseljih, kjer se po drugi strani največ gradi nove soseske in kjer se naseljujejo mlade družine. Rakar in drugi (2010a) zato predlagajo, da bi bilo potrebno pri načrtovanju novih stanovanjskih sosesk glede infrastrukture zagotoviti tudi normative, po katerih bi bilo obvezno na določeno število prebivalcev ali stanovanjskih enot zagotoviti tudi otroška igrišča in rekreacijske površine. Doslej se je ta vidik kakovosti bivanja zanemarjal.

Slika 5.15: Delež gospodinjstev s težavami v soseski (v %)

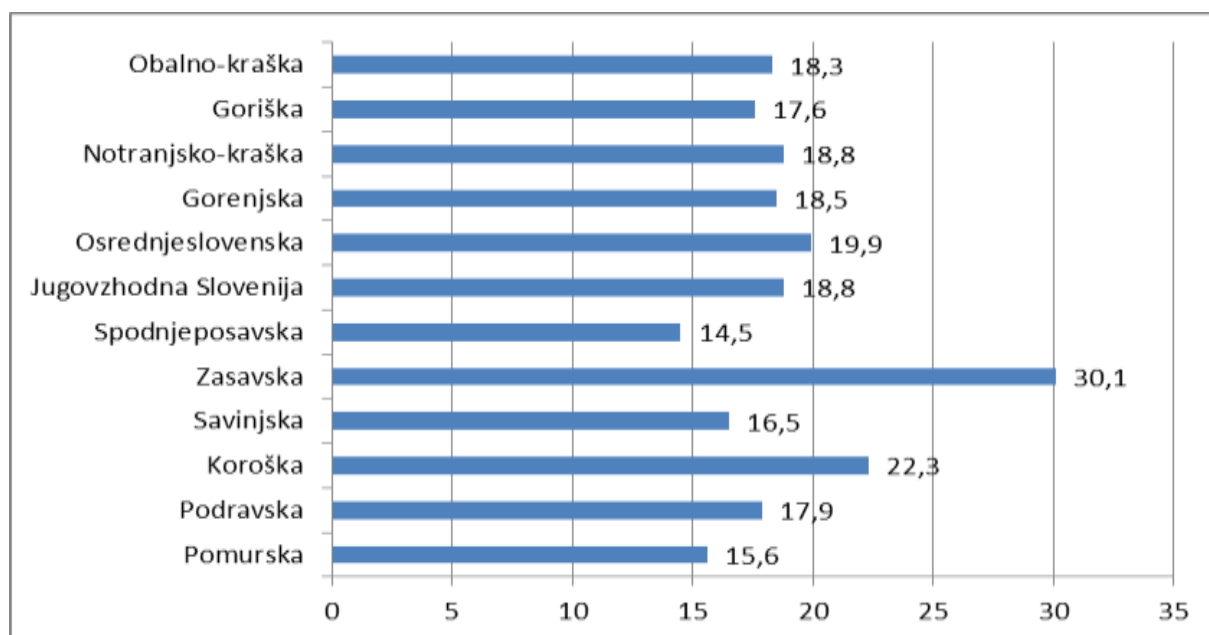

Vir: Stanovanjska anketa 2005, Univerza v Ljubljani, IDV FDV CDB v Dimitrevska Andrews 2006, 121.

Navedene težave pa se razlikujejo tako po tipu naselja, kakor tudi po regijah. Podatki kažejo, da je delež gospodinjstev, ki ocenjujejo, da njihovi otroci nimajo varnega prostora za igro, najvišji v Zasavju (30,1 %), sledi jim Koroška (22,3 %). V ostalih regijah se ta delež giblje med 15 % in 20 %.

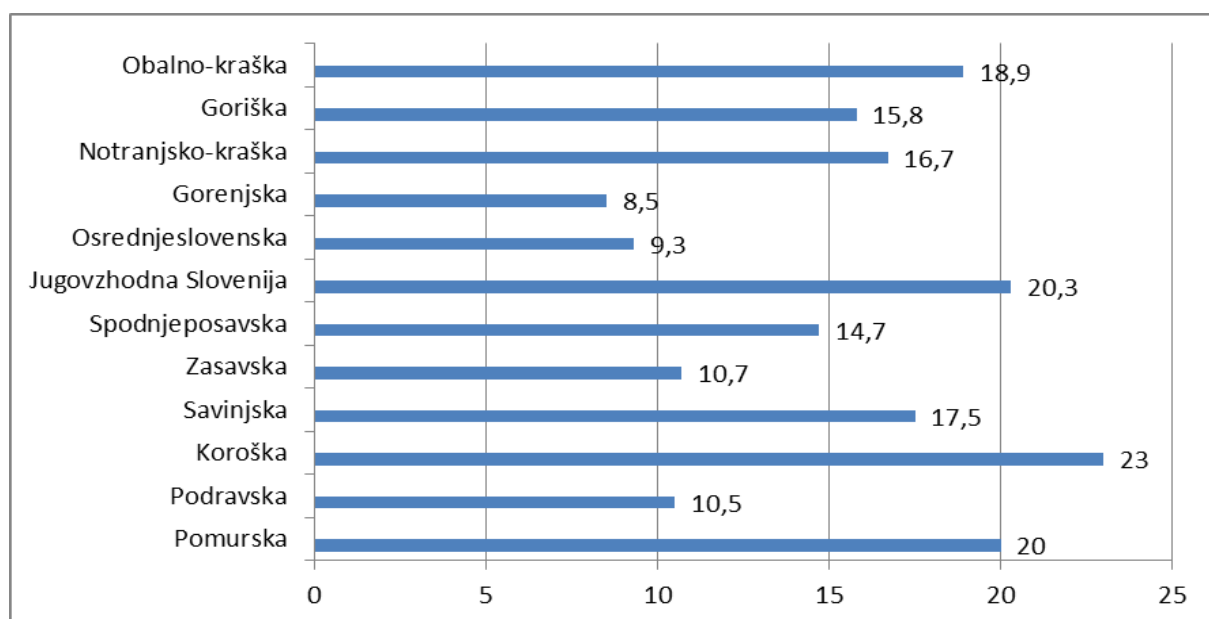
Slika 5.16: Delež gospodinjstev, v katerih otroci nimajo varnega prostora za igro po regijah (v %)

Vir: Stanovanjska anketa 2005, Univerza v Ljubljani, IDV FDV CDB v Kos in drugi 2006, 93.

Slabe prometne povezave so značilne zlasti za dele države, ki so bolj oddaljeni od središča in večjih cestnih križišč. Delež gospodinjstev s težavami v prometnih povezavah je najvišji na Koroškem (23 %), v Jugovzhodni Sloveniji (20,3 %) in v Pomurju (20 %). Sklepamo lahko, da imajo tudi družine v teh regijah večje težave pri dostopu v druge dele države.

Slika 5.17: Delež gospodinjstev s slabimi prometnimi povezavami po regijah (v %)

Vir: Stanovanjska anketa 2005, Univerza v Ljubljani, IDV FDV CDB v Kos in drugi 2006, 93.

Podatki o stanovanjskem okolju zaradi pomanjkanja longitudinalnih raziskav, s katerimi bi spremljali stanje in razvoj na tem področju, žal, ne omogočajo primerjav. Vsekakor pa jasno pokažejo, da je to področje podatkovno zanemarjeno tako na nacionalni ravni kot tudi na ravni regij.

Če primerjamo podatke s stanovanjskega področja z usmeritvami Resolucije (1993), lahko ugotovimo, da so ostali cilji v veliki meri neuresničeni oziroma da so bili uresničeni v veliko premajhnem obsegu (npr. nacionalna stanovanjska varčevalna shema, subvencije za mlade družine) glede na potrebe. Gre za področje, na katerem je bilo v skoraj dvajsetletnem obdobju storjeno veliko premalo, da bi imele družine boljši dostop do stanovanj in da bi prebivale v bolj primernih stanovanjih z večjo varnostjo stanovanja. Še več, usmeritve iz dosedanje Resolucije (1993) bi lahko preslikali v novo resolucijo in si jih za cilje postavili tudi v naslednjem obdobju z zavezo, da se jim bo sledilo z bolj progresivno in odločno stanovanjsko politiko, ki stanovanjskega področja ne bo videla primarno v njegovi premoženjski funkciji, kot se je to zgodilo v obdobju tranzicije, ampak v njegovi socialni funkciji¹⁹⁵ (Mandič 2006, 15). Delno, ampak v zelo omejenem obsegu, vstopa socialna funkcija stanovanja na dnevni red politik šele v zadnjih letih, in sicer preko vprašanja pridobivanja neprofitnih najemnih stanovanj (ibid.), vendar še vedno v veliko premajhnem obsegu in, kot pokažejo podatki iz analize uresničevanja Nacionalnega stanovanjskega programa 2000-2009¹⁹⁶, zelo neenakomerno po lokalnih okoljih (Analiza NPSta 2011).

---

¹⁹⁵ Mandič v navedenem viru na kratko in zelo jasno opiše usmeritve stanovanjske politike v Republiki Sloveniji (2006, 15).

¹⁹⁶ Nacionalni stanovanjski program (NPSta), Ur. l. RS, št. 43/2000.

6. Predšolska vzgoja

Organizacijo predšolskega varstva v Sloveniji urejata *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja*¹⁹⁷ in *Zakon o vrtcih*¹⁹⁸. Slovenija ima enoten sistem predšolske vzgoje, za organizacijo in izvedbo predšolske vzgoje so zadolženi javni (ustanovljeni s strani občine) in zasebni vrtci (ustanovljeni s strani domačih ali tujih pravnih ali fizičnih oseb). Občine lahko zasebnim vrtcem dodelijo koncesijo, kar jih umešča v javno mrežo in za njih potem veljajo enaki pogoji kot za javne vrtce. Vrtec lahko varstvo otrok organizira tudi v *vzgojno-varstveni družini*, ko obstaja potreba in interes staršev ali ko je premalo prostih mest v javnem vrtcu. Prav tako lahko vrtci organizirajo občasno varovanje otrok na domu. To lahko opravljajo delavci vrtca (vzgojitelji ali pomočniki vzgojiteljev in svetovalni delavci) in zunanji sodelavci, ki morajo imeti predpisano izobrazbo in delovne izkušnje¹⁹⁹. Podatki o številu otrok v vzgojno varstvenih družinah kažejo, da število otrok v takšnem varstvu upada in sicer v letu 1998 je bilo 254 otrok v vzgojno varstvenih družinah, v letu 2011 pa le še 59 otrok²⁰⁰.

Predšolska vzgoja v vrtcih poteka v dveh starostnih obdobjih, in sicer od 1-3 let starosti ter od 3 let starosti do vstopa v šolo. Programi predšolske vzgoje se po zakonu financirajo iz javnih sredstev, sredstev ustanovitelja, plačil staršev, donacij in drugih virov. Znesek plačila staršev določi občina na osnovi cene programa, v katerega je vključen otrok, na podlagi razvrstitve družine v dohodkovni razred ter upoštevajoč premoženje družine. Razliko med plačilom staršev in ceno programa pokriva občina iz javnih sredstev.

Do uveljavitve *Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev*²⁰¹ je najnižje plačilo predstavljal prvi plačilni razred, to je 10 % cene programa, najvišje plačilo pa osmi

---

¹⁹⁷ Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI), Ur. l. RS, št. 12/1996 (23/1996 popr.), spremembe: 101/1999, 22/2000-ZJS, 64/2001, 101/2001, 108/2002, 14/2003-UPB1, 34/2003, 55/2003-UPB2, 79/2003, 115/2003-UPB3, 65/2005, 98/2005-UPB4, 117/2005, 129/2006, 16/2007-UPB5, 101/2007, 36/2008, 22/2009, 55/2009, 58/2009 (64/2009 popr., 65/2009 popr.), 16/2010. Odl.US: U-I-312/08-31, 20/2011, 34/2011 Odl.US: U-I-205/10-23, 40/2012-ZUJF.

¹⁹⁸ Zakon o vrtcih (ZVrt), Ur. l. RS, št. 12/1996, spremembe: 44/2000, 78/2003, 113/2003-UPB1, 72/2005, 100/2005-UPB2, 25/2008, 98/2009-ZIUZGK, 36/2010, 62/2010-ZUPJS, 94/2010-ZIU, 40/2012-ZUJF.

¹⁹⁹ Vir: MŠŠ. Dostopno na: http://www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/predsolska_vzgoja/ (12. 3. 2012).

²⁰⁰ Vir: SURS posredovani podatki.

²⁰¹ Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS), Ur. l. RS, št. 62/2010, spremembe: 40/2011.

plačilni razred, ki predstavlja 80 % cene programa. Starši, ki so prejeli denarno socialno pomoč, so bili plačila javnega vrtca oproščeni. *Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev*²⁰² uvaja devet plačilnih razredov, kjer so starši v prvem dohodkovnem razredu, v katerem povprečni mesečni dohodek na osebo v % od neto povprečne plače ne presega 18 %, oproščeni plačila vrtca, medtem ko starši v devetem najvišjem plačilnem razredu plačujejo 77% cene programa.

Bistveno zmanjšanje plačil za vrtec je v letu 2008 prinesel *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o vrtcih*²⁰³, ki je določal, da je v vrtec istočasno vključen več kot en otrok, drugi (in vsak nadaljnji) otrok plačila vrtca oproščen. Z *Zakonom o uravnoteženju javnih financ*²⁰⁴ je bilo uvedeno plačilo vrtca za drugega otroka. Starši, ki imajo v vrtec hkrati vključena dva ali več otrok, plačajo sedaj za drugega otroka 30 % plačila, ki jim je določeno v skladu z zakonom kot znižano plačilo vrtca, za vsakega nadaljnjega mlajšega otroka pa so plačila oproščeni.

Skladno z barcelonskimi cilji po vse večji vključenosti otrok v institucionalno otroško varstvo se število otrok vključenih v organizirane oblike varstva v vseh starostnih skupinah iz leta v leto povečuje. V letu 1995 je bilo v vrtce vključenih 52,2 % otrok ustrezne starosti, v letu 2011 pa 75,9 % vseh otrok ustrezne starosti. V primerjavi z letom 1995 se je tako v letu 2011 vključenost otrok ustrezne starosti v vrtce povečala za 23,7 odstotne točke. V starostni skupini do treh let se je med leti 1995 in 2011 vključenost otrok v vrtce v ustrezni starosti povečala za 25,7 odstotne točke in je v letu 2011 znašala 55,6 % vseh otrok ustrezne starosti. V starostni skupini od treh let do vstopa v šolo, pa se je povečala za 26,6 odstotne točke in je v letu 2011 znašala 88,8 %. Slovenija je tako za presegla barcelonske cilje, kar zadeva vključenost otrok v vrtce v prvem starostnem obdobju, saj ti do leta 2010 predvidevajo 33 % vključenost otrok. V drugi starostni skupini pa smo barcelonske cilje, ki predvidevajo 90 % vključenost otrok v tej starostni skupini, z 88,8 % vključenostjo, skoraj izpolnili. V obeh starostnih skupinah, še posebej pa v prvi starostni skupini, je zaznati večji porast vključenosti otrok v vrtce po letu 2008 z uveljavitvijo zakonske spremembe brezplačnega vrtca za drugega in vse nadaljnje otroke. Vključenost otrok v prvem

---

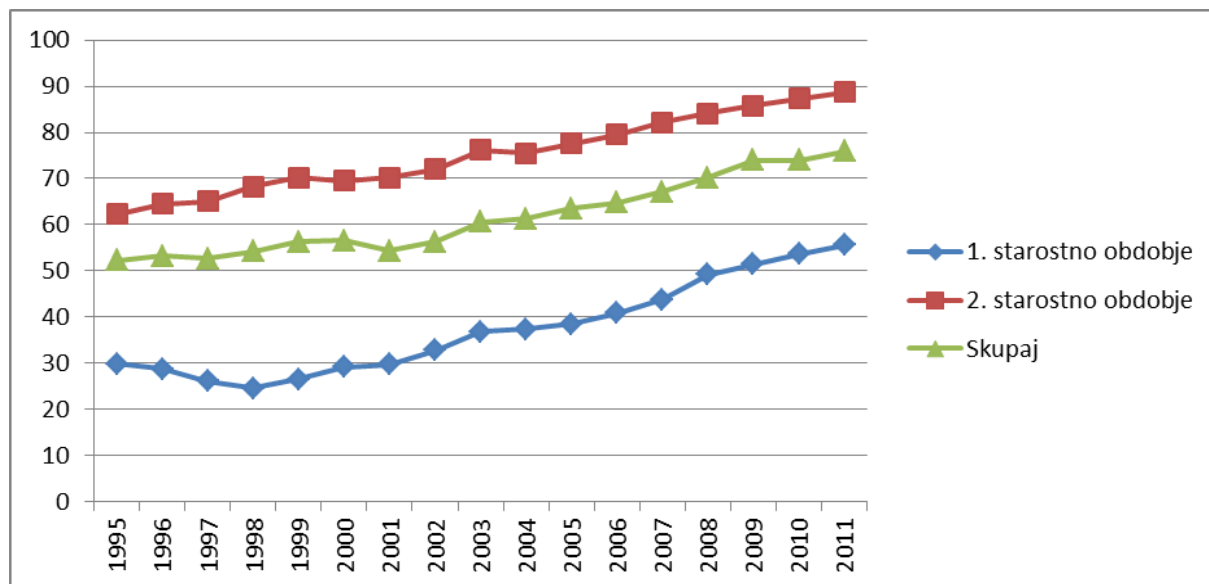
²⁰² Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS), Ur. l. RS, št. 62/2010, spremembe: 40/2011.

²⁰³ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o vrtcih (ZVrt-D), Ur. l. RS 25/2008, 62/2010-ZUPJS, 94/2010-ZIU.

²⁰⁴ Zakon o uravnoteženju javnih financ (ZUJF), Ur. l. RS, št. 40/2012.

starostnem obdobju se je tako med leti 2007 in 2011 povečala za 12 odstotnih točk. Podrobnejši podatki so prikazani v Sliki 6.1.

Slika 6.1: Delež vključenih otrok v vrtce (v %) ²⁰⁵

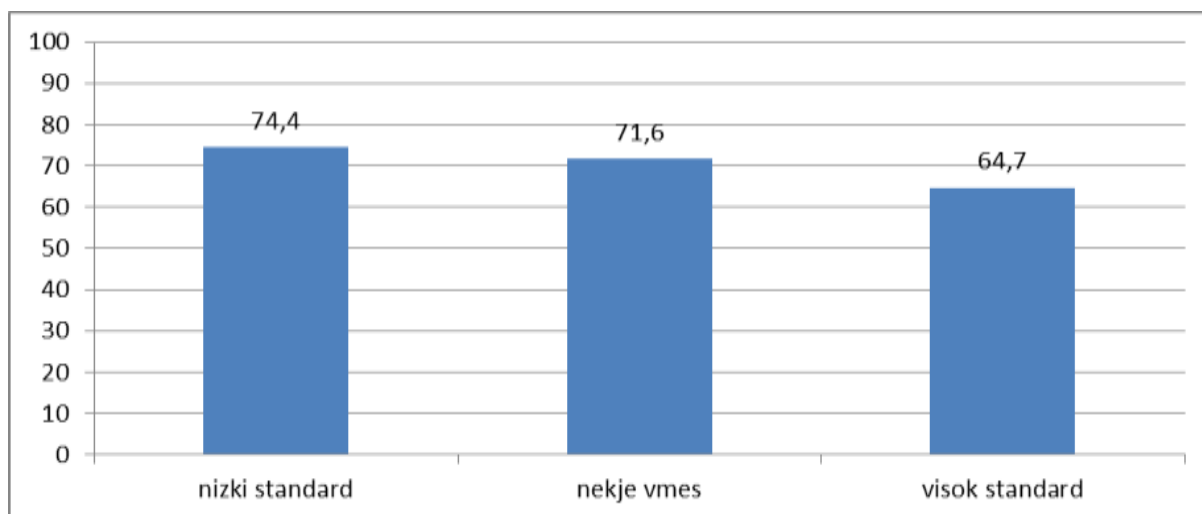

Vir: SURS.

Podatki anketne raziskave (Rakar in drugi 2010a) se ujemajo s podatki SURS-a, saj je po teh podatkih v vrtce vključenih skoraj 70 % predšolskih otrok. Vključenost otrok v vrtce pa narašča z višanjem izobrazbe staršev in urbanizacije kraja bivanja. Materialni status in dohodek na družinskega člana nimata statistično značilnega vpliva na vključenost otrok v vrtec. Vendar pa podatki kažejo, da je v vrtec vključen največji delež otrok tistih staršev, ki zase ocenjujejo, da imajo nizek standard, kar bi lahko nakazovalo, da je lestvica doplačil za vrtec najbolj ugodna prav za to skupino staršev. Na drugi strani pa je v vrtcu najmanjši delež otrok tistih staršev, ki zase ocenjujejo, da imajo visok standard, iz česar bi morda lahko sklepali, da jim visok standard omogoča večjo možnost izbire oblik varstva otrok.

²⁰⁵ Pojasnilo SURS: Pred letom 1998 je bila drugačna metodologija zbiranja podatkov, zato gre pri izračunanih deležih za posamezno starostno obdobje za manj natančno oceno. Od leta 2000 se začne postopno prehajanje šestletnikov v redno OŠ, zato je z letom 2001 do 2004 upoštevana le generacija eno- do petletnikov, po tem letu pa so zaradi nizkega deleža šestletnikov le-te vključeni v izračun bruto vključenosti v vrtce.

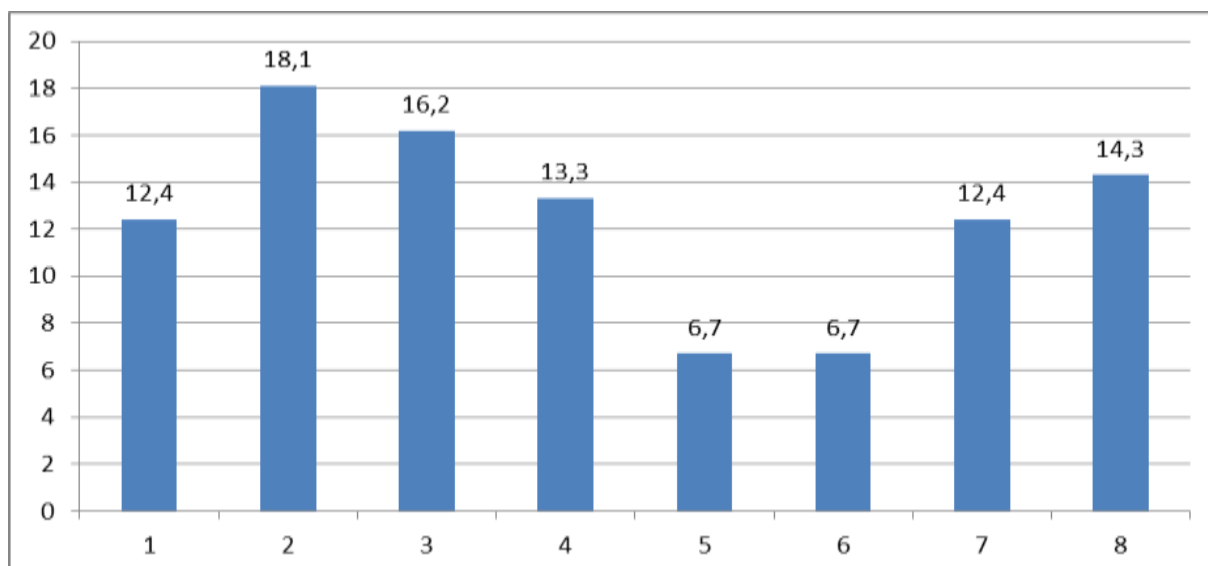
Slika 6.2: Delež vključenih otrok v vrtec glede na materialne razmere (v %) (n= 239)

Vir: Rakar in drugi 2010a.

Rakar in drugi (2010a) so v raziskavi ugotavljali kakšen strošek predstavlja staršem plačilo vrtca in kako se družine uvrščajo v takrat veljavne dohodkovne razrede za plačilo vrtca. Skoraj polovica družin (46,7 %) je umeščena od prvega do vključno tretjega plačilnega razreda in plačujejo od 10 % do 30 % cene programa. Dobra četrtina staršev (26,7 %) pa se je uvrstila v sedmi in osmi razred, za katera je bilo določeno 70 % do 80 % cene programa.

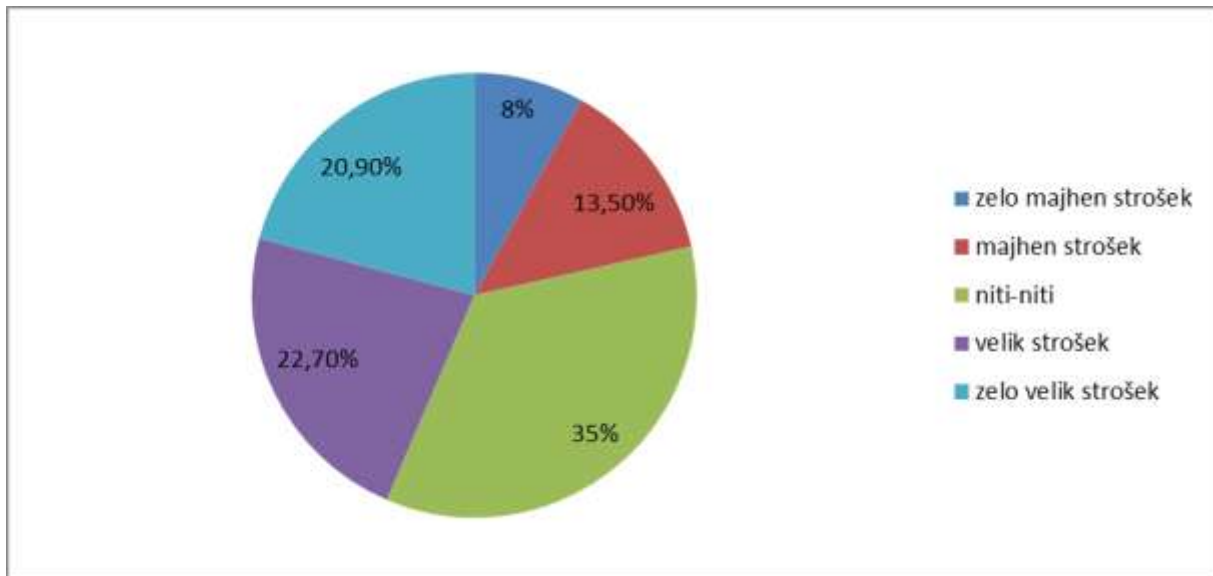
Slika 6.3: Delež družin v posameznih razredih za plačilo vrtca (v %) (n= 165)

Vir: Rakar in drugi 2010a.

Glede finančne obremenjenosti družin zaradi plačila vrtca podatki kažejo, da strošek plačila vrtca kot velik (22,7 %) oziroma zelo velik problem (20,9 %) ocenjuje slaba polovica staršev.

Slika 6.4: Ocena finančnega stroška, ki ga predstavlja vključenost otroka v vrtec (v %) (n= 165)

Vir: Rakar in drugi 2010a.

Po podatkih anketne raziskave delovni čas vrtca ustreza večini staršev (93,8 %). Še vedno pa jih je 6,2 % takšnih, ki jim delovni čas vrtca ne ustreza. Med temi se v nekoliko večjem deležu pojavljajo starši, ki delajo za krajši delovni čas od polnega ali so samozaposleni (Rakar in drugi 2010a).

Glede razlogov, zakaj otroci v vrtec niso vključeni, so odgovori pokazali, da slaba polovica staršev varstva v vrtcih ni iskala, ker imajo zagotovljene druge oblike varstva, slaba četrtnina pa jih vrtca ne potrebuje, ker je eden od staršev na porodniškem dopustu. Da otrok ni vključen v vrtec, ker zanj vrtca niso dobili, je odgovorilo 7 % staršev. Precej majhen delež staršev (1,4 %) pa otroka ni vključil v vrtec, ker jim ne ustreza delovni čas vrtca (ibid.).

Otroke, ki niso vključeni v vrtec, večinoma varuje stari starši (polovico otrok, ki niso vključeni v vrtec), dobro tretjino otrok pa varuje eden od staršev. Delež je precejšen, ker vključuje starše na porodniškem dopustu. Manj pogoste so druge oblike varstva. Plačanih oblik varstva na svojem domu (1,4 %) ali na domu varuške (2,9 %) se poslužuje zelo malo staršev (ibid.).

Ugotovimo lahko, da so različne oblike rednega dnevnega varstva, v kolikor otrok ni vključen v vrtec, statistično značilno povezane z materialnim položajem staršev. Medtem, ko se starši z nižjim materialnim statusom poslužujejo zgolj varstva pri

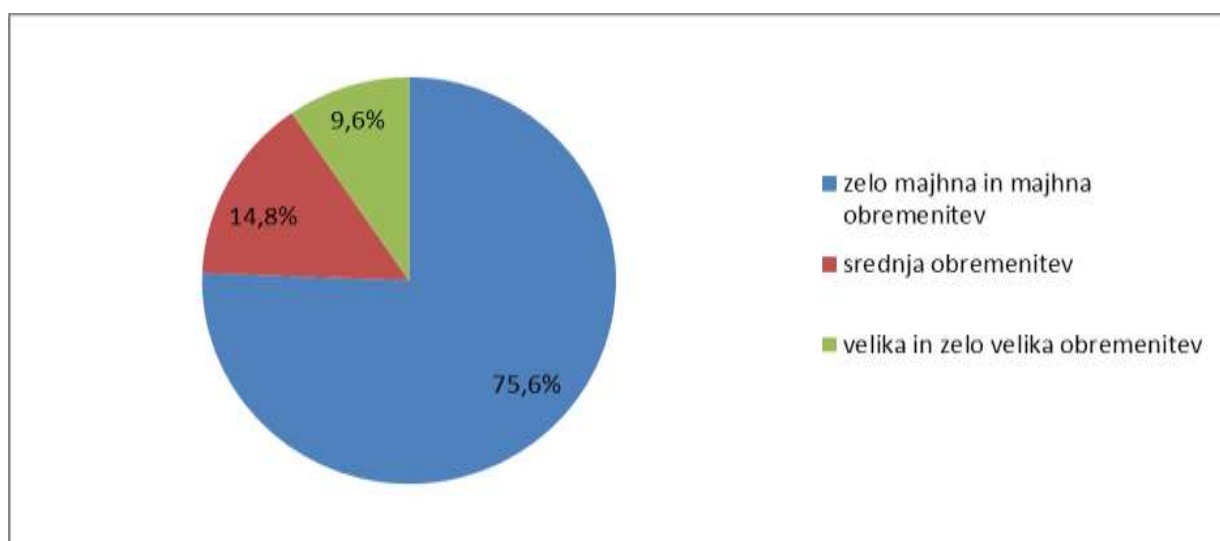
sorodnikih (stari starši, drugi sorodniki), se plačanih oblik varstva poslužujejo zgolj starši, ki svoj standard ocenjujejo kot srednji ali višji.

Večini staršev (dobrih 96 %) varstvo, v katerega trenutno vključujejo otroka, ustreza. Glede preferenc, pa je največ staršev (78 %) ocenilo, da jim najbolj ustreza javni vrtec, 11 % staršem bi najbolj odgovarjal vrtec, ki bi deloval v okviru službe, 11 % staršev pa je navajalo druge oblike varstva npr. popoldanski vrtec (Rakar in drugi 2010a).

Prihod ali odhod iz vrtca lahko za starše predstavlja pomemben logističen problem. Večina staršev (dobrih 71 %) za spremstvo otrok v šolo oziroma vrtec porabi največ 15 minut, dobrih 22 % staršev pa za to porabi do največ pol ure. To dokazuje, da imamo v Sloveniji dobro organizirano in relativno dobro prostorsko razpršeno mrežo vrtcev in šol. Manjši delež vprašanih (dobrih 6 %) za ta namen potrebuje do ene ure ali več časa.

Če pogledamo kakšno časovno obremenitev predstavlja spremstvo otrok v šolo/vrtec, ugotovimo, da za dobre tri četrtine staršev spremstvo otroka v šolo/vrtec ne predstavlja velike obremenitve. Veliko ali zelo veliko časovno obremenitev pa to predstavlja skoraj desetini staršev.

Slika 6.5: Delež staršev glede na vrednotenje časovne obremenitve spremstva otroka v šolo/vrtec/varstvo (v %) (n= 468)

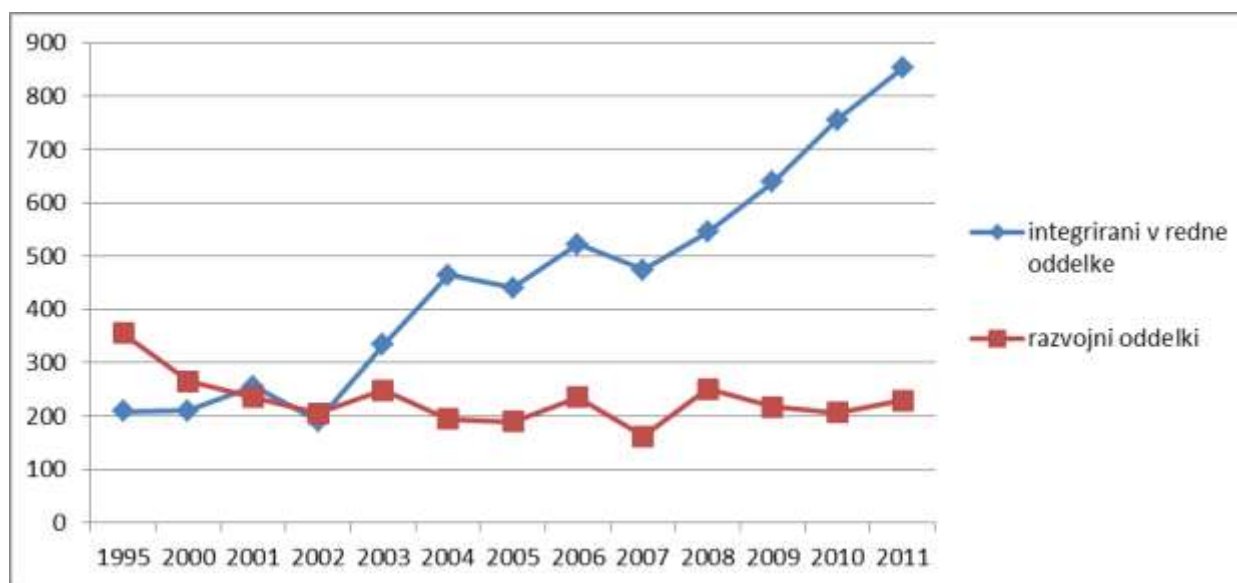

Vir: Rakar in drugi 2010a.

Podatki o številu otrok s posebnimi potrebami vključenih v vrtce, glede na oddelek v vrtcu, kažejo, da se v skladu s predvidenimi ukrepi na tem področju število otrok s posebnimi potrebami v rednih oddelkih povečuje, v razvojnih oddelkih pa posledično zmanjšuje²⁰⁶. Podatki od leta 1995 do leta 2011 so prikazani v Sliki 6.6.

Slika 6.6: Število otrok s posebnimi potrebami, vključenih v programe predšolske vzgoje in izobraževanja v vrtcih

Vir: SURS.

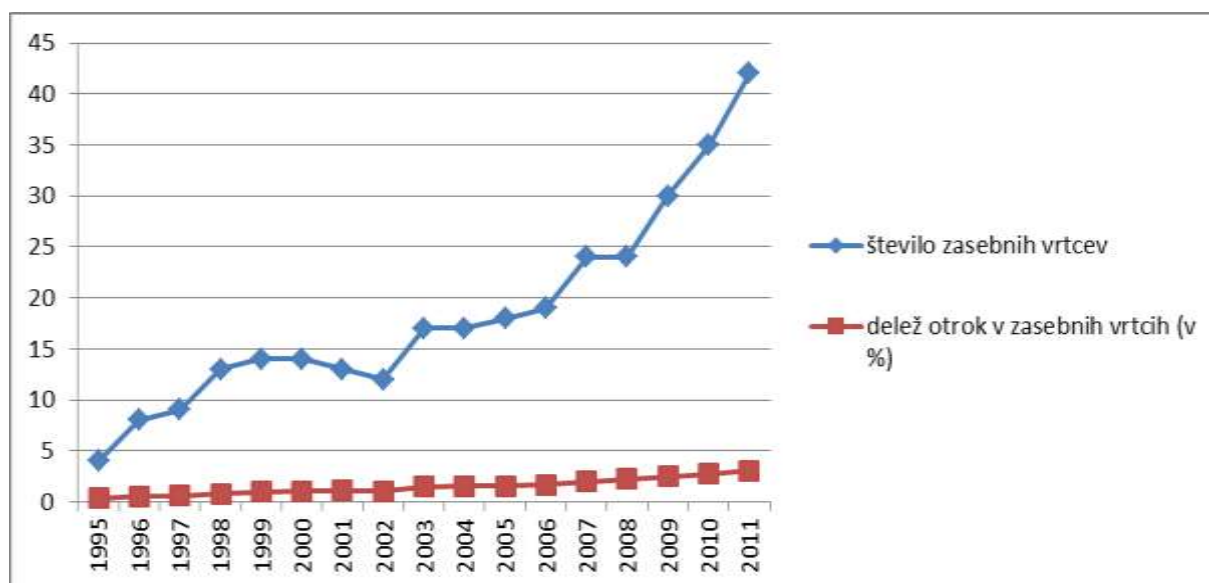
V šolskem letu 2011 je delovalo 922 vrtcev in njihovih enot, kar je 31 vrtcev več kot v preteklem letu. Velika večina vrtcev je javnih 95,5 %, 42 vrtcev oziroma 4,5 % vrtcev pa je zasebnih. Kot prikazuje Slika 6.7, je od leta 1995 do 2011 opazen znaten porast števila zasebnih vrtcev. Delež zasebnih vrtcev glede na vse vrtce skupaj se je od leta 1995 do 2011 povečal za 4,6 odstotne točke. V letu 1995 je ta znašal 0,5 %, v letu 2011 pa 4,6 %. Delež otrok vključenih v zasebne vrtce se je skladno s porastom v številu zasebnih vrtcev tudi povečal, vendar znatno manj kot delež zasebnih vrtcev, od leta 1995 do 2011 za 2,73 odstotne točke.

Vsi zasebni vrtci, ki so vpisani v razvid, so subvencionirani iz javnih sredstev. Koncesijski zasebni vrtci sodijo v javno službo (nadomeščajo javne vrtce, zato morajo izpolnjevati pogoje za javne vrtce), in jih občina financira enako kot javne vrtce.

²⁰⁶ Vir: SURS. Dostopno na: <http://www.irssv.si/otroci/> (13. 3. 2012).

Ostale zasebne vrtce občina financira na podlagi 34. člena *Zakona o vrtcih*²⁰⁷, ki določa, da je osnova za izračun obveznosti občine za posameznega otroka v zasebnem vrtcu cena istovrstnega programa javnega vrtca na območju občine, zmanjšana za znesek, ki bi ga starši plačali za otroka v javnem vrtcu. Vrtcu pripada 85 % teh sredstev. Od vseh 42 zasebnih vrtcev vpisanih v razvid jih ima 13 koncesijo, ostali pa se financirajo na podlagi 34. člena *Zakona o vrtcih*²⁰⁸.

Slika 6.7: Število zasebnih vrtcev in delež otrok v zasebnih vrtcih

Vir: SURS

Podatkov o cenovni primerljivosti javnih in zasebnih vrtcev žal ni bilo možno dobiti saj niti MIZKŠ niti SURS ne razpolagata s podatki o ceni programov in plačilu staršev za otroke v zasebnih vrtcih. Glede na porast zasebnih vrtcev bi bilo v prihodnje smiselno spremljati tudi stroške plačila staršev v zasebnih vrtcih, vsaj za tiste vrtce, ki so sofinancirani iz javnih sredstev.

S povečevanjem števila rojstev v Sloveniji je v zadnjih letih naraslo tudi število otrok, ki potrebuje javno institucionalno varstvo. Povpraševanje po vrtcih se je povečalo tudi z uvedbo brezplačnega vrtca za drugega in nadaljnje otroke ob istočasni vključenosti v vrtec. Posledično je nastalo pomanjkanje prostora v javnih vrtcih, še posebej v

²⁰⁷ Zakon o vrtcih (ZVrt), Ur. l. RS, št. 12/1996, spremembe: 44/2000, 78/2003, 113/2003-UPB1, 72/2005, 100/2005-UPB2, 25/2008, 98/2009-ZIUZGK, 36/2010, 62/2010-ZUPJS, 94/2010-ZIU, 40/2012-ZUJF.

²⁰⁸ Zakon o vrtcih (ZVrt), Ur. l. RS, št. 12/1996, spremembe: 44/2000, 78/2003, 113/2003-UPB1, 72/2005, 100/2005-UPB2, 25/2008, 98/2009-ZIUZGK, 36/2010, 62/2010-ZUPJS, 94/2010-ZIU, 40/2012-ZUJF.

starostni skupini do treh let. Raziskava o potrebah družin po različnih oblikah storitev (Rakar in drugi 2010a) je pokazala, da je izmed tistih staršev, ki otrok niso vključili v vrtec, 7 % staršev odgovorilo, da otroka niso vključili v vrtec zato, ker niso dobili prostora. Ti so bili zato prisiljeni poiskati druge oblike dnevnega varstva. Druge oblike dnevnega varstva predstavljajo starši, ki sami pazijo svoje otroke (37,7 %, predvsem so to tisti starši, ki so na porodniškem dopustu) ter varstvo, ki ga zagotavljajo stari starši (50,7 %). Po raziskavi, ki sta jo opravili Kanjuo Mrčela in Černigoj Sadar (2004), stari starši kot dnevno varstvo varujejo približno četrtno otrok od 1-3 leta.

Plačanih oblik varstva na svojem domu ali na domu varuške se poslužuje zelo malo staršev. Podatki kažejo, da mednje sodijo predvsem starši, ki svoj standard ocenjujejo kot srednji ali višji (Rakar in drugi 2010a).

Po podatkih raziskave veliki večini staršev varstvo, v katerega trenutno vključujejo otroka, ustreza. Varstvo otroka v vrtcu je najbolj želena oblika varstva in med starši se je utrdila pozitivna ocena o kakovosti in potrebam otroka prilagojenih vzgojno varstvenih programih, ki jih zagotavljajo le-ti. Iz podatkov je tudi razvidno, da so se vrtci ustrezno prilagodili potrebam delovnega časa večine staršev, saj le peščica staršev meni, da je delovni čas vrtca neustrezen. Strošek plačila vrtca kot velik oziroma zelo velik problem navaja slaba polovica staršev (Rakar in drugi 2010a).

V prihodnje velja ohraniti obstoječo in dobro razvito javno mrežo vrtcev. Glede na pomanjkanje prostora v vrtcih, in sicer zaradi povišanja rodnosti v zadnjem obdobju ter uvedbe brezplačnega vrtca za drugega in vse nadaljnje otroke, je potrebno v prihodnje mrežo javnih vrtcev razširiti v tistih lokalnih okoljih, kjer so se premajhne kapacitete vrtcev izkazale kot problem. Večina staršev, ki za svojega otroka ne dobijo mesta v vrtcu, si ne more privoščiti zasebnega varstva. To je dosegljivo le premožnejšim staršem, in je tako kršeno temeljno načelo enakih možnosti dostopnosti otroškega varstva. Kot so izpostavili udeleženci fokusnih skupin (Rakar in drugi 2010a) predstavlja velik problem tudi varstvo otrok od zaključka porodniškega dopusta za nego in varstvo otroka do vstopa otroka v vrtec, zato predlagamo uvedbo koncepta »nadomestnih babic«, s katerim bi hkrati reševali potrebo po varstvu otrok in problem brezposelnosti starejših žensk. Takšna rešitev bi se lahko uvedla v okviru različnih programov na področju medgeneracijske solidarnosti.

V prihodnje velja ohraniti znižano plačilo vrtca in brezplačni vrtec za drugega otroka, saj podatki kažejo, da skoraj polovici staršev plačevanje vrtca predstavlja velik ali zelo velik problem. Uvedba plačljivosti vrtca za drugega otroka bo še poslabšala položaj družin z več otroki. Mednarodne raziskave kažejo, da imajo tako imenovane »hitrostne rodnostne politike« (angl. »*speed premium policies*«), pozitiven vpliv na zviševanje rodnosti (glej Ronsen in Skrede 2008, Andersson 2008). Zaradi vse višje starosti žensk ob rojstvu prvega otroka (glej poglavje Družina), so v nekaterih evropskih državah, na primer na Švedskem, uvedli višja nadomestila za porodniški dopust, v kolikor imajo ženske v določenem krajšem časovnem obdobju (24 do 30 mesecev) še enega otroka. Med takšne ukrepe je pri nas sodila uvedba brezplačnega vrtca za drugega in nadaljnje otroke ob hkratni vključenosti v vrtec, kar se je pokazalo tako v pozitivnem učinku večje vključenosti otrok v vrtece kot tudi v povečevanju stopnje rodnosti v Sloveniji, zato bi morali v prihodnje ta ukrep ponovno uvesti, ob hkratni razširitvi javne mreže na področju predšolskega varstva.

7. Posebne storitve za družine

Med ukrepe družinske politike sodijo tudi različne storitve za družine. Na tem mestu velja omeniti družinske centre, ki so bili v okviru Resolucije (1993) umeščeni na področje družbenih služb in drugih dejavnosti v okviru posebnih služb. Strateške podlage za njihov razvoj pa predstavlja tudi *Program za otroke in mladino 2006 – 2016*, ki v poglavju »Družinska politika v tretjem cilju (Izvajanje programov v podporo družini) opredeljuje, da je potrebno »...zagotoviti večjo in lažjo dostopnost do različnih storitev vsem članom družine in omogočiti večjo pluralizacijo storitev z zasebnimi ponudbami (MDDSZ 2006).

Tudi ugotovitve iz raziskave o potrebah družin (Rakar in drugi 2010a) kažejo, da si starši želijo programe druženja in kvalitetnega preživljanja prostega časa, ki bi bili namenjeni celotni družini, med drugim pa izpostavljajo tudi potrebo po občasnem popoldanskem in večernem varstvu otrok. Starši prepoznavajo lokalno okolje kot neprijazno do družin, v smislu pomanjkanja igrišč oziroma neobstoja pokritih igrišč in prostorov, kjer je mogoče pustiti otroka v varstvu za eno uro.

Podobne podatke navaja tudi Kuhar (2011), ki je v raziskavi²⁰⁹ ugotovila, da se starši srečujejo z velikim težavami pri usklajevanju časa za otroke in delovnih obveznosti ter z usklajevanjem starševanja s partnerstvom. Starši si po ugotovitvah te raziskave poleg dostopnejšega občasnega popoldanskega in večernega varstva otrok želijo tudi pomoči glede kakovostnega partnerstva, več stikov z drugimi starši v podobnih situacijah, možnost povezovanja, ustvarjanja podpornih mrež z drugimi starši ter izmenjave izkušenj, nasvetov glede starševanja, vzgoje, itd. Vse to pa lahko ponuja organizacija, kot je družinski center. Podatki omenjene raziskave kažejo, da je velika večina staršev naklonjena ideji družinskega centra, v kolikor bi v njihovi neposredni okolici obstajala tovrstna organizacija (ibid.). Starši bi po ugotovitvah raziskave v družinski center v prvi vrsti zahajali z namenom, da bi otrok imel družbo, od centra pa pričakujejo tudi možnost vrstniške izmenjave izkušenj, povezovanje z drugimi starši, pridobivanje za starše relevantnih informacij, strokovnih nasvetov.

---

²⁰⁹ Leta 2010 je na vzorcu 375 starši z otroki, starimi do največ deset let, izvedla anketo »Potrebe staršev s predadolescentnimi otroki v Sloveniji« (Kuhar 2011).

MDDSZ že vrsto let sofinancira programe v podporo družini, med katerimi v zadnjih letih posebno pozornost namenja programom družinskih centrov. V letu 2010 je MDDSZ začelo z dveletnim sofinanciranjem tovrstnih programov (MDDSZ 2010).

Na razpis za sofinanciranje teh programov so se v letu 2010 lahko prijavile organizacije ponudnice programov za izboljševanje kakovosti družinskega življenja, ki so nudile vsaj nekaj od navedenih dejavnosti: vzgoja za družino; izboljšanje komunikacije v družini; osebna rast otrok in mladostnikov; ustvarjalno skupno preživljanje prostega časa; organizirano občasno varstvo otrok; izvajanje počitniških aktivnosti in/ali strokovna pomoč pri reševanju problemov v družinah. V letu 2012 je MDDSZ objavilo nov razpis za dveletno sofinanciranje programov družinskih centrov (MDDSZ 2012), ki se precej razlikuje od razpisa iz leta 2010 (MDDSZ 2010a). Poudarek pri programih, ki so se potegovali za sredstva, mora biti namreč na preventivnem delu, kar pomeni, da družinski centri postajajo bolj primerljivi s konceptom družinskih centrov v nekaterih drugih evropskih državah.

Obstoječe stanje delovanja družinskih centrov je odraz systemske ureditve tega področja. Opravljena analiza delovanja družinskih centrov (Narat in drugi 2011), je pokazala, da je glavna naloga družinskih centrov povezana z nudenjem različnih oblik pomoči (npr. terapevtsko-svetovalna pomoč, nudenje informacij o določeni tematiki v obliki predavanj, seminarjev, delavnic, ipd.). Kot pomembna se je izkazala tudi pomoč pri premagovanju konfliktov, s katerimi se srečujejo družine oziroma posamezniki v vsakdanjem življenju (npr. nasilje v družini, razveza partnerjev, neprimerna komunikacija med družinskimi člani, ipd.). Med pomembnejšimi aktivnostmi, ki jih izvajajo družinski centri, so tudi prostočasne aktivnosti; opazni so programi, namenjeni specifičnim ciljnim skupinam, npr. Romom, slepim in slabovidnim, medtem ko so ostale funkcije, kot je npr. varstvo otrok, zastopane v manjši meri. Obstoječe organizacije pri nas s svojo ponudbo programov odgovarjajo predvsem specifičnim ciljnim skupinam, ki se udeležujejo različnih delavnic in programov ter ožjim interesom posameznih skupin, torej družinam v »težavah«, medtem ko potrebe družin po druženju in neformalnemu povezovanju puščajo ob strani. Družinski centri v Sloveniji zaenkrat pretežno ne delujejo po principu lokalnosti in skupnostnega povezovanja.

V prihodnje bi bilo smiselno družinske centre še bolj razvijati, predvsem v smeri večje primerljivosti s centri v tujini. K neformalnemu vzdušju in druženju v družinskih centrih, po vzoru centrov iz tujine, veliko pripomore prostor, ki je zasnovan kot dnevna soba, s pripadajočo čajno kuhinjo oziroma kavarnico. Pri oblikovanju nove resolucije o družinski politiki velja ohraniti definicijo, ki jo je MDDSZ v začetku leta 2012 objavilo v razpisu za sofinanciranje programov družinskih centrov, kjer gre za razumevanje družinskih centrov kot podpornih institucij za vse družinske člane, ki delujejo preventivno. S poudarjanjem preventivne funkcije družinskega centra je pristojno ministrstvo nakazalo, da imajo programi družinskih centrov izključno preventivno in ne kurativno vlogo, v prihodnje pa bi smiselno bolj nazorno opredeliti vsebine, ki naj bi jih družinski centri izvajali, saj je to povezano s samim konceptom delovanja družinskih centrov. Družinski centri bi posebno pozornost namenili tudi medgeneracijskem povezovanju. Pri vzpostavitvi družinskega centra bi bilo potrebno upoštevati tudi možnosti financiranja s strani države, ki se odpirajo v okviru socialnega podjetništva, dopustiti pa bi morali več možnih oblik delovanja družinskih centrov, saj naj bi bili le-ti prilagojeni potrebam posameznega lokalnega okolja. Da bi družinski centri pri nas zaživel v celoviti obliki, bi bilo potrebno urediti tudi sistemsko in enotno spremljanje ter evalviranje programov družinskih centrov.

8. SKLEP

Resolucija o družinski politiki predstavlja osnovni nacionalni dokument, ki opredeljuje usmeritve družinske politike. Kot tak naj bi zajemal osnovna načela družinske politike, ki se potem konkretizirajo v pravnih aktih in političnih ukrepih.

Družinska politika predstavlja pomemben del socialne politike v njenem širšem razumevanju. Socialna politika v širšem smislu vključuje poleg področij socialnega varstva in socialne zaščite tudi izobraževalno, stanovanjsko, zdravstveno in družinsko politiko. Vse te politike, kadar so v državah koncipirane široko in vključevalno, namreč delujejo preventivno in vplivajo na manjšo pojavnost socialnih problemov. Resolucija (1993) je bila zasnovana na tak način, da je vključevala usmeritve in cilje na vseh družinam relevantnih področjih. Glede na ugotovljene potrebe iz pričoče naloge, bi bilo smotrno tudi v prihodnje družinsko politiko zasnovati široko in vključujoče. To pomeni, da naj bo družinam prijazna družinska politika zasnovana univerzalistično in ne na principu preverjenih potreb. To še posebej velja za področja, ki se dotikajo materialnih prejemkov družinam in dostopa do storitev predšolskega varstva, na zdravstvenem področju in zlasti na stanovanjskem področju. Cilji in ukrepi naj bodo torej usmerjeni na vse družine in ne le na družine v posebnih življenjskih okoliščinah. Nadalje, široka opredelitev družinske politike vključuje ukrepe za družine, ki že obstajajo, poleg tega pa zajema tudi ukrepe in spodbude za lažje odločanje za družine. V tem delu je usmerjena tudi na mlade na poti v samostojnost in k oblikovanju lastnih družin.

Smiselno je, da so ukrepi družinske politike zasnovani na način, da dodatno krepijo položaj družin, ki so v slabšem položaju od ostalih družin. V analizi se je pokazalo, da so še posebej ranljive enostarševske družine, na katere je potrebno usmeriti dodatno pozornost pri načrtovanju ukrepov. Prikrajšane so na materialnem, zdravstvenem in na stanovanjskem področju. Ranljive so tudi družine v slabem materialnem položaju.

Analiza stanja na področju družin je pokazala na velike regionalne razlike po določenih področjih, zato je smiselno, da se zlasti na zdravstvenem in stanovanjskem področju cilji družinske politike dodatno opredelijo tudi po regijah.

V nadaljevanju so na kratko povzete ugotovitve oziroma zaznane potrebe po področjih, ki so zajeta v analizo.

Družina

Podatki na področju družine kažejo na pluralizacijo družinskih oblik. Vse več otrok se rodi v zunajzakonskih zvezah in vse več družin je reorganiziranih. Raziskovalci s področja družin opozarjajo, da otroci odraščajo tudi v ti. istospolnih družinah, ki niso zajete v nobeni opredelitvi in v nobenem nacionalnem dokumentu. Na področju družine predlagamo sprejetje inkluzivne opredelitve družin, ki bo vključevala vse obstoječe družinske oblike.

Bodoča družinska politika naj bo usmerjena v ustvarjanje pogojev, ki spodbujajo odločanje za otroke in na ukrepe, ki omogočajo nastajanje družin. Ustvarjanje pogojev, ki spodbujajo odločanje za otroke, pomeni sprejemanje ustreznih ukrepov na vseh področjih analize²¹⁰. Ukrepi, ki omogočajo nastajanje družin, naj bodo usmerjeni na reševanje težav z zanositvijo in z neplodnostjo ter na lažje možnosti posvojitve za pare, ki si želijo biti starši. Pri tem je treba omogočiti tudi posvojitve otrok iz rejniških družin, kadar je to v najboljšem interesu otroka. Glede na to, da je otrok iz Slovenije za posvojitve malo, je potrebno parom, ki si želijo biti starši, olajšati možnosti za mednarodno posvojitve.

Zdravje

Večina zdravstvenih kazalnikov za Slovenijo, tako na področju zdravja otrok kot tudi za odrasle, kaže relativno ugodno sliko zdravstvenega področja. Ohranjati je potrebno zlasti nizko raven umrljivosti dojenčkov, pri čemer je treba vseeno posebno pozornost usmeriti na izboljševanje stanja po regijah, kjer je umrljivost večja.

Za družine je pomembno, da se vzpostavlja in omogoča dostopnost do zdravstvenih storitev. Največjo splošno pomanjkljivost na področju zdravja, ki (lahko) vpliva na zdravje družin in posameznih družinskih članov, predstavlja neenaka fizična in geografska dostopnost do zdravstvenih storitev in pomanjkanje zdravniškega osebja v nekaterih delih države. Zato je potrebno okrepiti dostopnost do zdravstvenih storitev, pri čemer je potrebno posebno pozornost nameniti najbolj ranljivim skupinam. Gre za starše in otroke, ki živijo v enostarševskih družinah, družine, v katerih imajo starši z nizko doseženo stopnjo izobrazbe, družine, v katerih so starši

---

²¹⁰ Na IRSSV smo za potrebe MDDSZ o tem izdelali posebno nalogo – Raziskava o vplivih veljavnih ukrepov na odločanje za otroke (Rakar in drugi 2010b), v analizi pa jih navajamo po posameznih področjih.

brezposelni, družine z bolnimi starši (starši odvisniki, starši, za katere dejansko skrbijo otroci), družine, v katerih so odrasli in/ali otroci izpostavljeni nasilju ter družine, v katerih živijo otroci razvezanih staršev.

Na področju zdravja otrok je smiselno še nadalje spremljati subjektivne ocene zdravja, ki predstavljajo tudi uvid v življenjski slog otrok. Spodbujati je potrebno zdrav življenjski slog otrok in mladih, vsekakor pa tudi zdrav življenjski slog staršev in družin kot celote. Navedeno je možno realizirati s programi za promocijo zdravja. Podatki o realizaciji sistematičnih pregledov kažejo, da ni podatkov o tem, zakaj se nekateri otroci ne udeležujejo sistematičnih pregledov in če gre za iste otroke. Te podatke je potrebno zbirati zato, da se lahko zgodaj zazna, če nekateri otroci sploh niso vključeni v zdravstveni sistem. Ena od kategorij otrok, ki niso vključeni v sistematične zdravstvene preglede, so ti. osipniki, zato je potrebno najti način tudi za njihovo vključitev. Posebna pozornost mora biti pri otrocih usmerjena tudi na ukrepe za zmanjševanje števila poškodb in zastrupitev ter na preprečevanje samomorov in na učinkovito krepitev, zaznavanje in reagiranje na težave v duševnem zdravju.

Krepiti je pomembno tudi zdravje staršev, kar pomeni, da je smiselno tudi pri odrasli populaciji nadaljevati s preventivnimi in presejalnimi programi, zlasti tam, kjer se je izkazalo, da vplivajo na incidenco in umrljivost zaradi določenih bolezni (npr. rak), hkrati pa zmanjšujejo finančno breme za zdravstveno blagajno. Zdrav življenjski slog je potrebno promovirati tudi v kampanjah za starše. Spremljati je potrebno reproduktivno zdravje oseb v rodni dobi in spodbujati zdravljenje neplodnosti in zdravljenje težav z zanositvijo.

Poseben problem predstavlja duševno zdravje, zlasti depresivne motnje, zato je potrebno okrepiti preventivne programe s področja duševnega zdravja. Starši in otroci iz družin, v katerih ima družinski član težave v duševnem zdravju, živijo v težkih življenjskih okoliščinah, zato je potrebno spodbuditi uvedbo novih intervencijskih ukrepov na področju duševnega zdravja. Pomembno pa lahko k lažšanju psihosocialnih stisk in preprečevanju samomora s svojim programi prispevajo tudi družinski centri, zato predlagamo, da država tudi v prihodnje s finančnimi sredstvi podpira njihovo delovanje.

Spodbuditi je potrebno bolj izenačeno jemanje dopusta za nego družinskega člana po spolu, saj podatki kažejo, da so matere v tem oziru veliko bolj obremenjene od očetov.

Starševsko varstvo

Tako primerjalni podatki v evropskem merilu kot podatki o zadovoljstvu staršev s starševskim varstvom v Sloveniji kažejo, da imamo zelo dobro ureditev na področju starševskega varstva, zato je smiselno ohranjati že doseženo raven in možnosti koriščenja zlasti dopusta za nego in varstvo otroka in očetovskega dopusta. Potencialni napredek, ki pa bi ga bilo še možno doseči, se nanaša na višjo stopnjo koriščenja starševskih dopustov s strani očetov. Očetje imajo željo po koriščenju in bi denimo očetovski dopust koristili v večji meri, če bi bil plačani del daljši. Možen pa je tudi razmislek v smeri ureditve, kot jo imajo nekatere druge evropske države, kjer je določen del dopusta za nego in varstvo otroka neodtujljivo vezan na mater in del na očeta, o ostalem delu pa se starša med seboj dogovorita. Zanimivo je, da anketni podatki kažejo, da ljudje niso seznanjeni z različnimi možnimi načini koriščenja starševskih dopustov. Drugačen način koriščenja starševskih dopustov bi lahko razbremenil tudi delodajalce mater. Zato predlagamo kampanje, kot sta jih MDDSZ in Urad za enake možnosti v preteklosti že imela in so bile odmevne, s katerimi bi ljudi seznanjali s pravicami s področja starševskega varstva. Kampanje bi bile torej usmerjene na seznanjanje s pravicami s področja starševskega varstva, poleg tega pa bi bile smiselne tudi na področju osveščanja (zlasti zasebnih) delodajalcev. Primer dobre prakse je vsekakor podeljevanje certifikata Družini prijazno podjetje, ki se nanaša tudi na področje trga dela.

Družinski prejemki in materialni pogoji družin

V Sloveniji je v letu 2010 pod pragom tveganja revščine živelo 10,5 % gospodinjstev z vzdrževanimi otroki. Štiričlansko gospodinjstvo z dvema otrokoma, mlajšima od štirinajst let, je moralo v tem letu razpolagati z dohodkom višjim od 1.232 EUR, da ni živelo pod pragom tveganja revščine. Podatki kažejo, da je Slovenija ena redkih držav, v kateri je stopnja revščine otrok nižja oziroma podobna stopnji tveganja revščine celotne populacije. To pomeni, da so bili socialni transferji in družinski prejemki ciljani na način, da so pomembno zmanjševali možnost revščine otrok in družin. Po drugi strani pa podatki kažejo, da je bila stopnja tveganja revščine najvišja

v enostarševskih družinah, kar pomeni, da so otroci in starši v tej družinski obliki najbolj ogroženi. Zato potrebujejo ukrepe, s katerimi bodo pozitivno diskriminirani. Vključujoča in široka družinska politika naj sledi ciljem Evrope 2020 in naj bo še bolj ambiciozna. Cilj bi moral biti izkoreninjenje revščine med družinami – in ničelna toleranca do revščine otrok. Nedavni ukrepi, ki so stopili v veljavo z dvema zakonoma (*Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev* in *Zakon o uravnoveženju javnih financ*), prinašata spremembo v usmeritvi družinske politike. V preteklosti je bila zlasti za področje otroških dodatkov značilna širša zajetost družin, z novo zakonodajo pa so na podlagi principa preverjenih potreb ti spremenjeni v socialne transferje. Izgubili so torej svojo funkcijo družinskega prejemka oziroma ukrepa družinske politike. Na področju otroških dodatkov zato predlagamo spremembo v usmeritvi družinske politike v vključujočo družinsko politiko za vse družine. Cilj naj bo otroški dodatek za vsakega otroka (univerzalistični princip), vendar stopenjski.

Predlagamo izdelavo evalvacije o učinkih izvajanja nove zakonodaje na materialni položaj družin. Na osnovi raziskav in analiz iz preteklosti, ki so pokazale pomembnost socialnih transferjev, zlasti pa otroškega dodatka na zmanjševanje revščine v družinah, predvidevamo, da se bo z izvajanjem obeh zakonov materialni položaj družin poslabšal. V prihodnje bi zato kazalo upravičenost in višino le-teh ohraniti vsaj na ravni, kot je veljala pred uveljavitvijo nove zakonodaje, posebno pozornost pa je pri tem potrebno nameniti enostarševskim družinam, saj so podatki o stopnji tveganja revščine teh družin zaskrbljujoči. Ob pozitivnih učinkih socialnih prejemkov, pa velik problem predstavlja »past revščine«. Ker je upravičenost do prejemkov povezana s prejetjem denarne socialne pomoči, se lahko zgodi, da se osebe in družine, ki so tik nad mejo revščine znajdejo v manj ugodnem položaju, kot tisti, ki jih družba prepozna za revne.

Trg dela in zaposlovanje

Za Slovenijo je značilna visoka stopnja zaposlenosti žensk za poln delovni čas vse od druge svetovne vojne naprej. Visoka stopnja zaposlenosti žensk velja tudi za matere, kar pomeni, da ženske nimajo želje po dolgi odsotnosti s trga dela tudi v času materinstva in/ali da višina plač ne zadošča za kakovostno življenje družin. Najvišja stopnja zaposlenosti žensk je med materami z dvema otrokoma, kar nakazuje na to, da se ženske za drugega otroka odločajo, ko imajo varno zaposlitev.

Na splošno velja, da brezposelnost negativno vpliva na načrtovanje družin in na kakovost življenja družin, zato je potrebno doseženo stanje na področju zaposlitve žensk ohranjati tudi v prihodnje.

Spodbujati je potrebno ukrepe za varno prožnost, kajti podatki kažejo, da ti pomembno pripomorejo k usklajevanju zasebnega in poklicnega življenja. Sem sodita zlasti možnost (prostovoljnega) dela na domu in možnost (prostovoljne izbire) fleksibilnega delovnega časa. Ti dve možnosti vplivata na usklajevanje družinskih in službenih obveznosti. V preteklih letih je bilo na področju usklajevanja zasebnega in poklicnega življenja sprejetih kar nekaj ukrepov in izvedenih kar nekaj kampanj, ki so pozitivno vplivale na zavedanje o pomembnosti tega področja v družbi. Pomembno politično sporočilo je bilo delodajalcem posredovano tudi z uvedbo certifikata Družini prijazno podjetje. Ker je usklajevanje poklicnih in zasebnih obveznosti za starše povezano s pripravljenostjo delodajalca, da delavcu omogoči koriščenje možnih ukrepov in na kakšen način, je vsaka aktivnost, ki delodajalce bodisi nagraduje ali pa izpostavlja kot primer dobre prakse, dobrodošla in jo je smiselno še nadaljevati in nadalje razvijati.

V Sloveniji v partnerstvih v zasebni sferi, kljub visoki stopnji udeležbe žensk na trgu dela, še zdaj zaznavamo tradicionalno delitev dela med žensko in moškim oziroma dvojno obremenitev žensk. Tuje empirične raziskave nakazujejo, da sodelovanje očetov pri delu v gospodinjstvu povečuje tako namen kot tudi verjetnost, da bo par imel več otrok. Zato velja v prihodnje še bolj razvijati in spodbujati politiko uresničevanja načela enakih možnosti na vseh področjih ter tako v javni kot v zasebni sferi.

Podatki o trgu dela pa so zaskrbljujoči, če gledamo zaposlenost mladih, ki sodijo med najbolj ranljive kategorije na trgu dela. Njihova brezposelnost precej presega nacionalno povprečje, pa tudi med tistimi, ki so zaposleni, je daleč najvišji delež zaposlenih za določen čas. Prožnost zaposlitve, ki bi za mlade lahko pomenila lažje načrtovanje prihodnosti in pot do finančne neodvisnosti, predstavlja v resnici med mladimi največji problem za načrtovanje prihodnosti. Slaba materialna varnost negativno vpliva na osamosvajanje in posledično na odlaganje rojstev, zato je potrebno okrepiti ukrepe za večje zaposlovanje mladih in za varne oblike prožnih zaposlitev.

Stanovanje

Stanovanjsko področje je v primerjavi z ostalimi področji najbolj problematično. Ukrepi za spodbujanje reševanja stanovanjskega vprašanja še zdaleč ne dosegajo potreb družin. Subvencije mladim družinam za reševanje stanovanjskega vprašanja so bolj simbolna kot dejanska pomoč, število varnih neprofitnih stanovanj je precej prenizko glede na potrebe, ob čemer je potrebno opozoriti tudi na velike regionalne razlike v dostopnosti do stanovanj. Cene stanovanj so tako visoke, da tudi nacionalna stanovanjska varčevalna shema ni pripomogla k lažjemu dostopu do stanovanj. Stanovanjska politika bi morala biti usmerjena v podporo trajnim rešitvam stanovanjskega vprašanja, kar pomeni, da bi morala biti bolj ambiciozna in upoštevati tudi socialno razsežnost stanovanja in ne toliko stanovanja kot materialne dobrine oziroma naložbene možnosti. V najemnem sektorju bi potrebovali veliko več neprofitnih stanovanj, pri čemer je potrebno upoštevati regijske potrebe. Spodbujati je potrebno varne oblike najema z možnostjo zaznavanja težav s plačili stanovanjskih stroškov in najemnin. V lastniškem sektorju je potrebno okrepiti možnost pridobitve ugodnih posojil za prenavo, s čimer bi hkrati spodbujali tudi odločanje za ekološko trajnostne rešitve. Stanovanje in stanovanjski stroški pomenijo tako velike izdatke za družine (gosposinjstva), da se na tem področju ne da zanašati v veliki meri na zasebne pobude, ampak mora država tudi s finančnimi sredstvi to področje bolj podpreti.

Podatki kažejo, da slovenske družine prebivajo v relativno neugodnih stanovanjskih razmerah. Najbolj neugodne so stanovanjske razmere enostarševskih družin. Ukrepi glede primernosti stanovanj naj bodo usmerjeni v dve smeri – v možnost bivanja v primerno velikih stanovanjih (tukaj so slovenske družine v primerjavi z drugimi evropskimi državami zelo prikrajšane) in v možnost prebivanja v stanovanjih, ki so primerni po fizičnih dejavnikih – glede na streho, vlago, svetlobo, trhla tla ali okenske okvirje in druge fizične značilnosti stanovanj. Vse te lastnosti vplivajo tudi na fizično in duševno zdravje.

Med stanovanjskimi podatki pogrešamo zlasti spremljanje brezdomstva med družinami in brezdomstva otrok.

Bivalno okolje poleg stanovanja predstavlja tudi neposredna okolica stanovanja. Podatki kažejo, da se glede možnosti za varno igro otrok in glede prometnih

povezav, kakovost življenja po slovenskih regijah zelo razlikuje. Smiselno bi bilo zagotoviti normative, po katerih bi bilo obvezno ob načrtovanju novih sosek ali pa na določeno število prebivalcev obvezno zagotoviti tudi otroška igrišča (delno je to možno tudi v prostorih družinskih centrov).

Če postavimo podatke s stanovanjskega področja ob bok usmeritvam Resolucije (1993), lahko ugotovimo, da so ostali cilji neuresničeni oziroma da so bili uresničeni v veliko premajhnem obsegu (npr. nacionalna stanovanjska varčevalna shema, subvencije za mlade družine) glede na potrebe. Gre za področje, na katerem je bilo v skoraj dvajsetletnem obdobju storjeno veliko premalo, da bi imele družine boljši dostop do stanovanj in da bi prebivale v bolj primernih stanovanjih z večjo varnostjo stanovanja.

Predšolska vzgoja

Podatki za leto 2011 kažejo, da je Slovenija za prvo starostno obdobje preseгла barcelonske cilje, kar zadeva vključenost otrok v vrtce v prvem starostnem obdobju, saj ti do leta 2010 predvidevajo 33 % vključenost otrok v prvi starostni skupini. V drugi starostni skupini pa smo barcelonske cilje, ki predvidevajo 90 % vključenost otrok v tej starostni skupini, z 88,8 % vključenostjo skoraj izpolnili. V obeh starostnih skupinah, še posebej pa v prvi starostni skupini, je zaznati večji porast vključenosti otrok v vrtce po letu 2008 z uveljavitvijo zakonske spremembe brezplačnega vrtca za drugega in vse nadaljnje otroke. Tudi v prihodnje je smiselno spodbujati ohranitev dosežene ravni realizacije barcelonskih ciljev.

V prihodnje velja ohraniti obstoječo in dobro razvito javno mrežo vrtcev, ki po kapacitetah prevladujejo kot oblika predšolskega varstva. V zadnjih letih pa beležimo tudi porast števila zasebnih vrtcev, vendar na nacionalni ravni ni bilo možno pridobiti podatkov o plačilu staršev za tovrstno obliko varstva, zato bi bilo v prihodnje smiselno spremljati tudi stroške plačila staršev v zasebnih vrtcih, vsaj za tiste vrtce, ki so sofinancirani iz javnih sredstev.

Za starše lahko predstavlja velik problem varstvo otrok od zaključka dopusta za nego in varstvo otroka do vstopa otroka v vrtec, zato predlagamo uvedbo koncepta »nadomestnih babic«, s katerim bi hkrati reševali potrebo po varstvu otrok in problem

brezposelnosti starejših žensk. Takšna rešitev bi se lahko uvedla v okviru različnih programov na področju medgeneracijske solidarnosti.

V prihodnje velja ohraniti znižano plačilo vrtca in brezplačni vrtec za drugega in nadaljnje otroke, saj podatki kažejo, da skoraj polovici staršev plačevanje vrtca predstavlja velik ali zelo velik problem. Nedavna uvedba plačljivosti vrtca za drugega otroka bo poslabšala materialni položaj družin z več otroki. Mednarodne raziskave kažejo, da imajo tako imenovane »hitrostne rodnostne politike« (»*speed premium policies*«), pozitiven vpliv tudi na zviševanje rodnosti. Med takšne ukrepe pri nas sodi uvedba brezplačnega vrtca za drugega in nadaljnje otroke ob hkratni vključenosti v vrtec, kar se je pokazalo tako v pozitivnem učinku večje vključenosti otrok v vrtce kot tudi v povečevanju stopnje rodnosti v Sloveniji.

Posebne storitve za družine

Potrebe, ki jih izražajo starši majhnih otrok, so dostopno občasno popoldansko in večerno varstvo, pomoč glede ohranjanja kakovostnega partnerstva, stiki z drugimi starši v podobnih situacijah, možnost povezovanja, ustvarjanja podpornih mrež z drugimi starši ter izmenjave izkušenj, nasvetov glede starševanja, vzgoje in podobno. Vse to lahko ponuja organizacija, kot je družinski center. V prihodnje bi bilo zato smiselno družinske centre še nadalje razvijati, predvsem v smeri večje primerljivosti s centri v tujini. Ohraniti pa velja definicijo, ki jo je MDDSZ v začetku leta 2012 objavilo v drugem razpisu za sofinanciranje programov družinskih centrov, kjer gre za razumevanje družinskih centrov kot podpornih institucij za vse družinske člane, ki delujejo preventivno. Pri vzpostavitvi družinskega centra bi bilo potrebno upoštevati tudi možnosti financiranja, ki se odpirajo v okviru socialnega podjetništva. Dopustiti bi bilo potrebno več možnih oblik delovanja družinskih centrov, ker bi bili na ta način bolj prilagojeni specifičnim potrebam lokalnega okolja. Da bi družinski centri pri nas zaživel v celoviti obliki, bi bilo potrebno urediti tudi sistemsko in enotno spremljanje ter evalviranje programov družinskih centrov.

LITERATURA

Albreht, Tit, Bajt, Maja, Brcar, Polona, Drev, Andreja, Drglin, Zalka, Fajdiga Turk, Vida, Frelih, Tatjana, Gabrijelčič Blenkuš, Mojca, Gale, Ivanka, Gregorič, Matej, Grgič Vitek, Marta, Grilc, Eva, Hojs, Ana, Jeriček Klanšček, Helena, Kelšin, Nevenka, Klavs, Irena, Kofol Bric, Tatjana, Kolman, Jana, Koprivnikar, Helena, Kovše, Katja, Kraigher, Alenka, Leskovšek, Evita, Lovrečič, Barbara, Lovrečič, Mercedes, Mihevc Ponikvar, Barbara, Moravec Berger, Daša, Omerzu, Mojca, Otorepec, Peter, Pečar Čad, Silva, Petrovič, Aleš, Pirnat, Nina, Pokrajac, Tatjana, Pribaković Brinovec, Radivoje, Renar, Irma, Rok Simon, Mateja, Roškar, Saška, Sočan, Maja, Šelb Šemerl, Jožica, Tomšič, Sonja, Truden-Dobrin, Polonca, Turk, Eva, Učakar, Veronika, Zorko, Maja, Žalar, Aleksandra, Ilić, Milena, Intihar, Stanka, Ložar, Breda, Oblak Flander, Apolonija, Svetin, Irena, Žnidaršič, Tina, Primic Žakelj, Maja in Vesna Zadnik. 2010. *Zdravje v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije. Dostopno na:

http://www.ivz.si/Mp.aspx/tukaj.pdf?ni=182&pi=5&_5_Filename=1962.pdf&_5_MediaId=1962&_5_AutoResize=false&pl=182-5.3. (20. 6. 2012).

Andersson, Gunnar. 2008. *A review of policies and practices related to the 'highest-low' fertility of Sweden*. Vienna Yearbook of Population Research 2008: 89-102.

Analiza Nacionalnega stanovanjskega programa 2000-2009. Ministrstvo za okolje in prostor. 2011. Dostopno na:

http://www.google.si/search?sourceid=navclient&aq=f&oq=Analiza+stanovanjskega+programa&hl=sl&ie=UTF-8&rlz=1T4ADRA_slSI455SI456&q=Analiza+stanovanjskega+programa&gs_upl=0l0l0l364191lllllllll0 (4. 6. 2012). V besedilu: Analiza NPSt 2011.

Artnik, Barbara, Drev, Andreja, Drglin, Zalka, Turk Fajdiga, Vida, Gabrijelčič Blenkuš, Mojca, Gregorčič, Matej, Hočevar, Tadeja, Jeriček Klanšček, Helena, Koprivnikar, Helena, Kovše, Katja, Mihevc Ponikvar, Barbara, Pucelj, Vesna, Rok Simon, Mateja, Roškar, Saška, Scagnetti, Nina in Tina Zupančič. 2010. *Neenakosti v zdravju in z zdravjem povezanih vedenjih slovenskih mladostnikov*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.

Bolja, Urban. 2009. *Demografske značilnosti mladih in problem rodnosti*. V Rakar, Tatjana, Bolja, Urban (ur.). Med otroštvom in odraslostjo. Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad RS za mladino in Inštitut RS za socialno varstvo.

Bongaarts, John. 2008. *What can fertility indicators tell us about pronatalist policy options?* Vienna Yearbook of Population Research, 2008: 39-55.

Borštnar, Simona, Bračko, Matej, Čufer, Tanja, Hertl, Kristjana, Hočevar, Marko, Us Krašovec, Marija, Majdič, Elga, Pajk, Bojana, Primic Žakelj, Maja, Rener, Mileva, Škufca Smrdel, Andreja, Uršič Vrščaj, Marjetka, Vegelj Pirc, Marija in Janez Žgajnar. 2006. *Rak dojke. Kaj morate vedeti*. Ljubljana: Onkološki Inštitut Ljubljana.

Brcar, Polona. 2005. *Zdravje otrok, mladostnic in mladostnikov*. V Črnak-Meglič (ur.). *Otroci in mladina v prehodni družbi: analiza položaja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

Buzeti, Tatjana, Djomba, Janet Klara, Gabrijelčič Blenkuš, Mojca, Ivanuša, Marijan, Jeriček Klanšček, Helena, Kelšin, Nevenka, Kofol Bric, Tatjana, Koprivnikar, Helena, Korošec, Aleš, Kovše, Katja, Maučec Zakotnik, Jožica, Mihevc Ponikvar, Barbara, Nadrag, Petra, Paulin, Sonja, Pečar, Janja, Pečar Čad, Silva, Rok Simon, Mateja, Tomšič, Sonja, Truden Dobrin, Polonca, Zadnik, Vesna in Eva Zver. 2011. *Neenakosti v zdravju v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.

Certifikat Družini prijazno podjetje. Dostopno na: <http://www.certifikatdpp.si/o-certifikatu/> (26. 3. 2012).

Cooke, Lynn Prince. 2003. *The South Revisted: The division of labor and family outcomes in Italy and Spain*. IRISS Working Paper Series, št. 2003-12. Luksemburg: CEPS/Instead.

Črnak-Meglič, Andreja. 2008. *Nacionalno poročilo o mednarodnih posvojitvah v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.

Črnak-Meglič, Andreja, Boškić, Ružica, Nagode, Mateja, Rakar, Tatjana in Urban Boljka. 2009. *Revščina in socialna izključenost med družinami z otroki – materialni in nematerialni obraz revščine*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.

Dimitrovska Andrews, Kaliopa. 2006. *Urbanistično – arhitekturna dimenzija kakovosti stanovanja in stanovanjskega okolja*. V Mandič, Srna, Cirman, Andreja (ur.). *Stanovanje v Sloveniji 2005*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Grgič Vitek, Marta, Učakar, Veronika, Sevljak Jurjevec, Maja in Irena Jeraj. 2009. *Analiza izvajanja cepljenja v Sloveniji v letu 2009*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.

Hren, Karmen, Čirjaković, Jelena, Korenič, Romana, Kralj, Andrej, Peceli, Simona, Repovž Grabnar, Ida, Stražišar, Nina in Peter Štemberger. 2011. *Sloveniji za 20. rojstni dan: slovenski statistiki*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno na: <http://www.stat.si/doc/pub/SLO-20-let.pdf> (20. 6. 2012).

Ignjatović, Miroljub in Martina Trbanc. 2009. *Zaposlovanje in brezposelnost mladih: aktivni, fleksibilni in prilagodljivi*. V Rakar, Tatjana, Boljka, Urban (ur.). *Med otroštvom in odraslostjo. Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad RS za mladino in Inštitut RS za socialno varstvo.

IVZ, *Register raka RS*. Dostopno na: <http://www.slora.si/stevilo-umrlih> (26. 6. 2012).

Jeriček, Helena, Gabrijelčič Blenkuš, Mojca, Gregorčič, Matej, Fajdiga Turk, Vida, Scagnetti, Nina, Pokrajac, Tatjana, Pucelj, Vesna, Bevc Stankovič, Mojca, Gorenc, Mateja, Bajt, Maja in Mateja Rok Simon. 2006. *Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju: HBSC Slovenija 2006*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.

Kanjuo Mrčela, Aleksandra in Nevenka Černigoj Sadar. 2004. *Starši med delom in družino. Raziskovalno poročilo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kanjuro Mrčela, Aleksandra. 2007. *Uvod: plačano delo in »ostalo«*. V Kanjuro Mrčela, Aleksandra, Černigoj Sadar, Nevenka (ur.). *Delo in družina – s partnerstvom do družini prijaznega delovnega okolja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kos, Drago, Mandič, Srna in Maša Filipović. 2006. *Prostorski vidiki stanovanja*. V Mandič, Srna, Cirman, Andreja (ur.). *Stanovanje v Sloveniji 2005*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kuhar, Metka. 2011. Skrb za otroke: *Potrebe staršev predadolescentnih otrok v Sloveniji*. *Teorija in praksa*, 48 (2): 473–490.

Lappegård, Trude. 2010. *Family Policies and Fertility in Norway*. *European Journal of Population*, 26: 99-116.

Lisjak, Tanja. 2011. *Evalvacija Resolucije o temeljnih družinske politike v Sloveniji*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Mandič, Srna in Maša Filipović. 2005. *Stanovanjski primanjkljaj v Sloveniji: problem, ki ga ni?* *Teorija in praksa*, 42 (4-6): 704-718.

Mandič, Srna. 2006. *Stanovanje in kakovost življenja*. V Mandič, Srna, Cirman, Andreja (ur.). *Stanovanje v Sloveniji 2005*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Marčič, Renata. 2011. *Zdravje in dobro počutje*. V Boljka, Urban (ur.). *Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad RS za mladino in Inštitut RS za socialno varstvo.

McDonald, Peter. 2000a. *Gender equity in theories of fertility transition*. *Population and Development Review*, 26 (3): 427-439.

McDonald, Peter. 2000b. *Gender equality, social institutions and the future of fertility*. *Journal of Population Research*, 17 (1): 1-16.

MDDSZ. 2006. *Program za otroke in mladino 2006–2016*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/pom2006_2016_splet_241006.pdf (6. 5. 2012).

MDDSZ. 2010. *Javni razpis za sofinanciranje programov v podporo družinam v letu 2010–2011*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/o_ministrstvu/javne_objave/javni_razpisi/?tx_t3javnirazpis_pi1%5Bshow_single%5D=888 (14. 5. 2012).

MDDSZ. 2010a. *Razpisna dokumentacija – izpolnjene prijave 31-ih programov družinskih centrov, ki so na Javnem razpisu za sofinanciranje programov v podporo družini v letu 2010–2011 pridobili finančna sredstva MDDSZ; obrazec 2010–2*. Interno gradivo.

MDDSZ 2012. *Javni razpis za sofinanciranje programov v podporo družini v letih 2012 – 2013*. Dostopno prek: [http://www.mddsz.gov.si/si/o_ministrstvu/javne_objave/javni_razpisi_in_javna_narocila/?tx_t3javnirazpis_pi1\[show_single\]=952](http://www.mddsz.gov.si/si/o_ministrstvu/javne_objave/javni_razpisi_in_javna_narocila/?tx_t3javnirazpis_pi1[show_single]=952) (10. 2. 2012).

Mills, Melinda, Mencarini, Letizia, Tanturri, Maria Letizia in Katia Begall. 2008. *Gender equity and low fertility in Italy and the Netherlands: empirical evidence and policy implications*. IUSSP Seminar on Fertility and Public Policies in Low Fertility Countries, Barcelona, 7.-8. julij 2008. Dostopno prek: <http://www.iussp.org/members/restricted/publications/Barcelona08/programme08.php> (29. 1. 2010).

Narat, Tamara, Kuhar, Metka, Kovač, Nadja, Nagode, Mateja in Barbara Kobal Tomc. 2011. *Razvoj družinskih centrov*. Končno poročilo. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.

Narat, Tamara, Kobal Tomc, Barbara in Urban, Boljka. 2010. *Ureditev skrbništva v mednarodni perspektivi*. Končno poročilo. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.

MISSOC 2009. *Mutual Information System on Social Protection. Social Protection in the Member States of the EUROpean Union, the EUROpean Economic Area and in Switzerland*. Situation on 1 July 2009. Brussels: EUROpean Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. Dostopno prek: http://ec.EUROpa.eu/employment_social/missoc/db/public/compareTables.do (14. 1. 2010).

Mouzon, J. de, Goossens, V., Bhattacharya, S., Castilla, J.A, Ferraretti, A.P., Korsak, V., Kupka, M., Nygren, K.G. in A. Nyboe Andersen. 2012. *Assisted reproductive technology in EUROpe, 2007: results generated from EUROpean registers by ESHRE*. Human reproduction 0 (0): 1-13. Dostopno na: <http://humrep.oxfordjournals.org/content/early/2012/02/16/humrep.des023.full.pdf+html> (26. 6. 2012).

Narat, Tamara, Stropnik, Nada, Nagode, Mateja, Boškić, Ružica, Kovač, Nadja in Barbara Kobal Tomc. 2011. *Revščina in socialna izključenost enostarševskih družin*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.

O'Brien, Margaret 2008. *Fathers and Parental Leave Policies: International comparisons*. Expert Workshop: Diversity and Leave Arrangements, Amsterdam, 14.-15. julij 2008. Dostopno prek: http://www.sfi.dk/Files/Filer/Leave%20network/powerpoint%20presentations/presentation_O'Brien.ppt#4 (9. 9. 2010).

Pinter, Bojana, Tomaževič, Tomaž, Meden-Vrtovec, Helena, Drobnič, Sašo, Bačer-Kermavner, Liljana, Virant.Klun, Irma, Kolbezen-Simoniti, Mojca, Hribernik, Alenka, Korošec, Sara, Geršak, Ksenija in Blanka Gradišek. 2006. *Postopki oploditve z biomedicinsko pomočjo z darovanimi spolnimi celicami na ginekološki kliniki Kliničnega centra v Ljubljani*. Zdravstveni vestnik, (75): 463-468.

Rakar, Tatjana, Boškić, Ružica, Boljka, Urban, Dremelj, Polona, Nagode, Mateja, Črnak-Meglič, Andreja in Liljana Rihter. 2010a. *Raziskava o potrebah družin po različnih oblikah storitev*. Končno poročilo. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.

Rakar, Tatjana, Stropnik, Nada, Boškić, Ružica, Dremelj, Polona, Nagode, Mateja in Nadja Kovač. 2010b. *Raziskava o vplivih veljavnih ukrepov družinske politike na odločanje za otroke*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.

Renner, Tanja, Geržina, Suzana, Irgl, Violeta, Švab, Alenka in Blanka Tivadar. 1998. *Analiza izvajanja ukrepov Resolucije o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.

Rakar, Tatjana, Čačinovič Vogrinčič, Gabi, Zaviršek, Darja, Boškić, Ružica, Boljka, Urban, Smolej, Simona, Sobočan, Ana Marija, Urh, Špela, Dremelj, Polona, Kobal Tomc, Barbara, Nagode, Mateja, Žiberna, Vid in Nadja Kovač. 2010c. *Postopki, organizacija in standardi na področju rejništva*. Končno poročilo. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.

Renner, Tanja, Humer, Živa, Žakelj, Tjaša, Vezovnik, Andreja in Alenka Švab. 2008. *Novo očetovstvo v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Rezar, Irena. 2009. *Mednarodne posvojitve otrok kot oblika socialnega starševstva. Izkušnje ljudi, ki so posvojili otroka v tujini*. *Socialno delo*, 48 (1-3): 51-64.

Rok Simon, Mateja. 2007. *Poškodbe otrok in mladostnikov v Sloveniji: analiza podatkov o umrljivosti in obolevnosti*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.

Ronsen, Marti in Kari Skrede. 2008. *Fertility trends and differentials in the Nordic countries – Footprints of welfare policies and challenges on the road ahead*. Vienna Yearbook of Population Research, 2008: 103-123.

Stropnik, Nada. 2007. *Ekonomski vidiki družini prijazne politike v podjetjih*. V Kanjuo Mrčela, Aleksandra, Černigoj Sadar, Nevenka (ur.). *Delo in družina – s partnerstvom do družini prijaznega delovnega okolja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Stropnik, Nada. 2010. *Policy overview and policy impact analysis - A case study: Slovenia*. V *Child poverty and child well-being in the European Union. Volume IV: Country case studies. Report prepared for the DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (Unit E.2) of the European Commission*. Budimpešta: TÁRKI. Dostopno prek: http://www.tarki.hu/en/research/childpoverty/case_studies/childpoverty_slovenia.pdf (27. 5. 2011).

SCSR (Slovenski center za raziskovanje samomora). 2012. Dostopno na: <http://www.iam.upr.si/sl/resources/files/novice/scpspredstavitev2.pdf> (22. 6. 2012).

Švab, Alenka. 2003. *Kako skrbna je država?* V Sevenhuijsen, Selma, Švab, Alenka (ur.). *Labirinti skrbi: pomen perspektive etike skrbi za socialno politiko*. Ljubljana: Mirovni Inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.

Švab, Alenka in Roman, Kuhar. 2005. *Neznosno udobje zasebnosti. Vsakdanje življenje gejev in lezbijk*. Zbirka politike. Ljubljana: Mirovni Inštitut.

Švab, Alenka, Renner, Tanja in Metka Kuhar. 2012. *Behind and beyond Hajnal's line: families and family life in Slovenia*. *Journal of comparative family studies*, 43 (3): 419-437.

Sobočan, Ana Marija. 2011. *Enostranske posvojitve v istospolnih družinah v praksi socialnega dela*. *Socialno delo*, 50 (6): 369-378.

Truden Dobrin, Polonca. 2012. *Posvet na temo revščina otrok v Sloveniji*. Neobjavljeno gradivo.

Uršič Matjaž in Marjan Hočevar. 2007. *Protiurbanost kot način življenja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Zaviršek, Darja in Ana Marija Sobočan. 2012. *Mavrične družine grejo v šolo: perspektive otrok, staršev in učiteljic*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Zaviršek, Darja, Kobal, Barbara, Čačinovič Vogrinčič, Gabi, Urh, Špela, Sobočan, Ana Marija, Smolej, Simona, Dremelj, Polona, Žiberna, Vid, Klun, Maja in Irena Rezar. 2009. *Postopki, organizacija in standardi na področju posvojitvev*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo in Inštitut RS za socialno varstvo.

PRAVNI VIRI

Konvencija o varstvu otrok in sodelovanju pri državnih posvojitvah, Ur. I. RS, št. 14/99-MP.

Nacionalni stanovanjski program 2000-2009 (NPSta), Ur. I. RS, št. 43/2000.

Navodilo za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni, Ur. I. RS, št. 19/1998; spremembe: 47/1998, 26/2000, 67/2001, 33/2002, 37/2003, 117/2004, 31/2005, 83/2007, 22/2009.

Pravila obveznega zdravstvenega zavarovanja, Ur. I. RS, št. 30/2003, spremembe: 35/2003, 78/2003, 84/2004, 44/2005, 30/2011.

Pravilnik za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni, Ur. I. RS, št. 19/1998; spremembe: Ur. I. RS, št. 47/1998, 26/2000, 67/2001, 33/2002, 37/2003, 117/2004, 31/2005, 83/2007, 22/2009.

Pravilnik o kriterijih za uveljavljanje pravic za otroke, ki potrebujejo posebno nego in varstvo, Ur. I. RS, št. 15/2002, spremembe: 129/2006.

Pravilnik o pogojih in postopkih za izvajanje Zakona o Izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. I. RS, št. 54/2003, spremembe: 78/2008

Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških (2005-2013), Ur. I. RS, št. 100/2005.

Resolucija o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2008-2013, Ur. I. RS, št. 72/2008.

Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v republiki Sloveniji. Ur. I. RS, št. 40/1993.

Sporazum med vlado RS in vlado Republike Makedonije o meddržavnih posvojitvah, Ur. I. RS, št. 15/07-MO.

Stanovanjski zakon (SZ), Ur. l. RS, št. 181/1991 (19/1991 popr.). Ne velja od: 14. 10. 2003.

Stanovanjski zakon (SZ-1), Ur. l. RS, št. 69/2003, spremembe: Ur. l. RS, št. 18/2004-ZVKSES, 47/2006-ZEN, 9/2007 Odl.US: P-31/06-4, 18/2007 Skl.US: U-I-70/04-18, 45/2008-ZVEtL, 57/2008, 90/2009 Odl.US: U-I-128/08-23, Up-933/08-18, 62/2010-ZUPJS, 56/2011 Odl.US: U-I-255/09-14, 87/2011, 40/2012-ZUJF.

Ustava Republike Slovenije (URS), Ur. l. RS, št. 331/1991, spremembe: Ur. l. RS, št. 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006.

Zakon o centralnem registru prebivalstva (ZCRP), Ur.l. RS, št. 1/1999, spremembe: Ur.l. RS, št. 54/2002 Odl.US: U-I-69/99-27, 39/2006, 72/2006-UPB1.

Zakon o delovnih razmerjih (ZDR), Ur. l. RS, št. 42/2002, spremembe: 79/2006, 46/2007, 103/2007, 45/2008, 83/2009.

Zakon o dohodnini (ZDoh-1), Ur. l. RS, št. 54/2004 (56/2004 popr., 62/2004 popr., 63/2004 popr.), spremembe: 80/2004, 139/2004, 17/2005-UPB1, 53/2005, 70/2005-UPB2, 115/2005, 21/2006-UPB3, 43/2006, 47/2006, 59/2006-UPB4, 69/2006, 117/2006-ZDoh-2, 33/2007, 45/2007.

Zakon o dohodnini (ZDoh-2), Ur. l. RS, št. 117/2006, spremembe: Ur. l. RS, št. 33/2007 Odl.US: U-I-198/05-12, 45/2007 Odl.US: U-I-260/04-28, 90/2007, 10/2008, 78/2008, 92/2008, 125/2008, 20/2009, 10/2010, 13/2010, 28/2010-UPB5, 43/2010, 51/2010-UPB6, 106/2010, 9/2011-ZUKD-1, 13/2011-UPB7, 9/2012 Odl.US: U-I-18/11-10, 24/2012, 30/2012, 40/2012-ZUJF.

Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM), Ur. l. RS, št. 59/2002, spremembe: 61/2007-ZUNEO-A.

Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (ZIRD), Ur. l. RS, št. 110/2002, spremembe: 56/2006, 114/2006.

Zakon o matičnih knjigah (ZMK), Ur.l. SRS, št. 16/1974, spremembe: Ur.l. SRS, št. 28/1981, 38/1986, 2/1987, RS, št. 28/1995, 29/1995, 84/2000, 37/2003-ZMatR.

Zakon o nacionalni stanovanjski varčevalni shemi (ZNSVS), Ur. l. RS, št. 86/2000, spremembe Ur. l. RS, št. 79/2001 Odl.US: U-I-283/00-16, 14/2006, 44/2006-UPB1, 60/2007, 96/2007-UPB2, 40/2012-ZUJF.

Zakon o nalezljivih boleznih (ZNB), Ur. l. RS, št. 69/1995, spremembe: 25/2004, 47/2004, 119/2005, 33/2006.

Zakon o nepravdnem postopku (ZNP), Ur.l. SRS, št. 30/1986 (20/1988 popr.), spremembe: Ur. l. RS, št. 87/2002, 131/2003, 77/2008.

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI), Ur. l. RS, št. 12/1996 (23/1996 popr.), spremembe: 101/1999, 22/2000-ZJS, 64/2001, 101/2001, 108/2002, 14/2003-UPB1, 34/2003, 55/2003-UPB2, 79/2003, 115/2003-UPB3, 65/2005, 98/2005-UPB4, 117/2005, 129/2006, 16/2007-UPB5, 101/2007, 36/2008, 22/2009, 55/2009, 58/2009 (64/2009 popr., 65/2009 popr.), 16/2010. Odl.US: U-I-312/08-31, 20/2011, 34/2011 Odl.US: U-I-205/10-23, 40/2012-ZUJF.

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ), Ur. l. RS, št. 106/1999, spremembe: 72/2000, 81/2000, 124/2000, 109/2001, 83/2002, 108/2002, 110/2002, 112/2002, 26/2003, 40/2003, 63/2003, 63/2003, 133/2003, 135/2003, 2/2004 (10/2004 popr.), 20/2004, 54/2004 (56/2004 popr., 62/2004 popr., 63/2004 popr.), 63/2004, 136/2004, 68/2005, 72/2005, 104/2005, 69/2006, 109/2006, 112/2006, 114/2006, 91/2007, 10/2008, 98/2009, 27/2010, 38/2010, 61/2010, 79/2010, 94/2010, 84/2011, 94/2011, 105/2011, 110/2011, 40/2012-ZUJF.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o vrtcih (ZVrt-D), Ur. l. RS 25/2008, 62/2010-ZUPJS, 94/2010-ZIU.

Zakon o socialnem varstvu (ZSV), Ur. l. RS, št. 54/1992 (56/1992 popr.), spremembe: Ur. l. RS, št. 42/1994, 1/1999, 41/1999, 60/1999, 36/2000, 54/2000, 26/2001, 110/2002, 2/2004 (7/2004 popr.), 36/2004, 21/2006, 105/2006, 114/2006, 3/2007 (23/2007 popr., 41/2007 popr.), 122/2007, 61/2010, 62/2010.

Zakon o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre), Ur. l. RS, št. 61/2010, Spremembe: Ur. l. RS, št. 40/2011, 110/2011-ZDIU12, 40/2012-ZUJF.

Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP), Ur. l. RS, št. 97/2001, spremembe: 76/2003, 110/2003-UPB1, 56/2005, 111/2005, 21/2006, 47/2006, 110/2006-UPB2, 114/2006-ZUTPG, 122/2007, 10/2008, 62/2010-ZUPJS, 40/2012-ZUJF.

Zakon za uravnoteženje javnih financ (ZUJF), Ur. l. RS, št. 40/2012.

Zakon o urejanju trga dela (ZUJF), Ur. l. RS, št. 80/2010, spremembe: Ur. l. RS, št. 40/2012-ZUJF.

Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS), Ur. l. RS, št. 62/2010, spremembe: Ur. l. RS, št. 40/2011, 40/2012-ZUJF.

Zakon o vrtcih (ZVrt), Ur. l. RS, št. 12/1996, spremembe: 44/2000, 78/2003, 113/2003-UPB1, 72/2005, 100/2005-UPB2, 25/2008, 98/2009-ZIUZGK, 36/2010, 62/2010-ZUPJS, 94/2010-ZIU, 40/2012-ZUJF.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR), Ur. l. SRS, št. 14/89, RS, št. 13/1994, 82/1994, 29/1995, 26/1999, 60/1999, 70/2000, 64/2001, 110/2002, 42/2003 16/2004, 69/2004, 101/2007, 122/2007.

Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB), Ur. l. RS, št. 5/1991, spremembe: Ur. l. RS, št. 12/1992, 12/1993-ZUPDN93, 71/1993 (2/1994 popr.), 38/1994, 80/1997 Odl.US: U-I-343/94, 69/1998, 97/2001-ZSDP, 67/2002, 2/2004-ZDSS-1 (10/2004 popr.), 63/2004-ZZRZI, 79/2006, 107/2006-UPB1, 114/2006-ZUTPG, 59/2007-ZŠtip (63/2007 popr.), 51/2010 Odl.US: U-I-159/07-22, 80/2010-ZUTD.

Zakon o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo (ZZNPOB), Ur. l. RS, št. 70/2000.